

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ВОЛОДИМИРА ДАЛЯ

**ЮРИДИЧНИЙ
ФАКУЛЬТЕТ**

СХІДНОУКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ДАЛЯ

МАТЕРІАЛИ
Всеукраїнської науково-практичної
конференції студентів,
аспірантів та молодих науковців
«НАУКОВИЙ ПОГЛЯД МОЛОДІ:
КЛЮЧОВІ ПИТАННЯ СУЧАСНОГО ЕТАПУ
РЕФОРМУВАННЯ
СИСТЕМИ ВІТЧИЗНЯНОГО ЗАКОНОДАВСТВА»

7-8 грудня 2017 р.

Сєвєродонецьк – 2017

Видається відповідно до рішення Вченої ради юридичного факультету Східноукраїнського національного університету імена Володимира Даля (протокол №4 від 23.11.2017 р.)

Редакційна колегія:

Розовський Б.Г., проф., д.ю.н.
Шаповалова О.В., проф., д.ю.н.
Івчук Ю.Ю., проф., д.ю.н.
Арсентьєва О.С., доц., к.ю.н.
Капліна Г.А., доц., к.ю.н.
Котова Л.В., доц., к.ю.н.
Татаренко Г.В., доц., к.ю.н.
Гніденко В.І., асс.

Рецензент:

Ярошенко О.М., проф., д.ю.н.

Науковий погляд молоді: ключові питання сучасного етапу реформування системи вітчизняного законодавства: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих науковців. м. Северодонецьк, 7-8 грудня 2017 р. / За ред. проф. Розовського Б.Г. – Северодонецьк: вид-во Східноукр. нац. ун-та ім. В. Даля. 2017. – 340 с.

Розглянуто питання подальшого розвитку правової науки в умовах інтенсифікації європейських прагнень в Україні та активізації громадянського суспільства. Внесені пропозиції щодо вдосконалення законодавства з урахуванням передових досягнень зарубіжної науки. Мета конференції – розвиток світогляду студентської та учнівської молоді у правовій науці, її ціннісних орієнтацій. Пропонуються для обговорення ключові проблемні питання стосовно законодавчого забезпечення захисту прав та свобод людини, реалізації верховенства права у рамках євроінтеграційного процесу в Україні.

Друкується в авторській редакції

Секція 1

ОСОБЛИВОСТІ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ НАЦІОНАЛЬНОГО ТРУДОВОГО ПРАВА НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Бабіч-Касьяненко Крістіна,
*аспірант кафедри правознавства
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Котова Л.В.*

ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ МОДЕЛІ СОЦІАЛЬНОЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ В ГАЛУЗІ ІНВАЛІДНОСТІ

Існування різноманіття моделей інвалідності та комплексний підхід до їх аналізу дозволяє зробити висновок про те, що інвалідність не є застиглою соціальною категорією, а навпаки змінюється під впливом сприйняття людей з фізичними та психічними порушеннями (обмеженими можливостями), обумовленим досягненнями наукових знань про людину та суспільство. Сутність соціальної політики щодо вищевказаної категорії осіб з боку держави може варіюватись від надання безкоштовного лікування, до захисту від дискримінації та створення умов для інтеграції у суспільство.

На думку таких вчених вітчизняного законодавства як О. Іванова, Е. Холостова, В. Скуратівський, О. Палій, Е. Ліанова, з якою погоджуємося і ми, сучасна державна соціальна політика в галузі інвалідності є недосконалою і потребує вдосконалення шляхом свіжого погляду молодих науковців і досвідчених соціальних і державних діячів.

У більшості розвинених європейських країн сучасна державна соціальна політика щодо осіб з обмеженими фізичними можливостями не заснована виключно на моделях інвалідності, а у наукових роботах виділяються дві концепції соціальної політики по відношенню до осіб з обмеженими фізичними можливостями - Концепція патерналізму (соціального забезпечення) та Концепція громадянських прав [1].

Концепція патерналізму формується в рамках особистісно-центричної парадигми інвалідності та передбачає забезпечення осіб з обмеженими фізичними можливостями соціальними пенсіями та державними допомогоюми, соціальним та медичним обслуговуванням, освітою та навчання професіям, як правило, у спеціально створених для таких осіб установах [2].

Концепція громадянських прав у свою чергу спирається на популяційно-центричну парадигму, яка розглядає осіб з обмеженими фізичними можливостями як рівноправних членів суспільства, а тому пріоритетною метою є повернення осіб з обмеженими фізичними можливостями до звичайної середина (інтеграція) за допомогою стратегії деінституціоналізації (створення умов для життя інвалідів таких осіб не у спеціалізованих установах, а у суспільстві серед інших людей) і захисту осіб з обмеженими фізичними можливостями від дискримінації (заборона прямої та опосередкованої дискримінації інвалідів, а також формування у суспільній свідомості позитивного відношення до вищевказаних осіб) [3]. Дана концепція передбачає значну зміну самоконтролю осіб з обмеженими фізичними можливостями, які повинні ідентифікувати себе не тільки з одержувачами пенсій та державних допомог, але і з повноправними членами соціуму, що мають не тільки права, але й обов'язки перед суспільством. Розроблена у США Концепція громадянських прав як Антидискримінаційна концепція соціальної політики в області Інвалідності отримала розповсюдження також у Великобританії, Мексиці, Канаді, Германії, Австралії, Ізраїлі, Новій Зеландії, Японії та інших державах. При цьому дана Концепція розглядається не як особливий продукт американського "імпорту", а як міжнародний еталон соціальної політики, який не тільки найбільш повно захищає громадянські права і сприяє підвищенню соціального статусу та інтеграції осіб з обмеженими фізичними можливостями у суспільство, але і створює передумови для гуманізації суспільства в цілому [4].

У теперішній час Концепція патерналізму розглядається, як правило, лише у негативному аспекті, при цьому наявні у ньому позитивні моменти для окремих категорій осіб з обмеженими фізичними можливостями, на нашу думку, не згадані (наприклад, проблеми утримання осіб, що мають тяжку ступінь інвалідності, які можуть існувати тільки в умовах спеціалізованих установах стаціонарного типу).

Концепція громадянських прав, навпроти, ідеалізується, при цьому наявні негативні риси не вказуються (наприклад, у ній належним чином не враховується необхідність розвитку соціального забезпечення даної категорії громадян).

Слід відмітити, що у більшості країн національна соціальна політика щодо осіб з обмеженими фізичними можливостями у цілях вирішення самого повного кола питання їх соціальної захисту будується на суміщенні протилежних моделей інвалідності. Наприклад, у США соціальна політика державної допомоги особам з обмеженими фізичними можливостями заснована на економічній моделі, що поєднується з політикою громадянських прав. Великобританія, офіційно проголосивши Концепцію громадянських прав у якості основи своєї соціальної політики в області інвалідності, має деякі закони, які за своєю цінністю та ідеологією відносяться до медичної моделі [5].

Звідси виходить, що світова тенденція полягає у побудові державної соціальної політики щодо інвалідів на основі змішаної парадигми інвалідності. Виходячи з вищевикладеного, соціальна політика по відношенню до осіб з обмеженими фізичними можливостями в Україні, на наш погляд, може бути спрямована на реалізацію певних особливих підходів до інтеграції таких

осіб у суспільство, які диференціюються залежно від категорії осіб з обмеженими фізичними можливостями. Виходячи з вищенаведеного вважаємо за доцільне навести на прикладах запропоновані нами категорії таких осіб:

Перша категорія - діти-інваліди. Мета інтеграції даної категорії осіб у суспільство – придбання дитиною здатності до самостійного незалежного життя шляхом засвоєння соціальних знань, умінь, норм і правил поведінки. При цьому соціальна робота держави повинна проводитися і з сім'єю, і дитячим колективом, в якому виховується дитина, оскільки вони є важливим елементом інтеграції такої дитини.

Друга категорія – особи з обмеженими фізичними можливостями, які усвідомлюють своє соціальне положення, але не погоджені з ним і націлені на зміну соціального статусу. Метою інтеграції є досягнення такими особами більш високого, ніж вони мають, рівня соціальної участі, що виражається у підвищенні соціального ставлення в очах суспільства і придбання нового соціального статусу, або у підвищенні матеріального добробуту.

Третя категорія – особи з обмеженими фізичними можливостями, які усвідомлюють своє соціальне становище та згодні з ним. Метою інтеграції є надання комплексу послуг, що дозволяють таким особам підтримувати своє біологічне існування при збереженні соціального положення, яке вони займали до настання інвалідності, чи яке вони могли зайняти у попередній період інвалідності. Надані послуги мають забезпечити таким особам можливість участі у громадському виробництві, політичних процесах, займатися творчістю, цікаво проводити вільний час.

Четверта категорія – особи з обмеженими фізичними можливостями, які не здатні усвідомити та контролювати свою поведінку. Головна мета діяльності держави – по життєве забезпечення фізіологічних та гігієнічних потреб зазначених осіб.

Для задоволення потреб осіб з обмеженими фізичними можливостями, на наш погляд, необхідно при визначенні соціальної державної політики використовувати різні концепції соціальної політики, і, виходячи з цього, різні моделі інвалідності, які відносяться до протилежних парадигм. Виходячи з цього, найбільш універсальним підходом, на наш погляд, є використання моделей інвалідності, що відносяться до змішаної парадигми, оскільки вони об'єднують у собі риси моделей що мають як в особистісно-центричній, так і в популяційно-центричній парадигмі.

Таким чином, на даний час в основі державної політики України по відношенню до осіб з обмеженими фізичними можливостями лежить медико-соціальна модель інвалідності, що знайшла своє відображення в Законі України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» [6] і прийнятих з метою його розвитку інших нормативно-правових актах. Звідси виходить, що українське законодавство базується на одній із моделей інвалідності, що відносяться до змішаної парадигми, що у свою чергу і потребує зміни для досягнення позитивних результатів у напрямку бажання рівноправного членства у Європейському Союзі. Моделлю державної соціальної політики України має стати побудова соціально орієнтованої економіки, в основі якої мають бути покладені високі стандарти рівня життя людей, які максимально повно

враховують та відповідають соціальним нормам розвинених європейських країн. Адже побудова саме такої моделі соціальної державної політики в галузі інвалідності має стати основою розвитку національного законодавства України.

Л і т е р а т у р а

1. Економічні, соціальні і культурні права/ Під ред. А. Ейде, К. Краузе, А. Розаса; Пер. з англ. Г.С. Краснокутського; Наук. ред. Г.І. Чанишева. – О.: АО Бахва, 2006. – 728с. <https://books.google.com.ua/books>;
2. Колоколова М.О. Установки на патерналізм у політичній культурі сучасного українського суспільства : дис. на здобуття наук. ступеня канд. соціолог. наук : спец. 22.00.04 «Спеціальні та галузеві соціології» / Колоколова Марія Олександрівна. — Харків, 2015. — 198 с. <http://dissertations.karazin.ua/sociology/resources/6aa885b487a0c85950c0c41b50d6ba83.pdf>;
3. Економічні, соціальні і культурні права/ Під ред. А. Ейде, К. Краузе, А. Розаса; Пер. з англ. Г.С. Краснокутського; Наук. ред. Г.І. Чанишева. – О.: АО Бахва, 2006. – 728с. <https://books.google.com.ua/books>;
4. Maroto M., Pettinicchio D. Twenty-five years after the ADA: situation disability in America's system of stratification/ M. Maroto, D. Pettinicchio// Disability Studies Quarterly the first journal in the field of disability studies.-2015.- <http://dsq-sds.org/article/view/4927/4024>;
5. Тарасенко О.О. Державна соціальна політика відносно осіб з обмеженими можливостями здоров'я (порівняльний аналіз на прикладі Російської Федерації, США та Великобританії): Дис. ... канд. соціолог. наук. - М., 2005. - 168 с.;
6. Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні, Верховна Рада УРСР; Закон від 21.03.1991 № 875-ХІІ <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/875-12>;

*Березіна Ізабелла,
студентка групи ЮІ-141
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Капліна Г. А.*

ПРАЦЯ МАЛОЛІТНІХ ТА НЕПОВНОЛІТНІХ ОСІБ: ПРОГАЛИНИ В ЗАКОНОДАВСТВІ

Як відомо, чинне трудове законодавство України засноване на радянській системі, в якій багатьом категоріям працівників встановлені суттєві пільги. До категорії працівників, яка користується особливою правовою охороною з точки зору держави, також належать неповнолітні працівники. Крім того, особливу увагу необхідно приділити категорії малолітніх осіб, праця яких ні за яких умов не допускається чинним трудовим законодавством України, в контексті шоу-бізнесової діяльності. Актуальність даного питання полягає в тому, що трудові відносини у сфері шоу-бізнесу недостатньо врегульовані, враховуючи специфіку цієї суспільної діяльності.

У сучасній правовій науці питанням вивчення шоу-бізнесу, його правовому регулюванню, а також визначенню суб'єктів правовідносин присвячено праці О. О. Доценка, П. А. Калениченка, Н. В. Мельника, М. М. Поплавського, М. Флетчера Рейнолдза, А. В. Хачатур'яна та ін. Проте зазначені вчені розглядали шоу-бізнес у його загальних проявах, не досліджуючи конкретних аспектів, що пов'язані з малолітніми особами.

Поняття “дитина” визначається в ч. 1 ст. 6 Сімейного кодексу України, відповідно до якого правовий статус дитини має “особа до досягнення нею повноліття” [1]. Визначення поняття “дитина” міститься також у ч. 1 ст. 1 Закону України “Про охорону дитинства” від 26 квітня 2001 р. Зазначена норма передбачає: “дитина – це особа віком до 18 років (повноліття), якщо згідно із законом, застосовуваним до неї, вона не набуває прав повнолітньої раніше. Малолітньою вважається дитина до досягнення нею чотирнадцяти років” [2].

Для трудового права традиційним є поняття “фізична особа” як суб'єкт трудових правовідносин, яка наділена правоздатністю та дієздатністю. І якщо для суб'єктів сімейних правовідносин віковий критерій не має вирішального значення для встановлення правоздатності, то для суб'єктів трудових правовідносин саме він визначає правовий статус фізичної особи у трудових відносинах.

У розумінні статті 187 Кодексу Законів про працю України, неповнолітніми є особи віком до 18 років. У той же час, статтею 32 Цивільного кодексу України встановлено, що неповнолітніми вважаються особи віком від 14 до 18 років. Особи віком до 14 років вважаються малолітніми (ст. 31 ЦК України). Утім, це не суперечить Кодексу законів про працю України, оскільки праця осіб молодше 14 років взагалі не допускається ні за яких умов (ст. 188 КЗпП України).

Відповідно до ч. 1 ст. 188 чинного Кодексу законів про працю України (далі – КЗпП України) “не допускається прийняття на роботу осіб молодше шістнадцяти років”. Це означає, що трудова правосуб'єктність настає з 16 років. Проте ч. 3 цієї статті передбачено випадки, коли “для підготовки молоді до продуктивної праці допускається прийняття на роботу учнів загальноосвітніх шкіл, професійно-технічних і середніх спеціальних навчальних закладів для виконання легкої роботи, що не завдає шкоди здоров'ю й не порушує процесу навчання, у вільний від навчання час по досягненні ними чотирнадцятирічного віку за згодою одного з батьків або особи, що його замінює” [3].

Таким чином, у трудовому праві теж застосовується віковий критерій для визначення правового статусу фізичної особи, що не досягла повноліття. Цілком очевидно, що особи, які не досягли зазначеного віку, не є суб'єктами трудових відносин.

КЗпП України надає певні гарантії неповнолітнім, оберігаючи моральне та фізичне здоров'я дітей. Однак цих гарантій недостатньо для малолітніх виконавців. Дієздатність малолітніх не дозволяє і самостійно укладати цивільно-правові угоди, крім дрібних побутових, а тому діти до 14 років можуть укладати угоди тільки через представників [4].

До прикладу, в Австралії використання праці дітей – артистів-виконавців вимагає отримання спеціального дозволу (ліцензії) на підставі закону про

дитяче благополуччя (Child Welfare Act), який існує в кожному штаті Австралії. Ліцензія видається департаментом у справах молоді і громадських служб щодо дітей у віці від 7 до 16 років на кожний окремих виступ. Як тільки порушується хоча б одне положення законодавства, ліцензія відкликається. За нормальних обставин для дітей до семи років взагалі не можна отримати ліцензію на публічний виступ. Але при спеціальних умовах міністр або його представник можуть схвалити таке застосування дитячої праці [5].

Подібні норми в українському законодавстві відсутні. Але вони необхідні. У Рекомендаціях про становище творчих працівників, прийнятих Генеральною конфедерацією ЮНЕСКО на XXI сесії в Белграді 27 жовтня 1980 р. [6], з огляду на специфіку дитини-артиста, державам-членам було рекомендовано брати до уваги положення Декларації ООН про права дитини (п. 3 розділу VI) [7]. Українському законодавцю варто було б розробити норми, що регулюють творчу діяльність малолітніх артистів-виконавців, керуючись рекомендаціями ЮНЕСКО та досвідом інших держав.

У наш час все більшого поширення набуває укладення в індивідуальному порядку цивільно-правових угод щодо залучення малолітньої дитини до творчої праці, до виконавства, з отриманням винагороди малолітніми особами, які мають здатність та бажання вступити у правовідносини. Проте у трудовому праві визначення такого кола суб'єктів законодавчо не регламентовано. Для врегулювання цих відносин законодавець вніс відповідні пропозиції норм у систему трудового законодавства. Відтак у проекті Трудового кодексу України (далі – проект ТК України) від 22.04.2013 р. зазначається про можливість використання праці дітей, які не досягли 14 років. Отже, “в організаціях кінематографії, театральних, концертно-видовищних та інших творчих організаціях дозволяється за письмовою згодою одного з батьків або особи, яка їх замінює, приймати на роботу осіб, які не досягли чотирнадцятирічного віку, для участі в концертах, виставах, інших заходах, а також у створенні кінофільмів або інших творів мистецтва, якщо це не завдає шкоди їх здоров'ю, моральному розвитку і процесу навчання. Прийняття на роботу в таких випадках допускається за наявності дозволу служби у справах дітей за умови погодження умов праці та її оплати з цією службою” [8]. Таким чином, законодавцем допускається факт виникнення трудових відносин до досягнення особою чотирнадцятирічного віку.

Але однією з передумов праці малолітніх мають бути належні правові гарантії творчої праці таких осіб, зокрема, виконавців.

Із сказаного слід зробити висновок, що достатні і дієві правові гарантії творчої праці малолітніх осіб напряму пов'язані із вдосконаленням трудового законодавства. Вважаємо за можливе запозичити досвід Австралії щодо ліцензування праці малолітніх артистів-виконавців.

А також, необхідно розглянути такий варіант як внесення змін до чинного КЗпП України. А саме ст. 188 доповнити ч. 4, яку викласти в такій редакції: “В організаціях кінематографії, театральних, концертно-видовищних та інших творчих організаціях дозволяється за письмовою згодою одного з батьків або особи, яка їх замінює, приймати на роботу осіб, які не досягли чотирнадцятирічного віку, для участі в концертах, виставах, інших заходах, а

також у створенні кінофільмів або інших творів мистецтва, якщо це не завдає шкоди їх здоров'ю, моральному розвитку і процесу навчання” [9, с. 104].

Але дана тема є не розробленою і потребує подальшого дослідження і визначення основних умов цивільно-правової угоди на користь малолітньої особи, а також визначити місце трудового договору в даній сфері.

Л і т е р а т у р а

1. Сімейний кодекс України : Закон України від 10.01.2002 р. № 2947-III // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 21. – Ст. 135.
2. Про охорону дитинства : Закон України від 26.04.2001 р. № 2402-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 30. – Ст. 142.
3. Кодекс законів про працю України : Закон України від 10.12.1971 р. № 322-VIII // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1971. – Додаток до № 50.
4. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року // ВВР України. – 2003. – № 40. – Ст. 356.
5. Sharpe D. The Performing Artist and the Law. – Sydney, 1985.
6. Конституція України від 28 червня 1996 року // ВВР України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
7. Рекомендації про становище творчих працівників, прийняті Генеральною конфедерацією ЮНЕСКО на XXI сесії в Белграді 27 жовтня 1980 р. // Авторське право і суміжні права. Законодавство і судова практика: зб. нормативних актів. – К., Юрінком Інтер, 2003. – 400 с. – С. 144–157.
8. Проект Трудового кодексу України від 22.04.2013 р. № 2902, внесений народними депутатами (Я. М. Сухим, О. М. Стояном) [Електронний ресурс].– Режим доступу :<http://www.w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=46746&pf35401=259514>.
9. Пилипенко А.А. Питання регулювання трудових відносин малолітніх осіб у сфері шоу-бізнесу// Пилипенко А.А., Кравчук М.О., Полякова К.А...// Вісник АМСУ.Серія. «Право», № 1 (12), 2014. – с. 104.

*Белуха Максим,
слухач ЦПКПУ групи ПВз-15 СНУ ім. В.Даля.
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Татаренко Г. В.*

МІСЦЕ ПРАВА НА СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ У СИСТЕМІ КОНСТИТУЦІЙНИХ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ ТА ГРОМАДЯНИНА

Відповідно до статті 1 Конституції України, Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава [1].

З прийняттям Конституції України фактично розпочався процес становлення національної системи соціального захисту та соціального забезпечення. Цей етап відзначився прийняттям актів, які застосовували різні концепції та підходи для визначення найбільш актуальних питань державної політики у сфері соціального захисту та соціального забезпечення [2].

Конституційні права, свободи і обов'язки, закріплені в Конституції України, являють собою цілісну систему, яка забезпечує гідний конституційно-правовий статус особи.

Більшість прав громадян України, які пов'язані з користуванням тими чи іншими пільгами, призначенням різноманітних соціальних виплат, а також отриманням соціальних послуг, належать до групи соціально-економічних прав людини.

Конституція України визначає Україну як соціальну державу, що передбачає її першочергову орієнтацію на забезпечення соціальних та економічних прав людини. Тим самим Україна як держава визнає себе відповідальною за економічне та соціальне благополуччя своїх громадян.

Відповідно до загальних конституційних засад, людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю, а права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Утвердження та забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави.

Згідно з Конституцією України, ознаками України як соціальної держави є соціальна спрямованість економіки, а також закріплення та державні гарантії реалізації соціальних прав громадян. Це зобов'язує державу відповідним чином регулювати економічні процеси, встановлювати і застосовувати справедливі та ефективні форми перерозподілу суспільного доходу з метою забезпечення добробуту всіх громадян [3].

Конституція України, по-перше, визначає та окреслює соціальну стратегію розвитку суспільства і держави; по-друге, визначає права та свободи людини основним соціальним орієнтиром по відношенню до держави, органів державної влади, їх посадових осіб; по-третє, визначає соціальні орієнтири розвитку національного законодавства та джерел права.

Конституція України виступає основоположним регулятором відносин у сфері соціального забезпечення, виступаючи правовим базисом розвитку законодавства про соціальне забезпечення, відповідної системи джерел права [4].

Норми Конституції України: по-перше, є першоосновою системи джерел національного права, і, насамперед, джерел права соціального забезпечення; по-друге, виступають конституційно-правовим базисом відносно усієї системи джерел права; по-третє, закладають основоположні засади та принципи, які покликані забезпечувати системну регламентацію суспільних відносин, ураховуючи пріоритетність прав та свобод людини; по-четверте, визначають механізми стабільності закладених у них засад та принципів.

Тому, Конституція України є первинним та основоположним елементом у системі джерел права соціального забезпечення. Закладаючи базисні засади, які окреслюють основні властивості Конституції України (статті 1, 3, 8 Конституції України та інші), її норми визначають основоположні риси окремих елементів системи джерел права соціального забезпечення [1].

Конституція України визнає чинність на території України міжнародних договорів. Міжнародні договори України є конституційно-правовою основою для розвитку внутрішніх актів законодавства про соціальне забезпечення.

Окреме місце в Конституції України відводиться законам як нормативно-правовим актам парламенту, які покликані розвивати норми Конституції та міжнародних договорів України. Пункт 6 частини 1 статті 92 Конституції України встановлює, що виключно законами визначаються основи соціального захисту, форми і види пенсійного забезпечення; засади регулювання праці і зайнятості, шлюбу, сім'ї, охорони дитинства, материнства, батьківства; виховання, освіти, культури і охорони здоров'я; екологічної безпеки. Тому, Конституція України декларує принцип домінування законодавчого регулювання відносин у сфері соціального захисту (соціального забезпечення). Це означає, що виключно законом можуть встановлюватись норми та правила з зазначених питань.

Такий підхід покликаний забезпечити відкритість, доступність, прозорість системи соціального захисту (соціального забезпечення). У цьому плані вартує уваги положення Конституції України щодо того, що виключно законом про Державний бюджет України визначаються будь-які видатки держави на загальносуспільні потреби, розмір і цільове спрямування цих видатків (стаття 96 Конституції України).

До певної міри норми Конституції України розкривають систему підзаконних нормативних актів у сфері соціального захисту (соціального забезпечення). Це, насамперед, стосується нормативних актів Президента та Кабінету Міністрів України. Конституція України визначає, що Президент України на основі та на виконання Конституції і законів України видає укази і розпорядження, які є обов'язковими до виконання на території України (частина 3 статті 106 Конституції України), а Кабінет Міністрів України в межах своєї компетенції видає постанови і розпорядження, які є обов'язковими до виконання (стаття 117 Конституції України) [1].

Також формально-декларативне значення у Конституції України відведено іншим підзаконним нормативним актам (наприклад, нормативним актам міністерств, відомств, місцевих органів влади тощо).

У Конституції України визначено механізми конституційного контролю по відношенню до окремих актів законодавства про соціальне забезпечення. Конституція України встановлює, що Конституційний Суд України є єдиним органом конституційної юрисдикції в Україні, який вирішує питання про відповідність законів та інших правових актів Конституції України і дає офіційне тлумачення Конституції України та законів України (стаття 147 Конституції України) [1].

У Конституції України визначено основні соціальні права людини та гарантії їх реалізації. Норми Конституції України визначають, що право на соціальний захист гарантується: а) загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням за рахунок страхових внесків громадян, підприємств, установ і організацій; б) за рахунок бюджетних та інших джерел соціального забезпечення; в) створенням мережі державних, комунальних, приватних закладів для догляду за непрацездатними; г) конституційною вимогою, що пенсії, інші види соціальних виплат та допомоги, що є основним джерелом існування, мають забезпечувати рівень життя, не нижчий від прожиткового мінімуму, встановленого законом.

Згідно до статті 48 Конституції України встановлено право кожного на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, що включає достатнє харчування, одяг, житло.

Конституція України гарантує право кожного на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування, гарантує право кожного на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди (статті 49, 50 Конституції України).

Відповідно до статті 53 Конституції України гарантується, що повна загальна середня освіта є обов'язковою, а, у свою чергу, держава забезпечує доступність і безоплатність дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної, вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах; розвиток дошкільної, повної загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної, вищої і післядипломної освіти, різних форм навчання; надання державних стипендій та пільг учням і студентам [3].

Крім того, Конституція України визначає фундаментальні принципи конституційного визначення і гарантування системи прав людини, у тому числі соціальних (статі 21-24 Конституції України):

- а) усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах;
- б) права і свободи людини є невідчужуваними, невичерпними та непорушними;
- в) конституційні права і свободи гарантуються і не можуть бути скасовані;
- г) при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод;
- г) кожна людина має право на вільний розвиток своєї особистості, якщо при цьому не порушуються права і свободи інших людей, та має обов'язки перед суспільством, в якому забезпечується вільний і всебічний розвиток її особистості;
- д) громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом.

Відповідно до статті 55 Конституції України кожному гарантується право на захист своїх прав та свобод. Це стосується основоположних соціальних прав. За змістом Конституції України права і свободи людини і громадянина захищаються судом. Кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб.

З огляду на зазначене вище, можна констатувати, що Конституція України:

- 1) містить норми права соціального забезпечення;
- 2) має найвищу юридичну силу по відношенню до інших актів законодавства у сфері соціального забезпечення;
- 3) визначає конституційну модель системи джерел права соціального забезпечення;
- 4) визначає конструктивні елементи системи законодавства про соціальне забезпечення;
- 5) визначає концептуальні правові властивості основних джерел права соціального забезпечення;

6) визначає право на соціальний захист та інші пов'язані із ним соціальні права людини;

7) визначає загальні конституційні гарантії щодо закріплення, визнання та незмінності системи соціальних прав;

8) визначає загальні гарантії щодо здійснення права на соціальний захист та інших пов'язаних із ним соціальних прав;

9) окреслює механізми конституційного контролю по відношенню до системи джерел права соціального забезпечення.

Ураховуючи сучасний стан здійснення в Україні конституційної реформи та спрямування її у сторону удосконалення положень Конституції України видається за необхідне значно посилити її соціальну складову через призму посилення конституційно-правового регулювання системи соціальних прав, у тому числі права на соціальне забезпечення, соціальне страхування тощо, механізмів їх правової охорони та захисту.

Л і т е р а т у р а

1. Конституція України від 28.06.1996 року // ВВР. – 1996. - № 30. - ст. 141 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/254к/96-вр>.
2. Чорній Л. Система соціального захисту та соціального забезпечення в Україні. Реальний стан та перспективи реформування. – К.: Центр громадської експертизи, 2009. – 104 с.
3. Мельник О.Я. Конституція України як основне джерело права соціального забезпечення: сутність, ознаки та перспективи / О.Я. Мельник // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2015. – № 2 (12) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.lj.oa.edu.ua/articles/2015/n2/15moyotp.pdf>.
4. Костюк В.Л. Конституційне право на соціальний захист в умовах сьогодення: науково-правовий аспект / В.Л. Костюк// Публічне право. – 2015. – №2 (18). – С. 252-259 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.yourfuture.org.ua/ua/pp218/>.
5. Головащенко О.С. Соціальна та правова держави: аналіз співвідношення моделей / О.С. Головащенко // Форум права. – 2010. - № 1. – С. 50 – 55.
6. Дараганова Н.В. Предмет права соціального забезпечення / Н.В. Дараганова // Юридична наука. – 2013. - № 8. С. 33 – 38 119 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://legal.nam.edu.ua/archives/54--8.html>.
7. Задорожня Г.В., Задорожний Ю.А. Гарантії забезпечення соціального захисту прав людини / Г.В. Задорожня, Ю.А. Задорожний // Часопис Київського університету права. – 2012. – № 3. – С. 100 – 104 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://kul.kiev.ua/images/chasop/2012_3/100.pdf.

*Бураканов Тимур,
студент групи ПР-162д
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля;*

*Гніденко Вікторія,
аспірант кафедри правознавства, асистент
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.*

ПРОБЛЕМИ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ

Під впливом воєнного конфлікту та глибокої економічної кризи еміграційні настрої населення зростають. Спробам вирішити життєві проблеми у спосіб працевлаштування за кордоном сприяє й набутий українцями досвід роботи за межами держави, потужні міграційні мережі, що сформувалися впродовж останніх десятиліть.

Питання трудової міграції розглядаються у працях таких вітчизняних науковців як О. В. Астахова, М. М. Вівчарик, Т. О. Гнатюк, Ю. П. Гуменюк, В. Капітан, І. П. Майданік, О. А. Малиновська, М. Ю. Приз, І. В. Ховрах.

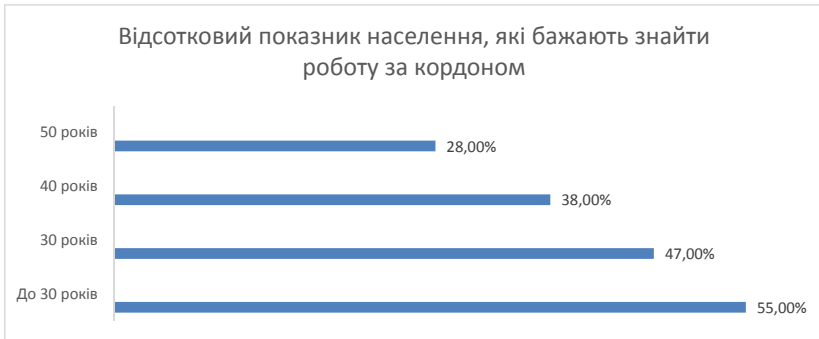
Трудова міграція в Україні - пересування особи з метою тимчасового працевлаштування, що супроводжується перетинанням державного кордону(зовнішня трудова міграція) або меж адміністративно-територіальних одиниць України (внутрішня трудова міграція) [1].

Відповідно до Європейської конвенції про правовий статус трудових мігрантів, термін «трудоий мігрант» означає громадянина Договірної Сторони, якому інша Договірна Сторона дозволила перебувати на її території для здійснення оплачуваної роботи [2]. Тобто обов'язковою умовою трудової міграції є працевлаштування.

Основною причиною, яка спонукає молоду людину шукати іншу роботу є низький рівень оплати праці та неповна зайнятість. Виїжджаючи за кордон або до інших регіонів у пошуках тимчасового заробітку, має більше шансів та причин й можливостей залишитись на постійне місце проживання[3].

Останнє дослідження Research&Branding Group показало, що найбільш сильні емігрантські настрої серед молоді (схема 1):

Трудова міграція дає певний ризик не повернення особи на батьківщину, яка знайшла роботу за кордоном, тому через масову міграцію, може втрачатися економічна складова країни, її трудові ресурси. За даними статистичних опитувань, наші мігранти мають досить високий освітній рівень. 75% з них мають вищу чи незакінчену вищу освіту[3]. З цього можна зробити висновок, що з країни у пошуках роботи за кордон виїжджають не тільки категорія людей, що мають низьку кваліфіковану професію, але й високо освічені люди, які не можуть знайти роботу за фахом, або працюючи, мають недостатній рівень життя. В Україні, на жаль, таких існує достатньо. За кордоном людина, навіть працюючи не за фахом, може отримувати у декілька разів вищу зарплату, ніж в Україні.

У структурі трудової міграції громадян України за ступенем легальності можна виділити три якісно відмінні рівні [4]:

- Офіційна трудова міграція – переміщення українських громадян, які виїжджаючи за кордон, декларують участь у трудовій діяльності як мету виїзду і є легальними трудовими мігрантами в приймаючих країнах (саме їх і фіксує офіційна статистика). Це найбезпечніший варіант міграції, тому що він здійснюється за всіма законними процедурами.
- Неофіційна легальна міграція – поїздки за кордон з декларованою метою туризму, відвідування родичів тощо, з подальшим працевлаштуванням та реєстрацією в країні-реципієнті; учасники таких поїздок не можуть бути відстежені вітчизняною статистикою, але при цьому стають цілком легальними трудовими мігрантами в країнах-реципієнтах.
- Успішна нелегальна міграція – поїздки за кордон, пов'язані з незареєстрованою зайнятістю видами діяльності, дозволеними законодавством відповідних країн.

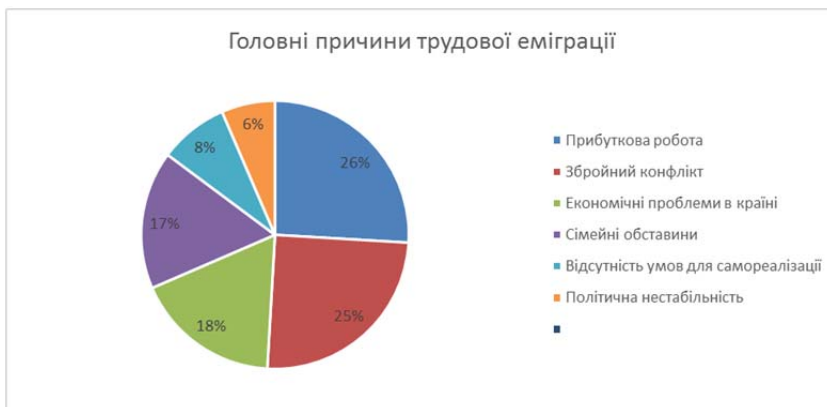
Отже, як ми бачимо рівнів міграції існує різноманіття, і кожен з вищезазначених рівнів міграції може існувати. Люди, які мігрують використовують один із зазначених рівнів і займаються за кордоном певною діяльністю, за яку вони отримують гроші.

Також існує і інша ціла низка основних причин міграції [3]:

- Високий рівень безробіття
- Низький рівень заробітної плати
- Неможливість знайти роботу на батьківщині
- Скорочення галузей виробництва, або значне їх зникнення.

Масштабність трудової міграції українців напряму пов'язана з економічним становищем країни. ВВП на душу населення з урахуванням купівельної спроможності в Україні, за даними Світового банку, суттєво поступається країнам призначення українських працівників. У 2014 р.

економічна ситуація внаслідок війни та зовнішньої агресії значно погіршилася, стагнація переросла в глибоку кризу.

Усі ці причини слугують трудовій міграції населення, молодь та зріла категорія людей покидають кордони рідної країни у пошуках кращої долі, задля кращих умов праці, більш вищого рівня заробітної плати, впевненості у «завтрашньому дні», гарантій забезпеченості життя.

Що стосується основних країн призначення трудової міграції, привабливість Росії скоротилася з 18% у 2011 році до 12% в поточному році, Польщі – зросла з 7% в 2006 році до 30%. Перше місце в рейтингу привабливості з Польщею ділить Німеччина, на другому місці – Італія (там хочуть працювати 19% потенційних трудових мігрантів). За ними йдуть США (15%), Великобританія і Росія (по 12%), Канада і Чехія (по 11%)[5].

Найпомітнішими негативними наслідками зовнішньої трудової міграції є:

1. зміна чисельності та трансформація структури населення внаслідок перетворення трудової міграції на постійну;
2. послаблення сімейних зв'язків, несталість шлюбів, поширення соціального сирітства, що негативно впливає на народжуваність та розвиток сім'ї;
3. погіршення стану здоров'я трудових мігрантів внаслідок виснажливої праці та некомфортних умов перебування за кордоном;
4. зниження кваліфікації працівників внаслідок зайняття за кордоном низькокваліфікованою роботою;
5. загроза нівелювання соціальної значимості зайнятості в Україні через формування у молоді окремих регіонів стійкого стереотипу, згідно з яким досягти пристойного рівня життя можна лише завдяки трудовим поїздкам за кордон;
6. переважно нелегальний статус мігрантів, що ускладнює соціальний захист цих осіб [6, с. 540].

Отже доведено, що основними факторами впливу на рівень трудової міграції українців за кордон в сучасній політико-економічній ситуації є демографічна ситуація, рівень безробіття, розмір заробітної плати, міграційна політика, а також політична ситуація в Україні та світі. Досвід трудової міграції на Захід, формування нових українських діаспор в європейських країнах, функціонування міцних міграційних мереж, які пов'язують Україну з країнами перебування мігрантів, а також зміна поколінь, дають підстави для припущення щодо все більшого в подальшому спрямування міграції українців на Захід.

Л і т е р а т у р а

1. Капітан В. Трудова міграція як аспект проблеми зайнятості в Україні / В. Капітан // Ефективність державного управління. – 2012. – Вип. 32. – С. 474-481.
2. Європейська конвенція про правовий статус трудящих-мігрантів [Електронний ресурс] : ратифікована з застереженням Законом № 755-V (755-16) від 16.03.2007 р. – Режим доступу : <http://iom.org.ua/ua/legislation-ukr/migration-related-legislation-ukr/workers-and-members-of-their-families.html>.
3. Зовнішні трудові міграції населення України / За наук. ред. Лібанової Е., Позняка О. – К. : РВПС України, 2002
4. Зовнішні трудові міграції з України [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.geograf.com.ua/geoinfocentre/20-human-geography-ukraine-world/268-ref22041102>.
5. Трудова міграція населення України: чого чекати в найближчому майбутньому? [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://migraciya.com.ua/news/migrant-workers/ua-labour-migration-ukraine-what-to-expect-in-the-near-future-part-1/>.
6. Римаренко Ю. Міграційні процеси в сучасному світі: світовий, регіональний та національний виміри. – К., 1998. – 912 с.

*Галушко Владислав,
студент групи ПР-162д
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.
Науковий керівник: д.ю.н., професор Щербина В. І.*

ІСТОРИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОГО ТРУДОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Трудове право є однією з провідних галузей права України, адже кожна особа на певному етапі свого життя вступає в трудові відносини. Проте сьогодні в умовах соціально-економічної кризи ми можемо спостерігати значну кількість порушень у цій сфері. Однією з причин цього, на нашу думку, є застарілість чинного трудового законодавства, яке не здатне ефективно регулювати трудові відносини на сучасному етапі їхнього розвитку.

Метою нашого дослідження є погляд на загальні й особливі риси історичної передумови формування сучасного трудового законодавства.

Вагомий внесок у дослідження зазначеної тематики зробили такі вчені, як О.М. Олійник, С.В. Венедіктов, С.В. Божко, В.М. Мельник, В.І. Щербина, О.В. Жадан, С.В. Вишневецька та інші.

Як зазначає більшість дослідників, сама галузь трудового права на території України почала зароджуватися в капіталістичний період, коли через скасування кріпацтва в 1861 році та появу перших фабрик великого поширення почала набувати праця найманих робітників, а також виникла необхідність врегулювання їх відносин із наймачами. Саме в той період трудові відносини регулювалися фактично нормами цивільного права. С.В. Венедіктов зазначає: «Вітчизняне дореволюційне цивільне законодавство було побудоване на римській класифікації договорів. Так, договір найму послуг (location conduction operatum) був закріплений у цивільному уложенні як договір про особистий найм, згідно з яким одна особа набуває за винагороду право тимчасового користування послугами іншої особи» [1, с. 16].

Проте С.В. Вишневецька зауважує: «Чинне в той період переважно регулювання відносин у трудовому процесі методами цивільного права дозволяло роботодавцям експлуатувати працівників у такій мірі, яка мало чим відрізнялась від феодальних умов праці холопа» [2, с. 58]. Саме тому внаслідок розвитку відносин найманої праці, їхньої масовості та зростання незадоволеності робітників, через зловживання з боку наймачів, що могло призвести до катастрофічних наслідків, держава поступово починає втручатися у відносини капіталістів із найманими робітниками.

Я.А. Одовічена зазначає: «Якщо проаналізувати закони, прийняті в кінці XIX ст., то можна сказати, що перевага в регулюванні трудових відносин все ж таки надавалася імперативному (публічному) способу. Наприклад, на державному рівні регулювалася охорона праці, праця в нічний час, праця малолітніх і жінок, максимальна тривалість робочого часу, підстави звільнення, регламентація штрафів тощо» [3, с. 34].

Цікавою є думка радянського вченого професора В.М. Догадова, який у «Нарисах трудового права» обґрунтовує появу в дореволюційний період нормативних актів, що регулюють трудові відносини таким чином: «Поява законів про працю в капіталістичних країнах пояснюється, як ми бачимо, прагненням буржуазії вчасно зробленими вчинками заспокоїти робочий клас, призупинити бурхливе зростання робочого руху, що загрожує самому існуванню капіталістичного устрою. Таким чином, буржуазія створює трудове право у своїх класових інтересах із метою самозахисту в боротьбі з пролетаріатом.

Ще одним вагомим етапом у формуванні законодавства про працю дослідники вважають прийняття Кодексу законів про працю РСФРР 1918 року, якому передував Декрет «Про восьмигодинний робочий день, тривалість і розподіл робочого часу» від 29 листопада 1917 року та інші нормативно-правові акти в цій галузі. Саме в цей час трудові відносини починають втрачати свій договірний характер і підлягають централізованому регулюванню. Можна відмітити певні позитивні зрушення з появою зазначеного кодексу.

О.М. Олійник наголошує: «Кодекс встановлював тривалість нормального робочого дня у вісім годин. Передбачалось скорочення робочого дня при роботі

у нічний час. Чітко закріплювався порядок понаднормових робіт, перерви в роботі, щотижневий відпочинок і відпочинок у святкові дні, час щорічних відпусток. Значне місце в кодексі відводилось охороні праці» [4, с. 132]. Проте Кодекс законів про працю 1918 року зовсім не гарантував кардинального покращення положення робітників, а навіть навпаки. Так, відповідно до політики воєнного комунізму вводилася, наприклад, загальна трудова повинність. Прийняття на роботу повинно було здійснюватися не в порядку добровільної згоди між підприємцем та особою, що наймається, а в примусовому порядку, при цьому особа, що направлялася на роботу, не могла відмовитися від запропонованої роботи за своєю спеціальністю. Робітники були закріплені за місцем роботи: вони не мали права без поважної причини залишити місце роботи. Особи, не зайняті суспільно-корисною працею, примусово залучалися до виконання різноманітних громадських робіт, наприклад до заготівлі дров чи розчищення снігу» [5, с. 14].

Щодо погіршення прав працівників у воєнні роки П.П. Музиченко в підручнику «Історія держави і права України» зазначає: «Потреби оборони призвели до необхідності введення трудових мобілізацій і трудової повинності. Трудовій мобілізації підлягало працездатне населення міст, з числа тих, хто не працював у державних установах і на підприємствах. Мобілізовані направлялись на важливі виробництва і будови за місцем проживання. Все це повинність використовувалась для виконання будівельних робіт на оборонних спорудах, заготівлі палива, охорони шляхів сполучення, зв'язку, електростанцій та інших важливих об'єктів, що мали оборонне значення. Трудова повинність поширювалась на чоловіків від 16 до 55 років, а жінок від 16 до 50 років. Разом з цим росло застосування примусових заходів до порушників трудової дисципліни. За ряд порушень трудової дисципліни поряд із дисциплінарною відповідальністю застосовувалась кримінальна» [6, с. 376].

Щодо того, як поступово відбувалася реабілітація прав працівників на території України в повоєнні роки, пишуть Л.М. Товстопят та Л.В. Кузнецова: «Прийняті за період 1945–1958 рр. нормативні акти можна поділити на дві основні групи. До першої групи слід віднести норми, що містять скасування обмежувальних законів, які приймалися в післявоєнний час. Другу групу становлять норми, на підставі яких практично здійснювалося подальше розширення гарантій трудових прав громадян. Зокрема, застосування восьмигодинного робочого дня, запровадження обов'язкового медичного огляду, вживання заходів щодо охорони праці жінок і матерів, які мають дітей віком до одного року, законодавче врегулювання трудових суперечок, а також запровадження державних пенсій» [7, с. 62].

Наступним етапом розвитку галузі трудового права на території України стало прийняття 5 липня 1970 року Основ законодавства СРСР і союзних республік про працю та Кодексу законів про працю УРСР від 10 грудня 1971 року. Цей кодекс певною мірою покращував становище працівників у порівнянні з попереднім. Так, А.Г. Бірюкова наголошує: «Крім того, у Кодексі були збережені положення, перевірені багаторічною практикою. Зокрема, про участь робітників і службовців в управлінні виробництвом, про матеріальне стимулювання, робочий час. Були закріплені нові юридичні гарантії прав робітників і службовців» [8, с. 117]. До цього кодексу упродовж двадцяти років також вносилися певні зміни, але він є чинним і на сьогоднішні.

Поки що останнім етапом у формуванні трудового законодавства є період часу, починаючи з 1991 року і до сьогодні. Він пов'язаний зі здобуттям Україною незалежності та демократичними змінами, що відбулися в житті суспільства, через що виникла потреба в реформуванні вітчизняного законодавства, а також із необхідністю узгодити положення трудового законодавства з положеннями Конституції України, що була прийнята 28 червня 1996 року. Так, від часу прийняття Кодексу законів про працю в 1971 році до нього було внесено більше сотні змін, було прийнято низку нових законів, що регулюють трудові відносини, проте докорінна реформа трудового законодавства все ще не відбулася, незважаючи на тривалу роботу фахівців над проектами нового Трудового кодексу України.

Отже як бачимо, основа трудового законодавства України була сформована ще за радянських часів і досі несе на собі відбиток марксистської ідеології. А у зв'язку з трансформацією трудових відносин після переходу до ринкової економіки виникла необхідність його реформування, в основі якого має лежати нова концепція трудового права. Під час розробки зазначеної концепції, на нашу думку, слід приділити увагу досвіду минулих років, щоб проаналізувати позитивні та негативні моменти і не допустити останніх. Також слід звернути увагу на міжнародний досвід. Зважаючи на складність проведення соціальних експериментів та непередбачуваність їхніх наслідків, які можуть негативно вплинути на суспільство, використання міжнародного досвіду є оптимальним рішенням. Адже ми можемо проаналізувати реформи в галузі трудового права в закордонних країнах, починаючи з передумов їх проведення і аж до наслідків, і зробити висновки щодо доцільності проведення аналогічних реформ у нашій державі.

Л і т е р а т у р а

1. Венедіктов С.В. Правове регулювання трудових відносин: вітчизняний і зарубіжний досвід / С.В. Венедіктов. – К. : Алерта. – 2012. – 368 с.
2. Вишновецька С.В. Историчні аспекти формування і розвитку галузі трудового права / С.В. Вишновецька // Юридичний вісник. Повітряне і космічне право. – 2009. – № 1. – С. 57–61.
3. Одовічена Я.А. Исторична зумовленість змісту трудового договору / Я.А. Одовічена // Науковий вісник Чернівецького університету. Серія «Правознавство». – 2013. – Вип. 660. – С. 33–37.
4. Олійник О.М. Історія розвитку трудових відносин у другій половині XIX – на початку XX ст. в Україні / О.М. Олійник // Історія та географія : збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. – 2013. – Вип. 48. – С. 54–58.
5. Догадов В.М. Очерки трудового права : [учеб. пособ.] / В.М. Догадов. – Л. : Прибой, 1927. – 163 с.
6. Музиченко П.П. Історія держави і права України : [навч. посіб.] / П.П. Музиченко. – 6-те вид., перероб. і доп. – К. : Знання, 2007. – 471 с.
7. Товстопят Л.М. Историчний нарис становлення трудових правовідносин в Україні (1945–1960 рр.) / Л.М. Товстопят, Л.В. Кузнецова // Порівняльно-аналітичне право : електронне наукове видання. – 2014. – № 2. – С. 60–62.
8. Бірюкова А.Г. Трудове законодавство України у контексті становлення та розвитку / А.Г. Бірюкова // Наше право. – 2013. – № 10. – С. 113–118.

*Капінос Дмитро,
студент групи ПР-1620
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля;*

*Гніденко Вікторія,
аспірант кафедри правознавства, асистент
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.
Науковий керівник: д.ю.н., професор Андрій В. М.*

ВИКОРИСТАННЯ ДИТЯЧОЇ ПРАЦІ: МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ТА УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ

Праця є важливим фактором у вихованні підростаючого покоління. У багатьох країнах діти та підлітки допомагають батькам або ж знаходять для себе заробіток деінде для того, щоб мати кишенькові гроші на власні витрати. Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ) наголошує на тому, що праця корисна, якщо вона сприяє фізичному, розумовому і духовному розвитку.

Дитяча праця – це праця яка заважає навчатися дітям належним чином в школі та змушує їх окрім шкільних занять і домашніх обов'язків, завантажувати себе додатковою працею в інших місцях, яка негативно впливає на відносини дитини з батьками. Сама праця поділяється, на оплачувану, та неоплачувану трудову діяльність, що в психологічному, фізичному і соціальному плані пов'язується з небезпекою чи заподіянням шкоди.

Міжнародна організація праці (далі – МОП) дозволяє державам застосовувати працю дітей віком від 15 років за умови, що вони завершили обов'язкове навчання. МОП змушує видавати закони, що забороняють працю дітей, молодших за 12 років, і найбільш небезпечні форми їх експлуатації. Вирішення питання дитячої праці скрізь стримується внаслідок того, що роботодавці, економісти та інші впливові і зацікавлені кола виступають за вільний ринок.[1].

В центрі уваги МОП є захист прав дитини від економічної експлуатації. На захисті цього права стоять конвенції МОП. Одні з них покликані гарантувати захист від примусової праці, встановити мінімальний вік для працюючих дітей, встановити її розумну тривалість тощо. Україна, як член МОП з 1954р. ратифікувала 54 Конвенції МОП.

З метою забезпечення заборони експлуатації дитячої праці була прийнята Конвенція про права дитини 1989 р. [2], Конвенції та Рекомендації МОП, такі як: № 138 «Про мінімальний вік для прийому на роботу» від 26 червня 1973 р. [3]; Рекомендації щодо мінімального віку для приймання на роботу № 146 від 26 червня 1973 р. [4]; № 182 МОП «Про заборону та негайні заходи щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці» від 17 червня 1999 р. [5], які були ратифіковані Верховною Радою України та стали частиною її національного законодавства. Відтоді Україна взяла на себе зобов'язання здійснити негайні та ефективні заходи щодо забезпечення заборони та ліквідації усіх форм дитячої праці.

У статті 32 Конвенції про права дитини йдеться: «Держави-учасниці визнають право дитини на захист від економічної експлуатації та від виконання будь-якої роботи, яка може становити небезпеку для здоров'я, бути перешкодою в здобутті дитиною освіти чи завдавати шкоди її здоров'ю, фізичному, розумовому, духовному, моральному та соціальному розвитку...» [2, ст.19]. У документі «Світ, сприятливий для дітей» сформульовано дев'ять стратегій боротьби з використанням дитячої праці, а Декларація тисячоліття закликає до захисту дітей від експлуатації.

В Україні праця неповнолітніх суворо регламентується законодавством. У Конституції України зазначено: «Будь-яке насильство над дитиною та її експлуатація переслідуються за законом»[6, ст. 52]. На розвиток цього конституційного положення була уведена стаття 150 до Кримінального кодексу України, тому безпосереднім об'єктом злочину, передбаченого цією статтею, є суспільні відносини, що забезпечують особисту волю дитини, її фізичне і психічне здоров'я. Потерпілою особою є дитина, яка не досягла віку, з якого законодавством про працю дозволяється працевлаштування. [7, ст.150].

Також 15 вересня 2017 р – уряд України Представив Національну доповідь «Цілі сталого розвитку: Україна», яка визначає базові показники для досягнення Цілей сталого розвитку. У доповіді представлені результати адаптації 17 глобальних ЦСР з урахуванням специфіки національного розвитку. В одній із цілей, № 8 "Сприяння поступальному, всеохоплюючому та сталому економічному зростанню, повній і продуктивній зайнятості та гідній праці для всіх" пункті 7 зазначено «Вжити термінових та ефективних заходів для того, щоб викоринити примусову працю, покінчити з сучасним рабством і торгівлею людьми та забезпечити заборону й ліквідацію найгірших форм дитячої праці, включаючи вербування та використання дітей-солдатів, а до 2025 року покінчити з дитячою працею у всіх її формах»[8].

Чимало дітей в Україні, як і в усьому світі, працюють. Форми такої праці можуть бути досить різноманітними. Частина дітей працює у своєму домашньому господарстві, на городі тощо. Така трудова діяльність дітей є природною, традиційною для багатьох держав, і зрозуміло, що її не враховує жодна статистика.

Згідно з результатами Мультиіндикаторного кластерного обстеження домогосподарств в Україні (МІКС) – 2012, до різних форм дитячої праці в Україні залучені 3,4% дітей віком 5–11 років та 0,3% дітей віком 12–14 років. Загальний відсоток дітей віком 5–14 років, залучених в Україні до різних форм дитячої праці, становить 2,4%. Відсоток дітей у віці 5–11 років, зайнятих дитячою працею коливається від 1,5% – на Сході до 6,6% – у Центрі. В сільській місцевості вона вища (5,8%), ніж у міських населених пунктах (2,3%)[9, с.179].

Однак нині багато неповнолітніх працює в різноманітних фірмах, на підприємствах, на базарах тощо. За даними Державного комітету зі статистики, дитяча праця в Україні досить розповсюджена. З 11 тис. дітей віком від 5 до 15 років, які проживають у нашій державі, до економічної діяльності залучено майже 4тис. дітей. 46 % з них працюють у сільському господарстві, 26 % задіяно в торгівлі, 19 % — у сфері послуг. При цьому, як стверджують соціологи, серед 12-річних дітей відсоток працюючих навіть більший, ніж серед 15-річних. Така картина характерна не лише для нашої держави. За даними

досліджень Міжнародної організації праці, у світі в економічній діяльності задіяно майже 250 млн дітей, з них щонайменше 165 млн тих, які не досягли 14 років. Найбільше використовується дитяча праця в Азії (61% або 153 млн. дітей), Африці (32% або 80 млн. дітей) та Латинській Америці (7% або 17,5 млн. дітей). Дитяча праця існує також і в індустріально розвинених країнах. Серед країн Європи, найбільша кількість працюючих дітей в Італії. Чимала кількість дітей працює у Великобританії та США. Так, в ході триденної розвідки представників Міністерства праці США в 1990р. було виявлено понад 11тис. дітей, які працювали нелегально [10].

Отже дитяча праця у більшості країн є формою експлуатації та визнана незаконною. Перш за все, зайнятість переважної кількості дітей стимулюється та регулюється їхніми батьками, опікунами та особами, які їх замішують. В цьому випадку її вимушений характер не наносить значної шкоди здоров'ю і фізичному розвитку дітей, не вступає в конфлікт з їхніми освітніми перспективами. Водночас деяка частина дітей працює на вулиці в умовах, що не відповідають санітарно-гігієнічним нормам. Нерідко їхні роботодавці є порушниками не лише трудового, але й кримінального законодавства. В такому разі трудова діяльність дітей не просто наносить шкоду їхньому власному фізичному, психічному, розумовому і моральному розвитку, але й носить суспільно небезпечний характер. Саме ця категорія працюючих дітей повинна стати головним об'єктом державної політики регулювання зайнятості неповнолітніх.

Національне законодавство потребує наступних попереджувальних та безпосередніх засобів протидії дитячої праці:

– Реалізація просвітницьких програм, спрямованих як на попередження населення в тому числі батьків та осіб, які їх замішують про кримінальну відповідальність за дії, спрямовані на втягнення дітей найгірших форм дитячої праці, так і на підвищення поінформованості неповнолітніх щодо їхніх трудових прав та довгострокових наслідків раннього масштабного залучення до дитячої праці та роботи в умовах, що не відповідають санітарно-гігієнічним нормам і законодавству в питаннях охорони праці;

– Удосконалення методів профілактичної роботи з дітьми, схильними до девіантної поведінки і проведення індивідуальної профілактики серед них шкільними психологами, соціальними робітниками, представниками органів правопорядку;

– Внесення змін до національного законодавства, спрямованих на посилення юридичної відповідальності осіб, які займаються залученням дітей до найгірших форм дитячої праці;

– Посилення відповідальності роботодавців за залучення дітей до неформальних форм зайнятості з метою розширення трудових прав неповнолітніх на всіх працюючих дітей.

Л і т е р а т у р а

1. Оболонська районна в місті Києві державна адміністрація офіційний інтернет-портал [Електронний ресурс] – режим доступу: <http://obolon.kievcity.gov.ua/content/dytyacha-pracy-ta-zahyst-prav-ditey.html>

2. Конвенція про права дитини від 20.12.1989 р. // [Електронний ресурс] . – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_021 3.
3. Конвенція про мінімальний вік для прийому на роботу від 26.06.1973 р. № 138 // Конвенції та рекомендації, ухвалені Міжнародною організацією праці 1965–1999. – Т. II. [Електронний ресурс] . – Режим доступу : http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=993_054 4.
4. Рекомендація щодо мінімального віку для приймання на роботу № 146 від 26.06.1973 р. // Конвенції та рекомендації, ухвалені Міжнародною організацією праці 1965–1999. – Т. II. [Електронний ресурс] . – Режим доступу: <http://mizhnarodnividnosyny.xrtmp.com/document/>
5. Конвенція про заборону та негайні заходи щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці від 17.06.1999 р. № 182 // [Електронний ресурс] . – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=993_166
6. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України (ВВР). - 1996. - № 30. - С. 141.
7. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25–26. – Ст. 131.
8. Національна доповідь «Цілі сталого розвитку: Україна» від 15 вересня 2017 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://menr.gov.ua/files/docs/ukr_pdf
9. Україна. Мультиіндикаторне кластерне обстеження домогосподарств, 2012 / Держ. служба статистики України [та ін.]. — К. : К.І.С., 2013. – 434 с.
10. Боротьба проти застосування дитячої праці: посібник для інспекторів праці / Пер. з англ. / Заг. ред. укр. вид. Т.О. Міненко. – К.: ПЦ «Фоліант», 2005. – 102 с.

Капліна Г.А.,
*к.ю.н., доцент, доцент кафедри правознавства
 юридичного факультету СХУ ім. В. Даля*

ПИТАННЯ ТРУДОВИХ ПРАВ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

Військовий конфлікт на сході України став причиною зміни місця проживання понад півтора мільйона осіб. Україна потерпає від бойових дій та руйнування економіки східних областей. За повідомленням ООН, більше півтора мільйона осіб були переміщені у межах України, а 593622 особи – до сусідніх країн[1].

Як відомо, серед основних нагальних потреб, які є базовими для людини, центральне місце займає конституційне право на працю і можливість заробляти собі на життя своєю працею[2,ст.43]. Для осіб, які в умовах масового переміщення втратили робочі місця, реалізація права на працю та пошуки нової роботи стали не тільки першочерговими завданнями, а й питанням забезпечення життя своєї сім'ї та себе особисто. Тому забезпечення трудових прав внутрішньо переміщених осіб є актуальним завданням для правотворчості і наукових досліджень в сфері сучасного трудового права.

Система соціального захисту надає засоби та можливість існування для окремих категорій переміщених осіб. Працездатні громадяни повинні мати можливість забезпечити себе та свою сім'ю самостійно. Для реалізації такими особами свого права на працю потрібне відповідне правове регулювання трудових відносин з огляду на вже існуючий міжнародний досвід та світові стандарти захисту прав переміщених осіб. Актуальність дослідження порядку виникнення та особливості функціонування трудових відносин з внутрішньо переміщеними особами (далі – ВПО) обумовлена тим, що ці питання життєво важливі для мільйонів громадян України і потребують розвитку.

Якщо звернутися далі до історії, то поняття саме *внутрішньо* переміщених осіб з'явилося у 70-х роках ХХ століття в силу громадянських воєн, що розгорілися на територіях Анголи, В'єтнаму, Камбоджі, Судану[6]. До того часу допомога міжнародного співтовариства стосувалася лише біженців – осіб, які покинули межі своєї країни і не користуються її захистом. Міжнародним органом з питань біженців було Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН). У 1972 році УВКБ ООН, керуючись гуманними міркуваннями, включило «осіб, переміщених всередині країни», в свої Програми в області допомоги та відновлення для біженців і репатріантів.

Специфіка внутрішньо переміщених осіб полягає в тому, що, будучи громадянами держави і залишаючись на її території, вони знаходяться під винятковою юрисдикцією і захистом своєї країни, навіть якщо сама держава і не в силах забезпечити такий захист. Тому надання допомоги таким особам з боку міжнародних органів може кваліфікуватися як втручання у внутрішні справи держави.

Відносно специфіки статусу внутрішньо переміщених осіб в трудових відносинах, то це питання має розглядатися з точки зору можливості для цих осіб забезпечити самостійно достатній для себе та своєї сім'ї життєвий рівень. Хоча держава й повинна мати певні обов'язки щодо забезпечення ВПО, але вони й самі мають усвідомити необхідність реалізовувати можливість заробляти своєю працею на життя навіть в умовах переміщення. Це стосується, безперечно, ВПО працездатного віку. Непрацездатні, незахищені, неповнолітні особи мають право користуватися системою соціального захисту держави і повинні отримувати засоби для існування.

З точки зору трудових прав біженців, є важливою стаття 17 Конвенції про статус біженців[4]. Згідно з цією нормою, трудові відносини як робота за наймом, визнаються можливими для біженців з «найсприятливішим правовим становищем, яким користуються громадяни іноземних держав за таких самих обставин. У будь-якому разі обмежувальні заходи, які стосуються іноземців або найму іноземців і застосовуються з метою охорони внутрішнього ринку праці, не застосовуватимуться до біженців»[5,ст.17]. Також відмічається, що країни, які приєдналися до Конвенції 1951р., намагаються «зрівняти права всіх біженців щодо роботи за наймом з правами громадян...» [4]. Таке положення щодо відрізняється від норм щодо трудових прав та працевлаштування внутрішньо переміщених осіб.

В Україні прийнятий Закон «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» [11], ухвалений

Закон України «Про забезпечення прав та свобод внутрішньо переміщених осіб»(далі-Закон) [9]. Закон визначає поняття «внутрішньо переміщеної особи», врегулює питання обліку внутрішніх переселенців, реєстрації місця їх проживання, містить норми, які мають забезпечити реалізацію ними права на зайнятість, допомогу у зв'язку із безробіттям, пенсійне забезпечення та отримання соціальних послуг.

Україна вперше стикається з проблемою внутрішнього переміщення. На цьому тлі уряд і соціальні партнери в Україні звернулися до Міжнародної організації праці, як компетентного міжнародного органу, з метою розробки а) короткострокових заходів щодо вирішення завдань відновлення та збалансування ринку праці з акцентом на внутрішньо переміщених осіб, а також б) довгострокової допомоги в розробці і реалізації заходів, які будуть сприяти зниженню впливу негативних чинників на зайнятість ВПО. Експертами та фахівцями МОП було зроблено Звіт «Оцінка трудових потреб і можливості працевлаштування ВПЛ», який на сьогодні є ключовим продуктом технічної консультативної допомоги МОП державній службі зайнятості. Роль такої діяльності для України дуже важлива. У звіті наводиться детальна кількісна і якісна інформація про потреби в області зайнятості і працевлаштування внутрішньо переміщених осіб (ВПО) в поточних економічних умовах. Він також містить ряд рекомендацій з питань політики щодо можливих заходів у відповідь з боку державної служби зайнятості[12].

Ознайомившись зі звітом цієї авторитетної міжнародної організації, ми виділили декілька пріоритетних областей для вирішення проблем, пов'язаних із зайнятістю ВПО, які були представлені в Звіті та мають практичне значення. Це, по-перше, збір та надання повної та оперативної інформації про ринок праці (це може бути як державна служба зайнятості, так і приватні агентства).

По-друге, це необхідність існування різноманітних програм пошуку роботи та вільних вакансій. По-третє, це навчання (включаючи пошук роботи) і можливості учнівства. Також важливе значення для створення робочих місць мають громадські та тимчасові роботи і сезонна зайнятість (з активним залученням приватного сектора). І, нарешті, створення гнучких механізмів праці і позитивні дії і стимули до боротьби з дискримінацією в сфері праці відносно всіх суб'єктів, включаючи ВПО[12].

Таким чином, реалізуючи діяльність по виділеним напрямкам, держава буде забезпечувати захист трудових прав внутрішньо переміщених осіб.

Складність працевлаштування переселенців з Донбасу частково пояснюється їх професійною специфікацією. Найбільш уразливими до безробіття стали працівники вугільної промисловості та металургії, працевлаштування яких обмежене відсутністю відповідного попиту на їхній фах в інших регіонах України. Для таких переселенців актуальним є питання професійного перенавчання на більш популярні та поширені професії. Уряд України затвердив Програму працевлаштування та професійного навчання ВПО на 2015-2016 роки [15]. Програма передбачала низку пріоритетних кроків для держави, щоб вирішити питання працевлаштування ВПО. Зокрема: створення тимчасових робочих місць для внутрішньо переміщених осіб і стимулювання роботодавців до використання гнучких форм зайнятості; сприяння підвищенню

підприємницької активності серед внутрішньо переміщених осіб; організація професійного навчання переміщених осіб за професіями, що мають попит на інших регіональних ринках праці; створення соціально-економічних передумов для розвитку територій масового проживання внутрішньо переміщених осіб і відновлення постраждалих регіонів, в тому числі із залученням трудового потенціалу внутрішньо переміщених осіб.

Проаналізувавши матеріали проекту, вважаємо, що потрібно внести зміни до законодавства та встановити адміністративну відповідальність за ненадання посадовою особою внутрішньо переміщеній особі інформації про можливість працевлаштування у відповідних населених пунктах, а також невжиття заходів щодо працевлаштування внутрішньо переміщеної особи, яка отримала статус безробітної.

Також можливим вважаю активне застосування та стимулювання щодо внутрішньо переміщених осіб нестандартних і гнучких форм зайнятості, таких як аутсорсинг, тимчасова агентська праця, дистанційна праця, копірайтинг, рерайтинг та ін. З огляду на життєві обставини, використання таких форм зайнятості дозволить внутрішньо переміщеній особі задовольнити матеріальні потреби власні та родини, що відповідає інтересам як суспільства, так і конкретного працівника.

Таким чином, підводячи підсумки дослідження, можна сказати, що правове забезпечення трудових прав та зайнятості внутрішньо переміщених осіб на теперішній час в Україні загалом відповідає міжнародним нормам. З метою подальшого розвитку законодавства в напрямку посилення гарантій трудових прав запропоновано вдосконалення спеціальних норм щодо обов'язків та відповідальності посадових осіб за ненадання інформації і, тим самим, несприяння в працевлаштуванні, та регулювання окремих видів зайнятості внутрішньо переміщених осіб.

Л і т е р а т у р а

1. ПРООН в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ua.undp.org/>.
2. Конституція України [Електронний ресурс]. - <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/>
3. Рекомендації міжнародної науково-практичної конференції "Внутрішньо переміщені особи в Україні: реалії та можливості" // Український соціум. - 2015. - № 1. - С. 175-181.
4. Конвенція про статус біженців 1951р. // http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_011.
5. Устав Международной организации по делам беженцев 1946г. //Режим доступу: http://www.unhcr.ru/fileadmin/files/docs/Documents/%D0%A3%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%B2_%D0%A3%D0%92%D0%9A%D0%91_%D0%9E%D0%9E%D0%9D.pdf.
6. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України: Закон України від 15.04.2014 р. // ВВРУ. – 2014. – № 26. – Ст. 892.
7. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб : Закон України від 20 жовтня 2014 р. № 1706-VII (у попередніх редакціях до 13 січня 2016 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/card/1706-18>.
8. Employment needs assessment and employability of internally displaced persons in Ukraine : summary of survey findings and recommendations / ILO Decent Work Technical Support Team and Country Office for Central and Eastern Europe. - Budapest: ILO, 2016/ <https://docviewer.yandex.ua>.

9. Програма працевлаштування та професійного навчання внутрішньо переміщених осіб на 2015–2016 роки: [Електронний ресурс] –Режим доступу:http://ief.org.ua/wp-content/uploads/2015/02/Prog_pratsya.pdf.
10. Вдосконалення національного законодавства України стосовно захисту прав людини внутрішньо переміщених осіб : Проект Ради Європи «Посилення захисту прав людини внутрішньо переміщених осіб в Україні» в межах Плану Дій Ради Європи для України 2015–2017, (червень 2016 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу :
<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680697cbb>.

Коверга В.П.,
слухачка ЦПКПУ групи ПВз-15
СНУ ім. В. Даля.

Науковий керівник: к.і.н., доцент Мезеря О.А.

ЩОДО ШЛЯХІВ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗАХИСТУ ЖІНОК ВІД Ї ДИСКРИМІНАЦІЇ У СФЕРІ ПРАЦІ

На сьогодні рівноправність жінок і чоловіків є важливим елементом демократії й умовою перебудови правової демократичної держави. Світова співдружність поставила перед кожною державою завдання розробити і забезпечити реалізацію комплексних багатогалузевих програм щодо забезпечення рівних прав і можливостей чоловіків і жінок на всіх рівнях суспільних відносин, зокрема у сфері праці.

Наша держава визнає міжнародні норми прав, погоджує державну політику з міжнародними стандартами прав людини і послідовно впроваджує принцип гендерного рівноправності в українське суспільство. Так, статтею 24 Конституції України передбачено три основні складові принципу рівності: рівність прав і свобод людини і громадянина; рівність всіх перед законом і судом; рівноправність чоловіка і жінки. Також наявна велика кількість норм, спрямованих на заборону дискримінації у трудовому праві.

Проте, недостатньо ратифікувати міжнародні акти, що у більшості випадків носять декларативний характер, і на законодавчому рівні проголосити принципи рівності і заборону дискримінації. Важливо їх реалізувати як у законодавстві, так і в правозастосовчій практиці.

Для того, щоб досягти реальної рівності, необхідно, щоб всі норми прямо або побічно служили і відповідали цілям досягнення рівності і викорінювання дискримінації.

Забезпечення принципу рівноправності і заборони дискримінації здійснюється завдяки низці правових засобів. При цьому у науковій літературі, наприклад О.М. Руднева, відрізняють два підходи до правових засобів

впровадження принципу гендерної рівності прав жінок і чоловіків і механізмів боротьби з дискримінацією [1].

Перший демонструє формальність і завдяки ньому усвідомлюється, що недостатньо на законодавчому рівні формально закріпити рівність прав чоловіків і жінок. Такий підхід називається підходом формальної рівності.

Зміст його полягає у тому, що на законодавчому рівні має бути формалізована рівність кожної з осіб незалежно від будь-яких дискримінаційних критеріїв, зокрема, як це зазначається у ст. 2 Загальної декларації прав людини, кожна особа має всі права і свободи без будь-якої відмінності: раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних і релігійних переконань, національного і соціального походження, майнового, станового або іншого положення. Вважається, що законодавче закріплення рівності всіх осіб є достатнім, щоб подолати ту нерівність, яка фактично існує у суспільстві та триває століттями. Такий підхід у контексті гендерної теорії права має назву гендерно нейтрального. Проте, на практиці такий підхід жодним чином не сприяє усуненню нерівності.

Усвідомлення такої ситуації призвело до переходу від захисту прав індивіда до закріплення нормами міжнародного права стандартів правового статусу тих чи інших груп населення, які виділяються за властивими тільки їм характерними загальними ознаками (люди літнього віку, інваліди, безробітні, біженці, представники національних меншин, діти та, як свідчить практика, жінки). Щодо цих категорій осіб існують особливі форми порушення прав людини, а отже, вони вимагають і специфічних форм захисту їх прав, додаткової уваги і підтримки з боку як конкретної держави, так і міжнародної співдружності у цілому.

Другий підхід, на думку О.М. Рудневої, Л. Чубар, – підхід істотної рівності (або гендерної чуйності), що почав розглядатися не так давно і впровадження якого на практиці є обов'язковим для подолання дискримінації і забезпечення рівності прав чоловіків і жінок [1, с.101]; [2, с.14]. Цей підхід базується на визнанні соціальних і біологічних розбіжностей між чоловіком і жінкою, які не можуть бути усунені шляхом закріплення формальної рівності на законодавчому рівні, оскільки саме підхід формальної рівності фактично призводить до нерівності. Отже, у межах підходу гендерної чуйності для подолання фактичної нерівності мають бути застосовані спеціальні юридичні заходи, що виконуватимуть функцію правової компенсації жінкам з метою найбільш швидкої ліквідації наслідків соціальної нерівності (пільги, пов'язані з материнством, з умовами праці та зайнятості, політичних відносин та ін.).

Слід підкреслити, що принцип гендерної чуйності має першочергове відношення до виправлення фактично нерівного становища жінок у суспільстві шляхом тимчасових спеціальних заходів (позитивної дискримінації), не обмежується тільки захистом прав і інтересів жінок. Він відноситься також до чоловіків, якщо виникає утиск їх прав або інтересів.

Україна, ратифікувавши Конвенцію ООН «Про ліквідацію всіх форм дискримінації жінок» 1979 р. [3], а також низку міжнародно-правових актів у галузі захисту прав жінок від дискримінації, принципово визначилася щодо визнання жінок працівниками, наділеними особливим правовим статусом,

трудові права яких потребують додаткового юридичного захисту й уваги з боку держави і суспільства. Таким чином, правове регулювання праці жінок побудоване в Україні на принципі гендерної чуйності шляхом безпосереднього визначення переліку і характеру правових (зокрема, законодавчих) засобів подолання дискримінації жінок в Україні.

Вважаємо за можливе виділити такі рівні правових засобів забезпечення гендерної рівності і подолання дискримінації у сфері трудового права, а саме:

1) міжнародний рівень;

2) національний рівень, який у свою чергу знаходить своє відображення:

- на рівні Основного закону; - на рівні загального закону (Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків»); - на рівні галузевого нормативного кодифікованого акту (чинний КЗпП або майбутній Трудовий кодекс України); - на рівні галузевих законів; - на рівні локальних нормативних актів.

Зупинимося детальніше на аналізі правових засобів подолання дискримінації і забезпеченні гендерної рівності на рівні загального закону - Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» [4], що конкретизує правові засоби і деталізує механізми їх реалізації.

Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» [4] разом із проголошенням гендерної рівності і заборонаю дискримінації за ознакою статі передбачає достатньо обґрунтований механізм їх забезпечення у різних сферах шляхом, наприклад, зобов'язання роботодавця створювати умови праці, що дозволяють жінкам і чоловікам здійснювати трудову діяльність на рівній основі і забезпечити жінкам і чоловікам можливість поєднувати трудову діяльність із сімейними обов'язками, або визначення дискримінаційної поведінки роботодавця, заборону дискримінаційної реклами, наявність посади Уповноваженої з питань рівності чоловіків і жінок.

Закон України від 8 вересня 2005 р. № 2866-IV «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» [4] вперше закріпив прогресивні демократичні положення захисту прав жінок у трудовій сфері, й є свідомим пріоритетом становлення в Україні суспільства гендерної рівності. Зокрема, стаття 17 Закону визначила, що жінкам і чоловікам забезпечуються рівні права і можливості у працевлаштуванні, просуванні по роботі, підвищенні кваліфікації і перепідготовці. При цьому роботодавець зобов'язаний: створювати умови праці, що дозволяють жінкам і чоловікам здійснювати трудову діяльність на рівній основі; - забезпечувати жінкам і чоловікам можливість поєднувати трудову діяльність із сімейними обов'язками; - здійснювати рівну оплату праці жінок і чоловіків при однаковій кваліфікації та однакових умовах праці; - вживати заходів зі створення безпечних для життя і здоров'я умов праці; - вживати заходів щодо неможливості випадків сексуальних домагань.

Вперше нормативне закріплення одержало положення щодо заборони роботодавцями в оголошеннях (рекламі) про вакансії пропонувати роботу лише жінкам або лише чоловікам, за винятком специфічної роботи, яка може виконуватися виключно особами певної статі, висувати різні вимоги, що

дають перевагу одній зі статей, вимагати від осіб, які влаштовуються на роботу, відомості про їх особисте життя, плани з народження дітей.

Вперше у законодавстві України статтями 22-24 Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» [4] визначена відповідальність за порушення законодавства про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків.

Водночас, не дивлячись на позитивні зміни у загальному законодавстві, зокрема, встановлення можливості звертатися до спеціально уповноважених органів (державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини та/або до суду) зі скаргами на прояви дискримінації за ознакою статі та сексуальних домагань у трудових правовідносинах, у ньому, як і раніше, відсутні норми, що встановлюють конкретні санкції за порушення у цій сфері. Відсутня конкретизація санкцій за порушення трудового законодавства і в спеціальних нормативно-правових актах.

У вирішенні цього питання цікавим є досвід зарубіжних країн. Наприклад, достатньо жорсткі санкції встановлені у Франції, а саме: за відмову у прийнятті на роботу за ознакою статі роботодавець може бути позбавлений свободи строком до одного року або сплатити штраф до 20 тис. франків. У Франції також заборонено питати жінку при прийнятті на роботу, чи вагітна вона, окрім тих випадків, коли виконання відповідної роботи може заподіяти шкоду здоров'ю жінки і майбутньої дитини. Бельгійське законодавство забороняє в оголошеннях про вакансії робити вказівки щодо статі працівника.

Отже, враховуючи все вищезгадане, можна зробити висновок, що проблема рівності жінок і чоловіків у сфері праці залишається однією з найактуальніших проблем сьогодення, а тому потребує глибокого аналізу і вивчення з метою створення механізму реалізації демократичних принципів функціонування цивілізованого громадянського суспільства.

На нашу думку, саме новий Трудовий Кодекс України має стати тим галузевим актом, який конкретизував би положення загальних законів та деталізував би механізми реалізації встановлених у них загальних положень із забезпечення гендерної рівності і заборони дискримінації у трудових правовідносинах.

Л і т е р а т у р а

1. Руднева О.М. Гендерна рівність у праві України. Дисертація на здобуття... канд. юрид. наук / О.М. Руднева. – Харків, 2002. – 162с.
2. Чубар Л. Права жінок в Україні як об'єкт правового захисту / Л. Чубар // Право України. – 2000. – №5. – С. 12-14.
3. Конвенція ООН «Про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок» від 18 груд. 1979 р. // Законодавство України [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Електронні текст. дані. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_207
4. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Закон України від 8 вересня 2005 року // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 52. – Ст.561.

*Кравченко Людмила,
студентка групи ПР-162д
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Котова Л. В.*

ПРОБЛЕМИ БЕЗРОБІТТЯ В УКРАЇНІ

Усі країни світу прикладають багато зусиль для подолання такого явища, як безробіття, але жодній ще не вдалося ліквідувати його повністю. Тому безробіття є центральною соціальною проблемою сучасного суспільства.

Безробіття – це найбільш гостра проблема, з якою стискається населення України. Причиною такого розповсюдженого явища є неефективність використання робочої сили у минулому і відсутність економічних умов, які б дали змогу людям застосовувати свої навички у продуктивній роботі за пристойну плату. Саме тому це явище являється як економічною, так і соціальною проблемою.

Метою є оцінка сучасного стану безробіття в Україні та аналіз основних причин виникнення даного явища.

Безробіття є проблемою, яку формують такі чинники: 1) структурні зрушення в економіці, що призводять до масштабних змін у структурі й кількості попиту на робочу силу; 2) зниження темпів економічного розвитку спричиняє зменшення кількості робочих місць, порушення збалансованості кількості працівників і кількості робочих місць; 3) недостатній сукупний попит; 4) інфляція викликає скорочення капітальних вкладень, зниження реальних доходів населення, що викликає збільшення пропозицій зі зменшенням попиту на робочу силу; 5) співвідношення цін на фактори виробництва, яке веде до переважання працездатних технологій; 6) сезонні коливання виробництва, що викликають зміни у попиті на робочу силу; 7) науково-технічний прогрес, що збільшує диспропорції між попитом і пропозицією робочої сили. [5, с. 107]

А це означає, що в міру розвитку технічного прогресу, відносна потреба в робочій силі зменшується.

Безробіття не може бути доцільним ні в соціальному, ні в економічному плані, оскільки його зростання створює цілий комплекс проблем: скорочується купівельна спроможність населення, бюджет втрачає платників податків, підприємство втрачає персонал. Зростають ризик соціального напруження, додаткові витрати на підтримку безробітних. Створення в Україні цивілізованого ринку праці, який би дозволив громадянину знайти необхідну роботу з умовами праці, а роботодавцю – працівників необхідної кваліфікації.

Попри всі негативні наслідки, безробіття має й позитивні сторони: підвищення соціальної цінності робочого місця; збільшення особистого вільного часу та свободи вибору місця роботи; зростання соціальної значимості й цінності праці; можливість для безробітного використати перерву в зайнятості для перенавчання, підвищення рівня освіти.

Значної шкоди Україні завдала світова фінансова криза (2008) рік. Найбільшого скорочення зайнятості на початку кризи зазнали такі сектори, як промисловість та будівництво. В Україні кількість офіційно зареєстрованих безробітних у 2008 році становила всього – близько 876,2; у 2009 році – 542,8; у 2010 році – 564,0 тис. безробітних, а у 2013 році – 501,4 тис. Отже протягом 2008-2013 рр. безробіття в Україні поступово зменшується. [1, с. 753]

Зростання рівня безробіття у 2014 році відбулося в усіх регіонах. Найнижчий рівень безробіття спостерігався у місті Києві (6,5%), Одеській (6,5%) та Дніпропетровській (7,7%) областях, а найнижчий у Житомирській та Чернігівській областях (по 10,9%), Полтавській та Кіровоградській областях (по 10,5%), Тернопільській Рівненській та Луганській областях (10,4%), Вінницькій (10,3%), Донецькій (10,2%) областях. Серед безробітних понад 40% становили особи віком від 15 до 29 років, кожен п'ятий безробітний – у віці від 40 до 49 років, кожен четвертий – від 30 до 39 років.

Кількість безробітних, зареєстрованих в центрах зайнятості, станом на 1 березня 2015 року становила 523,1 тис. осіб, що на 1,4% більше, ніж на відповідну дату минулого року. [2]

Станом на 1 січня 2016 року кількість людей, що не працює, становила 490,8 тисячі осіб. Дані наведено без урахування тимчасово окупованої території АР Крим, міста Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.

При цьому статистика не враховує, що саме через відсутність роботи близько 7 млн наших співвітчизників виїхали за кордон на заробітки. Не включається до складу безробітних ні 2 млн селян, які живуть лише із присадибного господарства, ні тих, котрі працюють на «чверть ставки», ні тих, хто мають тимчасові підробітки.

Останнім часом також постійно загострюється ситуація з зайнятістю молоді в Україні. Питома вага молоді у загальній кількості безробітних досягла 30 %. Молодь становить окрему частину ринку праці і розвивається не так як увесь ринок. З одного боку, вік сприяє високій мобільності, відкритості, сміливості у зміні та пошуку роботи. З іншого, молоді не вистачає відповідного досвіду, щоб бути конкурентоспроможними на ринку праці.

«Серед молоді безробіття буде 30-50%, у зв'язку з цим, звісно, посиляться еміграція через економічні причини. Тобто ті, хто може втекти – втечуть. Не через війну, а в пошуках роботи», - каже експерт фінансового ринку Ерік Найман. [1, с. 156]

Основні шляхи вирішення проблем безробіття мають включати цілу низку заходів, зокрема:

- Приведення законодавства України у відповідність до міжнародних норм і принципів.
- Запровадження механізмів захисту внутрішнього ринку праці.
- Реалізацію Державної та регіональних програм зайнятості.
- Сприяння стабільній діяльності стратегічно важливих підприємств.
- Зниження податків для підприємств за умови збереження робочих місць (для компенсування витрат на прийом нових працівників).

- Забезпечення збереження ефективно функціонуючих робочих місць та створення нових.
- Створення сприятливих умов для розвитку малого бізнесу та підприємницької діяльності безробітних.
- Надання державою пільгових кредиторів для виплат зарплати додатково зайнятим на виробництві, які за розміром будуть дорівнювати зарплаті.
- Легалізацію тіньової зайнятості. [6, с.107]

Запорукою вирішення проблеми безробіття в Україні є розробка і реалізація широкого комплексу відповідних заходів, насамперед, у соціально-трудовій сфері. Варто посилити увагу щодо оновлення та підвищення технічного рівня робочих місць, зокрема, для того, щоб кожне з них забезпечувало зайнятому прожитковий мінімум і подальше зростання заробітної плати. Це дозволить привести заробітну плату у відповідність з продуктивністю праці, ліквідувати фіктивні робочі місця, зменшити приховане безробіття.

Цікавим фактом є те, що найвища середньомісячна зарплата в Україні за січень-листопад 2015 року була у сфері авіатранспорту і становила 18 тисяч 191 гривню. Про це свідчать зведені дані Державної служби статистики України. Не бідували цього року також працівники у сферах фінансової та страхової діяльності (8499 грн), інформації і телекомунікації (7047 грн). Найнижчий рівень зарплат 2015 року – у сфері освіти (3038 грн за місяць), тимчасового розміщення та організації харчування (2749 грн за місяць) та охорони здоров'я (2742 грн за місяць) [3]

На жаль, на сьогоднішній день наша держава відома у світі як джерело постачання дешевої робочої сили. Але трудову міграцію українців скоріше можна назвати вимушеною.

За даними НАН України, за останні роки з нашої країни виїхали за кордон у пошуках кращої долі понад 100 тисяч кваліфікованих фахівців різних спеціальностей, з-поміж яких понад 10 тисяч провідних науковців.

Збільшується кількість безробітних й через переселення внутрішньо переміщених осіб, чисельність яких нині сягнула понад 1,7 мільйона. Раніше більшість із них працювали на шахтах або збагачувальних комбінатах. Тому знайти роботу за фахом у великих містах або аграрних районах їм практично неможливо.

Андрій Павловський зазначив, що об'єктивних причин збільшення безробіття в країні багато: це і економічна криза, і воєнні дії, і втрата територій, на яких розташовувався промисловий потенціал України. Проте, на переконання експерта, сподіватися лише на те, що все врегулює так звана незрима рука ринку, принаймні наївно. Адже досвід багатьох європейських країн доводить: трудова зайнятість населення — це саме та сфера, куди держава мусить втручатися і регулювати ці процеси. Сприятливі створенню нових робочих місць і заохочувати до цього підприємців хоча б за прикладом Китаю. У цій країні якщо роботодавець створює понад 100 робочих місць на рік, то отримує вагомі пільги щодо сплати податку на прибуток. Є такі приклади і в Європі. [4,с.160]

Важко навіть уявити, скільки б ще українців виїхало на заробітки, якби не існувало ніяких обмежень на шляху вимушеної трудової міграції, адже згідно із соціологічними опитуваннями, кожний третій економічно активний громадянин України висловив бажання податися на заробітки до країн близького та далекого зарубіжжя [4, с.168]

Значний час відсутності роботи, а також зневіра знайти роботу призводить до того, що деякі люди по суті втрачають кваліфікацію і навіть бажання регулярно працювати. Ступінь негативного впливу безробіття на стан у країні залежить від конкретних параметрів економічної ситуації. У результаті чого безробіття викликає негативні наслідки:

- Масова дискваліфікація.
- Посилення соціальної напруженості.
- Зниження трудової активності.
- Знецінення наслідків навчання.
- Скорочення обсягів виробництва валового національного продукту.
- Зростання витрат на соціальну допомогу безробітним.
- Зниження податкових надходжень до державного бюджету.

Регулювання зайнятості на рівні держави являє собою процес впливу на трудову сферу для досягнення цілей. Такими суб'єктами в Україні виступають: Міністерство праці та соціальної політики України, Державна служба зайнятості, міністерства й відомства України, регіональні органи виконавчої влади, профспілки, Український союз промисловців і підприємств, включаючи регіональні підрозділи. Поряд з державними структурами зайнятості в Україні дедалі більшого розвитку набувають приватні агентства зайнятості. З метою вдосконалення структури зайнятості необхідно вирішити такі завдання: боротьба з молодіжним безробіттям; подолання регіональної диференціації в рівнях зайнятості; допомога безробітним, що не мали роботи протягом тривалого періоду часу. На додержавному рівні має бути створений регуляторний комітет з контролю за проведенням заходів у сфері зайнятості по регіонах.

Аналізуючи сучасний стан безробіття, визначено, що проблема безробіття є ключовим питанням у ринковій економіці, і якщо його не вирішувати, то неможливо налагодити ефективну діяльність економіки і рівень безробіття буде зростати. Можна виділити основні напрями його подолання: підвищення добробуту за рахунок особистого трудового внеску, підприємництва та ділової активності; надання відповідної допомоги по безробіттю, збереження робочих місць та перепідготовка осіб, які втратили роботу; проведення ґрунтовної пенсійної реформи; сприяння всебічному державному захисту інтелектуального потенціалу суспільства; проведення спеціальних ярмарків праці для навчальних закладів з метою працевлаштування випускників.

Отже, для вирішення проблем безробіття треба докорінно змінювати політику зайнятості. Не можна сьогодні пасивно стримувати безробіття. Тільки цілеспрямоване активне підвищення рівня зайнятості населення на діючих і на знову створюваних високоєфективних робочих місцях допоможе вивести

економіку з глухого кута, дати простір розвитку ринкових і соціальних перспектив. Тому дослідження цього питання є основним у пошуку шляхів поліпшення подолання безробіття. Необхідністю сьогодення є залучення більше молоді, так як саме вона володіє новітніми технологіями на сучасному рівні; має завжди цікаві ідеї, які зможуть підняти економіку на новий рівень.

Л і т е р а т у р а

1. Яворва Л. Г. Аналіз рівня безробіття в Україні та напрямки його подолання, 2016. – С. 752-755.
2. Офіційний сайт державної служби зайнятості України (Електронний ресурс). – Режим доступу: www.dcz.gov.ua.
3. (Електронний ресурс). – Режим доступу: <http://molbuk.ua/ukraine/>.
4. Ляницька О. В. Проблеми безробіття і трудова міграція українців. – С. 167-172.
5. Семенова К. Д. Аналіз впливу економічної кризи на рівень безробіття в Україні. - С. 106-111.
6. Мельничук Л. С. Основні проблеми зайнятості населення України. - С. 105-108

*Кунченко Карина,
студентка групи ПР-161д
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.
Науковий керівник: к.ю.н. Скупинський О. В.*

ЗАЙНЯТІСТЬ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ

В Україні відбувається процес глобалізації та формування ефективного механізму ринку праці за рахунок перебудови його структурних елементів та характеру втручання держави у процеси на ринку праці. Такий стан речей і зумовлює актуальність обраної теми дослідження. Зайнятість населення в Україні має вигляд складної багатопланової, неоднорідної, динамічної та схильної до впливу із зовні підсистеми ринкових відносин, у яких ринок праці займає одне з центральних місць, адже відіграє роль так званого індикатора стану економіки.

Мета даної роботи – визначити сучасний стан ринку праці в Україні та світовий досвід правового регулювання у сфері зайнятості, дати загальну характеристику стану зайнятості населення.

Важливу роль у формуванні структури і зайнятості сукупного працівника відіграє ринок робочої сили. Він є невід'ємною складовою частиною системи ринкового господарства.

Ринок робочої сили – це суспільно-економічна форма руху трудових ресурсів, особливий, властивий розвинутих товарно-грошовим відносинам спосіб включення робочої сили в економічну систему. В умовах ринкової економіки робоча сила виступає як товар і в цьому схожа з іншими товарами,

піддається економічній оцінці й оптимізації. Ринок робочої сили характеризується системою відносин між продавцями (власниками) робочої сили і її покупцями та відповідною інфраструктурою [1, с.16].

Сучасний стан ринку праці в Україні характеризується наявністю комплексу проблем. Серед них найважливіші такі:

1. співвідношення між попитом і пропозицією робочої сили;
2. значна середня тривалість безробіття;
3. наявність вимушеної неповної зайнятості;
4. складна ситуація щодо працевлаштування окремих соціально-демографічних груп населення (жінки, молодь, сільське населення, інваліди);
5. поширення неформальної та тіньової зайнятості;
6. необхідність підвищити рівень професійної освіти, професійного навчання працівників, що забезпечує їхню конкурентоспроможність відповідно до сучасних умов розвитку економіки і структурних зрушень, що відбуваються на ринках товарів (послуг);
7. забезпечення належного рівня оплати праці, що є важливим фактором підвищення життєвого рівня населення, розширеного відтворення робочої сили [2, с. 22].

Зайнятість населення - це не заборонена законодавством діяльність осіб, пов'язана із задоволенням їх особистих та суспільних потреб з метою одержання доходу у грошовій або іншій формі, а також діяльність членів однієї сім'ї, які здійснюють господарську діяльність або працюють у суб'єктів господарювання, заснованих на їх власності, у тому числі безоплатно [3, ст.1].

Вона є невід'ємним і ключовим елементом відтворення сукупної робочої сили, працездатного населення. Це тому, що без зайнятості працездатне населення — суб'єктивна продуктивна сила — яка не функціонує як фактор виробництва, не створює той продукт, який іде на відтворення робочої сили. В умовах ринкової економіки повна зайнятість не означає відсутності безробіття. Західні економісти доводять, що повна зайнятість досягається тоді, коли рівень безробіття не перевищує її природного рівня. А в даний час вважається, що природний рівень безробіття дорівнює приблизно 5—6 % робочої сили.

Безробітними вважаються працездатні громадяни працездатного віку, які з незалежних від них причин не мають підходящої роботи, заробітку, зареєстровані у державній службі зайнятості та отримують відповідну грошову допомогу, дійсно шукають роботу та здатні братися до неї [4, с. 136-137].

Намагаючись прогнозувати подальшу ситуацію з безробіттям в Україні, необхідно враховувати чинники, що діятимуть як у бік збільшення, так і в бік зменшення його рівня. Зростання, зокрема, спричинятимуть:

- 1) потреба структурної реорганізації неефективної економіки;
- 2) зняття штучних обмежень щодо росту циклічного безробіття;
- 3) дефіцитність інвестицій для створення нових робочих місць;
- 4) відсутність досвіду роботи служб зайнятості, дисципліни і відповідальності виконавчої влади.

До чинників, які діятимуть у бік скорочення безробіття, можна віднести:

- 1) безмежність незадоволеного попиту і можливості створення нових робочих місць у багатьох сферах, особливо у сфері послуг;

2) дотеперішня нерозвиненість приватного сектора і наявність тіньової економіки, які в разі зняття адміністративних пут зможуть залучити значну частину працездатних;

3) традиційно низький рівень зарплати і слабкість профспілок, які не можуть домогтися підвищення загального рівня зарплати і пов'язане з цим обмеження попиту на працю [5, с. 171].

Правові відносини у сфері зайнятості населення врегульовуються Законами України „Про зайнятість населення”, „Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття” та низкою інших законів.

В Україні формування ринку праці відбувається одночасно з впровадженням заходів, що забезпечують його функціонування. Понад половина безробітних в Україні не мають роботи більше 1 року. Такий високий рівень, характерний для більшості країн з перехідною економікою, є наслідком недостатньо динамічного розвитку економіки, невисокої мобільності робочої сили та загальної негнучкості ринку праці.

Слід сказати, що нині всі країни, які ми називасмо економічно розвиненими, і їх міжнародні організації приділяють першочергову увагу проблемам зайнятості як таким, без вирішення яких не можна забезпечити соціально-економічну стабільність. В цих країнах регулярно розробляються, фінансуються і виконуються програми зайнятості, що враховують специфіку конкретної соціально-економічної ситуації.

Розрізняють довгострокові й короткострокові (на один рік) програми. Вони розробляються як на державному, так і на регіональному рівнях.

Державні й територіальні програми зайнятості населення спрямовані на:

- сприяння розвитку і структурній перебудові економіки, створенню умов для спрямування вивільнюваних працівників, насамперед на рентабельні виробництва та в пріоритетні галузі економіки;

- попередження розвитку безробіття і його скорочення шляхом підвищення економічної зацікавленості підприємств і організацій у створенні додаткових робочих місць, переважно з гнучкими формами зайнятості;

- удосконалення системи відтворення робочої сили водночас із збільшенням числа робочих місць, поліпшенням професійної орієнтації, підвищенням кваліфікації працівників та ефективності використання трудових ресурсів;

- захист безробітних та їхніх сімей від негативних наслідків безробіття і забезпечення зайнятості громадян, які потребують соціального захисту і не спроможні конкурувати на ринку праці;

- формування кадрової, матеріальної, інформаційної, статистичної, фінансової та науково-методичної бази державної служби зайнятості;

- заходи сприяння зайнятості населення, яке проживає у сільській місцевості [с.615,6].

Досвід країн з розвинутою економікою свідчить, що інвестиції в людські ресурси зростають, оскільки є необхідною умовою модернізації виробничих систем.

Така політика проводиться на рівні як держави, так і окремих господарських об'єктів. У Франції, наприклад, з державного бюджету на зайнятість виділяють 6,8% коштів, а відрахування підприємств, соціальних установ, різні внески за обсягом майже в 1,5 рази перевищують надходження з бюджету.

В Україні частка фонду зайнятості у валовому внутрішньому продукті становить приблизно 0,3%, що в багато разів менше, ніж у районах з розвинутою ринковою економікою. Звідси можна зробити висновок, що в нашій країні фінансова база для розв'язання проблем зайнятості недостатня і не відповідає ситуації на ринку праці, яка різко загострюється через величезний потенціал безробіття.

Зарубіжний досвід свідчить про різні підходи окремих країн щодо розподілу коштів на активні й пасивні заходи політики зайнятості. У цих країнах, як Франція, Німеччина, Англія переважають витрати на підтримання рівня доходів населення, а на активні заходи витрачається значно менше коштів. У Франції, наприклад, частка витрат на активні й пасивні заходи відповідно дорівнює 28,4% і 71,6%; в Англії - 29,1% і 70,9%, у Німеччині - 44,1% і 55,9%.

Зворотну картину щодо витрат на активні й пасивні заходи політики зайнятості населення спостерігаємо у Швеції та Італії, де відповідні витрати становлять 67,6% і 32,4% та 51,6% і 48,4%.

Отже, досвід розвинених країн свідчить про те, що служба зайнятості успішніше діє там, де вона належить державі, підпорядкована органам влади, має штат висококваліфікованих спеціалістів з питань зайнятості. Проте в умовах ринкової економіки неминуче виникають різні приватні (недержавні) установи сприяння зайнятості.

Л і т е р а т у р а

1. Костенко М. А. Соціалізація ринку праці в новій економіці / М.А.Костенко/Збірка наукових праць. — К., ЦУЛ, 2014. — С. 16.
2. Нікіфоров П.О. Фінансово-економічні аспекти розвитку ринку праці та боротьби з безробіттям /П.О.Нікіфоров/Фінанси України. - 2008. - С.22-30.
3. Закон України "Про зайнятість населення" № 803 від 1 берез. 1991 р. // Закони України. — 1996. — Т. 1. — С. 252— 269.
4. Петюх В. М. Ринок праці та зайнятість/В.М.Петюх/Навчальний посібник; МАУП. - К.: Б.в., 1997. - С. 136-137.
5. Кузьмин М.А. Аналіз державної політики зайнятості в Україні/ М.А.Кузьмин/Громадсько-політична література. - К. : Міленіум, 2005. - С.171.
6. Клишко Г.Н. відп. ред. Г.Н. Основи економічної теорії/Г.Н.Клишко/ Політекономічний аспект.-К: Знання-Прес, 2004.- С. 615 .

*Сташевська Ірина,
слухачка ЦПКПУ групи ПВ3-15 СНУ ім. В. Даля.
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Татаренко Г. В.*

ПОНЯТТЯ «СОЦІАЛЬНЕ ОБСЛУГОВУВАННЯ» У СУЧАСНІЙ ЮРИДИЧНІЙ НАУЦІ

Відповідно до Основного закону Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава [1], а значить забезпечення гідного рівня складової соціального життя людини та суспільства в цілому є одним з найважливіших завдань нашої держави. Соціальне забезпечення та соціальна підтримка є важливою складовою реалізації державної соціальної політики, передусім стосовно малозабезпечених та працевоздатних, і забезпечує соціальну стабільність у суспільстві.

Сучасний етап розвитку українського суспільства характеризується глибокими, докорінними змінами у всіх основних сферах громадського життя. Ці зміни зумовлюють гостру необхідність гармонізації інтересів різних соціальних груп, суспільства загалом і владних структур цивілізованим неконфліктним шляхом, що забезпечує можливості для формування і розвитку громадянського суспільства.

Соціальне обслуговування є одним із видів соціального забезпечення в Україні. Разом з пенсіями та допомогами, воно сприяє задоволенню потреб громадян, які зазнали негативних наслідків соціального ризику. Стратегічною метою кожної соціальної держави є забезпечення права людини на такий рівень соціального обслуговування, що є необхідним для підтримки її здоров'я та благополуччя, а також її родини, забезпечення на випадок безробіття, хвороби, отримання інвалідності, настання старості та в інших випадках втрати засобів до існування з причин незалежних від самої людини.

Дослідженню окремих аспектів становлення й розвитку соціального обслуговування присвячували увагу в наукових працях такі вчені, як Н.М. Хуторян, В.Ш. Шайхатдінов, А.А. Ширант, Л.П. Шумна, М.М. Шумило, М.Л. Захаров, Р.І. Іванова, Л.І. Лазор, А.М. Лушніков, М.В. Лушнікова, О.Є. Мачульська та інші. Однак, ураховуючи соціально-політичні й економічні зміни, що відбуваються в Україні протягом останніх років, зазначена проблема набуває нової актуальності.

У науковій літературі з права соціального забезпечення немає єдності у питанні правої природи соціального обслуговування. Багато вчених вважають, що соціальне обслуговування є інститутом права соціального забезпечення.

Наукові дослідження соціального обслуговування мають бути подовжені й у подальшому, як у теоретичній так практичній площині.

В Україні існує нормативне визначення соціального обслуговування. Згідно ст. 1 Закону України «Про соціальні послуги» соціальне обслуговування - система соціальних заходів, яка передбачає сприяння, підтримку і послуги,

що надають соціальні служби окремим особам чи групам населення для подолання або пом'якшення життєвих труднощів, підтримки їх соціального статусу та повноцінної життєдіяльності [2]. При цьому, відповідно до ч.1 ст. 5 цього ж Закону, соціальне обслуговування разом із матеріальною допомогою є однією з основних форм надання соціальних послуг [2]. З огляду на поняття, наведені законодавцем, розуміння соціального обслуговування і його прямого зв'язку з соціальними послугами здається дещо помилковим тому що, соціальні послуги є суттю, змістом соціального обслуговування, а не навпаки.

Соціальне обслуговування прийнято розглядати у широкому та вузькому значеннях. У вузькому значенні М.О. Буянова під цим поняттям розуміє один із видів соціального забезпечення, спрямований на надання соціальними органами держави громадянам різноманітних матеріальних послуг безоплатно або на умовах часткової оплати з метою запобігання настанню або зниження негативних наслідків соціальних ризиків, що настали, з метою посилення їх соціального захисту. У широкому значенні поняття соціального обслуговування охоплює собою всі інші, крім грошових виплат, види соціального обслуговування, зокрема, охорону дитинства, материнства, інвалідів, медицину, освіту [3, с. 403]. М. В. Філіппова вважає, що соціальне обслуговування - це надання непрацездатним і громадянам, які потрапили у складну життєву ситуацію, різноманітних видів послуг, які забезпечують досягнення необхідної якості життя різними суб'єктами соціального захисту населення (соціальними службами) [4].

Всі ці визначення та розуміння соціального обслуговування, в принципі, не суперечать законодавчому визначенню, однак, у Законі України «Про соціальні послуги» дещо розширюється зміст соціального обслуговування і до нього включаються ті матеріальні блага, які становлять зміст інших видів соціального забезпечення.

Соціальне обслуговування можна представити як два типи системи, що відрізняються одна від одної характером взаємодії з іншими суспільними системами, - інституціональну і організаційну. Соціальне обслуговування може бути представлене, як інститут, який є системою відкритого типу, має свої структурні елементи, особливості формування і функціонування, які організуються та регулюються на соціальному рівні. Сьогодні необхідний перехід від традиційного інституту соціального обслуговування до сучасної його модифікації. Традиційний інститут соціального обслуговування - це здебільшого, інститут, який реалізує адаптивну та соціальну функцію. Сучасний інститут соціального обслуговування - це стратифікаційний інститут, який сприяє відтворенню соціуму методами сервісної соціалізації, поділу соціальних груп у відповідності з потребами в соціальному обслуговуванні і рівнем соціальної суб'єктності [5, с. 33].

Основними ознаками соціального обслуговування є:

- воно є одним з видів соціального забезпечення, право на яке проголошено й гарантовано Конституцією України;

- основною метою соціального обслуговування є створення належних умов для повноцінного життя осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах, та їх соціальна підтримка;

- право на нього мають особи, які опинились у складних життєвих ситуаціях, визнаних такими законодавством;

- здійснюється соціальне обслуговування соціальними службами - підприємствами, установами чи організаціями незалежно від форм їх власності й господарювання, а також громадянами, які надають соціальні послуги;

- основними його формами є соціальні послуги й матеріальна допомога (підтримка).

Система соціального обслуговування - це важливий елемент соціально-економічного та територіального вирівнювання регіонів і громад [7], а її розвиток є частиною зобов'язань України щодо виконання Європейської соціальної хартії (переглянутої).

На виконання міжнародних зобов'язань держави, а також відповідно до визначених у Програмі реформ пріоритетів соціального розвитку, в Україні розпочалися системні трансформації національної соціальної політики, зокрема сфери соціального обслуговування населення в частинах:

1) створення ефективної системи надання соціальних послуг та обслуговування, підвищення їх якості та рівня задоволення потреб нужденних;

2) оптимізації мережі установ та закладів, що надають соціальні послуги;

3) підвищення ефективності використання коштів та управління бюджетними видатками на соціальне обслуговування;

4) впровадження стандартів якості соціального обслуговування; забезпечення контролю за якістю соціальних послуг на підставі впровадження державних стандартів та забезпечення контролю за їх дотриманням;

5) введення ринкових механізмів у функціонування системи соціальних послуг та запровадження механізму соціального замовлення соціальних послуг недержавним інституціям, які визнаються як рівні суб'єкти надання соціальних послуг [8].

Оцінювати результативність трансформації системи соціального обслуговування (перш за все, з точки зору її ефективності) зарано, проте є перші підсумки реформування, пов'язані зі змінами нормативно-правового забезпечення сфери соціального обслуговування.

Виходячи з вище наведеного, поняття «соціальне обслуговування» в юридичній науці й законодавчій практиці вживається у двох значеннях: у широкому - це система послуг, що надаються громадянам державними органами, громадськими організаціями й через загальну систему обслуговування як платно, так і на безоплатній основі в різних сферах суспільного споживання, а у вузькому - це один з видів соціального забезпечення населення, метою якого є соціальна підтримка визначених законодавством категорій громадян, що здійснюється соціальними службами

шляхом надання соціальних послуг і матеріальної допомоги, підтримки громадянам, які опинились у важкій життєвій ситуації.

Для подальшого розвитку, вдосконалення механізму та реалізації забезпечення права людини на соціальне обслуговування пропонується розробити й прийняти Закон України «Про соціальне обслуговування». Щоб прийняти цей закон не треба великих матеріальних витрат з Державного бюджету України, так як основним призначення цього правового акту є: вдосконалення, упорядкування та введення в дію на практиці вже існуючих суспільних відносин з соціального обслуговування.

Л і т е р а т у р а

1. Конституція України Верховна Рада України; Конституція, Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР - [Електронний ресурс] - режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
2. Про соціальні послуги Верховна Рада України; Закон від 19.06.2003 № 966-IV ВР - [Електронний ресурс] - режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/966-15>.
3. Буянова М.О. Право соціального забезпечення Росії:учебник / М.О. Буянова, К.Н. Гусов и др.-3-е изд., перераб. И доп.- М.: ТК Велби, Проспект, 2004.-488с.
4. Право социального обеспечения: учебник / [под ред. М.В. Филипповой]. - М.: Юристь, 2006. - 446с.
5. Головня О.М. Соціальне обслуговування в контексті державної соціальної політики: проблеми і перспективи. - [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://jrn1.nau.edu.ua/index.php/SR/article/download/4560/4682>.
6. Рунова Н.О. «правове регулювання соціального обслуговування в Україні» // Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук: СНУ ім. В. Даля, Луганськ, 2011 р. - [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://mydisser.com/ua/catalog/view/7870.html>.
7. Льчук Л.І., Кривобок Ю.В.Сучасні підходи щодо розуміння змісту категорії «соціальні послуги» та її інтерпретації, - [Електронний ресурс] - Режим доступу: 2013http://cpsr.org.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=291:-l-g-&catid=46:2013-04-04-06-31-05&Itemid=53.
8. «Щодо розвитку системи надання соціальних послуг в Україні на сучасному етапі». Аналітична записка // Національний інститут стратегічних досліджень - [Електронний ресурс] - режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1328>.

*Суржан Богдана,
студентка групи ПВ3-15 СНУ ім. В. Даля.
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Татаренко Г.В.*

ГАРАНТІЇ ПОНОВЛЕННЯ ПОРУШЕНОГО ПРАВА ЛЮДИНИ НА СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Конституція України 1996 року, яка була розроблена з урахуванням найкращих традицій і досягнень західноєвропейських держав і міжнародних стандартів, проголосила Україну соціальною, правовою і демократичною державою [1].

Гуманістичний зміст розвитку Української держави передбачає утвердження в національній правовій системі таких установчих засад, як принцип верховенства права і принцип соціальної справедливості.

У Конституції України визнано, що людина є найвищою соціальною цінністю в Україні; права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави, утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави; права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними, а їх зміст та обсяг при прийнятті нових законів або внесенні до них змін не може бути звужений [1].

Відповідно до ч.1 ст.46 Конституції України громадяни мають право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом [1].

Таким чином, Конституція України закріпила право громадян на соціальний захист, складовою якого є право на соціальне забезпечення.

Тому формування цивілізованого суспільства, в якому людина визнається найвищою соціальною цінністю, потребує не лише проголошення каталогу прав, але й наявності дієвого, ефективного соціально-юридичного механізму реалізації прав та свобод, що містить у собі гарантії їх забезпечення та захисту, і є досить актуальним у теперішній час.

У разі порушення свого права на соціальне забезпечення кожна особа має право на захист з боку держави, зокрема і з використанням засобів, за допомогою яких припиняються порушення прав людини, усуваються перепони для їх реалізації, відновлюються порушені права (юридичні засоби захисту прав людини).

В системі права соціального забезпечення найбільшу роль серед них відіграють адміністративні та судові форми захисту. Тривалий час громадяни захищали їх лише в адміністративному порядку. Загальні правові засади оскарження в адміністративному (тобто позасудовому) порядку передбачено Законом України «Про звернення громадян» (ст. ст. 4, 16 Закону) [2].

Його слід розуміти як встановлений законами України та підзаконними актами порядок захисту порушених рішеннями, діями або бездіяльністю органів виконавчої влади прав, свобод та законних інтересів осіб, який здійснюється шляхом подання скарг - письмових або усних на особистому прийомі - і передбачає обов'язок визначених посадових осіб реагувати і приймати рішення по суті поставлених питань у встановлені строки [3].

Судовий розгляд спорів у сфері соціального забезпечення здійснюється трьома видами провадження: позовним, наказним та окремим. Стаття 15 ЦПК до позовного провадження відносить справи у спорах про право, які виникають із цивільних, житлових, сімейних, трудових відносин, а також з інших правовідносин, крім випадків, коли розгляд таких справ проводиться за правилами іншого судочинства. Наказне провадження цивільного судочинства є спрощеною процедурою розгляду лише певних категорій цивільних справ (ст. 96 ЦПК), яка має забезпечити прискорення цивільного судочинства, що не завжди можливо при розгалуженій системі формальних вимог і процедур позовного провадження. Щодо окремого провадження, то відповідно до ст. 234 ЦПК воно визначається як вид несповного цивільного судочинства, в порядку якого розглядаються цивільні справи про підтвердження наявності або відсутності юридичних фактів, що мають значення для охорони прав та інтересів особи або створення умов здійснення нею особистих немайнових чи майнових прав, або підтвердження наявності чи відсутності неоспорюваних прав, а також у справах, що виникають з адміністративних правовідносин [3].

Судовий порядок захисту права на соціальне забезпечення передбачено або як першу інстанцію, або ж як наслідок негативного результату розгляду даного питання в адміністративному порядку. У суді можна оскаржити будь-які рішення та дії органів соціального захисту населення та пенсійного фонду: рішення про відмову у призначенні певного виду соціального забезпечення; про обсяг забезпечення (розмір пенсії, субсидії тощо); про відмову зарахування того чи іншого періоду трудової діяльності до трудового стажу, який дає підстави на пенсію тощо[3].

В окремому провадженні у судовому порядку встановлюються необхідні для призначення соціальної виплати юридичні факти; вони встановлюються в суді лише за умови, якщо чинним законодавством не передбачається інший порядок їх підтвердження[3].

На сьогоднішній день у пересічних громадян виникає плутанина з вибором суду, до якого слід звертатися за вирішенням того чи іншого соціального спору.

Згідно з чинним законодавством, спори, що виникають з приводу пенсійних відносин, вирішуються за правилами адміністративного або цивільного судочинства залежно від виду пенсійного забезпечення[3].

Якщо спір виник у рамках державного загальнообов'язкового пенсійного забезпечення (наприклад, особі неправильно нарахували пенсію або відмовили у її призначенні) чи інших видів соціального забезпечення, що надаються державою чи органами місцевого самоврядування (наприклад адресна допомога

малозабезпеченим сім'ям), слід звертатись з адміністративним позовом до місцевого загального суду як адміністративного суду за зареєстрованим місцем проживання (перебування, знаходження) позивача або за місцезнаходження відповідача відповідно до правил адміністративного судочинства [3].

Позови, що виникають з недержавного пенсійного забезпечення чи інших відносин соціального характеру з невідними суб'єктами (наприклад, з підприємством, що забезпечує інвалідів протезами та ортопедичним взуттям), подаються до місцевого загального суду за зареєстрованим місцем проживання (перебування) чи місцезнаходженням відповідача за правилами цивільного судочинства (ч. 1 ст. 109 ЦПК) [3].

У даний час право на соціальне забезпечення є предметом судового розгляду в порядку цивільного чи адміністративного судочинства. Спочатку всі справи, що стосувались правовідносин з приводу соціального забезпечення, при виникненні спору розглядалися в порядку цивільного судочинства за правилами ст.248-1 - 249-9 ЦПК України 1964 року. З прийняттям Цивільного процесуального кодексу України 18 березня 2004 року та Кодексу адміністративного судочинства України 6 липня 2005 року змінилась юрисдикція цих справ [4].

З набранням чинності КАС України 1 вересня 2005 року всі публічно-правові спори, у яких хоча б однією зі сторін є суб'єкт владних повноважень, віднесені до підсудності адміністративних судів. Окружним адміністративним судам відповідно до ч.2 ст.18 КАС України в редакції Закону України від 6 липня 2005 року № 2747-IV були підсудні всі адміністративні справи, у яких однією зі сторін є орган державної влади, інший державний орган, орган влади Автономної Республіки Крим, їх посадова чи службова особа, крім справ з приводу їхніх рішень, дій чи бездіяльності у справах про адміністративні проступки. Такий обсяг предметної підсудності містив і правові спори, пов'язані з соціальними виплатами, якщо відповідачем у справі був будь-який із указаних органів чи посадовців - суб'єкт владних повноважень [5].

Законом України від 25 грудня 2008 року № 2747-IV до КАС України внесені зміни, за якими спори, пов'язані з соціальними виплатами, на підставі нового п.3 ч.1 ст.18 КАС України почали розглядати за підсудністю місцеві загальні суди в порядку адміністративного судочинства [5].

Така зміна підсудності справ мотивувалась тим, що чисельність окружних адміністративних судів набагато менша за чисельність місцевих судів загальної юрисдикції, у зв'язку з чим, на думку законодавця, виникли проблеми з доступністю громадян до суду через їхню територіальну віддаленість. Саме з цієї причини було прийнято таке рішення. Треба зазначити, що в цілому соціальні справи не були виведені з під крила адміністративного судочинства і в апеляційному порядку переглядалися апеляційними адмінсудами, а в касаційному - ВАСУ [4].

Законом України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвідомчості справ, пов'язаних із соціальними виплатами" від 18.02.10 р. № 1691 вказаний п.3 ч.1 ст.18 КАС України виключено, а ч.1 ст.15

ЦПК України викладено в новій редакції, де за змістом п.2 спори, пов'язані з соціальними виплатами, незалежно від статусу відповідача, належить розглядати в порядку цивільного судочинства.

Таки чином можливо зробити висновок, що адміністративне судочинство як спеціалізований вид судової діяльності стало тим конституційно і законодавчо закріпленим механізмом, що збільшив можливості людини для здійснення права на судовий захист від протиправних рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень.

Л і т е р а т у р а

1. Конституція України //Відомості Верховної Ради України. - 1996. - № 30.
2. Закон України «Про звернення громадян» Верховна Рада України// Відомості Верховної Ради України. – 1996. - № 47
3. К.В. Бориниченко. Способи захисту прав на соціобеспечение//Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2017 - №42 – с.128
4. В.В. Веннікова. Проблеми розгляду та вирішення спорів у сфері соціального забезпечення//Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. - Випуск 19 - 2012 р.
5. Кодекс адміністративного судочинства України//Урядовий кур'єр. - 2005 - №153

Секція 2

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ КОНСТИТУЦІЙНОГО ТА МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

*Александров Євгеній,
студент групи ПР-161дм
освітнього ступеня магістр,
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Татаренко Г.В.*

ПРИНЦИПИ ЗАХИСТУ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ

З обробкою персональних даних ми зустрічаємось майже кожного дня: коли оформляємо у банку кредитну картку або коли йдемо в приватну лікарню та укладаємо там договір на медичне обслуговування; тобто майже всюди, де потрібні дані з нашого паспорту чи іншого документу, навіть номер нашого мобільного телефону може слугувати предметом захисту персональних даних. Виходячи з цього, питання захисту персональних даних є дуже важливою темою для пересічного українця.

Орієнтація нашої держави на цінності європейського права, пошук шляхів гармонізації законодавства України з європейським законодавством, зокрема щодо захисту персональних даних та подальше використання Україною принципів захисту персональних даних європейського законодавства роблять це дослідження актуальним.

У вітчизняній юридичній літературі проблематики нашого дослідження торкались такі учені, як В. Брижко, І Жиляєв, Ю. Базанов, А. Гевлич, О. Рогова, О. Баранов та інші. Це питання було на рогляді й в зарубіжних вчених – Л. Брейдейса, М. Важорової, І. Вельдера, С. Уоррена та інших. Значна кількість науковців вже займалася порушеною проблематикою, але немало її аспектів й в цей час є малодослідженими, особливо коли законодавство у цій сфері є новим та зазнає змін.

Мета дослідження - це визначення принципів захисту персональних даних у європейському законодавстві для використання їх Україною.

Питання захисту персональних даних на початку 80-х років ХХ століття стало потребувати правової регламентації та уніфікації на рівні між державами.

Так, у 1981 році Радою Європи було прийнято Конвенцію № 108 "Про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних"[4].

Мета Конвенції полягала у забезпеченні в кожній державі, що до неї приєдналась, для кожної людини, незалежно від того, до якого громадянства вона належить або де вона проживає, дотримання її прав й основоположних свобод, зокрема її права на недоторканість приватного життя, у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних, котрі її стосуються.

Інформаційні технології швидко розвивались і тому функціонування внутрішнього ринку Європейського Союзу призвело до істотного збільшення транскордонних потоків персональних даних, тому Рада Європейського Союзу та Європейський Парламент у 1995 році прийняли Директиву 95/46/ЄС "Про захист осіб у зв'язку з обробкою персональних даних і вільним обігом цих даних" [1]. Головним принципом, яким керуються в Європейському Союзі при впровадженні своєї політики захисту персональних даних є те, що з одного боку в директиві декларується прагнення до вільного переміщення інформації про фізичну особу між державами-членами Європейського Союзу, з іншого боку – надаються правові гарантії захисту прав громадян, до яких входить право на недоторканість персональних даних і їх захист від третіх осіб.

Базовими принципами, на яких в наш час існує правовий захист персональних даних, є:

1) принцип персонентризму — система захисту персональних даних утворена для служіння людині;

2) принцип екстериторіальності — контролери персональних даних незалежно від місця проживання або національності фізичних осіб повинні поважати їх основні права і свободи;

3) принцип субсидіарності — будь-яка обробка персональних даних у Європейському Союзі повинна відбуватись відповідно до чинного законодавства однієї з держав-членів; повноваження володільця персональних даних, створеного в державі-члені Європейського Союзу, повинні визначатись внутрішніми законодавствами; держави-члени за власним бажанням визначають ризики для прав і свобод суб'єктів даних у своєму законодавстві.

Також у документі закладено механізм зв'язку права на захист персональних даних з правом на невтручання в особисте життя. Рівень захисту прав і свобод осіб (фізичних) при обробці персональних даних повинен бути однаковим у всіх державах-членах для усунення перешкод на шляху передачі персональних даних. Окрема увага приділяється принципам обробки персональних даних (законність, чіткість, справедливість, доступність). Захист даних фізичних осіб повинен застосовуватись як до автоматизованої обробки даних, так і до ручної обробки, а масштаби такого захисту не повинні залежати від використовуваних методів. Відступ від заборони обробляти конфіденційні категорії даних може бути виправдано суспільним інтересом в таких сферах як охорона суспільного здоров'я і соціальний захист, наукові дослідження та урядова статистика тощо.

В комплексі аналіз правових механізмів захисту персональних даних в Європейському Союзі в цілому свідчить про сформованість правового інституту захисту персональних даних в Європейському Союзі.

Введення в дію безвізового режиму між Україною та Європейським союзом зробило Україну більш відповідальною за захист персональних даних не тільки українців, але й гостей, які приїжджають до нашої держави. Тому наша держава повинна перейняти від ЄС основні принципи захисту персональних даних, які там використовуються. Такими принципами є: принцип персонцентризму, екстериторіальності, принципи обробки персональних даних. Ці дії зумовлять більш якісний захист персональних даних громадян та іноземців в Україні та підніме престиж нашої країни у світовому співтоваристві.

Л і т е р а т у р а

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод // Офіційний вісник України. – 1998. – № 13. – С. 270.
2. Організаційно-правові питання захисту персональних даних: дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.07 – теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право ; інформаційне право/ Валерій Михайлович Брижко; Національна академія державної податкової служби України. – К., 2004. – 251 с.
3. Брижко В.М. Захист персональних даних: реалії та практика сучасності // Інформація і право. – № 3(9) 2013. – С. 31-48.
4. Конвенція про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних // Офіційний вісник України. – 2011. – № 1. – С. 701.

***Алієва Камелія,**
студентка групи ПР-172 дм
освітнього ступеня магістр,
юридичного факультету СНУ ім В.Даля.*

***Татаренко Г. В.,**
к.ю.н., доцент, завідувач кафедри конституційного права
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля*

ІНФОРМАЦІЙНА ВІЙНА: РЕАЛІЇ УКРАЇНИ

Березень 2014 року змінив суспільно-політичне життя нашої держави. 16 березня 2014 року Російська Федерація анексувала Кримський півострів. Проведення незаконного референдуму спричинило подальшу агресію на сході України. Весна 2014 року продемонструвала як інформація може дестабілізувати ситуацію в державі та призвести до руйнівних наслідків. Під гаслами «возз'єднання з Росією» жителі Луганської та Донецької областей піддалися маніпуляціям російських ЗМІ, внаслідок чого на цих територіях був проведений незаконний референдум про приєднання до Російської Федерації. Агресор маніпулював на настроях старшого покоління, яке сумувало за часами Радянського Союзу. Однак Федерація, навіть не думала про цих людей, а намагалась просто розколикати ситуацію в Україні. Наслідком цих дій стало те ,

що частина Луганської та Донецької областей вийшла з-під конституційного контролю України і на цих територіях так зване «правління» очолили ставленики Кремля. Ці без прецедентні події на теренах України призвели до того, що мільйон людей залишили свої домівки, хтось втратив житло, а хтось втратив життя...

Як вище зазначалось, інформація та ЗМІ допомогли розвитку цим подіям.

М.Маклюєн першим (ще 30 років тому) проголосив, що в наш час економічні зв'язки і відносини все більше набирають форми обміну знаннями, а не товарами. А засоби масової комунікації самі є новими «природними ресурсами», що примножують багатства суспільства [1]. Про те, що ефективність наукових досліджень та уречевлення їх результатів у всіх сферах життєдіяльності суспільства і країни безпосередньо залежить від стану національного інформаційного потенціалу, писав ще В.Вернадський [2]. Інформаційним війнам присвячено дослідження Мартіна Лібікі. Однією з форм інформаційної війни він називає психологічну. Завдання інформаційної війни, на погляд ученого, – це знищення не фізичної сили, а соціуму [3]. На думку Георгія Почепцова, інформаційна цивілізація несприймає дій у фізичному просторі, перемогу вона вбачає в інформаційному і віртуальному просторах [4].

Події, які відбуваються в Україні, свідчить про те, що ні суспільство, ні органи державної влади не були в змозі протидіяти антиукраїнській пропаганді та не змогли своєчасно створити ресурсну базу по протидії цим діям.

На початку війни більшість громадян Луганської та Донецької областей, піддалися пропаганді Росії через ЗМІ, які транслювались на території України.

Окрім справжнього військового конфлікту проти України ведеться інформаційна війна.

У книзі Д.М.Прокоф'єва «Інформаційна війна і інформаційна злочинність» наведено таке визначення: інформаційна війна – це дії, розпочаті для досягнення інформаційної переваги шляхом завдання шкоди інформації, процесам, що базуються на інформації та інформаційних системах супротивника при одночасному захисті власної інформації, процесів, що базуються на інформації та інформаційних системах. Основні методи інформаційної війни – блокування або спотворення інформаційних потоків та процесів прийняття рішень супротивника [5].

Інформаційна війна – це вплив на цивільне населення і (або) військовослужбовців іншої держави шляхом поширення певної інформації. Термін «інформаційно-психологічна війна» був запозичений зі словника військового кіл США. Переклад цього терміну («information and psychological warfare») англійською мовою може звучати і як «інформаційне протистовбство», і як «інформаційна, психологічна війна», залежно від контексту конкретного офіційного документа або наукової публікації [6].

Мета інформаційної війни – послабити моральні та матеріальні сили супротивника або конкурента й посилити власні. Вона передбачає заходи пропагандистського впливу на свідомість людини. Такі війни не призводять безпосередньо до кровопролиття, руйнувань. При їх веденні немає жертв, ніхто не позбавляється даху над головою. Тим часом руйнування, яких завдають

інформаційні війни у суспільній психології, психології особи, за масштабами і за значенням є вагомими, а часом і перевищують наслідки збройних війн.

Головною метою інформаційних війн є дестабілізація держави, шляхом мас, які подалися впливу пропаганди.

М. Лібікі в праці «Що таке інформаційна війна?» виокремлює сім форм інформаційної війни:

- Командно-управлінська - спрямована на знищення каналів зв'язку між командуванням та виконавцями.

- Розвідувальна - збір важливої та захист власної інформації.

- Психологічна - пропаганда, інформаційна обробка населення, деморалізація, дезінформація.

- Хакерська - диверсійні дії та атаки проти ворога шляхом створення спеціальних програм.

- Економічна - інформаційна блокада та інформаційний імперіалізм.

- Електронна - спрямована проти засобів електронних комунікацій: радіозв'язку, радарів, комп'ютерних мереж.

- Кібервійна - відрізняється від хакерської тим, що в даному випадку мова йде про вірус, яким заражується система[3].

Інформаційна війна Росії проти України досі ведеться. На відомих російських федеральних каналах транслюються ефіри, в яких піднімається тема України. За допомогою таких передач влада Росії виховує ненависть до української влади та висміюється Україна.

В цьому потоці дезінформації Україна повинна протистояти. Українська влада прийняла міри аби запобігти інформаційній війні. Серед заходів: 1) заборона трансляції російських телеканалів; 2) заборона трансляції російських телесеріалів та фільмів; 3) заборона в'їзду на територію України артистів, які підтримали анексію Криму; 4) заборона гастролей на території України.

Отже, інформаційна війна несе такий же хаос як збройний конфлікт. Інформаційна війна направлена на моральну дестабілізацію та маніпулювання свідомістю людей.

Л і т е р а т у р а

1. Бабенко Ю. Інформаційна війна – зброя масового знищення! [Електронний ресурс] / Ю. Бабенко. – Режим доступу : <http://www.pravda.com.ua/rus/articles/2006/04/20/4399050/>
2. Фомін О. Сутність поняття «інформаційна безпека» [Електронний ресурс] / О. Фомін, О. Рось. – Режим доступу : defpol.org.ua/site/index.php/en/publikaci/doc_download/25
3. Лібікі М. «Що таке інформаційна війна?» [Електронний ресурс] / М. Лібікі. – Режим доступу : <http://viysko.com.ua/technologiji-voyen/martin-libiki-shho-take-informacijna-vijna>
4. Почепцов Г. Росія і Україна у співставленні їх комунікативно-пропагандистських можливостей [Електронний ресурс] / Г. Почепцов. – Режим доступу : <http://osvita.mediasapiens.ua/material/3329>
5. Сливка В. Інформаційна війна проти України: міф чи реальність? [Електронний ресурс] / В. Сливка. – Режим доступу : <http://intkonf.org/slivka-vv-informatsiyna-vijna-proti-ukrayini-mif-chi-realnist/>
6. Почепцов, Г.Г. Інформаційно-психологічна війна [Текст] / Г.Г. Почепцов. – М: Сінтег, 2000. – 180 с.

*Белуха Максим,
слухач ЦПКПУ гр. ПВз-15СНУ ім. В. Даля;*

*Татаренко Г. В.,
к.ю.н., доцент, завідувач кафедри конституційного права
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля*

СУЧАСНІ КОНЦЕПЦІЇ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Адміністративне право являє собою одну з фундаментальних галузей правової системи України, що покликана регулювати особливу групу суспільних відносин, головна особливість яких полягає у тому, що вони виникають, змінюються та припиняються у сфері державного управління [1].

Важливою складовою адміністративного права є адміністративна відповідальність - відповідальність за вчинення адміністративних правопорушень (адміністративних проступків), яка є одним із найважливіших засобів забезпечення законності та попередження правопорушень у різних сферах суспільного та державного життя [2].

З проголошенням незалежності та прийняттям Конституції України було сформульовано принципово нові відносини у різних сферах суспільного та державного життя, проголошення політичного плюралізму та зміна правового інструментарію застосування адміністративної відповідальності в умовах переходу до демократичної, правової держави [3].

Адміністративна відповідальність - особлива галузь правових знань. Її місце і роль на адміністративно-правовому просторі визначається, по-перше, тим, що відносини адміністративної відповідальності, разом із відносинами публічного управління, адміністративних послуг і адміністративного судочинства, утворюють предмет адміністративного права.

По-друге, суттєва особливість адміністративної відповідальності полягає у прагматичності її теоретичних концепцій, домінуюча спрямованість яких окреслена проблематикою Кодексу України про адміністративні правопорушення.

По-третє, особливістю адміністративної відповідальності є генетичні зв'язки з відповідальністю кримінальною, а адміністративного проступку - зі злочиним [4].

В свою чергу, юридична відповідальність - одна з найскладніших та гострих тем сучасної юридичної науки. У статтях та монографіях цю проблематику висвітлювали багато українських та зарубіжних вчених, зокрема: К.В. Басін, Л.В. Беляя, С.В. Бобровник, С.Н. Братусь, Н.В. Бучковська, А.Б. Венгеров, Л.С. Виноградова, В.К. Гришук, О.В. Зелена, О.В. Іваненко, Т.С. Коваленко, В.В. Лазарев, Ю.В. Лисюк, Н.М. Оніщенко, А.О. Осауленко, Н.М. Пархоменко, В.В. Сердюк, Н.А. Слободчиков, А.А. Собчак, Т.І. Тарахонич, І.В. Тимошенко, А.О. Червяцова та інші [5, 6].

Як вид юридичної відповідальності адміністративна відповідальність має конституційне підґрунтя. У статті 92 Конституції України адміністративну відповідальність визначено одним з основних видів юридичної відповідальності в Україні. Вона виступає наслідком невиконання чи неналежного виконання особою норм адміністративного законодавства, що тягне невідворотність реагування держави на адміністративні правопорушення (проступки) та встановлюється виключно її законами [7].

Безпосередньо інститут адміністративної відповідальності в різних її проявах досліджували В.Б. Авер'янов, О.Ф. Андрійко, В.А. Бабич, О.М. Бандурка, І.П. Голосніченко, Є.В. Додіна, Л. В. Коваль, В.К. Колпаков, А.Т. Комзюк, А.С. Літошенко, І.О. Луговий, Д.М. Лук'янець, О.В. Стукаленко, Н.В. Хорошак, Ю.С. Шемшученко, В.К. Шкарупа та інші. Проте проблеми концептуального характеру адміністративної відповідальності залишаються мало дослідженими та знайшли своє закріплення переважно у поодиноких працях вітчизняних вчених-адміністративістів [6].

Відсутність в чинному Кодексі України про адміністративні правопорушення визначення поняття «адміністративної відповідальності», наявність якого дозволило б відмежувати адміністративну відповідальність від інших видів юридичної відповідальності на законодавчому рівні, а також обмеження законодавцем тезою про те, що її мірою є адміністративне стягнення, зумовлює утворення чималої кількості суперечностей, але цього недостатньо для розуміння змісту адміністративної відповідальності [3].

Як зазначає Д.М. Лук'янець, в залежності від функціонального призначення, тобто тієї ролі, яку покликаний виконати інститут адміністративної відповідальності, виділяються три концепції:

1) охоронна концепція – адміністративна відповідальність виконує функцію охорони багатьох видів суспільних відносин від протиправних посягань;

2) каральна концепція - адміністративне стягнення, що накладається за вчинення адміністративного правопорушення і яке є мірою відповідальності;

3) управлінська концепція – адміністративна відповідальність виступає, з одного боку, як необхідний елемент механізму державного управління і є різновидом державно-управлінських відносин, а з іншого вона виступає засобом охорони всіх суспільних відносин, які потрапляють у сферу державного управління [8].

На думку Надобко С.В. «...безумовно, запропоновані концептуальні підходи є цілком виправданими та обґрунтованими, проте враховуючи багатоаспектність та складність поняття «адміністративної відповідальності», вважає за необхідне звернути увагу на концептуальні дослідження сутності самого поняття «адміністративної відповідальності» в цілому» [6].

Адміністративну відповідальність можна розглядати з точки зору негативної (ретроспективної) та позитивної (перспективної) концепцій.

В юридичній літературі сформувалося кілька позицій щодо цього, передусім, це позиції вчених, які: 1) категорично заперечують «двоаспектну» юридичну відповідальність (М. Марченко, О. Лейст, С. Поленіна); 2) не менш категорично констатують її наявність (В. Нерсисянц, А. Піголкін); 3) у своїх

працях згадують про наявність негативної (ретроспективної) та позитивної юридичної відповідальності, не аргументуючи власного погляду з цього приводу (А. Васильєв, Л. Морозова) [6].

Відповідно до негативної концепції – сутність адміністративної відповідальності пов'язується із вчиненням протиправної, винної (умисної чи необережної), дії чи бездіяльності, що посягає на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління, тобто адміністративного правопорушення і тягне за собою застосування заходів державного примусу у формі адміністративних стягнень чи заходів впливу, тобто, певних негативних наслідків для особи.

З точки зору позитивної концепції – адміністративною відповідальністю є не лише застосування заходів державного впливу як певної реакції на вчинене правопорушення, але і формування певної правосвідомості, внутрішнього переконання у суб'єкта, що полягає у повазі до закону, дотримання приписів правових норм, тобто, створення певної моделі поведінки, що базується на принципах законності і правопорядку. В даному випадку сутність позитивної концепції в деякій мірі ототожнюється із метою застосування адміністративного стягнення – виховання особи, яка вчинила адміністративне правопорушення, в дусі додержання законів України, поваги до правил співжиття, а також запобігання вчиненню нових правопорушень як самим правопорушником, так і іншими особами (стаття 23 Кодексу України про адміністративні правопорушення) [9].

В свою чергу, розглядаючи адміністративну відповідальність з точки зору форми та змісту можна виокремити наступні концепції адміністративної відповідальності:

1) «відповідальність-обов'язок» - адміністративна відповідальність розглядається як обов'язок особи, яка вчинила адміністративне правопорушення звітуватись за свою протиправну поведінку і перетерплювати за неї несприятливі наслідки, які забезпечуються державним примусом у формі адміністративних стягнень чи заходів впливу;

2) «відповідальність-засудження» – реалізація державного примусу до особи, яка вчинила адміністративне правопорушення, який закріплюється у постанові по справі про адміністративне правопорушення, а у випадках передбачених законом – рішенні, щодо застосування або звільнення від застосування адміністративного стягнення конкретного виду;

3) «відповідальність-застосування санкцій» – сутність адміністративної відповідальності полягає у застосуванні санкцій – адміністративного стягнення чи заходу впливу за вчинене адміністративне правопорушення, тобто здійснюється ототожнення адміністративної відповідальності із адміністративними стягненнями, а у випадках передбачених законом – заходами впливу;

4) «відповідальність-правовідносини» – за даної концепції відбувається ототожнення адміністративної відповідальності із адміністративними правовідносинами, які виникають між особою, що вчинила правопорушення та державою в особі уповноважених органів та посадових осіб, кожен з яких володіє певним рівнем юридичних прав та обов'язків.

Таким чином, в залежності від концепції, яка покладена в основу праворозуміння, під адміністративною відповідальністю можна розуміти:

- особливий вид юридичної відповідальності, основне призначення якої є охоронна суспільного ладу України, власності, соціально-економічних, політичних та особистих прав і свобод громадян (охоронна концепція);

- конкретне адміністративне стягнення, що накладається за вчинення адміністративного правопорушення, яке є мірою відповідальності (каральна концепція);

- елемент механізму державного управління та засіб охорони всіх суспільних відносин, які потрапляють у сферу державного управління (управлінська концепція);

- особливий вид юридичної відповідальності, підставою якої є вчинення адміністративного правопорушення, що тягне за собою застосування заходів державного примусу (негативна концепція);

- сукупність засобів та прийомів, метою застосування яких є формування певної правосвідомості, внутрішнього переконання у суб'єкта, його виховання в дусі додержання законів України, поваги до правил співжиття, запобігання вчиненню нових правопорушень як самим правопорушником, так і іншими особами (позитивна концепція);

- обов'язок особи, яка вчинила адміністративне правопорушення звітуватись за свою протиправну поведінку і перетерплювати за неї несприятливі наслідки, які забезпечуються державним примусом (концепція «відповідальність-обов'язок»);

- реалізація державного примусу в особі уповноважених органів та посадових осіб до особи, яка вчинила адміністративне правопорушення (концепція «відповідальність-засудження»);

- застосування санкцій – адміністративних стягнень чи заходів впливу за вчинене адміністративне правопорушення (концепція «відповідальність-застосування санкцій»);

- адміністративні правовідносини, які виникають між особою, що вчинила адміністративне правопорушення та державою в особі уповноважених органів та посадових осіб (концепція «відповідальність-правовідносини»).

Безумовно, кожен із концептуальних підходів визначає сутність та значення інституту адміністративної відповідальності, проте кожна із перелічених концепцій містить однотипний аналіз та розкриває поняття, в рамках конкретного підходу, що унеможливило виокремлення загального визначення поняття «адміністративної відповідальності», оскільки сутність адміністративної відповідальності розкривається лише за допомогою синтезу всіх перелічених концепцій [5].

Л і т е р а т у р а

1. Алфьоров С.М., Ващенко С.В., Долгополова М.М., Купін А.П. Адміністративне право. Загальна частина. Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 216 с.
2. Надобко С.В. Адміністративна відповідальність за порушення законодавства про банки і банківську діяльність: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. юр. наук: спеціальність 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Надобко С.В. – Харків, 2016. – 20 с.

3. Надобко С.В. Поняття та ознаки адміністративної відповідальності: сучасні концепції та підходи / С.В. Надобко // Право і суспільство. – 2014. - № 5. – вип. № 2. – С. 223 – 228.
4. Колпаков В.К. Адміністративна відповідальність (адміністративно-деліктне право): навч. посіб. / В.К. Колпаков. - К.: Юрінком Інтер, 2008. - 256с.
5. Аземша І.Б. Юридична відповідальність: сучасні погляди, дискусії та концепції // Часопис Київського університету права. – 2010. – № 2. – С. 54–57.
6. Надобко С.В. Характеристика концептуальних підходів щодо визначення поняття «адміністративна відповідальність» / С.В. Надобко // Порівняльно-аналітичне право. – 2015. - № 1. – С. 199 – 202 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pap.in.ua/index.php/arhiv-vidannja/46>.
7. Конституція України від 28.06.1996 року // ВВР. – 1996.- № 30. - ст. 141 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>.
8. Лук'янець Д.М. Розвиток інституту адміністративної відповідальності: концептуальні засади та проблеми право реалізації: дис. на здоб. наук. ступ. док. юр. наук: 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Д.М. Лук'янець; НАН України, Інститут держави і права ім. В.М. Корещького. – Київ, 2007. – 410 с.
9. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 року // ВВР. - 1984, додаток до № 51, ст.1122 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>.

Бойченко Е. Б.

*доктор економічних наук,
старший науковий співробітник,
Інститут економіко-правових досліджень НАН України
м. Київ, Україна*

Васильчук Н. О.

*кандидат економічних наук,
старший науковий співробітник,
Інститут економіко-правових досліджень НАН України
м. Київ, Україна*

Дроботенко Я. М.

*аспірантка,
Інститут економіко-правових досліджень НАН України
м. Київ, Україна*

ДЕМОГРАФІЧНИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

В роботі представлено чисельність населення Білокуракінської СТГ та по Україні в цілому в динаміці. Встановлено тенденції і причини виникнення

демографічного старіння населення. Обґрунтовано соціально-економічні наслідки старіння населення.

The work presents the population of Belokurakinsky STG and in Ukraine as a whole in dynamics. The trends and causes of the demographic aging of the population have been established. The socio-economic consequences of aging are justified.

Найважливішою проблемою розвитку майже усіх об'єднаних територіальних громад Сходу України є стрімке скорочення чисельності населення. Ця проблема присутня і Білокуракінській СТГ (табл. 1).

З таблиці видно, що порівняно з 2010 роком у 2015 році чисельність населення Білокуракінської СТГ скоротилася на 0,9 тис. осіб. Чисельність наявного населення Білокуракінської СТГ, станом на 1 січня 2017 р. залишилася незмінною і склала 19,3 тис. осіб. [3].

Аналогічні тенденції зберігаються майже по всій території України. Динаміка зміни чисельності наявного населення, яка представлена на рис. 1. дозволяє стверджувати, що, починаючи з 1990 р., сформувалася ситуація, зумовлена природним зниженням чисельності населення: з 1990 р. по 2014 р. — майже на 9,1 млн. осіб (17,8 %). занепокоєння викликає стрімке зменшення сільського населення.

Таблиця 1

**Динаміка чисельності населення Білокуракінській СТГ
(до та після об'єднання), тис. осіб* [1, 2]**

Показник	2010	2015
Всього у тому числі:	20,2	19,3
Чоловіки	9,7	9,2
Жінки	10,5	10,1
на 1000 жінок припадає чоловіків	913	914
Розподіл постійного населення за окремими віковими групами		
0-14 років	3,16	2,79
15-64 років	11,98	13,5
65 років і старшому віці	5,17	3,08
Відсотків до всього населення у віці		
0-14 років	15,6	14,4
15-64 років	59,0	69,6
65 років і у старшому віці	25,4	16,0

Змінилася вікова структура у зв'язку з пенсійною реформою

Негативні демографічні процеси впливають на зміни у віковій структурі населення об'єднаних територіальних громад. Демографічне старіння обумовлюється збільшенням частки осіб старшого віку в загальній чисельності населення, причинами чого є зміни в характері його відтворення.

* Складено на основі статистичних даних

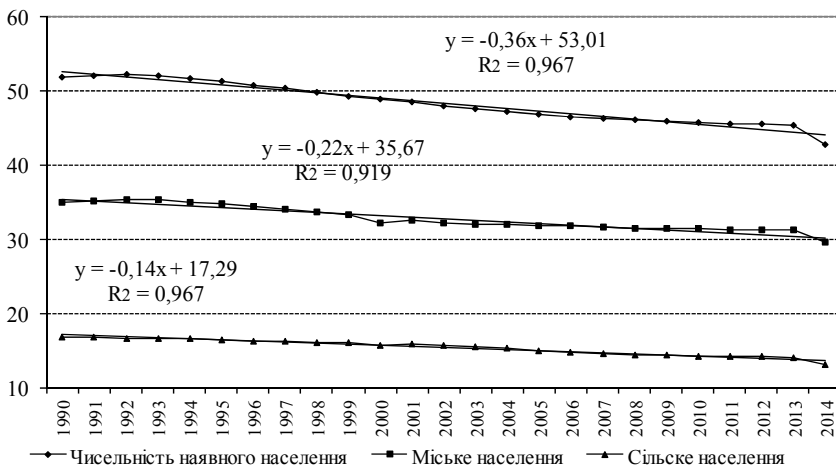

Рис. 1. Динаміка зміни чисельності наявного населення України за період з 1990 по 2014 рр. [4, с. 173]

Зміни у віковій структурі населення України відзначаються постійним збільшенням частки осіб старшого віку на фоні значного зменшення частки дітей у загальній чисельності. Так в Україні у 2014 році демографічне навантаження на працездатне населення (16-59 р.) людьми старшого віку становить 256 % та допрацездатного віку — 351 %.

Соціально-економічними наслідками зростання частки осіб пенсійного віку в структурі населення стає збільшення споживання суспільних благ, спрямованих на соціальне забезпечення в старості. За умов обмеженості цих ресурсів поширюється бідність та поглиблюється нерівність за віком. Бідність населення похилого віку обумовлює посилення тиску осіб пенсійного віку на ринок праці та додаткові матеріальні обов'язки працездатних верств населення [4, с. 173].

З всього вище зазначеного можна зробити висновок, якщо демографічний стан і далі буде зберігати таку тенденцію, то вже до 2030 р. чисельність сільських мешканців скоротиться майже у 2,5 рази, що погіршить соціально-економічний стан та негативно вплине на реформу децентралізації в цілому.

Л і т е р а т у р а

1. Статистичний щорічник Луганської області за 2010 рік / Держкомстат України. Головне управління статистики в Луганській області; за ред. С.Г. Пілієва. – Луганськ 2011. – 489 с.
2. Статистичний щорічник Луганської області за 2015 рік / Держкомстат України. Головне управління статистики в Луганській області; за ред. Д.Я. Протопопова. – Северодонецьк 2016. – 427 с.

3. Офіційний сайт Білокуракінської громади [Електронний ресурс]. Режим доступу – <http://bilokurakynska.gromada.org.ua/>
4. Бойченко Е.Б. Відтворення продуктивних сил в контексті розвитку регіонального соціуму: питання теорії, практики, діагностики : [монографія] / Е.Б. Бойченко. – К.: «Хай-Тек Прес», 2015. – 372 с.

Галкін В.,
студент групи ЮІз-142
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Капліна Г.А.

МІСЦЕ МІЖНАРОДНИХ ДОГОВОРІВ УКРАЇНИ ТА РІШЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ У СИСТЕМІ УКРАЇНСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Активізація демократичних процесів України, які водночас спрямовані на проведення низки правових реформ на шляху до вступу до Європейського Союзу вимагають якісного перетворення традиційних підходів сучасної української правової науки стосовно права та його джерел.

Розвиток України на шляху до становлення демократичної держави стало причиною перегляду ролі України в міжнародному співтоваристві. Особливе значення міжнародних взаємозв'язків призвело до взаємодії міжнародних правових систем з українською системою права.

Роль рішень Європейського суду з прав людини (надалі – ЄСПЛ) у сучасному судочинстві відноситься до однієї з найнагальніших і дискусійних тем юридичної науки сьогодення. Питання щодо того, чи вважати джерелом права рішення ЄСПЛ, та яке місце вони мають посідати у загальній ієрархічній структурі джерел права України мають важливе як практичне так і теоретичне значення.

Навіть положення ст. 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», якою передбачено, що суди застосовують при розгляді справ Конвенцію та практику Суду як джерело права, не знімає проблеми неоднозначного розуміння ролі та значення рішень Європейського суду з прав людини зокрема та міжнародних договорів України в цілому [1].

Показовим у цьому контексті стало звернення у жовтні 2017 року Уповноваженого Верховної Ради з прав людини до Конституційного Суду України з конституційним поданням щодо офіційного тлумачення частини 1 ст.9 Конституції України. З Конституційного подання вбачається занепокоєність Уповноваженого Верховної Ради з прав людини щодо систематичного використання у судовій практиці судами усіх інстанцій практики Європейського

суду з прав людини та надання, на думку Уповноваженого, рішення ЄСПЛ ієрархічного значення [2].

Аналіз конституційних норм України дійсно викликає певне занепокоєння з огляду на те, що Основний Закон не надає рішенням ЄСПЛ нормативно-правового або застосовного характеру, хоча така їх роль і відведена у спеціальному законодавстві. Стаття 9 Основного Закону України визначає, що чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України [3]. Крім того, 23 лютого 2006 року було прийнято Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», частина 1 ст. 17 якого передбачає, що українські суди при вирішенні справ застосовують Конвенцію про захист прав та основоположних свобод та практику Європейського Суду з прав людини як джерело права [1].

Тим часом частина 2 статті 6 Конституції України визначає, що органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених цією Конституцією межах і відповідно до законів України. Тобто вказана конституційна норма передбачає можливість діяти на підставі законів України і в межах Конституції, тобто за принципом законності, який передбачає чітке й послідовне керування у свої діяльності законами та підзаконними нормативно-правовими актами [4].

Повертаючись до норм ст. 9 Конституції, вбачається, що вона встановлює, що діючі міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України. Таким чином, міжнародні договори України прирівнюються до законодавства. З метою визначення зазначеного поняття слід звернути увагу на Рішення Конституційного Суду України від 9 липня 1998р. в якому Конституційний Суд визначив, що термін «законодавство» слід розуміти як «закони України, чинні міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також постанови Верховної Ради України, укази Президента України, декрети і постанови Кабінету Міністрів України, прийняті у межах їх повноважень та відповідно до Конституції і законів України» [5].

Порядок зазначення нормативних актів у вказаному рішенні Конституційного Суду України свідчить про те, що суд поставив міжнародні договори України все ж на друге місце, після законів України, але ж вище, ніж інші акти, що мають статус підзаконних, тобто таких, що повинні відповідати законам.

Однак у відповідності до ч.2 ст. 19 Закону України «Про міжнародні договори України», якщо міжнародним договором України, який набрав чинності в установленому порядку, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені у відповідному акті законодавства України, то застосовуються правила міжнародного договору [6]. Тобто все ж таки визнається пріоритет міжнародного права і по суті вони ієрархічно розташовуються вище від інших актів законодавства України.

Виходячи з наведеного аналізу вбачається, що Україна визнає пріоритетність дії міжнародних договорів, а отже і рішень ЄСПЛ на своїй

території, однак конституційного закріплення зазначене прагнення так і не знайшло. Це, в свою чергу, породжує правозастосовну неоднозначність, виправити яку можна шляхом внесення відповідних змін до Конституції України щодо визначення ієрархічно вищого статусу норм міжнародних договорів України порівняно з внутрішніми законодавчими актами України.

Л і т е р а т у р а

1. Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>;
2. Конституційне подання Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо офіційного тлумачення положень частини першої статті 9 Конституції України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/5_4117.pdf;
3. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії ВРУ 28 червня 1996 року// Відомості Верховної Ради України (ВВР). - 1996. - №30 - Ст.141.
4. Дудоров О.О., Мазур М.В. Реалізація принципу верховенства права у випадках застосування закону про кримінальну відповідальність: постановка проблеми, міжнародний і зарубіжний досвід. Юридичний науковий електронний журнал. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.lsej.org.ua/5_2017/36.pdf;
5. Рішення Конституційного Суду України від 9 липня 1998 р. №12рп/1998. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ccu.gov.ua/docs-search?term_node_tid_depth=All&tid=All&date_filter%5Bvalue%5D%5Bdate%5D=09.07.1998&body_value=&field_textindex_value=&field_speaker_value=;
6. Закон України «Про міжнародні договори України», [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1906-15>.

*Думанов Денис,
студент групи ПР-161дм
освітнього ступеня магістр,
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.
Науковий керівник: д.ю.н., професор Андрій В. М.*

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ

Важливість даної теми обумовлена тим, що вона охоплює природні права людини в не залежності від громадянства чи національної, расовою приналежності в аспекті таких небезпечних умов – збройних конфліктів. Історичний розвиток людства, напевно, вже встановив найголовніші висновки щодо безкорисності, злочинності, незаконності вирішення тих чи інших питань за допомогою зброї, множинні війни все ж таки сформували, ми вважаємо, достатню міжнародну та національні законодавчі бази щодо гуманізації збройних конфліктів, створилися потужні дипломатично-переговорні

платформи та важелі для унеможливлення військових протистоянь, створювалися світові системи безпеки миру. Але, необхідно зауважити, очікуваного ефекту всі ці події не справили, всупереч міжнародному гуманітарному праву, війни, збройні конфлікти продовжуються і в XXI ст., авторитарні та тоталітарні держави не зникли з мапи Землі, достатньо і невизнаних державних угруповань, тероризм діє тільки частіше, питання безпеки та миру виходить на головні позиції. В такий складний період, ми повинні більш інтенсивно аналізувати та розвивати можливості захисту прав людини в умовах збройних конфліктів, тим більше в час коли права громадян України особливо схильні, підвладні до такого роду порушень, через військові події в країні, що зумовлює актуальність даної роботи.

Міжнародні правила, що регулюють відносини між воюючими державами, виникли у глибокій давнині і тривалий час існували у вигляді міжнародних порядків, а, починаючи з XIX століття, стали перетворюватися у договірні норми на спеціальних конгресах і конференціях (Паризький конгрес 1856 року, Гаазькі конференції миру 1899 та 1907 років). І хоча деякі з них уже не повністю відображають рівень сучасних засобів ведення війни, значення їх полягає не в окремих положеннях, а в закріпленні основного принципу – гуманізації ведення бойових дій. Із появою більш могутніх засобів ураження та ускладненням збройної боротьби війна набуває все більш винищувального та руйнівного характеру. При цьому неухильно зростає чисельність жертв серед мирного населення. Так, у Першій світовій війні загинуло більше 10 млн. осіб, з яких 95% складали військовослужбовці та 5% цивільне населення. У Другій світовій війні було вбито близько 50 млн. осіб, з яких 52% військовослужбовці та 48% мирні мешканці. А в локальних війнах і конфліктах 1945 – 2010 рр. втрати досягли 59 млн. осіб, із них близько 75% цивільне населення. Такі жахливі втрати пояснюються не лише підвищенням ефективності засобів ураження, а головним чином, їх варварським застосуванням та порушенням прав людини під час ведення збройних конфліктів[1]. До числа основних міжнародно-правових актів, що регулюють відносини між державами в період збройних конфліктів, належать: - Паризька декларація від 16 квітня 1856 року про морську війну; - Декларація 1868 року про відміну вживання вибухових і запальних куль; - Декларація 1899 року про невживання куль, що легко розгортаються або сплющуються; - Гаазькі конвенції (ГК) 1899 і 1907 років; - Лондонська декларація від 26 лютого 1909 року про право морської війни; - Женевський протокол від 17 червня 1925 року про заборону застосування на війні задушливих, отруйних або інших подібних газів і бактеріологічних засобів; - Правила про дії підводних човнів по відношенню до торгових суден у воєнний час (Додаток до Протоколу, підписаного у Лондоні 6 листопада 1936 року); - Конвенція 1948 року про попередження геноциду і покарання за нього; - Женевські конвенції (ЖК) 1949 року про захист жертв війни і Додаткові протоколи № 1 і № 2 до них. Перша Женевська конвенція – про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях. Друга Женевська конвенція – про поліпшення долі поранених, хворих і осіб, які зазнали аварії корабля, із складу збройних сил на морі. Третя Женевська конвенція – про поводження з військовополоненими. Четверта Женевська конвенція – про захист цивільного

населення під час військових дій. Гаазькі конвенції умовно можна поділити на чотири. Перша Гаазька конвенція визначає форми, способи та правила ведення сухопутної та морської війн. Друга – форми, способи та правила ведення повітряної війни. Третя – заборонені методи та засоби ведення війни. Четверта – спрямована на захист культурних цінностей, які опинилися в районі ведення війни чи збройного конфлікту[2]. По відношенню до всіх поранених і хворих, незалежно від того, до якої сторони вони належать, забороняються такі дії: медичні або наукові експерименти, хірургічне вилучення органів для пересадки, усякі види вбивств, фізичного каліцтва, тортури, мордування, взяття заручників, посягання на людську гідність (образливе чи принизливе поводження), застосування покарання без попереднього судового рішення. Спираючись на вищевикладене, вважаємо, доцільно рекомендувати міжнародному співтовариству не зупинятися на досягнутому, а удосконалювати та реформувати фундаментальні акти спираючись на виклики сьогодення у рамках захисту прав людини під час збройних конфліктів та протидії тероризму і війні, на нашу думку, таким розвиток буде найбільш ефективним на базі ООН, як найавторитетнішої міжнародної організації.

Україна приєдналася до більшості міжнародних договорів з питань права війни, треба зазначити, що згідно зі ст. 9 Конституції України «чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України»[3]. Спираючись на те, що в нашій країні, зараз, існує збройний конфлікт з незаконними угрупованнями, мають місце і порушення прав людини внаслідок цього. Важливою подією для України стало приєднання до Міжнародної конвенції про захист усіх осіб від насильницьких зникнень, яка покладає зобов'язання на державу вжити заходів для кваліфікації насильницьких зникнень як злочинів за національним правом, а широкопоширену чи систематичну практику насильницьких зникнень визначати як злочин проти людяності[4]. З метою регулювання пересувань в районі проведення АТО, Служба Безпеки України оголосила про введення з 21 січня 2015 р. Тимчасового порядку здійснення контролю за переміщенням осіб, транспортних засобів та вантажів уздовж лінії розмежування в межах Донецької та Луганської областей. Згідно з Тимчасовим порядком, всі пересування в зону/із зони АТО повинні здійснюватися через 6 визначених і контрольованих урядом контрольно-пропускних пунктів (КПП) на автомобільному транспорті, розташованих уздовж 6 основних коридорів. Тимчасовий порядок також визначає, що всі особи при в'їзді або виїзді із зони АТО повинні мати документи, що посвідчують особу, і дозвіл. Визначається вісім підстав для надання такого дозволу фізичним особам, проте відсутня підстава видачі дозволу з міркувань особистої безпеки особи[5]. Маємо зазначити, що в Україні діє Українська Гельсінська спілка з прав людини по програмі: «Реагування на порушення прав людини та посилення правової спроможності громадян та правозахисників в Україні», за трьохрічної програмою (з 2014 по 2017 рр.) за підтримки Агентства США з міжнародного розвитку(USAID), яка активно займається захистом прав людини в тому числі і під час збройних конфліктів, 15 листопада 2017р. за пропозицією Української Гельсінської спілки з прав людини, Комітет Верховної Ради України з питань

прав людини, національних меншин і міжнаціональних відносин створив Робочу групу з питань контролю за станом виконання Національної стратегії у сфері прав людини. Також ця спілка систематично відображає найцікавішу інформацію про права людини за конкретні періоди в своєму дайджесті Української Гельсінської спілки з прав людини, який видається в рамках програми USAID «Права людини в дії» з метою інформування про діяльність УГСПЛ, а також актуальні події в країні в сфері прав людини[6].

Формулюючи висновок, треба сказати, що держава повинна вчасно реагувати та захищати права людини якщо вони порушуються під час збройного конфлікту, тим більше в країні де такий конфлікт існує, це її прямиий обов'язок, спираючись на норми національного та міжнародного права. Відповідальність за порушення прав людини під час збройного конфлікту повинна бути встановлена за допомогою міжнародної платформи та всіх можливих міжнародних актів про захист таких прав, спираючись на це, раціонально буде рекомендувати відповідним державним органам разом з міжнародними правозахисними організаціями мобілізувати процес по ініціюванню процесу над встановленням відповідальності у міжнародних судових органах. Також, тривалий час, не вирішується питання ратифікації Україною Статуту Міжнародного кримінального суду, що наблизить її до стандартів Організації Об'єднаних Націй, Ради Європи та Євросоюзу у сфері верховенства права й дотримання прав людини. Крім того, для нашої країни є необхідним захист в Міжнародному кримінальному суді інтересів українських миротворців та громадян, права яких були порушені через збройний конфлікт в країні. Вважаємо за необхідне, удосконалити заходи з дотримання норм міжнародного гуманітарного права в зоні проведення АТО і на тимчасово окупованих територіях; розробку механізму громадського та більш ширшого міжнародного контролю за дотриманням норм міжнародного гуманітарного права військовослужбовцями Збройних сил України; надання необхідних знань військовослужбовцям про зміст, обсяг і порядок застосування основ міжнародного гуманітарного права. Також вважаємо ефективним, проведення освітньої роботи з міжнародного гуманітарного права не тільки з військовослужбовцями, але із місцевим населенням, права яких можуть бути порушені внаслідок збройного конфлікту, надання їм прямої можливості звертатися до державних органів та міжнародних організацій щодо порушення їх прав внаслідок збройного конфлікту, та збільшити об'єм програм безоплатної правової допомоги, керуючись цими проблемами.

Л і т е р а т у р а

1. Міжнародне гуманітарне право. – К. : Варта, 2007. – 176 с.
2. Довідник з міжнародно-правових актів щодо засад демократії і прав людини. – К. : МО України, 2011. – 191 с.
3. Конституція України від 28 червня 1996 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>.
4. Закон України «Про приєднання України до Міжнародної конвенції про захист усіх осіб від насильницьких зникнень» від 17.06.2015. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/525-19>.

5. Оновлений тимчасовий порядок в'їзду на неконтрольовану територію та виїзду з неї громадян України та іноземців (осіб без громадянства). Режим доступу: http://www.sbu.gov.ua/sbu/control/uk/publish/article?art_id=136476&cat_id=135945.
6. Найцікавіша інформація про права людини за жовтень 2017 року. Режим доступу: <https://helsinki.org.ua/articles/najtsikavisha-informatsiya-pro-prava-lyudyny-za-zhovten-2017-roku/>

*Жидков А. Б.,
к.т.н., доц. каф. електричної інженерії СНУ ім. В. Даля;*

*Лорія М. Г.,
к.т.н., доц. каф. електронних апаратів СНУ ім. В. Даля*

ЗАХИСТ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ ГРОМАДЯН ШЛЯХОМ АДВОКАЦІЇ

Метою роботи є визначення методів та процесів впливу на людей, які приймають рішення, та на громадську думку щодо проблемних питань, які спрямовані на мобілізацію громадських дій для досягнення змін у суспільстві.

Адвокація – це процес, спрямований на зміну політики, законів і практик, які використовують впливові люди, групи та заклади. Мета адвокації – «просунути» певний погляд, ідею, точку зору, групу людей чи певну справу, шляхом трансформації чи впровадження певної публічної практики. Адвокація передбачає взаємодію влади та громадськості, перш за все числі з осіб, які здійснюють адвокацію.

Виділяють наступні рівні взаємодії влади і громадськості.

Першим базовим і необхідним рівнем на шляху налагодження взаємодії є **інформування**.

Це однобічний процес - надання інформації місцевими органами державної влади та органами місцевого самоврядування (ОМС) громадськості в цілому або зацікавленим групам чи організаціям, що представляють інтереси тих, на кого відповідна політика потенційно впливає.

Індикаторами вимірювання даного рівня взаємодії є наявність інформаційних стендів, довідок; регулярних публікацій, поява представників влади в місцевих ЗМІ, регулярні прес-конференції представників місцевої влади, офіційного сайту міської влади, щорічних звітів, інше.

Наступним рівнем є **комунікація** — двосторонній процес передачі (отримання) інформації (повідомлень) від влади до громадськості (і навпаки) без чітко визначених цілей та очікуваних результатів.

Індикаторами вимірювання даного рівня можуть бути особисті прийоми керівників ОМС, прес-конференції керівників населених пунктів та районів, громадські слухання, громадські ради, сходи громадян, зустрічі керівників міста з колективами підприємств, організацій, участь в круглих столах

представників ОМС і громадськості, відповіді ОМС на запити/звернення мешканців, інтернет-конференції та інше.

Консультавання - це практика прямого обміну інформацією, ідеями, враженнями, думками і порадами для ознайомлення з точкою зору іншої сторони та оптимального подальшого спрямування курсу дій з певних питань. І тут ключовим моментом є напрямки, які визначає влада. Хоча, в ідеалі, всі сторони повинні мати можливість ініціювати консультації та впливати на сам процес консультавання.

Індикаторами вимірювання даного рівня є громадські слухання (як спосіб громадськості впливати на рішення влади), участь громадськості в комісіях місцевих органів влади, громадські та експертні ради при ОМС, дослідження думки місцевих жителів (опитування, фокус-групи), групові форми дискусії громади і влади (круглі столи), консультації з представниками громадськості перед прийняттям програм та інше.

Наступний рівнем є **залучення** - це активна участь громадян та їх об'єднань, чи організацій за їх ініціативою у формуванні публічної політики, а також в її реалізації та оцінці. Саме цей тип взаємодії є принципово двостороннім, відкриває шлях реального партнерства.

Залучення до врядування - представлення і відстоювання інтересів громади під час прийняття рішень органами місцевої влади.

Індикаторами вимірювання даного рівня взаємодії є наявність та належне застосування нормативних актів, що регламентують форми та механізми громадської участі у процесі вирішення питань місцевого значення, наприклад, положення про громадські слухання, положення про місцеву ініціативу, положення про загальні збори громадян, порядок консультацій із громадськістю щодо планування та реалізації місцевого бюджету; положення про конкурс соціальних проєктів, положення, яким передбачено механізм делегування органам самоорганізації населення окремих повноважень відповідної місцевої ради, фінансів і майна; порядок інформування громадськості про діяльність ОМС; порядок проведення консультацій з громадськістю; порядок сприяння проведенню громадського контролю за діяльністю ОМС та їх посадових осіб, положення про громадську раду та інші консультативно-дорадчі органи при органах місцевого самоврядування.

Найвищим рівнем співпраці між владою і громадськістю є **партнерство** (взаємна відповідальність влади і громадськості) - це об'єднання зусиль влади і громади заради спільно визначених цілей, тобто, іншими словами згода на співпрацю. Як процес, партнерство передбачає низку спільних дій, спільний пошук шляхів розв'язання наявних проблем чи нових можливостей та їх спільну реалізацію. Прикладами партнерства можуть бути розробка та впровадження суспільного договору між місцевою владою та громадськістю про спільне визначення та впровадження пріоритетів розвитку громади, спільну відповідальність за його виконання; соціальне замовлення, інше.

Таким чином адвокація це дії, що здійснюють люди або організації з метою впливу на прийняття рішень на місцевому, регіональному та міжнародному рівні щодо вдосконалення або змін існуючого положення, які направлені та впливають не на конкретну особу (групу), або діють нетривалий час, а є системними.

*Золотар Степан,
студент групи ПР-174 дм
освітнього ступеня магістр,
юридичного факультету СНУ ім В. Даля.
Науковий керівник: д.ю.н., професор,
Заслужений юрист України **Розовський Б.Г.***

РОЗВИТОК ІНСТИТУТУ ЕЛЕКТРОННОЇ ДЕМОКРАТІЇ В УКРАЇНІ

Електронна демократія — форма суспільних відносин, за якої громадяни та організації залучаються до державотворення та державного управління, а також до місцевого самоврядування шляхом широкого застосування інформаційно-комунікаційних технологій в демократичних процесах, що дає змогу: посилити участь, ініціативність та залучення громадян на загальнодержавному, регіональному та місцевому рівні до публічного життя; поліпшити прозорість процесу прийняття рішень, а також підзвітність демократичних інститутів; поліпшити зворотну реакцію суб'єктів владних повноважень на звернення громадян; сприяти публічним дискусіям та привертати увагу громадян до процесу прийняття рішень [1].

В Україні, яка є членом Ради Європи, розвиток демократичних процесів, застосування загальновизнаної системи демократичних цінностей, зокрема щодо участі громадян та інститутів громадянського суспільства в процесах формування та реалізації державної політики, відіграє ключову роль у забезпеченні економічного та соціального прогресу в державі.

З розвитком інформаційно-комунікаційних технологій з метою розширення можливостей участі громадян у процесі державотворення та державного управління все більше застосовуються інструменти електронної демократії.

Кабінет Міністрів України на своєму засіданні 8 листопада 2017 року схвалив Концепцію розвитку електронної демократії в Україні, тим самим ввівши в практичний обіг визначення електронної демократії поряд з електронним урядуванням, який є складовою частиною е-демократії.

Перехід від одного визначення до іншого значно розширює сферу присутності держави в мережі Інтернет та кількість можливостей впливу на державні інституції з боку громадян.

При цьому, в Україні вже певний час успішно існують окремі інструменти електронної демократії, але наразі їх об'єднали в рамках єдиної концепції.

Зокрема, в Україні наразі існують електронні консультації, електронні петиції, електронні звернення, бюджети участі (громадські бюджети). Також створені ресурси для оприлюднення наборів даних у формі відкритих даних, у тому числі з використанням електронних платформ, наприклад «Громадянське

суспільство і влада», «Розумне місто» чи «Єдина система місцевих петицій», які поєднують у собі кілька електронних інструментів участі.

Проте, згадана Концепція запроваджує і нові інструменти участі громадян в процесах управління державою — електронне голосування, електронний референдум, електронний плебісцит. Але крім цього і основний термін, що охоплює всю сферу взаємодії держави із громадянами, — електронна участь. Під електронною участю розуміється забезпечення права участі представників громадянського суспільства зі їх власною ініціативою у розвитку самоврядування, формуванні та реалізації державної політики, її моніторингу та оцінці, у процесах прийняття рішень, що передбачає двосторонню електронну взаємодію суб'єктів владних повноважень і громадянського суспільства із застосуванням відповідних інформаційно-комунікаційних технологій та кібернетичного простору за прозорими процедурами [1].

На нашу думку, прагнення держави до залучення громадян до здійснення демократії у електронній формі зможе покращити масову долю участі молоді у виборах всіх рівнів, збільшити довіру молодих людей до органів державної влади та місцевого самоврядування тощо.

Реалізація Концепції передбачається у два етапи до 2020 року. За результатами її реалізації передбачається забезпечення базових елементів електронної демократії в усіх сферах суспільного життя.

Тобто, можемо припустити, що, наприклад, президентські або парламентські вибори 2024 року вже відбуватимуться із широким використанням елементів електронної демократії — з можливістю інтерактивної комунікації з кандидатами, ЦВК тощо, а також безпосередньо із електронним голосуванням.

Із передових кроків реформи електронної демократії вже зараз можна відзначити створення системи електронного суду, яка вже частково працює (надсилання повісток електронною поштою, сповіщення про місце та час судового засідання тощо), а з набранням чинності Закону України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 3 жовтня 2017 р. № 2147-VIII, що планується 15 грудня 2017 року, електронний суд запрацює повною мірою — створюється Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система (її функціонування зафіксоване у ст. 15-1 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», ст. 6 Господарського процесуального кодексу України, ст. 14 Цивільного процесуального кодексу України, ст. 18 Кодексу адміністративного судочинства України, ст. 35 Кримінального процесуального кодексу України, що викладаються зазначеним Законом у новій редакції), завдяки якій стане можливою участь у судовому засіданні за допомогою інформаційно-телекомунікаційних систем, повністю електронний документообіг між судом та сторонами судового процесу тощо [2].

Вважаємо, що на даному етапі розвитку електронної демократії в Україні відбувається дуже стрімко — за останні три роки було запроваджено значну кількість інструментів, що спрощують взаємодію між громадянами та державою, а також сприяють покращенню надання адміністративних та інших послуг.

Сподіваємось, що створення дієвих інститутів електронної демократії в Україні підвищить рівень участі, ініціативності та залучення громадян, інститутів громадського суспільства на регіональному та загальнодержавному рівнях до процесу прийняття управлінських рішень, внаслідок чого Україна стане регіональним лідером у Європі за рівнем участі громадян у демократичних процесах.

Л і т е р а т у р а

1. Концепція розвитку електронної демократії в Україні [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/797-2017-%D1%80>. — Назва з екрана.
2. Закон України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 3 жовтня 2017 р. (не набрав чинності) [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2147-19>. — Назва з екрана.

*Івчук К.,
студентка 2 курсу Національного
юридичного університету імені Ярослава Мудрого.*

*Івчук Ю. Ю.,
д.ю.н., доцент,
професор кафедри правознавства СНУ ім. В. Даля*

УКРАЇНА ЯК ПРАВОВА ДЕРЖАВА: РЕАЛІЇ СЬОГОДЕННЯ

Момент прийняття Конституції України 1996 року став фундаментом для формування у нашій країні тих правових орієнтирів, які притаманні демократичним державам. Однак говорити про повноцінну реалізацію закріплених у Конституції України положень поки що складно. Зокрема, це стосується і принципу правової держави, який закріплений у ст. 1 Основного Закону, згідно з якою Україна є суверенною і незалежною, демократичною, соціальною, правовою державою[1].

Перш ніж аналізувати стан реалізації даного принципу в Україні, необхідно розкрити поняття та сутнісні характеристики такого явища як правова держава. Фактично, правова держава – це держава, у якій влада обмежена правом. До головних ознак правової держави належать:

- 1) забезпечення прав людини, її свободи від втручання інших суб'єктів та держави;
- 2) панування верховенства права;
- 3) рівність перед законом та судом;
- 4) передбачуваність та добросовісність рішень влади;

- 5) встановлення загально-дозволеного правового режиму регулювання поведінки людей та спеціально-дозволеного – для суб'єктів публічної влади [2] тощо.

Якщо брати до уваги таку ознаку правової держави як забезпечення прав людини, її свободи від втручання інших суб'єктів, у тому числі держави, то стан її реалізації в Україні залежить від реального здійснення закріплених у розділі II Конституції положень. На сьогодні ми можемо говорити про законодавче визнання шляхом закріплення у Конституції основоположних прав і свобод людини та громадянина. Однак самих нормативно-правових гарантій не достатньо. Права та свободи людини не є абстрактними конструкціями, а тому мають бути забезпечені організаційно-правовими гарантіями, тобто реальними механізмами їх реалізації. Головною організаційно-правовою гарантією у правовій державі є суд, довіра до якого з боку людей в Україні знижується з кожним роком. Головними чинниками такої недовіри виступають корумпованість та низький рівень професіоналізму сучасних суддів. Однак варто звернути увагу на затвердження позитивної новели у конституційному законодавстві – інституту конституційної скарги, за допомогою якої будь яка особа може оскаржити до Конституційного Суду закон або статтю закону, використану у судовому рішенні, на відповідність Конституції України. Таке нововведення є важливим механізмом реалізації принципу правової держави, оскільки за допомогою конституційної скарги особа може не лише захищати свої права, а й зворотно впливати на представників судової гілки влади. Вже декілька десятиліть Україна в перших рядах за кількістю звернень до Європейського Суду з прав людини. Нині, фактично, у звичайних людей з'явився прямий доступ до Конституційного Суду, що в майбутньому може призвести до закріплення за органом конституційної юрисдикції статусу «аналога» Європейського Суду.

У ст. 8 Конституції закріплено, що в Україні визнається і діє принцип верховенства права [1]. В контексті правової держави цей принцип полягає у дотриманні державою існуючих правових норм та принципів. Однак варто звернути увагу, що буква закону не завжди відповідає духу права. Не кожен закон є правовим. В цьому аспекті необхідно вміти розрізняти панування закону і панування права, оскільки принцип верховенства права за своїм змістом є більш широким ніж принцип законності. Тому влада у правовій державі повинна керуватися не тільки нормами законодавства, а й дотримуватися принципів та засад права. Виходячи з цього, можна зробити висновок, що в Україні повністю не закінчений процес закріплення принципу верховенства права, оскільки рівень якості правотворчої діяльності Верховної Ради України сьогодні не є достатнім для правової держави. В більшості нормативних актів не закріплений принцип верховенства права, натомість закріплюється принцип неухильного дотримання Конституції та законів України, що не можна вважати тотожним. Однак варто звернути увагу, що важливим кроком нашої держави назустріч принципу верховенства права є зобов'язання України забезпечити «кожній людині, яка знаходиться під її юрисдикцією права та свободи»[3], закріплені у Європейській конвенції з прав людини. Ратифікувавши цю Конвенцію у 1997 році, Україна визнала повноваження Європейського Суду з

прав людини забезпечувати дотримання цього зобов'язання та право своїх громадян звертатися до Суду зі скаргами у випадку порушення державою положення Конвенції.

Враховуючи вищезгадане, можна зробити висновок про те, що на сьогоднішній день Україна, закріпивши в Конституції принцип правової держави, зробила величезний крок вперед назустріч демократичним цінностям. Однак варто звернути увагу на недостатність реалізації з боку держави конституційних положень, які розкривають зміст принципу правової держави. Зокрема, можна говорити про незначну роль судової гілки влади у врегулюванні питання щодо реалізації та охорони конституційних прав людини та громадянина, що пов'язано з корупційними чинниками її діяльності, недостатнім рівнем професіоналізму та неефективним використанням у судовій практиці принципу верховенства права. На противагу цьому, позитивним моментом є те, що Україна у механізмі реалізації прав людини значно підвищила роль Конституційного Суду, надавши йому повноваження щодо розгляду конституційних скарг.

Л і т е р а т у р а

1. Конституція України: Прийнята на 5 сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. – К., 1996. – 199 с.
2. Теорія держави та права: посіб. для підгот. до держ. іспитів / Д. В. Лук'янов, С. П. Погребняк, В. С. Смородинський, Г. О. Христова ; за заг. ред. О.В. Петришина. – 5-те вид., допов. і змінене. – Х.: Право. – 2016. – 198 с.
3. Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод: Ратифікована Верховною Радою України 17 липня 1997 р.: ред. від 02.10.2013 р.

Кулаков Андрій,

*студент групи ПР-164дм освітнього ступеня магістр,
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Арсентьєва О.С.*

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ

Конституція України у повній відповідності до вимог Європейської Хартії містить принцип визнання та гарантованості місцевого самоврядування, що означає встановлення демократичної децентралізованої системи управління, яка базується на самостійності територіальних громад, органів місцевого самоврядування при вирішенні всіх питань місцевого значення [1].

Проте від часу прийняття Конституції України та Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» [2] та інших нормативно-правових актів з питань місцевого самоврядування [3-8] розвиток місцевого самоврядування фактично здійснювався лише на рівні територіальних громад міст обласного

значення, оскільки переважна більшість територіальних громад через їх надмірну подрібненість та надзвичайно слабку матеріально-фінансову базу виявилися неспроможними виконувати всі повноваження органів місцевого самоврядування.

Система місцевого самоврядування на сьогодні не задовольняє потреб суспільства. Функціонування органів місцевого самоврядування у більшості територіальних громад не забезпечує створення та підтримку сприятливого життєвого середовища, необхідного для всебічного розвитку людини, її самореалізації, захисту її прав, надання населенню органами місцевого самоврядування, утвореними ними установами та організаціями високоякісних і доступних адміністративних, соціальних та публічних послуг на відповідних територіях.

Не зважаючи на те, що за Конституцією України місцеве самоврядування формально відокремлене від державної влади, місцеві органи державної виконавчої влади (місцеві державні адміністрації, територіальні підрозділи міністерств та відомств) намагаються втручатися у справи органів місцевого самоврядування, а й іноді й керувати ними. Головним чином, це відбувається через недосконалість національного законодавства у цій сфері. Мають місце й інші вади на шляху до реального самоврядування та самостійності територіальних громад у «вирішенні питань місцевого значення», що, зокрема, передбачено Конституцією України.

Все більше експертів сходяться на думці, що держава вже не може нормально функціонувати у такому вигляді системного управління, який діє сьогодні. Внутрішньополітичний розвиток держави та зовнішня ситуація навколо України загострили питання децентралізації влади - передачу повноважень та ресурсів на нижчі рівні публічного управління. Децентралізація виступає однією з форм розвитку демократії, що дозволяє при збереженні держави та її інститутів, розширити місцеве самоврядування, активізувати населення на вирішення власних потреб та інтересів, звузити сферу впливу держави на суспільство, замінюючи цей вплив механізмами саморегуляції, виробленими самим суспільством, зменшити витрати держави і платників податків на утримання держапарату і його матеріальних додатків - армію, міліцію тощо.

Важко не погодитися з думкою про те, що потреба здійснення децентралізації в Україні протягом усіх років незалежності неодноразово декларувалася, однак кардинальних змін у цій сфері практично так і не відбулося. І на те було багато об'єктивних і суб'єктивних причин, а саме [9, с.2]:

- 1) непослідовність, а часто й небажання центру змінювати наявну модель державного управління й місцевого самоврядування;
- 2) недостатня спроможність органів влади забезпечити адекватну участь народу в управлінні суспільно-політичними й суспільно-економічними процесами в державі;
- 3) слабкий розвиток інститутів місцевого самоврядування, їхня неефективна діяльність та неспроможність повноцінно здійснювати самоврядні функції на рівні громади, району, регіону;

- 4) неефективна система служби в органах місцевого самоврядування та низький рівень оплати праці службовців місцевого самоврядування;
- 5) низький загальний рівень компетентності службовців місцевого самоврядування (так, частка службовців місцевого самоврядування, котрі мають вищу освіту, традиційно становить близько двох третин, а в аграрних областях - менш як половину);
- 6) наявність диспропорцій у економічній та інших галузях розвитку територій між промисловими Півднем і Сходом та аграрним Заходом;
- 7) низьке бюджетне фінансування, недосконалість механізму трансфертів фінансових ресурсів держави на рівень територіальної громади, відставання економічної основи здійснення децентралізації від правової тощо.

Сучасний етап розвитку держави вимагає нової якості публічної влади: удосконаленої моделі державного управління, наповнення місцевого самоврядування реальним змістом, що відповідало б сучасним вимогам. Це зумовлює необхідність ретельного вивчення процесів децентралізації і деконцентрації функцій і повноважень держави, надання населенню якісних державних послуг, здійснення адміністративної реформи та втілення в життя принципів реального місцевого самоврядування для державного управління (як у розвинених країнах, так і в Україні) [10, с. 499].

Збереження диспропорційності адміністративно-територіального устрою як основи існування нераціональної територіальної організації влади (відсутність цілісної території адміністративно-територіальної одиниці базового рівня, перебування територіальної громади села, селища, міста у складі іншої територіальної громади або на території іншої адміністративно-територіальної одиниці, територіальної громади району в місті) призводить до конфлікту компетенції як між органами місцевого самоврядування, так і між органами місцевого самоврядування та місцевими органами виконавчої влади [10, с.499].

Проведення структурних реформ дасть змогу досягти стійкого економічного ефекту за умови гармонізації пріоритетів і етапів зазначених реформ із реформою місцевого самоврядування та територіальної організації влади.

Визначення напрямів, механізмів і строків формування ефективного місцевого самоврядування та територіальної організації влади для створення і підтримки повноцінного життєвого середовища для громадян, надання високоякісних та доступних публічних послуг, становлення інститутів прямого народовладдя, задоволення інтересів громадян в усіх сферах життєдіяльності на відповідній території, узгодження інтересів держави та територіальних громад закладено в розпорядженні Кабінету Міністрів України від 01.04.2014 р. №333-р «Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні» [11].

Зазначені вище проблеми передбачається вирішити наступним шляхом [12, с.19]:

визначення обґрунтованої територіальної основи для діяльності органів місцевого самоврядування та органів виконавчої влади, здатних забезпечити доступність та належну якість публічних послуг, що надаються такими органами, а також необхідної для цього ресурсної бази;

створення належних матеріальних, фінансових та організаційних умов для забезпечення здійснення органами місцевого самоврядування власних і делегованих повноважень;

розмежування повноважень між органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування на засадах децентралізації влади;

запровадження механізму державного контролю за відповідністю Конституції та законам України рішень органів місцевого самоврядування та якістю надання населенню публічних послуг;

максимального залучення населення до прийняття управлінських рішень, сприяння розвитку форм прямого народовладдя;

удосконалення механізму координації діяльності місцевих органів виконавчої влади.

Таким чином, держава має сприяти зміцненню інститутів місцевого самоврядування, ефективності їх діяльності з метою забезпечення здійснення ними самоврядних функцій на рівні району та регіону, забезпечити ефективність системи служби в органах місцевого самоврядування, підвищення рівня оплати службовців місцевого самоврядування, їх освітнього та компетентного рівня тощо.

Л і т е р а т у р а

1. Конституція України // <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
2. Про місцеве самоврядування в Україні»: Закон України від 21.05.1997р. №280/97-вр // <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр>
3. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України від 05.05.2015р. №157-VIII // <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/157-19>
4. Про засади державної регіональної політики: Закон України від 05.02.2015р. №156-19 // <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/156-19>
5. Про співробітництво територіальних громад: Закон України від 17.06.2014р. №1508-18 // <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1508-18>
6. Про ратифікацію Додаткового Протоколу до Європейської хартії місцевого самоврядування про право участі у справах органу місцевого самоврядування: Закон України від 02.09.2014р. №1664-18 // <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1664-18>
7. Про місцеві державні адміністрації: Закон України від 09.04.1999р. №586-XIV // <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/586-14>
8. Про органи самоорганізації населення: Закон України від 11.07.2001р. №2625-III // <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2625-14>
9. Скрипнюк О. В. Децентралізація влади як фактор забезпечення стабільності конституційного ладу: питання теорії і практики // Режим доступу: www.ccu.gov.ua/doccatalog/document?id=251115.
10. Лелеченко А. Становлення місцевого самоврядування в Україні як структурного елемента децентралізації державного управління. - К.: Вісн. НАДУ, 2005. – С. 497-505.
11. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.04.2014р. №333-п // <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-п>

12. Упровадження децентралізації публічної влади в Україні: на ціональний і міжнародний аспекти / Г.Г. Динис, Т.О. Карабін, Я.В. Лазур, М.В. Менджул, Р.П. Натуркач, О.Я. Рогач, М.В. Савчин, І.С. Сухан, П.А.Трачук, І.В. Хохлова; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. М.В. Савчина.– Ужгород: ТІМРАПІ, 2015. – 216 с.

*Скурідін Віктор,
студент групи ПР-164зм
освітнього ступеня магістр,
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Котова Л. В.*

ПРОБЛЕМИ ЗАКОННОСТІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Конституція України в статті 1 визначила нашу державу як суверенну, незалежну, демократичну, соціальну і правову державу. Як зазначено в преамбулі Основного закону саме прагнучі розвивати і зміцнювати Україну, зокрема, як демократичну, соціальну та правову державу, дбаючи про забезпечення прав і свобод людини та гідних умов її життя була прийнята Конституція України. Тобто природа та спрямованість Конституції України направлена на дотримання, розвиток і будівництво значених інституцій.

Але незважаючи на такий зрілий вік нашої країни, Україна нажалює поки що знаходиться на шляху створення держави, в якій в повній мірі та на належному рівні будуть розвинені ці інституції.

У фундаментальних розробках поняття правової держави виділяється держава, яка функціонує на принципах законності, верховенства права та закону, де реально забезпечуються права та свободи людини і громадянина.

Але слід зазначити, що саме принцип законності має самостійне і важливе значення для створення правової держави і встановлення належного правопорядку в країні. Даний принцип є найбільш важливим, тому що передбачає підпорядкування всіх законам, а закон є вершиною нормативного регулювання суспільних відносин і має вищу юридичну силу.

У навчальній, науковій та монографічній літературі розробка поняття «законність» ведеться вже давно. В середині 20-го століття розробкою даної проблеми займався відомий вчений – В.М.Куріцин, який ще в 1983 році визначив законність як важливу сторону підходу до права, до правової дійсності [1].

Також слід зазначити таких вчених радянського періоду як Г. М.Рабинович, С. С.Алексєєв, В. В.Борисов, І.С.Самощенко, які безпосередньо займалися розробкою проблем законності.

У сучасний період розробкою даної проблеми займаються такі українські автори як П.Зворотько, С. Фурса, М. Штефан, С. Щербак, Ю. Білоусов, В. Головченко, В. Онопенко, С. Лобанцев і т.д. Зазначені автори і багато інших

мають безпосереднє відношення до судової системи, адвокатури, правоохоронних органів, а тому вони стикаються з проблемами законності на практиці і в своїх працях пропонують оптимальні шляхи вирішення зазначених проблем.

В країнах пострадянського простору розробкою даної проблеми займаються такі вчені як В. В.Лазарев, С.А.Комаров, І.П.Манько. Дані автори в своїх роботах вивчають і досліджують основні елементи, ознаки суб'єктів законності, основні принципи та вимоги, гарантії законності. Але особливе місце в їхніх працях займає саме поняття категорії «законність», проблеми законності та пропонують шляхи вирішення цих проблем.

Сьогодні актуальність вивчення принципу законності та забезпечення необхідності його дотримання обумовлюється не лише законодавчим закріпленням цього принципу. А й тим, що практична реалізація прав і свобод людини, створення демократичної, соціальної, правової держави безпосередньо пов'язані із забезпеченням неухильного дотримання принципу законності та практичного його втілення.

Метою тез є визначення наявних проблем законності на сучасному етапі розвитку України.

Принцип законності є загальним для всіх галузей права, а вимога щодо його дотримання є беззаперечною, і саме тому законність є об'єктом пильної уваги вчених юристів.

У теорії держави і права щодо законності та її принципів сформульовані методологічна аксіома їх співвідношення: принципи – це зміст, а категорія «законність» – форма їх вираження. На основі цього методу і ведуться наукові дослідження різних аспектів даного феномена.

С. А.Комаров дає наступне визначення законності - законність – це режим, принцип, метод управління суспільством, що складається у виданні і проведенні в життя законів та інших нормативно-правових актів в інтересах певного класу, соціальної групи або народу вцілому[2].

В. В.Лазарев зазначає, що законність можна визначити як принцип, метод і режим суворого, неухильного дотримання норм права усіма учасниками суспільних відносин[3].

Як видно на цих прикладах з приводу визначень законності немає єдності думок, але думка всіх авторів схоже в одному, що законність передбачає підпорядкування всіх законам.

В свою чергу порушення закону призводить до відповідальності перед державою, закони якої були порушені. Особливо коли ці порушення відбуваються з боку органів державної влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими чи службовими особами, іншими суб'єктами при здійсненні ними владних управлінських функцій на основі законодавства, в тому числі на виконання делегованих повноважень. На підставі цього, можна зробити висновок, що проблеми реалізації законності в діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування є найбільш актуальними.

О. В.Зайчук вказував, що законність та її функції є об'єктом уваги багатьох вчених юристів. Це пояснюється актуальністю цієї категорії, що має як теоретичне, так і практичне значення. З точки зору теорії права законність

визначається як правова категорія, що має самостійне значення і характеризується рядом теоретичних ознак. Як поняття, що вживається у юридичній практиці, законність характеризує поведінку всіх суб'єктів права та визначає рівень практичної реалізації прийнятих державою законоположень, а, отже, і рівень реальності самого права як засобу державно-владного впливу на суспільство [4].

Із законністю тісно пов'язане інше правове явище – правопорядок (правовий порядок).

Найбільшого поширення набув погляд на правопорядок як на реалізовану законність. Проте, на думку Н. Н.Тарасова, таке трактування не зовсім вірним. Цей вчений вважає, що зазначені правові явища дійсно тісно взаємопов'язані. У формуванні правопорядку законність виступає як основоположний принцип діяльності державних органів, посадових осіб, громадян [5].

Формування правової держави і демократичної держави неможливі без цього. Правопорядок виступає необхідною умовою відображення економіки, функціонування всіх соціальних сфер, стабілізації життєвих процесів і становлення справжнього народовладдя. На правопорядку базуються всі сфери життєдіяльності держави.

Відповідно до статті 19 Конституції України правопорядок в Україні ґрунтується на засадах відповідно до яких ніхто не може бути примушений робити те, що не передбачено законодавством. Органи державної влади, місцевого самоврядування, їхні посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, які передбачені Конституцією й законами України [6].

Але, на нашу думку, основою правопорядку виступає не законність, а, саме, право. А законність є умовою правопорядку; є рамками, певним «коридором» в яких діє правопорядок.

Підтвердженням сьогоденної актуальності забезпечення дотримання закону (принципу законності) в рамках діючого правового порядку та необхідності вдосконалення цих категорій виступають чисельні судові рішення як національних судів, так і Європейського суду з прав людини.

Так, Верховний Суд України у постанові від 29.06.2016, ухваленій у справі №6-1376цс16, щодо дотримання закону при витребування земельних ділянок із чужого незаконного володіння висловив таку правову позицію – згідно з практикою Європейського суду з прав людини, зокрема рішеннями у справах «Спорронг і Льонрот проти Швеції» від 23.09.1982, «Джеймс та інші проти Сполученого Королівства» від 21.02.1986, «Щокін проти України» від 14.10.2010, «Серков проти України» від 07.07.2011, «Колишній король Греції та інші проти Греції» від 23.11.2000, «Булвес» АД проти Болгарії» від 22.01.2009, «Трегубенко проти України» від 02.11.2004, «East/West Alliance Limited» проти України» від 23.01.2014, напрацьовано три критерії, які слід оцінювати на предмет сумісності заходу втручання в право особи на мирне володіння майном із гарантіями зазначеної норми, а саме: чи є втручання в право на мирне володіння майном пропорційним визначеним цілям; чи є воно законним; чи має «суспільний», «публічний» інтерес.

Європейського суду з прав людини констатує порушення статті 1 першого протоколу, якщо хоча б одного критерію не буде додержано.

Прийняття рішення про передання в приватну власність землі державної чи комунальної власності позбавляє український народ загалом або конкретну територіальну громаду правомочностей власника землі в тому обсязі, який дозволяє її статус як землі державної чи комунальної власності.

У цьому контексті у сфері земельних правовідносин важливу роль відіграє конституційний принцип законності набуття та реалізації права власності на землю в поєднанні з додержанням засад правового порядку в Україні, відповідно до яких органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України[7].

При здійсненні правосуддя Європейський суд з прав людини в своїй ухвалі щодо прийнятності Заяви № 65518/01 «Салов проти України» (Salov v. Ukraine) від 27 квітня 2004 року зазначив – під терміном «закон» слід розуміти як норми, встановлені писаним правом, так і правила, що сформувалися у прецедентному праві. Закон має відповідати якісним вимогам, насамперед, вимогам «доступності» та «передбачуваності» (рішення у справі «Толстой-Милославський проти Сполученого Королівства» (TolstoyMiloslavsky v. TheUnitedKingdom), заява №18139/91, рішення від 23 червня 1995 року, п. 37).

Суд зазначає, що «закон» повинен бути належним чином доступним: громадянин повинен мати змогу отримати адекватну інформацію за обставин застосування правових норм у конкретному випадку. Крім того, норма не може розглядатися як «закон», якщо вона не сформульована з достатньою чіткістю, щоб громадянин міг регулювати свою поведінку.

Громадянин повинен мати можливість – у разі необхідності за належної правової допомоги – передбачити, наскільки це розумно за конкретних обставин, наслідки, до яких може призвести певна дія (рішення у справі «Толстой-Милославський проти Сполученого Королівства»).

В цій справі Суд констатував порушення Україною, як державою-відповідачем, параграфа 3 статті 5, параграфа 1 статті 6 та статті 10 Конвенції та ухвалив виплатити заявнику справедливую сатисфакцію.

Європейський суд з прав людини зазначає, що концепція «законності» стосується не лише статті 8, але й багатьох інших статей Конвенції. Наприклад, у справі «Кац та інші проти України»(KatsandOthers v. Ukraine, заява № 29971/04), рішення від 18 грудня 2008 року, Суд розглядав законність стосовно права на свободу та особистунедоторканність, зазначивши таке –

Суд повторює, що слово «законний» та словосполучення «відповідно до процедури, встановленої законом», які містяться в пункті 1 статті 5, посуті, відсилають до національного законодавства і встановлюють обов'язокзабезпечувати дотримання матеріально-правових та процесуальних нормтакого законодавства. Однак «законність» тримання під вартою, з точкизору національного закону, не завжди є вирішальним фактором. На додаток до цього, Суд має переконатися, що тримання під вартою протягом періоду, який розглядається, відповідало меті пункту 1 статті 5Конвенції, який

не дозволяє безпідставно позбавляти особу свободи («Єчюспроти Литви» (Ječius v. Lithuania), заява № 34578/97, п. 56).

Суд зауважує, що стаття 165-1 Кримінально-процесуального кодексу передбачає, що особу, яка утримується під вартою, має бути негайно повідомлено про те, що винесено рішення про її звільнення з-під варти.

Стаття 20 Закону «Про попереднє ув'язнення» передбачає, що адміністрація місця попереднього ув'язнення зобов'язана негайно звільнити ув'язненого після отримання нею відповідного рішення. Не заперечується той факт, що жодне із згаданих вище положень не було виконано в цій справі.

Тому Суд дійшов висновку, що тримання Ольги Біляк під вартою з 29 січня до 1 лютого 2004 року не було законним у значенні підпункту «с» пункту 1 статті 5.

Ще однією справою за статтею 8 Конвенції, в якій йдеться про принцип законності, є «Володимир Поліщук та Світлана Поліщук проти України» (Vladimir Polishchuk and Svetlana Polishchuk v. Ukraine, заява № 12451/04), рішення від 30 вересня 2010 року.

Ухвалюючи рішення Суд повторює, що словосполучення «згідно із законом» у пункті 2 статті 8 Конвенції, по суті, стосується національного законодавства і встановлює обов'язок забезпечувати дотримання матеріальних та процесуальних норм (див. рішення від 29 червня 2006 року у справі «Пантелеєнко проти України» (Panteleyenko v. Ukraine), заява № 11901/02, п. 49).

У справі, що розглядається, Суд зазначає, що факт незаконності проведення обшуку двічі встановлювався національними органами, а саме-обласною прокуратурою і Токмацьким районним судом. Хоча згодом відповідне рішення Токмацького районного суду було скасовано, суди вищого рівня не поставили під сумнів суть його висновків. До того ж результати перевірки, проведеної обласною прокуратурою стосовно незаконності обшуку, ніколи не оспорювалися. Судне бачить підстав відходити від цих висновків національних органів і визнає, що обшук проводився всупереч вимогам національного законодавства [8].

А отже Європейський суд з прав людини в своїх рішеннях надає тлумачення термінам «закон», «законний», «відповідно до процедури, встановленої законом», «згідно із законом» та визначає їх якісні характеристики. Зокрема, з точки зору дотримання забезпечення реалізації суб'єктивних прав певних осіб в конкретно визначених правовідносинах.

Як відомо суди застосовують при розгляді справ Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод, протоколів до неї та практику Європейського суду з прав людини як джерело права (стаття 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини»)[9].

Отже, як вбачається з приведених декількох прикладів судових рішень застосування органами державної влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими або службовими особами, іншими суб'єктами при здійсненні ними на основі законодавства владних управлінських функцій, принципу законності, як елементу чинного правового порядку нашої держави, є вкрай актуальною.

Ця актуальність прямо витікає не тільки із судових рішень національних судів, а й з чисельної практики Європейського суду з прав людини. В якій Суд не тільки встановлює порушення Україною, як відповідачем, принципу законності, а й тлумачить його та вказує на недосконалість національного законодавства, практики його застосування.

Зазначене на сучасному етапі розвитку держави України наявно підтверджує існування нагальних проблем в сфері регулювання, реалізації, тлумачення та дотримання принципу законності.

Л і т е р а т у р а

1. Куріцин В.М. Становлення соціалістичної законності/ В.М. Куріцин.- М.: Наука.- 1983.- 193 с.
2. Комаров С. А. Загальна теорія держави і права: Підр. для вузів по юрид. спец. і напр. / С.А. Комаров. - 4-е вид., Перероб. і доп. - М.: Юрайт, 1998. - 411 с.
3. Загальна теорія права і держави: Підручник / В.С. Афанасьєв, С.В. Липень, Т.Н. Радько; Під ред. В.В. Лазарева. - 5-е вид., Перероб. і доп. - М.: Норма: ИНФРА-М, 2010. - 592 с.
4. Теорія держави і права. Академічний курс: Підручник / За ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко. - К.: Юрінком Інтер, 2006. - 688 с.
5. Теорія держави і права. Курс лекцій (За редакцією Н.І. Матузова, А.В. Малишка) .- М.: МАУП, 1999.- 672 с.
6. Конституція України. Закон від 28.06.1996. // Відомості Верховної Ради України. - 1996. - № 30. - Ст. 141.
7. Верховний суд України. Офіційний веб-сайт. Постанова від 29 червня 2016 року № 6-192цс16 // Режим доступу: [http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/1ED1920081ADF12EC2257FED00420350](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/1ED1920081ADF12EC2257FED00420350) (дата звернення: 17.11.2017 р.)
8. Фулей Т.І. Застосування практики Європейського суду з прав людини при здійсненні правосуддя: Науково-методичний посібник для суддів. - 2-ге вид. випр., допов. - К., 2015. - 208 с.
9. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини. Закон від 23.02.2006. // Відомості Верховної Ради України. - 2006. - № 30. - Ст. 260

*Сташевська Ірина,
слухачка ЦПКПО групи ПВз-15 СНУ ім. В.Далія.
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Котова Л.В.*

Е-ДЕКЛАРУВАННЯ ЯК ОДИН З СУЧАСНИХ ІНСТРУМЕНТІВ БОРІТЬБИ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

Проблема ефективного запобігання та протидії корупції є найбільш актуальною на протязі всього часу незалежності України. Це пов'язано з тим, що таке соціально-небезпечне явище, як корупція, негативно впливає на всі мікро- та макропроцеси в державі, безповоротно руйнує всі дії та намагання в

напрямку розбудови країни, поглиблює та загострює всі кризові явища та перешкоджає налагодженню, становленню та закріпленню позицій України, як правової, соціальної, демократичної держави на світовій арені.

За часи незалежності зроблено багато на шляху подолання та протидії корупції: прийняте нове законодавство, створено антикорупційні органи, розроблено Національні антикорупційні стратегії, ведуться наукові дослідження з цих питань, розробляються та впроваджуються нові механізми та способи боротьби та подолання корупції, а також, постійно ведеться діалог між владою та громадськістю з приводу подолання та запобігання цього негативного явища. Але незважаючи на всі ці заходи корупція все одно залишається найбільш гострою проблемою в сучасній Україні, постійно набирає обертів та трансформується.

Проблема подолання корупції в Україні у різних аспектах досліджується в сучасній вітчизняній юридичній науці. Виключно як соціально-економічне явище досліджують корупцію О.В. Терещук, М.П. Яблоков, В.І. Попов, К.М. Абдієв, К.В. Сурков, О. С. Бадалова, І. В. Валюшко, І. П. Гуртовенко, О. Журавльова, Г. В. Кохан, С. О. Кохан, М. І. Марич, Е. С. Молдован, М. В. Чабанна, І. В. Чемерис. Кримінально-правовий аспект корупційних діянь ґрунтовно досліджений у працях Л.В. Багрій-Шахматова, О.О. Дудорова, Н.В. Кузнецової, М.І. Мельника, А.І. Редьки, М.І. Хавронюка. На нашу думку, у рамках цих тез, потрібно дослідити такий достатньо новий і сподіваємось ефективний інструмент боротьби та протидії корупції, такий як е-декларування.

У світовому Індексі сприйняття корупції (СРІ) за 2016 рік Україна отримала 29 балів з 100 можливих. Це на 2 бали більше, ніж минулого року, але недостатньо для країни, влада якої назвала боротьбу з корупцією головним пріоритетом. У всесвітньому рейтингу СРІ Україна 2016 року посідає 131 місце зі 176 країн. Цю сходинку із показником 29 балів разом з Україною розділили Казахстан, Росія, Непал та Іран [1].

В 2014 році, після зміни влади та підписання Угоди про Асоціацію між Україною та Європейським Союзом, почався новий етап розвитку України, в тому числі боротьби та протистояння корупції та її проявам.

14 жовтня 2014 року Верховна Рада України прийняла низку антикорупційних законів, спрямованих на реформування системи протидії корупції відповідно до європейських стандартів, серед яких Закон України «Про запобігання корупції» [2].

Так одним з новітніх інструментів, який спрямований на викорінення корупції через публічне розкриття доходів і активів, стало запровадження обов'язкового електронного декларування доходів особами, уповноваженими на виконання функцій держави.

Слід відзначити, що декларування доходів особами, уповноваженими на виконання функцій держави, запроваджено законом «Про державну службу» від 16 грудня 1993 року, але у порівнянні з деклараціями, які подавались відповідно до зазначеного закону у паперовому вигляді за місцем роботи, е-декларації є доступними для вивчення, відкриті, охоплюють значно більше коло декларантів та відрізняються розширеним обсягом декларування, зокрема, у них необхідно зазначати готівкові кошти, об'єкти незавершеного будівництва, коштовності,

членство в громадських та благодійних організаціях. І найголовніше, достовірність зазначених у них відомостей буде перевірятись шляхом синхронізації з іншими державними реєстрами [3, с. 60-61].

У 2016 році, в рамках першої хвилі електронного декларування, понад 100 тисяч високопосадовців, включаючи Президента України, членів Кабінету Міністрів, депутатів, суддів і прокурорів, апробували цей інструмент та задекларували власні статки та володіння найближчих родичів.

У 2017 році майже 1 мільйон посадовців усіх рівнів внесли докладну інформацію про свої прибутки в цю систему. Відтепер усі державні службовці повинні щорічно декларувати свої доходи та активи у електронному реєстрі, що знаменує важливу віху на шляху до прозорості та доброчесності в країні [4].

Тим, що Україна запровадила е-декларування, вона забезпечила виконання положень ст. 13 Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції, яку ратифіковано Законом України від 18 жовтня 2006 року № 251-V [5].

Без сумніву, електронне декларування доходів слід вважати потужним та найбільшим кроком у проведенні реформ, який направлений на боротьбу з корупцією. Але, треба звернути увагу на те, що імплементація закону в частині е-декларування наглядно вказала на те, що державні інституції як не проводили, так і не розпочали по-справжньому протистояти та боротися з корупцією.

Початок роботи реєстру е-декларацій відзначився багатьма недоліками, протиріччями, невідповідністю до Закону. Під час декларування вносилися зміни стосовно форми декларації, усувалися існуючі недоліки, зникали та змінювалися відомості без втручання декларанта. В 2017 році більшість цих проблем так і не була ліквідована, а в останній тиждень подання декларації система взагалі перестала працювати. Також треба звернути увагу на те, що у НАЗК відсутнє програмне забезпечення для обміну даними з іншими реєстрами та автоматичної перевірки декларацій. За офіційною заявою НАЗК, на сьогодні воно має доступ лише до 9 з 22 реєстрів, які необхідні для перевірки інформації, що міститься у декларації.

Спостерігаючи за ситуацією з е-декларуванням в Україні єврокомісар із політики сусідства й розширення Йоганнес Ган зауважив: «Україні слід демонструвати більше результатів у боротьбі з корупцією, зокрема, не лише мати на папері й ухвалювати необхідні для цього закони, але й жити за ними, реалізувати їх на практиці. В Україні з'явилися нові антикорупційні установи, які розпочинають працювати. Вони нашкодують на перешкоди, але боротьба з корупцією - це сфера, де немає місця люб'язностям. ЄС стежить за цим дуже пильно, й ми сподіваємося побачити покарання й антикорупційні розслідування. До сьогодні, на розчарування населення України, не було покарань представників вищих ешелонів влади» [6].

Незважаючи на велику кількість невирішених проблем та існуючий супротив деяких суб'єктів, НАЗК та громадянському суспільству за підтримки міжнародних організацій все таки вдалося здійснити запуск системи е-декларування.

Введення цієї системи не лише змусило службовців найвищого рангу продемонструвати перед суспільством свої статки, а і розпочати в

довгострокової перспективі процеси виведення корупційних капіталів із «тіні». Оприлюднена інформація поставила багато запитань для правоохоронних органів щодо законності походження рухомого і нерухомого майна багатьох високопосадовців, що вимагатиме проведення відповідних розслідувань. У свою чергу, для міжнародних організацій запуск нової системи фінансового декларування став важливим індикатором реальності антикорупційної реформи та чітким сигналом до необхідності продовження політичної і фінансової підтримки України [7].

Отже, особи, які зазначені в Законі «Про запобігання корупції» повинні подавати у порядку, встановленому цим законом, електронні декларації, ці декларації повинні перебувати у відкритому доступі, перевірку яких здійснює НАЗК.

В подальшому, для ефективної роботи системи електронного декларування, необхідно:

1. Негайно усунути усі невідповідності та недоліки між електронною формою декларації та нормативно-правовими й іншими актами НАЗК, якими затверджено форму та вимоги до неї;

2. Вжити всіх можливих заходів, щоб як найшвидше було надано доступ НАЗК до всіх реєстрів, які необхідні для здійснення детальної та ефективної перевірки е-деклараций;

3. Забезпечити безперебійну роботу Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування;

4. За рахунок бюджетних коштів забезпечити належне фінансування оренди необхідного для функціонування реєстру обладнання;

5. Здійснювати ретельну та ефективну перевірку щорічних декларацій, сповіщати компетентні органи щодо виявлених порушень, а також притягувати винних до відповідальності, встановленої законом;

6. Надавати суб'єктам декларування методичні роз'яснення та допомагати з технічних питань роботи Реєстру е-деклараций.

Експерти наголошують саме на необхідності комплексної роботи з усіма органами, які можуть допомогти у перевірці декларацій та виявленні порушень, зокрема з НАБУ, фіскальною службою, прокуратурою, поліцією, Національним банком [7].

Вважаємо, що громадянське суспільство та антикорупційні активісти повинні проводити паралельний моніторинг декларацій та висвітлювати знайдені порушення, а також відстежувати та контролювати діяльність НАЗК, а Верховній Раді України необхідно забезпечити впровадження відповідної судової реформи, яка дозволить створити незалежний антикорупційний суд та ефективно йому функціонувати, а також здійснити низку «адекватних та дієвих» правок до антикорупційного законодавства.

Підсумовуючи вищевикладене та для забезпечення ефективної дії е-декларування як інструменту протидії корупції пропонуємо:

- розробити Порядок проведення перевірки на добросовісність осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, в якому передбачити запровадження процедури регулярної перевірки на

добросесність та моніторингу способу життя зазначених осіб, зокрема через співставлення їхнього способу життя із задекларованими майном і статками та покласти цей обов'язок на громадськість та антикорупційних активістів;

- якомога швидше створити незалежний Антикорупційного суду з активним залученням та підтримкою міжнародних експертів, який зможе подолати безкарність корупціонерів та неупереджено розглядати корупційні справи у найкоротші терміни.

На нашу думку, саме ці заходи будуть досить ефективними та допоможуть подолати корупцією у нашій державі. Вважаємо, що при формуванні антикорупційної стратегії необхідно враховувати найкращий досвід європейських країн. І такі складові антикорупційної політики, як: ефективна діяльність усіх установ, відповідальних за дотримання антикорупційних норм; удосконалена система прийняття на державну службу та виважена кадрова політика; прозорість та підзвітність діяльності влади; толерантність стануть інструментами досягнення успіху у боротьбі з корупцією.

Л і т е р а т у р а

1. Офіційна веб-сторінка Міжнародної організації щодо протидії корупції Transparency International: [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://ti-ukraine.org/research/indeks-koruptsiyi-cpi-2016>.
2. Закон України «Про запобігання корупції» Верховна Рада України № № 1700-VII від 14.10.2014: [Електронне ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>.
3. Черненко І.В. Електронне декларування як новітній інструмент боротьби з корупцією в Україні // Науковий вісник Херсонського державного університету. – випуск 2, том 2, 2017р. – с.59-62.
4. БЛАГОДІЙНИЙ ФОНД «ВЕЛИКЕ СЕРЦЕ УКРАЇНИ» // Великий крок вперед для українців: країна відзначає першу річницю електронного декларування // рамках проекту ПРООН «Прозорість та добросесність публічного сектору», який фінансується Міністерством закордонних справ Данії: [Електронне ресурс]. - Режим доступу: <http://vsu.today/>.
5. Конвенція Організації Об'єднаних націй проти корупції. Ратифікована Україною 18.10.2006 р.: [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5203-17>.
6. Офіційна веб-сторінка радіо свобода: [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.radiosvoboda.org/a/28387100.html>.
7. Офіційна веб-сторінка «Центр політико-правових реформ» [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://pravo.org.ua/ua/news/20872049-2.2.2>.

*Суржан Богдана,
слухачка ЦПКПО групи ПВз-15 СНУ ім. В.Даля.
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Татаренко Г.В.*

ЗАХОДИ ТА ПОВНОВАЖЕННЯ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ, МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ТА ГРОМАДСЬКОСТІ У СФЕРІ ПРОФІЛАКТИКИ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Для забезпечення правопорядку в суспільстві та державі особливого значення набуває організаційно-правові заходи попереджувального характеру. Тому наразі актуальним є необхідність розвитку інституту профілактики протиправної, злочинної поведінки, впливу виконавчих органів держави та місцевого самоврядування на свідомість і поведінку осіб .

Запобігання вчиненню адміністративних правопорушень визначають як «соціально-спрямовану діяльність держави, її органів та їх посадових осіб, громадських організацій та окремих громадян з виявлення причин та умов вчинення адміністративних правопорушень, ліквідації факторів, які сприяють формуванню антигромадських установок громадян, та забезпечення під час здійснення такої діяльності прав та свобод громадян» [1].

Питання профілактик правопорушень вивчали такі науковці і правники, як Блувштейн Ю.Д. , Вербицька В.В. , Джужа О.М, Василевич В.В., Гіда О. Ф. , Лещух А.Р., Сікорський О.П.

Але у юридичній літературі немає однотайності в поглядах щодо поняття профілактики. Однак більшість учених як у галузі кримінології, так і адміністративного права вказує при конструюванні цього поняття на певну діяльність, що передбачає проведення заходів, які мають своїм завданням недопущення, нейтралізацію чи ліквідацію причин та умов, що породжують або сприяють правопорушенням [2].

Профілактику правопорушень слід розуміти як соціально спрямована діяльність держави, її органів та їх посадових осіб, громадських об'єднань, громадян щодо виявлення причин та умов вчинення правопорушень, ліквідації причин і умов, що сприяють їх вчиненню. Таким чином, профілактична діяльність правоохоронних органів у сфері охорони довкілля ґрунтується на виявленні причин та умов, що сприяють порушенню природоохоронного законодавства, яке є нормативним базисом здійснення профілактичних заходів [3].

Профілактика адміністративних правопорушень як складова соціальної профілактики може бути ефективною лише за умови поєднання державно-владного впливу із заходами громадського впливу. Участь населення у профілактичній роботі - один з важливих елементів усієї системи профілактики адміністративних деліктів. Законодавство наділяє громадські формування статусом активного учасника адміністративно-деліктного процесу, надаючи їм

можливість застосовувати заходи адміністративного примусу та зобов'язуючи вживати заходів щодо попередження адміністративних правопорушень [4].

Профілактика правопорушень - це соціально спрямована діяльність держави, її органів та їх посадових осіб, громадських організацій та окремих громадян щодо виявлення причин та умов вчинення правопорушень, ліквідації факторів, які сприяють формуванню антигромадської поведінки особи, ліквідації правопорушень як соціального явища та забезпечення під час здійснення такої діяльності прав та свобод громадян [5].

До загальнодержавних суб'єктів профілактики, безумовно, належить Верховна Рада України. За Конституцією України "єдиним вищим органом законодавчої влади в Україні є Парламент - Верховна Рада України". А статтею 85 Конституції визначаються повноваження Верховної Ради України, де серед тридцяти шести пунктів значна частина безпосередньо або опосередковано стосуються проблем протидії злочинності та охороні правопорядку. Зокрема, до таких повноважень належить визначення внутрішньої та зовнішньої політики, затвердження загальнодержавних нормативно-правових актів та програм економічного, науково-технічного, національно-культурного розвитку, охорони навколишнього середовища, формування правових основ загальносоціального та спеціально-кримінологічного попередження злочинності [5].

Повноваження Парламенту дають підстави для розробки кримінально-правової політики, формування правової бази та ресурсного забезпечення такої політики. Але, безумовно, головним напрямом діяльності цього суб'єкта профілактики є законодавче регулювання профілактики злочинності, яке полягає в законодавчій діяльності Верховної Ради, яка визначає в законах мету і завдання запобігання злочинам, коло суб'єктів, що здійснюють цю діяльність, їх компетенцію, основні форми та методи роботи [5].

Профілактична функція діяльності ВР полягає в законодавчому регулюванні відносин у сфері економіки, політики, ідеології, культури і побуту, який сприяв би усуненню чи нейтралізації негативних сторін громадського життя, що можуть проявитися як причини й умови злочинності. Така організація суспільного життя повинна бути забезпечена належною законодавчою базою [5].

Вищим органом виконавчої гілки влади є Кабінет Міністрів України. Тепер детальніше розглянемо положення Кабінету Міністрів України згідно зі статтею 116 Конституції України щодо профілактики злочинності: "... Кабінет Міністрів України: ...п. 2 вживає заходів щодо забезпечення прав та свобод людини і громадянина. ...п. 7 здійснює заходи щодо забезпечення обороноздатності і національної безпеки України, громадського порядку, боротьби зі злочинністю. ...п. 9 спрямовує та координує роботу міністерств, інших органів виконавчої влади". Отже, у сфері профілактики правопорушень та злочинів Кабінет Міністрів України здійснює організаційно-управлінські функції, суть яких полягає: у координації діяльності міністерств та відомств спеціальних суб'єктів профілактики; у ресурсному забезпеченні профілактичної діяльності, розробці механізмів такого забезпечення; у формуванні концептуальних моделей проведення профілактичних заходів на загальнодержавному рівні; у формуванні державних резервів та концептуальних

схем маневрування резервними ресурсами в повсякденній профілактичній діяльності та на випадок екстрених ситуацій [5].

Наведений перелік завдань далеко неповний, але він дає уявлення про специфіку діяльності Кабінету Міністрів України як суб'єкта профілактики правопорушень та злочинів.

Верховний Суд України та судові органи вирішують завдання попередження злочинів (запобігання їм) за допомогою різних засобів і методів. Відповідно до законодавства про судоустрій, суди зобов'язані спрямовувати свою діяльність на виявлення і усунення причин та умов, що сприяли вчиненню злочинів, правове виховання громадян у дусі точного і неухильного виконання законів, дбайливого ставлення до державної і приватної власності, дотримання трудової дисципліни, поваги до прав, честі і достоїнства громадян, сприяння активізації добровільної профілактичної діяльності громадян та громадських об'єднань [5].

Профілактичну спрямованість має аналітична робота, узагальнення судової практики, які здійснюють інформаційне забезпечення методичної роботи у сфері запобігання злочинам. Форми попереджувальної роботи судових органів дуже різноманітні: виїзні засідання, залучення представників громадськості до судового розгляду, окремі ухвали, контроль за виконанням вироків, рішень і постанов [5].

Отже, ми розглянули вищі органи трьох гілок влади, як суб'єктів профілактичної діяльності. Необхідно зауважити, що кожний із вказаних суб'єктів є вищим ланцюгом власної вертикалі влади. Відповідно, суб'єкти нижчих ланок вертикалі влади повинні діяти в межах профілактичної політики свого вищого органу, адаптуючи концептуальні засади до реалій своєї області, району, населеного пункту [5].

Основний Закон України, однак, регулює діяльність щодо боротьби з правопорушеннями, майже виключно, державних органів. Дійсно, в ньому йдеться і про участь громадян України в управлінні справами держави, здійсненні правосуддя тощо. Однак, на розвиток цих конституційних положень, на жаль, не були прийняті закони, що регламентували б здійснення поряд з державною також і недержавної системи профілактики правопорушень [6].

Суб'єкти системи профілактики правопорушень, маючи різну юридичну природу (статус) при виконанні своїх завдань доволі часто взаємодіють, здійснюють узгоджені заходи для досягнення спільної мети [6].

Із розвитком інститутів громадянського суспільства у нашій державі актуальним є також поширення цього принципу на взаємовідносини між владними суб'єктами (органами місцевого самоврядування) та громадськими організаціями зокрема, в процесі планування та здійснення профілактичних заходів на відповідній території [6].

Під взаємодією громадських об'єднань та органів місцевого самоврядування слід розуміти їхні узгоджені дії щодо недопущення або припинення правопорушення, притягнення осіб до відповідальності, а також формування в громадськості позитивного ставлення до відповідних норм і правил громадського співжиття на відповідній території переважно, за допомогою методу переконання [6].

Враховуючи вищевикладене можемо зробити висновок, що спільна діяльність усіх суб'єктів системи профілактики правопорушень формує у суспільній свідомості необхідність поваги загальнодержавних інтересів, шанобливого ставлення до принципів законності, гуманності, гідно нести громадські обов'язки.

Л і т е р а т у р а

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення: науково-практич. коментар / Р.А. Калюжний, А.Т. Комзюк, О.О. Погрібний та ін. – К.: Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2007. – 781 с.
2. Блувштейн Ю.Д. Профілактика преступлений: учеб. пособ. / Ю.Д. Блувштейн, М.И.Зырин, В.В. Романов. – Минск: Университетское, 1986. – 287 с.
3. Гаврильців М.Т. Організаційно-правові засади діяльності правоохоронних органів України у сфері профілактики екологічних правопорушень. Правоохоронна діяльність: конституційні та адміністративно-правові аспекти: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Львів, 25 жовтня 2013 р.). – Львів: ЛьвДУВС, 2013. – С. 42-44.
4. Блистів Н.В. Взаємодія громадських формувань з органами внутрішніх справ у профілактиці адміністративних правопорушень. Механізм правового регулювання правоохоронної та правозахисної діяльності умовах формування громадянського суспільства (Осінні юридичні читання): тези доповідей та повідомлень учасників Всеукраїнської курсантсько-студентської конференції (м. Львів, 5 листопада 2010 р.). – Львів: ЛьвДУВС, 2010. – С. 32-34.
5. Адміністративна діяльність органів внутрішніх справ. Загальна частина: підручник / за заг. ред. О.П. Рябенко. – Х.: Вид-во Харк. нац. ун-ту внутр. справ, 2009. – 256 с.
6. Профілактика злочинів: Підручник / О. М. Джужа, В. В. Василевич, О. Ф. Гада та ін.; За заг. ред. докт. юрид. наук, проф. О. М. Джужи.- К.: Атіка, 2011 - 720 с.
7. Лещух А.Р. Діяльність органів місцевого самоврядування у сфері профілактики адміністративних правопорушень: організаційно-правове забезпечення: [монографія] / А.Р.Лещух. – Львів: ЛьвДУВС, 2012. – 292 с.

*Тютюнник Вікторія,
студентки групи ПР-164зс
освітнього ступеня магістр,
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля;*

*Котова Л. В.,
к.ю.н., доцент, доцент кафедри правознавства
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля*

ПРАВОВІ ЗАСАДИ РЕАЛІЗАЦІЇ Е-ВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

Україна взяла курс на розвиток електронної демократії та на абсолютно новий рівень відносин між громадянами та владою, а саме на забезпечення

відкритого доступу до інформації кожному громадянину країни з метою надання йому можливості активної участі в усіх демократичних перетвореннях, що відбуваються сьогодні в державі як на національному, так і на локальному рівнях.

У зв'язку з цим, слідуючи загальносвітовим тенденціям, спрямованим на зниження інформаційних бар'єрів між органами влади та громадянським суспільством, а також на розвиток демократичних принципів управління суспільством, актуальним залишається питання дослідження нормативно-правових засад впровадження електронного врядування в Україні, а також формування пропозицій щодо його вдосконалення.

На сьогодні питанням аналізу нормативно-правової бази електронного врядування в Україні займалися Н. Заєць, В. Омельченко, Л. Полосіна, А. Серенко, І. Шкарлат, В. Шуляк тощо.

Саме поняття «електронного уряду» з'явилося на початку 90-х років, реалізовуватися ж практично воно почало тільки наприкінці 90-х [1].

Тому доцільним вважаємо спочатку проаналізувати визначення поняття «електронне-врядування».

Відповідно до визначення у Кембриджському словнику е-врядування – «це використання урядами Інтернету, щоб зробити для людей можливим користування урядовими послугами та бути залученими до прийняття рішень» [1].

У дослідженні ПРООН зазначається, що «На перший погляд, електронне врядування може здаватися простим інструментом, який відповідає новим потребам суспільства, що є наслідком промислової революції, викликаною широким застосуванням мікропроцесорів та мереж. Однак воно може покращити взаємодію між громадянами та державними установами» [3].

За визначенням українських вчених, «електронне врядування – це форма організації державного управління, за якого відбувається активна взаємодія органів державної влади та органів місцевого самоврядування між собою, з суспільством, людиною та громадянином, бізнесом за допомогою інформаційно-комунікативних технологій» [4, с. 3].

Таким чином, основною ідеєю електронного уряду є перехід від орієнтації на інтереси держави до вирішення потреб та проблем громадян. За допомогою е-врядування створюється відкрита інформаційна площа, яка дозволяє організувати оперативний обмін інформацією органами влади всіх рівнів та громадян.

Впровадження та функціонування будь-яких інформаційних, телекомунікаційних та інформаційно-телекомунікаційних систем в органах державної влади потребує обов'язкового розроблення нормативно-правових актів, які регламентують напрями створення, розгортання і експлуатації цих систем, а також порядок обробки та циркуляції інформаційних потоків між інформаційними ресурсами органів державної влади [5, с. 135].

Тож розглянемо основні нормативно-правові акти, які є важливими у побудові злагодженої системи е-врядування.

Безперечно, найвищу юридичну силу має Конституція України, у ст. 34 якої зазначено, що «кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати

і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб - на свій вибір» [6].

Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг» від 22.05.2003 № 851-IV має важливе значення, оскільки він не лише офіційно закріпив визначення поняття «електронний документ», а й врегулював відносини, пов'язані з електронним документообігом та використанням електронних документів [7].

Нараді з ним був прийнятий Закон України «Про електронний цифровий підпис» від 22.05.2003 № 852 IV, який визначає правовий статус електронного цифрового підпису та регулює відносини, що виникають при використанні електронного цифрового підпису [8].

Саме ці нормативно-правові акти поклали початок становлення електронного врядування в Україні.

Важливими також є Закон України «Про захист персональних даних» від 01.06.2010 № 2297-VI, Закон України «Про доступ до публічної інформації» від 13.01.2011 № 2939-VI та Закон України «Про адміністративні послуги» від 06.09.2012 № 5203-VI.

01 березня 2010 року Кабінетом Міністрів України було видане розпорядження N 360-р про Питання реалізації пілотного проекту впровадження технологій електронного урядування, який створив умови для створення Національного центру електронного врядування.

Окрім того, в Україні діє Державне агентство з питань електронного урядування України, яке у своїй діяльності керується Положенням про Державне агентство з питань електронного урядування України, яке затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 1 жовтня 2014 р. № 492. Згідно з цим положенням, «державне агентство з питань електронного урядування України реалізує державну політику у сферах інформатизації, електронного урядування, формування і використання національних електронних інформаційних ресурсів, розвитку інформаційного суспільства» [9].

Основоположними актами на сьогодні, які закріплюють шляхи та способи впровадження е-врядування в Україні, є Концепція розвитку системи електронних послуг в Україні, яка схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16 листопада 2016 р. № 918-р та Концепція розвитку електронного врядування в Україні, яка схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 20 вересня 2017 р. № 649-р.

Концепція розвитку системи електронних послуг в Україні розрахована до 2020 року та запроваджує три основних етапи реалізації концепції. Так, до 2020 року передбачається забезпечення надання електронних послуг в усіх сферах суспільного життя, надання інтегрованих електронних послуг, а також запровадження транскордонних електронних послуг [10].

Концепція розвитку електронного врядування в Україні спрямована на модернізацію публічних послуг та розвиток взаємодії влади, громадян і бізнесу за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій. У ній зазначено розвиток електронного врядування у таких сферах як охорони здоров'я, освіти і науки, соціального захисту, охорони прав і свобод людини, регіонального

розвитку та реформування місцевого самоврядування і територіальної організації влади тощо [11].

Як бачимо, в Україні існує достатньо розгалужена система нормативно-правових актів з питань е-врядування. Однак, за результатами міжнародної оцінки розвитку електронного урядування «United Nations E-Government Survey 2014. E-Government For The Future We Want» (проводиться раз на два роки), у 2014 році Україна посіла 87 місце серед 193 країн-членів Організації Об'єднаних Націй [12, с. 211].

У 2016 році Україна посіла 62 місце [13, с. 186].

Це свідчить про те, що е-врядування в Україні має позитивні тенденції. Але цей процес просувається повільними темпами, бо немає цільного законодавчо закріпленого механізму, який би регулював політику держави у сфері електронного врядування. Саме тому, необхідно систематизувати законодавство України та розробити єдиний нормативно-правовий акт про е-врядування.

Адже, у кожній країні розроблюються власні пакети законодавчих актів, що повинні законодавчо обґрунтувати введення системи е-урядування. У багатьох країнах прийняті програми «E-Government Strategy». З цією метою в Таллінні (18-19 червня, 2003 р.) Міжсекційною експертною групою з електронного урядування було складено «Рекомендації з е-Урядування Комітету Міністрів Ради Європи». Рекомендації дають змогу висвітлити загальну спрямованість поглядів на розвиток електронного урядування в об'єднаній Європі [14].

Так, наприклад, провадження електронного урядування у Великобританії ґрунтується на положеннях Білої книги модернізації уряду (Modernising Government White Paper) і оформлене у «Стратегічну концепцію обслуговування суспільства в інформаційну добу» («E-citizen, e-business, e-government. A strategic framework for public service in the Information Age»).

Окрім того, на місцевому рівні необхідним є розробка концепції «E-City». Загальновідомо, що Естонія є європейським лідером у сфері е-врядування. Тому, за приклад можна взяти електронний сайт міста Таллінн <http://www.tallinn.ee/eng/>. На ньому можна знайти не лише усю необхідну інформацію щодо місцевої влади та новин міста, але й сплатити комунальні платежі та поспілкуватися он-лайн з представниками влади.

В Україні станом на кінець 2016 р. систему електронного документообігу було впроваджено в 52-ох містах. 27 муніципалітетів хоч і не мають цілісної СЕД, використовують окремі її елементи. Лише 19 міст не використовують жодні електронні інструменти в організації внутрішнього документообігу [15].

Отже, приходимо до висновку, що з кожним роком в Україні збільшується тенденція до використання е-врядування як на загальнодержавному, так і на місцевому рівнях. Однак, в се ще існують прогалини у законодавстві стосовно регулювання цього питання.

Таким чином, пропонуємо розробити та прийняти Верховною Радою України Закон «Про електронне врядування», який би систематизував та деталізував уже існуючі акти. У законі необхідно чітко зазначити створення відповідального органу, а саме Міністерства з питань електронного врядування,

яке б координувало взаємозв'язок не лише між державою та громадянами, а й у роботі владних структур. На місцевому рівні необхідно прийняти локальні акти щодо створення та регламентації діяльності концепції «електронне місто». Дані кроки допоможуть покращити взаємодію вдали та суспільства та допомогти Українській державі вийти на абсолютно новий рівень побудови відносин із громадянами.

Л і т е р а т у р а

1. Світовий досвід е-урядування [Електронний ресурс] // Національний центр електронного урядування – Режим доступу до ресурсу: http://nc.gov.ua/menu/e_gov/.
2. Cambridge Business English Dictionary [Електронний ресурс] // Cambridge University Press – Режим доступу до ресурсу: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/e-governance>.
3. E - Governance in Ukraine: Effective Governance for Citizens. // Kyiv: UNDP/MGSDP. – 2011. – P. 8.
4. Проект навчального посібника «Концептуальні засади розвитку електронного урядування в Україні» / За ред. А.І. Семенченко, 2009р. – 82 с.
5. Шуляк В. Система нормативно - правового забезпечення електронного урядування в Україні / В. Шуляк. // Вісник Національної академії державного управління. – С. 135.
6. Конституція України [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996, № 30. – ст. 141. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/page>
7. Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг» [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). - 2003, N 36. – ст.275. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/851-15>
8. Закон України «Про електронний цифровий підпис» [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2003, N 36. – ст.276. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/852-15>
9. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Державне агентство з питань електронного урядування України» від 1 жовтня 2014 р. № 492 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/492-2014-%D0%BF>.
10. Концепція розвитку системи електронних послуг в Україні, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16 листопада 2016 р. № 918-р [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/918-2016-%D1%80>.
11. Концепція розвитку електронного урядування в Україні, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 20 вересня 2017 р. № 649-р [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.kmu.gov.ua/control/ru/cardnpd?docid=250287124>.
12. United Nations E-Government Survey – 2014. // United Nations. – 2014. – P. 211.
13. United Nations E-Government Survey – 2014. // United Nations. – 2016. – P. 186.
14. Дубов Д. В. Основи електронного урядування. Навчальний посібник [Електронний ресурс] / Д. В. Дубов, С. В. Дубова // К.: Центр навчальної літератури. – 2006. – Режим доступу до ресурсу: http://p-for.com/book_285_glava_7_NORMATIVNA_BAZA_REGULJUVANNJA_.html.
15. Розвиток е-урядування у найбільших містах України: результати дослідження 2016 [Електронний ресурс] // Подільська агенція національного розвитку. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: http://pard.org.ua/yak_rozvivatsya_e-uryaduvannya_ta_admnposlugi_u_najblshih_mstah_ukrani-_rezultati_doslzhennya_za_2016_rk.html.

*Шолкова Тетяна,
студентка групи ЮІ-141
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.
Науковий керівник: к.і.н., доцент Антоненко М.І.*

ПЕРСПЕКТИВИ ЗМІНИ ВИБОРЧОЇ СИСТЕМИ В УКРАЇНІ

Виборча система – це певна можливість громадян формувати перед усім вищий законодавчий орган України і визначати політику держави.

Виборча система, за якою ми обираємо народних депутатів, – змішана. 50% Верховної Ради обирається з мажоритарних округів і ще 50% – за пропорційною системою із закритими партійними списками.

Мажоритарні округи (225 депутатів) – це коли ви голосуєте за одного кандидата з наданого переліку. Перемагає той, хто отримує більшість голосів виборців у своєму окрузі.

Пропорційна система із закритими списками (225 депутатів) – це коли ви голосуєте за партію. Якщо партія набирає понад 5% голосів виборців, вона потрапляє до парламенту. Кількість місць у парламенті визначається пропорційно до набраних голосів.

Змішану виборчу систему в Україні впровадили за часів Януковича. Саме завдяки їй депутати стали маріонетками в руках партійних лідерів, а країна прискореними кроками пішла в бік авторитаризму.

Як зазначено вище, на мажоритарному окрузі перемагає той, хто одержує більшість голосів виборців. І це навіть за умови, що в сумі голосів менше 20%! Таким чином, решта 80% голосів ігноруються. Таким чином мажоритарна система неефективна

Крім того, мажоритарна складова на парламентських виборах в Україні створює широкі можливості для підкупу виборців та фальсифікації результатів. Традиційно за місяць до виборів бабусі отримують пакети з гречкою, діти – брендovanі дитячі майданчики, а мешканці округу – відремонтовані під'їзди чи 100-200 гривень за голос.

Пропорційна система із закритими списками має багато мінусів.

Коли ми голосуємо за партію на виборах, ми не впливаємо на її "начинку", а саме – список кандидатів, які висуваються до Верховної Ради. Цей список – закритий. Партійні лідери формують його на власний розсуд. Наша думка як виборця про те, хто має потрапити до Верховної Ради, нікого не цікавить.

Тому часто партії набирають у список 10-15 "зірок": відомих політиків, артистів, спортсменів тощо – для реклами та бігбордів. Решту списку формують "грошові мішки".

Не секрет, що прохідні місця в закритих партійних списках продаються.

Передусім до влади потрапляють політичні гравці, які мають доступ до фінансових та адміністративних ресурсів. Та й перемогти на виборах може лише

партія з мільйонним бюджетом, адже реклама коштує дуже дорого. Це нівелює конкуренцію, бо партії зі скромними фінансами не можуть зрівнятися з олігархічними проектами.

Отже, вагомим фактором на виборах стають гроші, а не ідеї чи репутація кандидата або партії.

У 2014 році Петро Порошенко оголосив: "Я маю абсолютно тверде переконання, який закон є оптимальний – це пропорційна система із відкритими списками".

До того ж, саме ця виборча система є рекомендацією наших міжнародних партнерів. Ще у 2010 році Парламентська асамблея Ради Європи у своїй резолюції рекомендувала Україні пропорційну виборчу систему, яка "ґрунтується на відкритих виборчих списках і регіональних виборчих округах". Тому для України найбільш підходить пропорційна система із відкритими списками.

Пропорційна система з відкритими списками передбачає 27 великих регіональних округів. Партії виставлятимуть на кожному окрузі мінімум п'ятьох кандидатів. Виборець, окрім того, що голосує за партію, зможе віддати свій голос і за конкретну людину в цій партії, тим самим формуючи персональний склад парламенту.

До того ж, великий розмір округів ускладнює підкуп виборців. Одна справа "скупити" мажоритарний округ у два райони, і зовсім інша – всю область. Це потребує значно більших витрат.

Щоб потрапити до Верховної Ради, треба буде завойовувати довіру і голоси виборців. Тобто – реально працювати на округах і показувати свою ефективність. Це стимулюватиме політичну конкуренцію і зробить невідгідною торгівлю місцями у виборчих списках. Адже ніхто не зможе гарантувати голоси виборців за конкретну персону.

Зараз на розгляді у Верховній Раді України перебувають п'ять проектів законів, які стосуються проведення виборів. Усі вони понад два роки лежать у парламенті практично без руху:

- 1) Проект Виборчого кодексу №3112, внесений Валерієм Писаренком;
- 2) Проект Виборчого кодексу №3112-1, внесений Андрієм Парубієм, Олександром Черненком та Леонідом Ємцем;
- 3) Проект закону "Про вибори народних депутатів України" №1068, внесений Юрієм Мірошниченком;
- 4) Проект закону "Про вибори народних депутатів України (за відкритими партійними списками)" №1068-1, внесений Юлією Тимошенко та іншими;
- 5) Проект закону "Про вибори народних депутатів України" №1068-2, внесений Віктором Чумаком, Наталією Агафоновною, Наталією Новак та іншими.

Коаліційна угода парламенту передбачає, що найоптимальнішим для голосування є:

"Відмова від змішаної (пропорційно-мажоритарної) виборчої системи та запровадження пропорційної виборчої системи виборів до Верховної Ради України, за якої виборці матимуть можливість голосувати за конкретних

кандидатів у багатомандатних виборчих округах (пропорційна система з відкритими списками)".

Тому, відповідно до коаліційної угоди, найбільш оптимальним є проект закону "Про вибори народних депутатів України" №1068-2, який фактично є витягом з проекту Виборчого кодексу №3112-1. Цей законопроект передбачає:

- відмову від змішаної системи;
- багатомандатні округи;
- округів більше, ніж один;
- виборці зможуть голосувати за конкретних кандидатів;
- партія отримає пропорційну кількість мандатів.

Єдиною відмінністю проекту кодексу №3112-1 від законопроекту №1068-2 є зменшення прохідного бар'єру до 3%. В усьому іншому виборчі системи, запропоновані цими документами, тотожні.

Відповідно до існуючих законопроектів парламентські вибори проводитимуться у 27 виборчих регіонах, межі яких загалом враховуватимуть межі областей.

Кожна партія висуватиме два типи списків: єдиний список кандидатів у загальнодержавному виборчому окрузі та списки кандидатів у відповідних виборчих регіонах, з яких формуватиметься єдиний список кандидатів.

У виборчих регіонах виборці голосуватимуть за відповідні регіональні списки, а не єдиний список кандидатів.

Голосування здійснюватиметься шляхом вписування порядкового номера списку до виборчого бюлетеня. Крім того, виборець факультативно може проголосувати також і за окремого кандидата, включеного до списку, за який він голосує (також шляхом вписування його порядкового номеру до бюлетеня).

Бюлетень, у якому не буде зазначено жодного порядкового номера списку, вважатиметься недійсним.

Право на участь у розподілі депутатських мандатів отримуватимуть лише ті партії, на підтримку регіональних списків яких у загальнодержавному виборчому окрузі подано щонайменше 4% голосів виборців.

Після визначення партій, які подолали виборчий бар'єр, ЦВК визначатиме виборчу квоту – кількість голосів, необхідну для отримання одного мандата. Ця квота визначатиметься діленням кількості всіх голосів у загальнодержавному окрузі за всі регіональні списки партій, які подолали виборчий бар'єр, на конституційний склад Верховної Ради України (450).

Після цього ЦВК визначатиме кількість мандатів, які отримуватиме кожен регіональний список партії.

Для цього кількість поданих за нього голосів у виборчому регіоні ділитиметься на виборчу квоту, і отримане число округлюватиметься до цілого числа. Ці мандати отримуватимуть кандидати від партії у виборчому регіоні, які отримали на свою підтримку найбільшу кількість голосів виборців.

Нерозподілені в округах місця партії отримає список кандидатів від цієї ж партії у загальнодержавному виборчому окрузі. Місця, відведені списку кандидатів від партії у загальнодержавному окрузі, заміщуватимуться у порядку черговості, визначеної списком. При цьому кандидати, обрані у виборчих регіонах, не враховуватимуться.

Наступні парламентські вибори мають відбутися у 2019 році, але міняти виборчу систему потрібно вже сьогодні.

Тоді кожен учасник політичного процесу матиме достатньо часу, щоб ознайомитися з новими правилами. Люди зможуть підготуватися до виборів, осмислити нові можливості для свого впливу на політику. До того ж, буде достатньо часу, щоб виборці знайшли "свого" кандидата та партію і розібралися, як за них голосувати.

Секція 3

ЦИВІЛЬНЕ, СІМЕЙНЕ ПРАВО ТА ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ ОСНОВНИХ ПРОБЛЕМНИХ ПИТАНЬ З УРАХУВАННЯМ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ

*Алієва Камелія,
студентка групи ПР-172 дм
освітнього ступеня магістр,
юридичного факультету СНУ ім В.Даля
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Котова Л.В.*

ЩОДО ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ПРОВЕДЕННЯ АТО: ПИТАННЯ ВСТАНОВЛЕННЯ ЮРИДИЧНИХ ФАКТІВ

Жителі Луганської та Донецької областей зштовхнулись з зовнішньою військовою агресією в 2014 році. Багато людей змушені були покинути свої домівки. За статистикою ООН більше півтора мільйона осіб були переміщені у межах України, а 593622 особи – до сусідніх країн [1]. Це спричинило введення нового статусу для громадянина України – внутрішньо переміщені особи. Дані події потребують правової оцінки, оскільки для правової держави на першому місці стоїть верховенство права та обов'язок захисту прав людини та громадянина перед українськими юристами постала задача визначити статус внутрішньо переміщеної особи обсяг прав та обов'язків.

Для Луганської області найбільш актуальним є питання захисту прав людини в умовах проведення АТО. Не лише частина окупованої території Луганської області, а й прикордонні міста та сели потерпають від збройної агресії. В цих умовах є необхідним забезпечити захист прав людини та уникнути порушення чи зменшення обсяг прав людини.

В попередньому дослідженні ми аналізували: 1) можливість наших громадян з непідконтрольної території в'їхати на територію України; 2) захист право власності [2]. Однак, проблемних питань ще досить, тому метою цих тез є - забезпечення права внутрішньо переміщеної особи на встановлення юридичних фактів.

Дана тема є актуальною, оскільки до 2014 року в Україні не існувало проблем із можливістю звернення громадян до органів державної влади на усій території України. Так як, частина території Луганської та Донецької областей

та Автономної Республіки Крим не знаходяться під ефективним управлінням держави України, то можливість громадян звернутися до органів реєстрації актів цивільного стану, на тих територіях, стала неможливою. Тому державі необхідно було швидко розробити механізм доступу до органів державної влади України. З попереднього дослідження, було виявлено, що громадянам з непідконтрольної території необхідно отримати перепустку для виїзду на територію підконтрольну українському Уряду [2, с. 383-384]. Виїзд на підконтрольну територію України дасть можливість захистити свої конституційні права, адже на тій території не існує державних органів України.

Багато громадян України не знають, в якій спосіб можливо захистити свої права, відновити втрачене право. В цьому руслі є необхідним існування правозахисних організацій, які будуть надавати консультації та зможуть надати правову допомогу на стадії судового розгляду. Однією з таких організацій є - Правова лабораторія клінічних методів навчання «PRO BONO» при юридичному факультеті Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. З концепції юридичних клініки виходить, що правова допомога у вигляді консультацій є фундаментом для набуття студентами практичних навичок для подальшої реалізації себе, як юриста. Юридичні клініки створюються на самоврядній основі, тобто студенти самостійно організують діяльність клініки. Під час роботи у клініки студенти вчаться: надавати консультації, організують графік чергувань, роблять звіти про діяльність клініки, формують фабули справ та ведуть журнал обліку звернення громадян. Однак головною метою – є консультування осіб, які звернулись за правовою допомогою.

Під час проведення АТО багатьом громадянам необхідно вирішити правові питання. Найпоширеніші питання, з якими звертаються, пов'язані з встановленням юридичних фактів. Як зазначає О.Ф. Скакун, юридичні факти – це життєва обставина, з якою норми права пов'язують виникнення, зміну або припинення правовідносин [3, с.368].

Встановлення юридичних фактів – питання складне, оскільки на території України не визнаються документи так званих Республік, що відповідно до статті 9 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» будь-які органи, їх посадові та службові особи на тимчасово окупованій території та їх діяльність вважаються незаконними, якщо ці органи або особи створені, обрані чи призначені у порядку, не передбаченому законом. Будь-який акт (рішення, документ), виданий органами та/або особами, передбаченими частиною другою цієї статті, є недійсним і не створює правових наслідків [4].

Суди України в своїй практиці керуються принципом верховенства права, тобто в суспільстві повинно панувати пріоритетність прав людини. Поряд з цим, відповідно до практики ЄСПЛ, Консультативного висновку Міжнародного суду (ООН) у справі Намібії не можуть визнаватись недійсними всі документи, видані на окупованій території, оскільки це може зашкодити правам мешканців такої території. Це стосується реєстрації сметрей, народжень, шлюбів [5].

ВССУ в інформаційному листі від 11.04.2017 р. N 9-697/0/4-17 зазначив, що, враховуючи ключове значення, яке має встановлення факту народження або смерті особи для реалізації майнових та особистих немайнових прав заявників, документи, видані органами та установами (зокрема, лікарняними закладами), що знаходяться на тимчасово окупованій території, як виняток можуть братися до уваги судом та оцінюватись разом з іншими доказами в їх сукупності та взаємозв'язку при розгляді справ в порядку статті 257-1 ЦПК [5].

На протязі усього конфлікту існує питання - як встановити юридичний факт. Громадяни, які опинились в такому становищі що їм необхідно доводити факт народження чи факт смерті їхнього родича, знаходяться в дуже тяжкому психічному стані, оскільки їм необхідно пройти багато процедур. Тому державі з метою забезпечення принципу рівності та доступу до органів державної влади необхідно робити процедуру встановлення юридичних фактів більш доступною та спрощеною. Внутрішньо переміщені особи – це громадяни нашої держави, тому держава повинна забезпечити їхні конституційні права в повному об'ємі.

Л і т е р а т у р а

1. ПРООН в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ua.undp.org/>.
2. Нікітіна О.В., Алієва К.Е. Проблемні питання захисту прав людини в умовах проведення АТО: досвід юридичної клініки «PRO BONO» // Актуальні шляхи удосконалення українського законодавства: зб. тез наук. доп. і повідомл. VI Всеукр. наук.-практ. конф. студентів, аспірантів, науковців та молодих вчених (Харків, 18 листопада 2017 р.) / НІОУ ім. Ярослава Мудрого. – Харків: Право, 2017. – С. 382-385.
3. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: Підручник/ Пер. з рос. – Харків: Консум, 2009 – 656 с.
4. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб : Закон України від 20 жовтня 2014 р. № 1706-VII (у попередніх редакціях до 13 січня 2016 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/card/1706-18>.
5. Українське право офіційний сайт : офіційний сайт [Електронний ресурс] : [Інтернет-портал]. – Електронні дані. – [http://ukrainepravo.com]. – Режим доступу: http://ukrainepravo.com/law-practice/practice_court/vssu-proanalizuvav-sudovu-praktiku-shchodo-vstanovlennya-faktu-narodzheniya-abo-smerti-osobi-na-timch/ (дата звернення 20.11.2017) . – Назва з екрана.

Бураканов Тимур,

студент групи ПР-162д

юридичного факультету *СНУ ім. В. Даля.*

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Скупинський О. В.

ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ

На сучасному етапі розвитку України захист права інтелектуальної власності в Україні останніми роками набуває усе більшої гостроти, оскільки

масштаби порушення цих прав стрімко зростають [1]. Зараз проблема виготовлення, розповсюдження, продажу неліцензійних програм, компакт-дисків, –відео– фото матеріалів стала дуже розповсюдженою справою. Не дивлячись на певний захист інтелектуальної власності в Україні, який передбачений законодавством, такі порушення виникають досить часто і стали майже повсякденною реальністю. У ч.3 ст. 418 ЦК України зазначається, що «Право інтелектуальної власності є непорушним. Ніхто не може бути позбавлений права інтелектуальної власності чи обмежений у його здійсненні, крім випадків, передбачених законом»[2]. З цього можна зробити висновок, що окрім права на захист своєї інтелектуальної власності, також існує право на звернення до суду за захистом своїх інтелектуальних прав, яке зазначається у ст. 432 ЦК України[2].

Порушником права інтелектуальної власності можуть бути фізична особа та юридична особа. Вина порушника для кваліфікації дій чи бездіяльності як таких, що є порушенням права інтелектуальної власності, значення не має [1].

Захист прав інтелектуальної власності може бути здійснено в кримінально-правовому, адміністративно-правовому та цивільно-правовому порядку. В Україні, притягнути до юридичної відповідальності порушника прав інтелектуальної власності, майже не можливо. Вважаємо, що цьому слугує низка причин:

1) В Україні, як з початку незалежності, так і на даному етапі правом інтелектуальної власності, його порушенням, зокрема у мережах ЗМІ взагалі не приділяється відповідної уваги.

У просторі Інтернету дуже багато неліцензійних розповсюджених програм, матеріалів, творів науки, зокрема це стосується розповсюдження у соціальних мережах, але такими порушеннями на даному етапі майже не займаються. У деяких випадках, при наявності факту порушення авторських і суміжних прав, модератори сайтів, Інтернет-провайдери просто блокують цю інформацію, або видаляють її з Інтернет-ресурсів, але сам порушник не несе ніякої юридичної відповідальності.

2) Інтернет мережі, інші засоби незаконного відтворення, розповсюдження творів, мистецтва, науки, літератури, комп'ютерних програм, тощо, дуже важко контролювати, адже простір мереж «Інтернет» дуже обширний, а для контролю, повинні бути певні технічні засоби для відстежування, тощо, які на даний час, ще не досі розвинені.

3) Ще однією з причин масового порушення прав інтелектуальної власності в Інтернеті, як я вважаю, це недостатнє захищення з боку держави (Законодавства України), адже кримінальна відповідальність за порушення прав інтелектуальної власності, згідно зі ст. 176 КК України [3] наступає тільки у випадку завдання матеріальної шкоди у великому розмірі. Тобто, можна сказати, що притягнути до юридичної відповідальності з більш суворим покаранням, можливо тільки за умови нанесення матеріальної шкоди у великому розмірі.

Правові аспекти охорони інтелектуальної власності на даному етапі, досліджувались у наукових публікаціях юристів О.Д. Святоцького, І.Д. Дахно, О.М. Мельника, О.А. Підпригори, Ю.М. Капиці, тощо. Наприклад погляд

одного з правознавців і дослідників цієї теми – Н. Мироненко, захист прав інтересів суб'єкта права інтелектуальної власності реалізується через механізм захисту, що становлять систему форм, способів, і засобів діяльності відповідних юрисдикційних органів та зацікавлених осіб [4]. З цього, можна зробити висновок, що питанням проблем захисту прав інтелектуальної власності в Україні зацікавилася чи немало наукових діячів, юристів, у кожного з них є своя думка, бачення вирішення проблеми захисту прав інтелектуальної власності, визначення недоліків, які існують у цій сфері на даний час.

В Україні, в останні роки міститься не мало позовів, щодо порушення прав інтелектуальної власності, про це свідчать данні ЕДРСР України [5], але рішень за поданими справами за 2017 рік налічується всього лиш 12. Існує дві форми захисту права інтелектуальної власності [6]:

Юрисдикційна

Неюрисдикційна

У разі неюрисдикційної форми захисту особа, права якої порушено, самостійно здійснює дії із захисту своїх прав без залучення державних органів. Такими діями може бути, наприклад, повідомлення порушника про скоєне ним правопорушення з пропозицією вирішення спору шляхом переговорів [6].

Неюрисдикційна форма захисту є дешевшою, однак, менш ефективною, ніж юрисдикційна. Як показує багаторічний досвід, часто, слідом за повідомленням порушника про правопорушення, правовласник, права якого порушуються, змушений подавати позов до суду в результаті ігнорування правопорушником повідомлення про порушення ним прав [6].

Юрисдикційна форма полягає у зверненні до суду з метою захисту своїх інтелектуальних прав.

Отже, особа, яка володіє правом на інтелектуальну власність може здійснювати її захист як юрисдикційним, так і неюрисдикційним методами. Юрисдикційна форма захисту є більш ефективною, тому що в ній застосовується повна судова процедура розгляду справи щодо порушення. До неї залучаються сторони судового процесу: адвокати, свідки, тощо. Завдяки судовому розгляду, можливо більш досконало з'ясувати, що саме було порушено, визначити певну міру покарання, опираючись на чинне законодавство. Таке рішення суду буде мати загальнообов'язковий характер і підлягати неухильному виконанню.

У цивільному законодавстві України, згідно зі ч.2 ст. 432 ЦК[2] України Суд у випадках та в порядку, встановлених законом, може постановити рішення, зокрема, про:

1) застосування негайних заходів щодо запобігання порушенню права інтелектуальної власності та збереження відповідних доказів;

2) зупинення пропуску через митний кордон України товарів, імпорт чи експорт яких здійснюється з порушенням права інтелектуальної власності;

3) вилучення з цивільного обороту товарів, виготовлених або введених у цивільний оборот з порушенням права інтелектуальної власності та знищення таких товарів;

4) вилучення з цивільного обороту матеріалів та знарядь, які використовувалися переважно для виготовлення товарів з порушенням права

інтелектуальної власності або вилучення та знищення таких матеріалів та знарядь;

5) застосування разового грошового стягнення замість відшкодування збитків за неправомірне використання об'єкта права інтелектуальної власності. Розмір стягнення визначається відповідно до закону з урахуванням вини особи та інших обставин, що мають істотне значення;

6) опублікування в засобах масової інформації відомостей про порушення права інтелектуальної власності та зміст судового рішення щодо такого порушення .

Варіантів, як ми бачимо, щодо захисту прав інтелектуальної власності, та накладення певних санкцій, щодо їх порушників існує різноманіття, але на практиці далеко не всі вони застосовуються і мають розповсюдженість в Україні. На мою думку всі перелічені санкції є невід'ємний і деякі слід використовувати більш частіше.

У висновку можна сказати, що захист прав інтелектуальної власності в Україні, потребує значної уваги, якої на даний час не приділяється. Масове порушення інтелектуальних прав в Україні у мережі ЗМІ набуває все більшого розповсюдження, а відновити порушені права на свою інтелектуальну власність, не так і легко, а зі статистичних даних, позовів, щодо захисту порушених інтелектуальних прав зараз налічується достатньо, а фактів притягнення до юридичної відповідальності і покарання серед всіх розглянутих справ існує зовсім мало. В Україні, на цей час серед всіх злочинів, що передбачені Кримінальним Кодексом України, злочини, щодо порушення прав інтелектуальної власності розглядаються вкрай рідко, або не розглядаються зовсім. У країнах ЄС та США існує інший підхід, щодо порушення прав інтелектуальної власності, будь-якими шляхами (методом копіювання, розповсюдження, тощо), там цьому приділяється значна увага, існує достатній контроль з цього питання, кількість судових вироків, позовів з порушення прав інтелектуальної власності набагато більша, і там є чи немало випадків несення покарання за такі дії.

Реформування законодавства України триває і досі, і це дає можливість сподіватися, що існуючи прогалини в системі нормативної охорони прав інтелектуальної власності та їх практичного захисту можна ефективно подолати[7]. Від вирішення проблеми створення ефективної системи охорони інтелектуальної власності залежить міцність фундаменту для інноваційної моделі розвитку України, її модернізації, підвищенню конкурентоспроможності у світовій й соціально-економічній системі [7].

Також потрібно зазначити, що серед науковців, щодо питання захисту прав інтелектуальної власності в Україні існують свої думки, розбіжності та підходи, щодо вирішення цих проблем, адже ця тема є актуальною і дискусійною і досі.

Л і т е р а т у р а

1. Цивільне право України [Текст] : навч. посіб. / [Білоусов Ю. В. та ін.] ; за ред. Р. О. Стефанчука. - Київ : Прецедент, 2005. - 448 с.

2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 року //Відомості Верховної Ради України (ВВР). - 2003. - №№ 40-44. - ст. 356.
3. Кримінальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України (ВВР). - 2001, N 25-26. - ст. 131.
4. Гумега О. Захист прав інтелектуальної власності в Україні та шляхи їх подолання / Оксана Гумега. // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2014. – №6. – С. 118–125.
5. Єдиний державний реєстр судових рішень - Судова влада України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/>
6. Захист прав інтелектуальної власності [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.msp-patent.com.ua/ua/zashita-prav-intelektualnoj-sobstvennosti.html>.
7. Морозова Л. П. Захист прав інтелектуальної власності в Україні та шляхи їх подолання / Л. П. Морозова, В. Ю. Сободянюк, Б. І. Олійник. // Молодий вчений. – 2017. – №3. – С. 802–806.

*Галушко Владислав,
студент групи ПР-162д
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля;
Гніденко Вікторія,
аспірант кафедри правознавства, асистент
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.*

ПРИСТРАСТЬ ДО АЗАРТНИХ ІГОР, ЯК ПІДСТАВА ДЛЯ ОБМЕЖЕННЯ ДІЄЗДАТНОСТІ

Право людини на даному етапі розвитку суспільства є дуже стрімким але не усі держави виявляють своє прагнення до цього, де право було би найвищою цінністю в суспільстві. Всяка реалізація кожного права людини у світі повинна приносити лише користь цій самій людині, його оточуючим і всьому суспільству в цілому. Якщо ж конкретне це здійснення має негативний ефект для людини, тоді повинен використовуватися принцип гуманності, головною ідеєю якого є забезпечення найкращого життя для людей. Тому обмеження дієздатності осіб, які мають «патологічну схильність до азартних ігор», буде лише на користь їм та їхнім родичам які можуть постраждати внаслідок цього та понести великі матеріальні збитки.

Метою нашого дослідження є питання щодо запровадження окремого закріплення і тлумачення правового регулювання обмеження дієздатності в наслідок зловживання азартними іграми.

25 червня 2009 року набрав чинності Закон України "Про заборону грального бізнесу в Україні", який зазначає що в Україні встановлюється заборона грального бізнесу та участь в азартних іграх[1]. Головною мотивацією прийняття Закону було масове поширення ігрових автоматів, що були доступні для кожної категорії населення, залучаючи як підлітків, молодь та інших верств

населення, які замість пошуку роботи займались пошуком легкого та швидкого збагачення. Але прийняття закону не дало бажаних результатів. Ще у 1980 році Американською психіатричною асоціацією була визнано таку хворобу під назвою лудоманія (гемблінг) та включено до списку захворювань Всесвітньою організацією охорони здоров'я. В той же час патологічну залежність від азартних ігор слід відрізняти від звичайної схильності та укладенням парі[2]. Розширення законодавчих підстав обмеження дієздатності необхідне та не можна не погодитись із намаганням законодавця покращення життєвого рівня в Україні та зменшенню впливу негативних соціальних явищ.

На жаль, питання щодо законодавчого та процесуального регулювання обмеження дієздатності за різних причин досліджуються в дуже малих обсягах. Проблема людей які мають схильність до азартних ігор існує дуже давно, але прямого закріплення щодо окремих випадків обмеження дієздатності майже не існує.

Стосовно цього обмеження юристи обов'язково звертаються до ч.2 ст.36 Цивільного Кодексу України в якій зазначається: «Суд може обмежити цивільну дієздатність фізичної особи, якщо вона зловживає спиртними напоями, наркотичними засобами, токсичними речовинами тощо і тим ставить себе чи свою сім'ю, а також інших осіб, яких вона за законом зобов'язана утримувати, у скрутне матеріальне становище»[3]. Але реально це можливо, лише, коли суд буде широко здійснювати тлумачення слова «тощо».

Щодо розширеного тлумачення «тощо» законодавець намагається все ж таки віднести психологічну залежність – зловживання певними видами діяльності, що не схвалюються суспільством та мають вольовий дефект, наприклад, сюди можна включити як неконтрольоване колекціонування речей, укладання ризикованих угод або втягнення в економічно не вигідну діяльність, благодійництво, комп'ютерні ігри, шоппінг та інші можливі прояви нерозумної витрати коштів. Суд має враховувати, що під встановленням факту зловживання слід розуміти систематичне та надмірне вживання напоїв, засобів та речовин, гроу в азартні ігри, враховуючи при цьому особливості кожної окремо взятої особи, її фізичний стан та інтелектуальні властивості. Якщо узагальнити вищенаведене, дані підстави можна виокремити в поняття марнотратство, що характеризується неконтрольованим витрачанням майна особою, що призводить до скрутного матеріального становища. На думку цивіліста, кандидата юридичних наук Майданик Н.І., ч. 2 ст. 36 ЦК слід доповнити таким критерієм як марнотратство але з цим виникають проблеми, оскільки в Україні судові прецеденти не визнаються джерелом права[4].

Використання ч.1 ст.36 ЦК України, де зазначено, що обмеження дієздатності можливе при наявності у людини психічного розладу, «який істотно впливає на її здатність усвідомлювати значення своїх дій та (або) керувати ними», є також можливим, але тоді виникає проблема прирівнювання «хворих на ігроманію» (або якимось по-іншому, але обов'язково повинна бути «хвороба») до психічно хворих, що не завжди є коректним. Реальна практика доводить, що такі справи майже не розглядалися в українських судах. Єдина справа (Справа № 2-0-2/08), що стосується цього питання, була розглянута у Новозаводському районному суді міста Чернігова 2 липня 2008 року щодо

обмеження дієздатності людини, яка «страждає на психічне захворювання „Ігromанія”», але суд відмовив лише тому, що «в ході судового розгляду не здобуті дані, що у ОСОБА_2 наявна патологічна схильність до азартних ігор, чим він ставить себе чи свою сім'ю, у скрутне матеріальне становище, доказів, що ОСОБА_2 витрачає всі свої кошти на азартні ігри суду не надано»[5]. Тобто ми бачимо, що суд передбачає таку можливість. Нічого іншого чинне українське законодавство та судова практика не пропонує.

Судове рішення у справах про визнання особи обмежено дієздатною внаслідок зловживання, азартними іграми має ґрунтуватись на встановленні наступних обов'язкових фактів: по – перше, це встановлення факту зловживання зазначеними цією діяльністю; по – друге, внаслідок даних дій поставлення себе чи свою сім'ю, а також інших осіб, яких вона за законом зобов'язана утримувати, у скрутне матеріальне становище. Новелою є доповнення ст. 36 ЦК України такою підставою, як зловживання азартним іграми. Законом України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обмеження цивільної дієздатності осіб, які зловживають азартними іграми" від 21 лютого 2012 року, № 4416-VI[6], було доповнено ч. 2 ст. 36, ч. 2 ст. 38 ЦК України та ч. 1 ст. 238 ЦПК України в частині деталізації підстав для обмеження фізичної особи дієздатності такою підставою, як зловживання азартними іграми. У пояснювальній записці до даного закону зазначається, що актуальність даного законопроекту зумовлена тим, що в Україні є надзвичайно поширеним участь фізичних осіб в азартних іграх на гроші (преферанс, покер, "двадцять-одно", гральні автомати та інші). Особи, що грають в такі ігри, часто не здатні самостійно припинити гру, незалежно від сум, які при цьому витрачаються, внаслідок чого страждають не лише такі особи, але і члени їх сімей, що залишаються без засобів до існування. Тобто вказані зміни спрямовані на необхідність розширення підстав для обмеження цивільної дієздатності фізичної особи. автоматами.

Отже, на сучасному етапі питання щодо запровадження окремого закріплення і тлумачення правового регулювання обмеження дієздатності в наслідок зловживання азартними іграми повинна бути внесена до Цивільного Кодексу. Визначені міркування висувуються й у вітчизняній правничій науці вже вище згаданим кандидатом юридичних наук Майданик Н.І. Наприклад, існують думки «розширити передбачений ст. 36 ЦК України перелік підстав для обмеження дієздатності фізичної особи такою підставою як зловживання особою азартними іграми, що створює загрозу або ставить гравців та/або його сім'ю у тяжке матеріальне становище як результат хворобливої залежності від азартної гри або марнотратства особи». Але треба брати до уваги те, що через постійну політичну нестабільність вітчизняний парламент не скоро дійде до даного питання. Тому це обмеження може бути легітимоване шляхом так званих «латентних прецедентів», суди будуть обмежувати дієздатність за даною підставою без законодавчого визначення використовуючи Ст. 36 ЦК України, в якій немає вичерпного переліку підстав для обмеження дієздатності. Але це можливо лише при умові, що особа «ставить себе чи свою сім'ю, а також інших осіб, яких вона за законом зобов'язана утримувати, у скрутне матеріальне становище».

Л і т е р а т у р а

1. Закон України "Про заборону грального бізнесу в Україні" [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1334-17> Шулує А. Социальное партнерство – российская модель [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.oilru.com/sp/15/644/>
2. Международная классификация болезней МКБ-10. – [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.mkb10.ru/>
3. Цивільний кодекс України– [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
4. Майданик Н. І. ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДОГОВОРІВ ГРИ ТА ПАРІ В УКРАЇНІ - Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук – Київ, 2006.
5. Єдиний державний реєстр судових рішень – [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/2059689>
6. Закон України " Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обмеження цивільної дієздатності осіб, які зловживають азартними іграми" [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4416-17>

*Зленко Кирило,
студент групи ЮІ - 141
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Капліна Г.А.*

ДОГОВОРИ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Визначення, регулювання та механізм реалізації договорів визначений Цивільним Кодексом України в книзі п'ять зобов'язальне право, в розділі II загальні положення про договір. Дає визначення договору стаття 626. поняття та види договору містить в собі визначення договору в ч.1:договором є домовленість двох або більше сторін, спрямована на встановлення, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків [1]

Національним законодавством в повній мірі закріплені питання пов'язані з договорами. Що стосується зобов'язального права країн Європи, то виникає певна особливість так, як Європа є об'єднаною в Європейський Союз , тому країни-учасниці повинні дотримуватись загальних норм, однак в середині кожної країни існує історично-сформоване право. В більшості країн Європи панує романо-германська правова система, однак Велика Британія є представником прецедентного права. За цих умов у зарубіжному праві немає єдиного підходу до інституту зобов'язального права.

На сучасному етапі в Європі проводиться доволі інтенсивна робота щодо підготовки єдиного Європейського цивільного кодексу, який може стати кульмінацією в уніфікації однієї з найважливіших галузей законодавства. Певною передумовою в цьому слугуватиме уніфікація договірної права ЄС, здійснена на основі порівняльного аналізу правових систем ЄС та інших країн.

Комісією по Європейському договірному праву, очолюваною професором Оле Ландо. Цей документ, що має назву «Принципи Європейського договірного права» (далі - Принципи) є самостійним джерелом правового регулювання в країнах ЄС. Принципи являють собою приватну ініціативу, унаслідок цього вони не є ні національним, ні наднаціональним, ні міжнародним правом. Однак це не означає, що положення Принципів європейського контрактного права не мають юридичної сили. Стаття 1 зазначених принципів вказує, що вони призначені для застосування як загальні правила договірного права Європейського Союзу та застосовуються в разі, якщо сторони погодилися врегулювати договір «загальними принципами права», «*lex mercatoria*» або подібними нормами, або не обрали іншу систему, або правила законодавства для врегулювання їхнього договору. Таким чином, Принципи мають статус «м'якого закону» («*soft law*»), що є загальним поняттям для всіх видів норм, дотримання яких не забезпечується примусово від імені держави, але вони розглядаються як цілі, які повинні бути досягнуті [2].

Принципи європейського договірного права зробили великий вплив на подолання розбіжностей, які існують в національному законодавстві країн-учасниць Європейського Союзу, оскільки правові відносини між країнами-учасницями є інтегрованими, то механізм подолання протиріч в законодавстві є необхідним.

Виходячи з положень Принципів, можна дійти висновків, що в країнах існують різні підходи до визначення основних елементів договору. Дослідимо більш детально положення договорів в зарубіжних країнах.

У праві зарубіжних країн по-різному визначається місце правових норм, що регулюють договірні відносини, у системі права та вчення про договори в системі цивілістичної доктрини. Так, у континентальному праві поняття договору є одним з центральних; сам термін «договірне право» досить рідко вживається, хоча в деяких випадках цей інститут навіть ототожнюється із загальними положеннями зобов'язального права[3].

Взагалі правове регулювання та правова доктрина договорів у романо-германському праві охоплює специфічні питання, які виходять за межі загального вчення про угоди та зобов'язання: проблеми переддоговірних відносин, меж дії принципу свободи договору, порядку укладення договорів та ін.

В англо-американському праві всі інститути договірних відносин розвивалися, переважно, судовою практикою й виражені в нормах загального права.

Договір як юридичний факт у всіх правових системах є однією з найпоширеніших підстав виникнення цивільних (зобов'язальних) правовідносин.

У Французькому праві договором вважається угода, спрямована на встановлення, припинення або зміну прав і обов'язків (ст. 1101 ФЦК).

У Німецькому ЦК немає офіційного визначення поняття договору. У літературі аналогічне до наведеного вище («французького») його тлумачення виводиться зі змісту пар. 305 НЦК, згідно з яким для виникнення чи зміни зобов'язання необхідний договір між учасниками, якщо законом не передбачено

іншого. У німецькій доктрині розглядаються різні тлумачення договору: як узгоджене між партнерами регулювання правових відносин, як двостороння угода, за якої щонайменше два узгоджених волевиявлення спрямовуються на досягнення правового результату, як досягнуте двома чи більше особами погодження воль про досягнення правового результату[4].

В англійському праві немає легального визначення договору як правової категорії. Судова практика та доктрина розглядає договір як обіцянку (promise) або кілька обіцянок, за порушення яких право встановлює санкцію, що свідчить про наявність у кредитора права на позов.

У країнах континентального права законодавство й доктрина розрізняє насамперед договори односторонні, в яких одна сторона зобов'язується перед іншою вчинити на її користь певні дії без виникнення зустрічного обов'язку іншої сторони, і двосторонні (синалагматичні), у яких сторони взаємно зобов'язуються вчинити певні дії на користь одна одної, тобто кожна з них має і права, і обов'язки. До односторонніх належать, зокрема, договори дарування, позики. Двосторонніми є більшість договорів: купівлі-продажу, поставки, підяду, майнового найму, перевезення тощо.)[3].

Німецьке право, поряд з цим, виділяє серед цивільно-правових договорів зобов'язальні, речові, шлюбно-сімейні та спадкові, а також за змістом зобов'язань поділяє їх на договори про остаточну передачу майнових благ (купівля-продаж, дарування), про надання в користування (найм, оренда, лізинг), про діяльність (трудовий, підряд, туристичний), про об'єднання суб'єктів (спільну діяльність) та ін.

Сучасна англо-американська правова доктрина, окрім наведеної, проводить класифікацію договорів і за аналогією до континентального права та виділяє ще такі їх види: односторонні та двосторонні (за розподілом прав і обов'язків), двосторонні та багатосторонні (за кількістю учасників), реальні та консенсуальні, усні та письмові, подільні та неподільні (за подільністю чи неподільністю предмета договору), основні та додаткові (допоміжні), вільні та обов'язкові, змішані та однорідні, взаємно розроблені та договори приєднання, попередні та основні, на користь третьої особи та на користь сторін договору та ін.

В усіх правових системах договір є формою зобов'язальних відносин і, відповідно, як правовідношення, має структуру, яка включає суб'єктів, об'єкт (предмет) і зміст. Суб'єктами договору є його учасники, що виступають у ролі кредитора і боржника. Це можуть бути як юридичні особи чи інші утворення, так і фізичні особи, які наділені відповідним обсягом дієздатності.

Поняття об'єкта договору в правовій доктрині зарубіжних країн розглядається досить рідко, переважно, ідеться про предмет договору — речі чи послуги, які передаються чи виконуються. Щодо змісту договору, то він розглядається в зарубіжному праві, на відміну від вітчизняного, як сукупність дій, які боржник зобов'язаний виконати на користь кредитора, іншими словами це сукупність обов'язків сторін договору.

За зарубіжним законодавством, практикою та доктриною на учасника зобов'язання може покладатися і обов'язок утриматися від певних дій, у такому

разі змістом договору буде утримання від певних дій[5]. Зміст договору відображається в його умовах, які погоджені сторонами.

У країнах континентального права умови договорів регулюються нормами кодексів (ФІК, НІК), спеціальних законів (зокрема, Закон ФРН «Про регулювання права загальних умов угод»), звичаями та волею сторін договору. Усі умови договорів поділяються на істотні, звичайні й випадкові за аналогією до вітчизняного права.

Істотними умовами є такі, без яких неможливе існування договору. Звичайними умовами є такі, котрі не можуть бути кваліфіковані як істотні, однак зміст яких відповідає диспозитивній нормі закону. Випадкові — такі умови, які погоджені сторонами і при цьому або зовсім не передбачені законом (звичаєм), або врегульовані диспозитивною нормою закону інакше, ніж положеннями договору.

Умовами дійсності договору є ряд передбачених законом (прецедентним правом) умов:

- учасники договору повинні бути наділені певним обсягом дієздатності чи бути здатними до вчинення правових актів (активно-правоздатними) та знаходитися в здоровому глузді (англо-американське право)[6]
- зміст договору повинен відповідати нормам права, не може суперечити об'єктивному праву, нормам закону (за винятком диспозитивних норм), судової практики, прецедентного права та публічному порядку.
- для укладення договору потрібна згода сторін, яка повинна бути виражена сторонами безпосередньо одна одній, або їхнім представникам чи іншим уповноваженим на те сторонами особам.
- договір має укладатися в певній формі, яка дозволена законом або встан
- овлена як обов'язкова для даного виду договору.

Названі елементи, зазвичай, є обов'язковими в усіх правових системах, однак ними не вичерпується перелік умов дійсності договор.

Як ми бачимо, в країнах ЄС існує різний підхід до визначення договору, тому для консолідації та уникнення розбіжностей, які існують європейська спільнота розробляє проект єдиного Європейського цивільного кодексу.

Л і т е р а т у р а

1. Цивільний Кодекс України //Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, №№ 40-44, ст.356
2. Принципы европейского договорного права [Електронний ресурс]. – Режим доступу:http://www.stalographic.ru/infocentre/legal/mezhdunarodnoe_zakonodatel_stvo/mezhdunarodnaja_torgovlja/principi_evropejskogo_dogovorn.
3. Жалинский А., Рерихт А. Введение в немецкое право... — С. 372—373.
4. Богатых Е. Гражданское и торговое право... — С. 173; Жалинский А., Рерихт А. Введение в немецкое право... — С. 375—376.
5. Канзафарова И. С. Гражданское и торговое право зарубежных стран: Учебн. пособ. — Харьков, 2003. — С. 14—77, 102—136
6. Мамутов В. К., Чувпило О. О. Господарче право зарубіжних країн. — К., 1996 — С. 228—267

*Карташова Дар'я,
студентка групи ПР-1610
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Татаренко Г.В.*

ФІЗИЧНА ОСОБА-ПІДПРИЄМЕЦЬ ЯК ОСНОВНА СКЛADOVA МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА: ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

В розвитку та становленні національної економіки велику участь відіграє середне та мале підприємництво. Активізація підприємництва, зростання масштабів і ефективності функціонування підприємницького сектору є одним з головних чинників позитивних структурних змін та модернізації національного господарства, становлення нових ресурсів економічного пожвавлення, підвищення якості життя населення. Розвиток підприємництва також веде до інституційної перебудови суспільства на основі поширення економічної свободи та становлення «середнього класу» як підґрунтя соціальної стабільності. [1]

Фізична особа-підприємець (ФОП) – це найбільш поширена та найбільш доступна організаційна форма ведення підприємницької діяльності. Це пояснюється простотою її організації, ведення бухгалтерського та податкового обліку і звітності, можливістю використовувати найману працю тощо.

Спеціального нормативного акта, який встановлював би правовий статус фізичної особи-підприємця, на сьогодні не існує. Відповідні положення щодо права фізичної особи на зайняття підприємницькою діяльністю містяться у главі 13 Господарського кодексу України, главі 5 Цивільного кодексу України та у деяких галузевих документах, що регулюють відповідний вид діяльності. Також статус фізичної особи-підприємця описаний в Роз'ясненнях Міністерства юстиції України від 14.01.2011 р. під назвою «Статус фізичної особи - підприємця: проблеми застосування законодавства». [2]

Вичерпний пакет документів для реєстрації ФОП надано в статті 18 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань» [3].

Приватними підприємцями не можуть бути військовослужбовці, державні службовці, народні депутати, особи, які мають судимість за корисливі злочини тощо.

До підприємницької діяльності фізичних осіб застосовуються нормативно-правові акти, що регулюють підприємницьку діяльність юридичних осіб, якщо інше не встановлено законом або не впливає із суті відносин. Фізична особа-підприємець самостійно діє на ринку, вступаючи у відносини та набуваючи при цьому відповідних прав та обов'язків, може здійснювати діяльність відповідно до потреб ринку, на власний розсуд приймаючи відповідні рішення, що не суперечать закону. Проте законодавство містить обмеження

щодо можливості провадження фізичними особами-підприємцями певних видів діяльності. Зокрема, фізичні особи-підприємці не можуть:

- надавати фінансові послуги, якщо інше прямо не передбачене законом;
- займатися діяльністю у сфері організації телебачення і радіомовлення;
- займатися космічною діяльністю ;
- займатися діяльністю у сфері здійснення операцій з металобрухтом;
- займатися діяльністю у сфері загальної середньої та вищої освіти;
- займатися концесійною діяльністю щодо будівництва та експлуатації автомобільних доріг. [2]

На відміну від юридичних осіб фізичні особи-підприємці діють без установчих документів. Фізична особа-підприємець уособлює і власника відповідного бізнесу, і орган управління ним.

Чинне законодавство України не передбачає виокремлення майна, яке використовується підприємцем для здійснення підприємницької діяльності, із загальної маси належного цьому громадянину майна. Так, ч. 2 ст. 128 Господарського кодексу України та ч. 1 ст. 52 Цивільного кодексу України прямо встановлюють правило про те, що громадянин-підприємець відповідає за зобов'язаннями, пов'язаними з підприємницькою діяльністю, усім своїм майном, на яке відповідно до закону може бути звернено стягнення. [4] В цій ситуації у більш вигідному становищі знаходиться громадянин, який здійснює підприємницьку діяльність через приватне підприємство, оскільки в цій ситуації стягнення буде звертатися тільки на майно приватного підприємства і не буде звернене на особисте майно фізичної особи.

Одним із ключових питань малого підприємництва є можливість вибору системи оподаткування.

27 грудня 2016 року Президентом підписаний закон, який змінює порядок нарахування зборів для фізичних осіб – підприємців. Система оподаткування зазнала не значних змін, які стосуються лише платників єдиного податку першої групи. Основні ж зміни стосуються сплати єдиного соціального внеску (ЄСВ), в побуті «внесок до Пенсійного Фонду». Як і було раніше є загальна система оподаткування і є спрощена. Спрощена система має три групи для ФОП. У першій та другій встановлена чітка сума податку в місяць (10 % від мінімального прожиткового мінімуму для першої групи і 20 % від мінімальної заробітної плати для другої) незалежно від розміру доходу, а в третьій податок встановлений розміром 5 % від доходу. Що ж стосується ЄСВ, то тут є принципова зміна. До 1 січня 2017 року ФОПи (незалежно від системи оподаткування) за наявності доходу за відповідний місяць зобов'язані сплачувати ЄСВ в розмірі не менше мінімального страхового внеску (22 % від розміру мінімальної заробітної плати). З 1 січня 2017 року ФОПи зобов'язані сплачувати ЄСВ, незалежно від наявності доходу за відповідний місяць. Дещо змінився порядок обрахунку залежно від системи оподаткування. Для підприємців на загальній системі, а також на спрощеній 2-ї і 3-ї груп, розмір ЄСВ зберігся не менше мінімального страхового внеску (22 % від розміру мінімальної заробітної плати), тобто 704 грн. на місяць з 1 січня 2017 року. Для ФОПів на спрощеній системі 1-ї групи розмір повинен бути не менше 0,5 мінімального страхового внеску, тобто 352 грн. на місяць. Таким чином,

незалежно від наявності доходів ФОПи зобов'язані сплачувати ЄСВ, розмір якого становить з 1 січня 2017 року 352 грн. для ФОПів на спрощеній системі 1-ї групи та 704 грн. для всіх інших підприємців. [5] Таким чином, підприємці, що не здійснюють діяльності, проте залишаються зареєстрованими змушені провести процедуру припинення, або ж сплачувати щомісячно 704 грн. А зі зміною мінімальної заробітної плати ця сума також буде змінюватись.

З одного боку, це дало можливість «очистити» реєстри від так званих «сплячих» ФОПів, з іншого – це додатковий тиск на дрібне підприємництво, адже далеко не всі відразу дізналися про зміни (що потягнуло за собою додаткові витрати за період до моменту закриття ФОП: 704,00 грн. в місяць), будь-які бюрократичні процедури щодо відкриття – закриття власної справи знижують ініціативу населення стати самозайнятою особою.

Одним із найскладніших питань у функціонуванні такої категорії господарювання як ФОП є зловживання у сфері оподаткування. Можливість цього зловживання у незбалансованої податкової політики держави. Проблему зловживання можна розділити умовно на два напрямки:

1) отримання ФОП доходу як фізичною особою (для ФОП її чистий дохід з урахуванням витрат на отримання цього доходу можна вважати заробітною платою підприємця) та не рівні умови для юридичних осіб з точки зору оподаткування зарплати, адже при отриманні будь-якого доходу (в рамках обмежень для конкретної групи спрощеної системи) ФОП оподатковується лише 22% ЄСВ від мінімальної зарплати (704,00 грн.) та єдиним податком (від 160,00 грн. до 5 % від доходу в залежності від групи), а тоді як оподаткування при офіційному працевлаштуванні в рази більше: 22% ЄСВ на нараховану зарплату та 19,5 % (ПДФО 18 % + військовий збір 1,5%) із нарахованого доходу;

2) отримання ФОП доходу як юридичною особою. Тут проблема стосується напряму оптимізації (а часто ухиляння) від податку. Наприклад, щоб ухилитись від загальної системи оподаткування, підприємець при доходах, що унеможливають обрання спрощеної системи оподаткування, відкриває декілька ФОПів (на членів родини, друзів тощо) та штучно дрібнить свій середній або великий бізнес на декілька малих. В цю категорію спекуляції можна віднести також проблему так званих «обготівкових» фірм, коли через фіктивні підприємства просто «виводять» готівку в обхід господарської діяльності. І ця проблема стосується більше підрядних фірм, які обслуговують замовлення державних та комунальних підприємств і установ, все ж певна кількість ФОПів до цього тіньового сектору теж має відношення.

Вирішення даних проблем лежить у площині збалансованої державної політики в сфері оподаткування юридичних та фізичних осіб та збалансованого контролю за діяльністю таких фірм. Наприклад, можна відстежувати фактичні адреси ФОП, діяльність яких має одні напрямки (особливо це стосується торгових магазинів, складів, торгових баз тощо).

Що стосується збалансованого оподаткування, тут необхідно застосовувати науковий підхід із проведенням якісного аналізу, а також проводити постійний моніторинг тенденцій та запитів у бізнес-середовищі, що в решті-решт має сформувати якісну послідовну політику держави щодо

підтримки та розвитку малого бізнесу як основи успіху будь-якої економіки та формування потужного середнього класу в суспільстві.

Л і т е р а т у р а

1. Іванілов О.С. Економіка підприємства / Іванілов О.С. - К., 2009. – 728с.
2. Бех. Н. Особливості розвитку та функціонування малого і середнього бізнесу в Україні/ Н. Бех // Галицький економічний вісник. - 2010. - № 1(26). - С. 16 – 18
3. Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань» // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, № 31-32, ст.263
4. Господарський Кодекс України: Прийнятий Верховною радою України 16 січня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України.
5. Бюджетний кодекс України: Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2010, № 50-51, ст.572
6. Цивільний кодекс України: Прийнятий Верховною радою України 16 січня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України.

*Кравченко Людмила,
студентка групи ПР-162д
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.
Науковий керівник: д.ю.н., професор Щербина В.І.*

КУЛЬТУРНІ ПРАВА ЛЮДИНИ СУТНІСТЬ І ЗНАЧЕННЯ

Важливе місце в системі конституційних прав і свобод людини і громадянина займають культурні права і свободи, які ще іноді визначають як духовні або ідеологічні права і свободи. Така множинна назва цієї групи прав і свобод є виправданою з огляду на те, що реалізація культурних прав сприяє духовному розвитку особи та формуванню національної ідеології як суспільного феномена.

Прийнято вважати, що культурні (духовні) права і свободи людини і громадянина - це міра можливої поведінки або діяльності особи щодо задоволення своїх законних потреб у сфері освіти, літературної, художньої, наукової та технічної діяльності.

Метою дослідження є: по-перше, в загальному вигляді проаналізувати юридичний зміст і сутність культурних прав і свобод людини та громадянина в Україні; по-друге, з'ясувати ціннісні характеристики культурних прав і свобод людини та громадянина з точки зору інтересів і потреб суспільства в цілому (соціальна цінність культурних прав і свобод); по-третє, визначити аксіологічні аспекти культурних прав і свобод людини і громадянина з урахуванням інтересів і потреб окремого індивіда (особистісна цінність культурних прав і свобод).

Так, у юридичній енциклопедичній літературі зазначається, що культурні права — це група конституційних прав та свобод людини і громадянина,

спрямованих на забезпечення культурних і духовних потреб особи. В Україні до цих прав належать право на освіту (ст. 53 Конституції України) та свобода літературної, художньої, наукової і технічної творчості, право на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності (ст. 54 Конституції України) [1, с. 431].

В інших наукових джерелах наголошується на тому, що культурні права — це можливості збереження та розвитку національної самобутності людини, її духовного збагачення. Серед них — право на освіту; право на свободу літературної, художньої, наукової і технічної творчості; право на результати інтелектуальної діяльності; право на свободу думки і слова; право на інформацію; право на свободу світогляду та віросповідань. Саме ця група прав впливає на рівень духовного розвитку особи та забезпечує необхідні умови для створення і використання духовних надбань людства [2, с. 98].

Відповідно до позиції П. Рабіновича, культурні (гуманітарні) права — це можливості збереження та розвитку своєї етнічної самобутності, доступу до здобутків духовної та матеріальної культури нації, народу, людства, їх засвоєння, використання та участі в подальшому їх збагаченні (зокрема, права на освіту й виховання; користування надбаннями культури і мистецтва; наукову, технічну та художню творчість) [3, с. 24].

Соціальна цінність суб'єктивних конституційних культурних прав та свобод людини і громадянина в Україні полягає в різних аспектах. Так, у сфері економічних відносин соціальна цінність суб'єктивних конституційних культурних прав та свобод людини і громадянина зводиться до того, що факт їх конституційного закріплення відображає такий рівень розвитку економічних відносин у суспільстві, при якому він у змозі матеріально забезпечити реалізацію певного, зафіксованого в конституційних нормах, кола повноважень індивідів, що сприяють задоволенню їх культурних (інтелектуальних) інтересів і потреб.

Окрім того, з економічних позицій соціальна цінність зазначених прав і свобод виявляється й у іншому. Зокрема, їх конституційне закріплення та реальне забезпечення відповідними гарантіями реалізації суттєво стимулюють, наприклад, свободу наукової, технічної та художньої творчості. У свою чергу, це позитивно впливає на темпи суспільного науково-технічного прогресу, а отже — і на позитивний розвиток економічних відносин.

У сфері політичних відносин соціальна цінність конституційних культурних прав та свобод людини і громадянина зводиться до того, що вони, по-перше, виступають мірою та показником досягнутого в суспільстві прогресу у сфері визнання й забезпечення інтелектуальної свободи особи; по-друге, забезпечують громадянам активну участь у духовному житті суспільства і тим самим сприяють активізації пошуку та розробок різноманітних політичних доктрин, які позитивно діють на формування плюралізму в політичному житті суспільства; по-третє, стимулюють інтелектуальну діяльність громадян, у тому числі й у сфері політичних відносин, а значить впливають на підвищення рівня не лише загальної, а й політичної культури суспільства [4, с. 80].

В ідеологічній сфері соціальна цінність суб'єктивних конституційних культурних прав та свобод людини і громадянина полягає в такому:

- створення сприятливих умов для формування та глибокого різнобічного дослідження множини ідейних концепцій, зокрема стосовно шляхів еволюційного поступу суспільства в цілому, що розширює можливості для визначення справжнього рівня демократії та гуманізму, який містить у собі та або інша ідеологічна платформа;

- їх зміст і рівень гарантованості виступають дієвим засобом пропаганди досягнень суспільства та держави у сфері створення умов для вільного й ефективного інтелектуального життя громадян;

- вони є інструментом викриття перекручень ворожої пропаганди досягнень суспільства та держави у сфері культурного життя суспільства;

- юридичними засобами сприяють утвердженню в суспільстві свободи інтелектуальної діяльності, засади якої містяться в інших, окрім норм права, соціальних нормах і політичних доктринах.

У юридичній сфері соціальна цінність суб'єктивних конституційних культурних прав та свобод людини і громадянина зводиться до таких моментів:

- 1) виступають юридичним інструментом закріплення, розвитку та забезпечення інтелектуальної свободи індивіда в суспільстві;

- 2) визначають систему взаємних юридичних прав і обов'язків держави і громадянина у сфері інтелектуальної діяльності;

- 3) є дієвим регулятором поведінки індивіда під час здійснення інтелектуальної діяльності.

Особистісна цінність конституційних прав і свобод людини та громадянина визначається тими властивостями правової матерії, що можуть бути використані для встановлення та здійснення свободи особи, усвідомлення нею закономірностей суспільного розвитку, її діяльної участі в суспільному житті, управлінні та самоврядуванні у процесі спілкування людей [4, с. 91].

Ґрунтуючись на викладених вище міркуваннях, рухаючись дедуктивно від загального до конкретного, вбачається можливим запропонувати таку систему характеристик особистісної цінності культурних прав і свобод.

У сфері економічних відносин: по-перше, вказує індивіду, що держава взяла на себе обов'язок забезпечити повноту змісту та реальність здійснення цих прав усіма своїми матеріальними ресурсами; по-друге, надає індивіду можливість вимагати від держави надання і використання відповідних матеріальних засобів для забезпечення реалізації конкретних варіантів можливої поведінки, котрі входять до змісту того або іншого культурного права або свободи.

У контексті політичних відносин особистісна цінність суб'єктивних конституційних культурних прав і свобод виявляється в тому, що вони показують громадянину, з одного боку, якою мірою його інтелектуальне життя та діяльність вільні від впливу будь-яких політичних течій і стереотипів, а з другого — наскільки результати його інтелектуальної діяльності здатні впливати на ті або інші аспекти політичного життя суспільства.

У сфері ідеологічних відносин особистісна цінність конституційних культурних прав і свобод полягає в тому, що вони: 1) дають можливість оцінити, наскільки повно та правильно ідеологія пануючої партії або групи відображена в переліку та змісті прав і свобод, що утворюють цю групу, та

наскільки реально ці права і свободи сприяють забезпеченню повноти інтелектуальної діяльності особи; 2) вказують, якою мірою в цій групі прав і свобод знаходять своє відображення і закріплення гуманістичні принципи, що мають загальнолюдську цінність і стосуються інтелектуальної діяльності індивіда.

З юридичної точки зору особистісна цінність суб'єктивних культурних прав і свобод зводиться до таких аспектів:

- виступають засобом упорядкування відносин у сфері культурної діяльності індивіда, дозволяючи йому планувати свою поведінку та прогнозувати поведінку інших суб'єктів права;

- визначають систему конкретних юридичних можливостей індивіда у сфері культурної діяльності, а отже — і систему юридичних обов'язків інших суб'єктів, що кореспондують цим можливостям;

- слугують юридичним інструментом набуття індивідом культурних благ і основою системи юридичних та інших засобів забезпечення діяльності індивіда в культурній сфері.

Таким чином, на підставі викладеного вище можна дійти висновку про те, що культурні права та свободи людини і громадянина мають соціальну та особистісну цінність, що проявляється в різних сферах суспільних відносин, зокрема економічній, політичній, ідеологічній і власне юридичній. При цьому запропоновані ціннісні характеристики суб'єктивних конституційних культурних прав та свобод людини і громадянина в Україні не претендують на абсолютну всебічність і завершеність. Однак у зв'язку з відсутністю наукових розробок соціальної та особистісної цінності суб'єктивних конституційних культурних прав та свобод людини і громадянина в Україні зазначені вище сфери суспільних відносин у загальному вигляді відображають можливі напрями осмислення зазначених проблем і можуть бути підґрунтям для їх подальшого поглибленого дослідження.

Л і т е р а т у р а

1. Модернізація України — наш стратегічний вибір : Щорічне Послання Президента України до Верховної Ради України. — К., 2011. — 416 с.
2. Юридична енциклопедія : в 6 т. / редкол. : Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. — К., 2001. — Т. 3 : К—М. — 2001. — 792 с.
3. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави : навч. посіб. — 10-те вид., допов. — Л., 2008. — 224 с.
4. Бачинін В. А. Філософія права : словник / В. А. Бачинін, В. С. Журавський, М. І. Панов. — К., 2002. — 408 с.

*Лесонен Андрій,
студент групи ПР-164зм
освітнього ступеня магістр,
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля;*

*Капліна Г.А.,
к.ю.н., доцент, доцент кафедри правознавства
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля*

НАПРЯМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВОВИХ НОРМ У СФЕРІ ВЛАШТУВАННЯ ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ НАЛЕЖНОГО БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ

Діти – це майбутнє будь-якого народу і держави. Конституція України у ст. 52 проголошує, що діти рівні у своїх правах незалежно від походження, а також від того, народжені вони у шлюбі чи поза ним; утримання та виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, покладається на державу; держава заохочує і підтримує благодійницьку діяльність щодо дітей [1]. У Конвенції ООН про права дитини, учасницею якої є і Україна, наголошується, що дитині для повного і гармонійного розвитку її особи необхідно зростати в сімейному оточенні, в атмосфері щастя, любові і розуміння [2]. При цьому у ст. 5 Сімейного кодексу України зазначено, що держава охороняє сім'ю, дитинство, материнство, батьківство, створює умови для зміцнення сім'ї [3]. Ці правові положення мають бути, безсумнівно, серед найважливіших цінностей правової держави.

В сучасних умовах становлення України в якості правової соціальної держави особливої актуальності набувають правові проблеми щодо належного соціального забезпечення населення, серед яких виключне місце зі своєї соціальної важливості займає робота з влаштування дітей, позбавлених належного батьківського піклування. Соціальне значення належного виховання дітей, які потребують державної допомоги майже неможливо недооцінити, тому що це прямо впливає на безліч критеріїв здоров'я суспільства в усіх можливих його аспектах.

Безумовно, основний обов'язок із забезпечення реалізації та захисту прав дітей покладено на батьків, але, як свідчать українські правові реалії, низка прав і свобод дитини є недовідомими через відсутність активної поведінки держави, особливо коли мова йде про дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування [4].

Наукову розробку, присвячену правам дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, проводили відомі вчені з юриспруденції, серед яких можна виділити праці З.Ромовської, Н.Опольської, В.Закриницької, С.Волкової, Н.Шелюги, Н.Погорецької та ін.

Але у юридичній літературі немає однастайності в поглядах щодо напрямів реалізації правових норм у сфері влаштування дітей, позбавлених

належного батьківського піклування з точки зору юридичної досконалості, тобто наявності юридичних механізмів, які б мали найефективнішу дієвість в умовах сучасності. Також актуальним досі залишається питання щодо виокремлення чіткої класифікації і структури всіх, встановлених сімейним законодавством форм влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. Адже Україна поставила за мету внутрішньополітичний курс на постійне підвищення рівня соціальної забезпеченості усіх слоїв суспільства до досягнення рівня держав, що входять в Європейську спільноту. Саме це і є основним фактором, що постійно впливає на наукову і практичну ревізію норм чинного соціального законодавства, аспектів їх реалізації, зокрема в сфері влаштування дітей-сиріт та дітей, що залишилися без батьківського піклування.

Отже, основною метою дослідження є визначення правового статусу дитини, що позбавлена належного батьківського піклування; розгляд і аналіз особливостей застосування правового механізму з реалізації форм влаштування дітей, позбавлених належного батьківського піклування на сучасному етапі; а також надання пропозицій щодо перегляду і удосконалення деяких норм діючого законодавства в умовах децентралізації і в рамках сучасної реформи соціально-правового забезпечення дітей.

Основними нормативно-правовими актами, що регулюють питання соціального захисту дітей-сиріт та дітей, які позбавлені належного батьківського піклування є: Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР (із змінами) [1], Сімейний кодекс України від 10.01.2002 № 2947-III (із змінами) (далі – СКУ) (основні положення містяться у розділі IV) [3], Закони України: «Про охорону дитинства» від 26.04.2001 № 2402-III (із змінами) [5]; «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» від 13.01.2005 № 2342-IV (із змінами) [6]. Також у юридичній практиці щодо соціального захисту і влаштування дітей широко застосовуються інші закони і підзаконні акти міністерств і відомств.

У ст. 1 Закону України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» юридично визначено дефініцію «діти, позбавлені батьківського піклування», а саме «діти, позбавлені батьківського піклування, – діти, які залишилися без піклування батьків у зв'язку з позбавленням їх батьківських прав, відібранням у батьків без позбавлення батьківських прав, визнанням батьків безвісно відсутніми або недієздатними, оголошенням їх померлими, відбуканням покарання в місцях позбавлення волі та перебуванням їх під вартою на час слідства, розшуком їх органами Національної поліції, пов'язаним з відсутністю відомостей про їх місцезнаходження, тривалою хворобою батьків, яка перешкоджає їм виконувати свої батьківські обов'язки, а також діти, розлучені із сім'єю, підкинуті діти, батьки яких невідомі, діти, від яких відмовилися батьки, діти, батьки яких не виконують своїх батьківських обов'язків з причин, які неможливо з'ясувати у зв'язку з перебуванням батьків на тимчасово окупованій території України або в зоні проведення антитерористичної операції, та безпритульні діти» [6].

Маємо усі підстави стверджувати, що це законодавче визначення є досить всеосяжним, детально враховуючим перелік життєвих обставин, за якими дитину слід вважати такою, що залишилась без належного батьківського піклування. Остання зміна до ст. 1 Закону була здійснена у 2016 р., тобто законодавець відслідковує обставини, що мають значення для можливості призначення відповідного соціально-правового статусу таким дітям.

Законодавчо встановленими формами влаштування дітей-сиріт та дітей, які позбавлені батьківського піклування є:

- **усиновлення** – прийняття усиновлювачем у свою сім'ю дитини на правах дочки чи сина, що здійснене на підставі рішення суду. Усиновлення дитини провадиться в її інтересах для забезпечення стабільних та гармонійних умов її життя;

- **встановлення опіки та піклування** – влаштування дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, в сім'ї громадян України, які перебувають, переважно, у сімейних, родинних відносинах з цими дітьми-сиротами або дітьми, позбавленими батьківського піклування, з метою забезпечення їх виховання, освіти, розвитку і захисту їх прав та інтересів;

- **патронат над дитиною** – це тимчасовий догляд, виховання та реабілітація дитини в сім'ї патронатного вихователя на період подолання дитиною, її батьками або іншими законними представниками складних життєвих обставин;

- **передача до прийомної сім'ї** – добровільне прийняття за плату сім'єю або окремою особою, яка не перебуває у шлюбі, із закладів для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, від одного до чотирьох дітей на виховання та для спільного проживання;

- **передача до дитячого будинку сімейного типу** – прийняття в окрему сім'ю, яка створюється за бажанням подружжя або окремої особи, яка не перебуває у шлюбі, на виховання та для спільного проживання не менш як п'яти дітей-сиріт та/або дітей, позбавлених батьківського піклування. Загальна кількість дітей, включаючи рідних, у такій сім'ї не може перевищувати десяти осіб;

- **направлення до закладів для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування** (медичні, навчальні, виховні заклади, інші заклади та установи, в яких проживають діти-сироти і діти, позбавлені батьківського піклування) [3; 6].

Розділ IV СКУ визначає такі форми влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування: усиновлення (глава 18), опіка та піклування над дітьми (глава 19), патронат над дитиною (глава 20), прийомна сім'я (глава 20-1), дитячий будинок сімейного типу (глава 20-2) [3].

У юридичній літературі спостерігаємо різні теорії класифікації видів влаштування дітей. Але найбільшої уваги, на наш погляд, заслуговує думка деяких вчених, за якою основними видами форм влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування є: сімейні форми та інституційні форми. До сімейних форм належать: усиновлення, опіка (піклування), прийомні сім'ї; дитячі будинки сімейного типу, патронат. До інституційних форм

належать: будинок дитини, дитячий будинок, школа-інтернат та інші заклади (різного підпорядкування та спрямування). Усі названі форми влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування мають різні види державної підтримки та правового регулювання юридично закріпленого нормативно-правовими документами [7].

Крім цього, слід зазначити, що діти-сироти і діти, позбавлені батьківського піклування, на сьогодні мають слабку соціальну захищеність через недосконалість законодавства в цій сфері правового регулювання суспільних відносин. Тому існує необхідність вжиття термінових, дієвих заходів для суттєвого поліпшення законодавчого регулювання влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування шляхом внесення відповідних змін до чинних підзаконних нормативних актів з метою їх відповідності вимогам Сімейного і Цивільного кодексів України [8].

Відомо, що основне призначення правових механізмів усіх форм сімейного виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування – це пом'якшення негативного впливу життєвого становища, в якому опинилась така дитина і забезпечення її права на виховання в повноцінній сім'ї. У цьому контексті особливого значення набувають такі основні області суспільних відносин у сфері захисту прав дітей, які потребують подальшого вдосконалення діючого законодавства:

- реформування інтернатних закладів та розвиток сімейних форм влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування;
- найбільш можливе в рамках існуючих ресурсів (правових, економічних, соціальних тощо) пом'якшення негативного впливу на охорону дитинства наслідків трансформаційного періоду, незавершеності економічних реформ та політичної нестабільності в країні;
- проведення роботи щодо повернення дітей з прийомних сімей і дитячих будинків сімейного типу у рідні сім'ї;
- проведення подальшої роботи щодо розробки правової бази з поліпшення фінансового становища осіб, які виховують дітей, що залишилися без належного батьківського піклування.
- В рамках перелічених напрямків суспільних відносин, що потребують юридичної роботи з вдосконалення нормативно-правових актів, можна запропонувати такі зміни в діюче законодавство:
 - законодавче визначення поняття «форма влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування» на рівні закону;
 - розробка і нормативне закріплення документу «Індивідуальний план соціального захисту дитини», в якому, в разі його запровадження в юридичну практику, повинні враховуватися безліч важливих факторів психологічної, фізіологічної і ментальної спрямованості щодо дитини, яка потребує влаштування, адже кожна дитина, яка опинилась в складних життєвих обставинах є індивідуальною особистістю;
 - удосконалення законодавства щодо вимог до спеціаліста соціальних служб з питань захисту прав дітей в напрямку висунування більш суворих вимог

щодо освіти, знань нормативних, методичних та інших розпорядчих документів й матеріалів тощо, які регламентують організацію роботи такого спеціаліста;

- для зручності службовців та потенційних усиновителів розробити якісний закон про усиновлення, який би охоплював майже усі аспекти аналізованого питання, а також провести законодавчу консолідацію нормативно-правових актів щодо інших видів сімейного влаштування дітей, позбавлених належного батьківського піклування;

- розробити механізм успадкування усиновленими дітьми житла та майна біологічних батьків, коли усиновлення не є таємним для них, та усиновителями, коли усиновлення є таємним, з метою та умовою подальшого успадкування усиновленими дітьми (шляхом, наприклад, складення заповіту);

- скасувати таємницю усиновлення (або врегулювати порядок розголосу після досягнення дитиною певного віку), що позбавляє права на соціальні гарантії, наприклад, спадкування житла та майна, і призводить до травмування психіки підлітків при відкритті таємниці;

- чітко сформулювати положення статей нормативно-правової бази так, щоб вони не допускали двозначності у трактуванні, зокрема в ст. 210 СКУ чітко перерахувати обставини, за яких можливе роз'єднання братів і сестер при влаштуванні в сім'ю (із обов'язком зазначення в документах дитини про цей факт, а також механізму подальшого інформування дитини щодо місцезнаходження братів чи сестер, в контексті скасування таємниці усиновлення), а також в ч. 2 ст. 212 СКУ щодо умов, при яких усиновлення дитини може суперечити її інтересам;

- переглянути вимоги до осіб, які були засуджені та не можуть бути усиновлювачами в напрямку їх пом'якшення (в основному, стосується осіб, які скоїли кримінальні правопорушення у ранньому віці та не мали в подальшому рецидивів; разом з можливими змінами у підзаконні нормативно-правові акти щодо більш суворого нагляду на певний час після усиновлення).

Таким чином, незважаючи на певні досягнення держави щодо поліпшення умов існування для дітей-сиріт і дітей, що залишились без належного батьківського піклування (в останні роки в Україні значно збільшилась кількість дітей, які були влаштовані у сімейні форми виховання), варто проводити подальшу юридичну роботу з удосконалення чинного законодавства з метою наближення до показників самих розвинених країн Європейської спільноти.

Л і т е р а т у р а

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР (із змінами) // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
2. Конвенція ООН про права дитини від 20.11.1989 (із змінами). – Ратифіковано Постановою ВР № 789-ХІІ від 27.02.91. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_021.
3. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 № 2947-ІІІ (із змінами) // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 21-22. – Ст. 135. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>.

4. Баран А.В. Права дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, в Україні: проблеми реалізації та захисту / А.В. Баран // Актуальні проблеми правознавства. – 2016. – № 1. – С. 5-9.
5. Закон України «Про охорону дитинства» від 26.04.2001 № 2402-III (із змінами) // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 30. – Ст. 142. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2402-14>.
6. Закон України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» від 13.01.2005 № 2342-IV (із змінами) // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 6. – Ст. 147. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2342-15>.
7. Кривачук Л.Ф. Деінституалізація соціальних послуг для дітей в Україні: розвиток сімейних форм влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування [Текст] / Л.Ф. Кривачук // Транскордонна безпека: політико-правовий, соціально-економічний, гуманітарний та екологічний вимір: Збірник матеріалів Міжнар. наук.-практ. конференції [м. Львів, 21 квітня 2017 р.]. – Львів, 2017. – С. 83-86.
8. Андріюк А.В. Основні проблеми відносно влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування в Україні та країнах ближнього зарубіжжя (теоретичні аспекти приватного та публічного права): матеріали III Міжнар. наук.-практ. Інтернет конф. [м. Львів, 24 грудня 2013 р.]. – Львів: Львівська комерційна академія, 2013. – С. 8-10.

Линник Ольга,
студентка спеціальності 081 Право.
Науковий керівник: к.ю.н., доц. Рязанцев О.Є.,
*доцент кафедри права Луцького інституту
розвитку людини Університету «Україна»*

ПРИВАТНА НОТАРІАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ

Анотація. Нотаріат є інститутом, що забезпечує охорону й захист прав і законних інтересів громадян та юридичних осіб шляхом вчинення нотаріальних дій від імені держави. нотаріат виконує превентивне завдання, запобігаючи суперечкам між сторонами правовідносин, захищаючи права осіб від можливих порушень у майбутньому, утверджуючи між ними стабільні й передбачувані відносини.

Summary. A notary is an institution that protects and protects the rights and legitimate interests of citizens and legal entities by committing notarial acts on behalf of the state. The notary carries out a preventive task, preventing disputes between the parties to the legal relationship, protecting the rights of individuals from possible violations in the future, by establishing a stable and predictable relationship between them.

Конституція України (ст. 59) гарантує кожному громадянину право на отримання кваліфікованої правової допомоги [1]. Нотаріальна діяльність спрямована на надання офіційної сили, вірогідності юридичним правам, фактам і документам. Діяльність нотаріату має певну спільність з діяльністю інших органів цивільної юрисдикції. Разом з тим, нотаріальні форма охорони й захисту відрізняється від інших форм. Особливість нотаріальної форми полягає в тому,

що вона, як правило, спрямована не на безпосередній захист, а на попередження порушення права і тому предмет її діяльності специфічний. На відміну від судової діяльності, предметом якої переважно є спори про право цивільне, предмет нотаріальної діяльності складають безспірні справи. Розвиток цивільного обороту, розширення кола об'єктів та суб'єктів приватної власності зумовлюють зростання попиту населення на нотаріальні послуги. Сучасний нотаріат як орган безспірної юрисдикції захищає суб'єктивні права й законні інтереси фізичних та юридичних осіб, надаючи правочинам публічної довіри шляхом посвідчення юридичних фактів, прав і документів, завдяки чому нотаріальна діяльність виступає особливим видом державної діяльності.

На сучасному етапі дослідження питань нотаріальної діяльності, розробка основних понять та категорій знаходить розвиток у працях вітчизняних вчених, серед яких, зокрема, В.Баранкова, М.Бондарєва, Г.Гулевська, А.Єрух, Ю.Козьяков, І.Мельник, К.Осматескул, Л.Ясінська та ін.

Іноді нотаріальну діяльність називають за її змістом засвідчувальною діяльністю, що справді розкриває її функціональне призначення та сутність як окремого виду юридичної роботи. Так, на думку А.М.Єруха, нотаріальна діяльність забезпечує виконання засвідчувальної та контрольно-реєстраційної функції під час вирішення юридичних справ [2, с. 110].

Основним суб'єктом приватної нотаріальної діяльності є власне приватний нотаріус. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про нотаріат» вчинення нотаріальних дій покладається на нотаріусів, які працюють у державних нотаріальних конторах, державних нотаріальних архівах (державні нотаріуси) або займаються приватною нотаріальною діяльністю (приватні нотаріуси) [3]. При правильному визначення статусу приватного нотаріуса найбільш значним є такі два аспекти: приватний нотаріус здійснює свою діяльність від імені держави, яка делегує йому спеціальні повноваження і наділяє його певним обсягом прав та обов'язків, при цьому приватний нотаріус не перебуває у штаті державного апарату, а організовує свою діяльність самостійно: орендує або придбаває приміщення, наймає та оплачує працю робітників, техніку та інше обладнання. При вчиненні нотаріальних дій і державні, і приватні нотаріуси рівною мірою реалізують усі функції нотаріальної діяльності: забезпечення безспірності та доказової сили документів, законності вчинюваних актів, сприяння фізичним та юридичним особам у здійсненні їх прав та законних інтересів.

Реєстрація приватної нотаріальної діяльності провадиться Головним управлінням юстиції Міністерства юстиції України в Автономній Республіці Крим, управліннями юстиції обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій за заявою особи, яка має свідоцтво про право на заняття нотаріальною діяльністю. Приватний нотаріус на підставі реєстраційного посвідчення виготовляє печатку із зображенням Державного Герба України із зазначенням посади, свого прізвища, імені та по батькові, а також нотаріального округу і відкриває розрахунковий та інші рахунки в установах банків.

Припинення приватної нотаріальної діяльності регулюється ст. 30 Закону України «Про нотаріат». Із припиненням приватної нотаріальної діяльності

реєстраційне посвідчення анулюється, і особа перестає бути приватним нотаріусом. Частина 1 ст. 30 Закону України «Про нотаріат» встановлює перелік випадків, коли приватна нотаріальна діяльність особи припиняється [3]. Цей перелік є вичерпним і не підлягає розширеному тлумаченню.

Нотаріальні дії завжди вчинюються від імені держави і мають державно-публічний характер - тільки цим забезпечується виконання нотаріальних функцій, і тільки це є гарантом доказової сили нотаріальних документів. Держава наділяє приватно практикуючого нотаріуса певними повноваженнями, що в сукупності складають його компетенцію.

Роль приватного нотаріату в Україні суттєво зростає. Це обумовлюється розвитком цивільного обігу розширенням кола об'єктів приватної власності та зростанням потреби у ефективній та високопрофесійній діяльності нотаріусів. У правовій системі нотаріат відіграє значну роль як орган безспірної цивільної юрисдикції та превентивного правосуддя.

Л і т е р а т у р а

1. Конституція України : Верховна Рада; Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР зі змінами № 9-рп/2005 (v009p710-05) від 13.10.2005. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1798-12>
2. Єрух А. М. Практичний курс нотаріату: Зразки нотаріальних документів. Роз'яснення. Коментарі / А.М. Єрух, Ю.М.Козьяков // Київська міська палата приватних нотаріусів. — К.: Істина, 2006. — 567с.
3. Про нотаріат : Верховна Рада; Закон України від 02.09.1993 № 3425-ХІІ № 3538-ІV (3538-15) від 15.03.2006// ВВР, 2006, № 35, ст.295 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1798-12>

*Литовка Марина,
студентка групи ЮІ-141
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Капліна Г. А.*

ОСОБЛИВОСТІ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Зобов'язальне право є найбільшою підгалузі цивільного права і розуміється як сукупність норм прав, які регулюють відносини, пов'язані з переходом майнових благ від одних осіб до інших, а також з використанням нематеріальних благ у товарному обігу.

Дані відносини виникають у зв'язку і з приводу передачі майна у власність або інше речове право; виконання робіт; реалізації результатів творчої діяльності; надання послуг; а також виникають із спільної діяльності, або з односторонніх дій; нарешті, внаслідок заподіяння шкоди і безпідставного

збагачення. Сутність же зобов'язання «полягає у майновому інтересі, з'єднаному з зобов'язальними відносинами».

Основні завдання, які покликане вирішувати зобов'язальне право, тобто його функції, становлять організація господарських зв'язків між суб'єктами ринкових відносин, закріплення і охорона відносин товарного обороту. З ускладненням і розвитком товарного обороту зростає роль зобов'язального права.

Все різноманіття відносин, що виникають у цивільному обороті, описують одним терміном - «зобов'язальні правовідносини», які при всьому їхньому зовнішньому розходженні мають якоїсь юридичної спільності, що дозволяє систематизувати ці відносини, вишукуючи їх характерні ознаки. Зобов'язальні правовідносини в цивільному праві прийнято іменувати зобов'язаннями.

Поняття зобов'язання є для юриспруденції фундаментальним. Проте в різних зарубіжних країнах по-різному ставляться до питання про визначення зобов'язання в законі, тобто про легальне визначенні.

Зобов'язальне право — підгалузь цивільного права, норми якої регулюють відносини майнового обігу, що виникають при переході матеріальних та інших благ від однієї особи до іншої.

Норми зобов'язального права об'єднані в окрему книгу Цивільного кодексу України, яка регулює загальні засади встановлення, виконання та припинення зобов'язань, правові наслідки їхнього порушення, а також окремі види зобов'язань (договорів).

Романо-германська правова система охоплює - зобов'язальне право, яке є одним з основних інститутів, тоді як в англо-американському праві не існує аналогів навіть самого терміна «зобов'язання» і, звісно, не можна говорити про існування чітко окресленого інституту зобов'язального права.

Країни кодифікованого цивільного права зобов'язання регулюються спеціальними параграфами цивільних кодексів, об'єднаними в певних структурних підрозділах. Так, у Німецькому Цивільному кодексі право зобов'язальних відносин регламентується книгою два: «Зобов'язальне право», яка охоплює норми про зміст зобов'язань, загальні положення про договори, припинення зобов'язань, множинність боржників і кредиторів, а також положення, щодо окремих видів договірних та не договірних зобов'язань. Також діють інші спеціальні закони щодо окремих видів зобов'язань.

Ні в Англії, ні в США немає узагальненого поняття зобов'язання, проте зобов'язальні правовідносини постійно розглядаються у зв'язку з договором або деліктом.

В континентальній правовій системі поняття зобов'язання розглядається як обов'язок боржника надати дещо кредитору, вчинити або утриматися від вчинення певних дій в інтересах останнього. Згідно з положеннями Німецького Цивільного кодексу зобов'язання — це правовідношення, в якому кредитор має право вимагати від боржника виконання дій, які реалізують обов'язок, або утримання від виконання певної дії. Німецька юридична література також розглядає зобов'язання і в широкому розумінні, як переважно двосторонні відносні правовідносини, які зазвичай мають тривалий характер і полягають в

обов'язку виконання (боржником) та можливості застосування примусу до виконання (кредитором) певних дій. Можна зробити висновок, що за німецькою доктриною, основу зобов'язальних правовідносин становлять «заборговані» послуги, тобто ті, що він зобов'язаний виконати, а тому мусить звикнути до підвищеної уваги до нього з боку кредитора; до них безпосередньо прилягає обов'язок відшкодування шкоди.

Французький Цивільний кодекс не дає тлумачення поняття «зобов'язання», а доктрина, виходячи з поняття договору, визначає його як правовий зв'язок, у якому одна особа зобов'язується стосовно іншій до певного надання, вчинення дії чи утримання від певних дій.

Підставами виникнення зобов'язань є договір, квазідоговор і квазіделікти. Квазідоговор і квазіделікти передбачаються в законодавчому праві не всіх країн.

Учасниками зобов'язань мають бути дві сторони: кредитор (який вимагає виконання або утримання від вчинення певної дії) і боржник (зобов'язаний виконувати або не вчиняти певні дії). Обидві сторони в зобов'язанні можуть бути представлені як однією, так і кількома особами, права та обов'язки між якими можуть розподілятися по-різному залежно від змісту зобов'язання. Також можна додати що учасником таких правовідносин можуть бути також треті особи, у яких є право вимагати від боржника виконання передбаченої зобов'язанням дії на такому ж рівні, як кредитор.

Завданням зобов'язального права вважається регулювання відносин цивільно-правового обігу: надання речей (купівля-продаж, обмін, дарування), «тривале» надання речей (найму, оренда), надання послуг у широкому розумінні (трудоий договір, підряд, туризм, страхування).

Класифікація зобов'язань в різних правових системах і в різних країнах має свої особливості. Наприклад, у праві Німеччини найбільш загальним є поділ зобов'язань за підставами виникнення: а) із угод (договірні); б) переддоговірні (виникають внаслідок взаємодії договірного відношення з соціальним контактом) і квазідоговірні (з відносин, схожих із договірними); в) із закону (виникають із ведення справ без доручення, безпідставного збагачення, незаконних дій (деліктні), утримання, спадкування тощо).

Французьке право розділяє зобов'язання на: а) договірні (виникають із договорів) і б) не договірні (виникають із делікту, квазіделікту, квазідоговору, закону). Такий поділ зображений в структурі Французького Цивільного кодексу. Квазідоговірні зобов'язання виникають між особами, які не уклали ніяких угод, але вони перебувають у відносинах, схожих з договірними (ведення чужих справ без доручення, безпідставне збагачення та ін.). Квазідоговорами є дії однієї особи, що вчиняються з її власної волі від імені іншої, з яких виникають обов'язки перед третіми особами.

Юридична наука не зупинилась одному критерію зобов'язань, вона також розглядає класифікацію зобов'язань і за іншими критеріями: за змістом, предметом, характером поведінки боржника тощо. Так, розрізняють зобов'язання: подільні (можуть виконуватися частинами) і неподільні (виконуються тільки повністю); предметом яких є заміни (родові) та незамінні (індивідуально-визначені) речі; позитивні (боржник має вчинити якусь дію) і

негативні (має утриматися від вчинення певних дій); альтернативні (боржник має право на власний розсуд виконати одну з кількох заздалегідь погоджених дій) і факультативні (у разі неможливості виконання основної дії боржник має право замінити її на іншу, заздалегідь обумовлену дію); захищені позовом, або так звані «одягнені», (можуть бути виконані в примусовому порядку) і незахищені позовом (у романо-германському праві — натуральні; в англо-американському — «безсилні договори»), або так звані «голі», зобов'язання (не можуть захищатися позовом, тобто не можуть бути виконані в примусовому порядку, їх дійсність залежить від добровільного визнання їх боржником, а їх виконання є правомірною дією). В усіх країнах до останніх відносять зобов'язання, по яких закінчився строк позовної давності. У континентальному праві це також зобов'язання сплатити борг за азартними іграми чи парі, надання утримання позашлюбній дитині, виплати аліментів родичам, які не мають такого права за законом, зобов'язання, що покладені на спадкоємця за заповітом, який є недійсним через порушення форми укладення, виплати не обумовлених у договорі відсотків за грошовою позикую та деякі інші.

З усього вище викладеного можна зробити висновок, у зарубіжному праві немає єдиного підходу до даного інституту. Саме тому, я вважаю, що треба у нашій країні запровадити цю тенденцію, а саме, зробити єдиний підхід для інституту «зобов'язальне право», а також визначити його поняття (в англо-американському праві).

Л і т е р а т у р а

1. Цивільний кодекс України // від 16 січня 2003р. за № 435-IV. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
2. <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
3. Канзафарова И.С. Гражданское и торговое право зарубежных стран. Учебное пособие. – Харьков: Одиссей, 2003.
4. Коммерческое право зарубежных стран. Учебник для вузов. / Бушев А.Ю., Макарова О.А., Попондопуло В.Ф. – СПб.: Питер, 2003.
5. Савельев В.А. Германское гражданское уложение. - М., 1983. - 61 с.
6. Савельев В.А. Гражданский кодекс Германии. - М.: Юрист, 1994. - 95 с.
7. Французский гражданский кодекс / Науч. ред.: Д.Г. Лавров; Пер. с франц.: А.А. Жукова, Г.А. Пашковская. – СПб.: Юридический центр Пресс, 2004. – 1101 с. - (Законодательство зарубежных стран). - ISBN 5-94201-299-7.

*Мороз Віталій,
студент групи ЮІ - 141
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Капліна Г.А.*

ЮРИДИЧНА ОСОБА В ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Зарубіжні країни на протязі сторіччя розвивались досить швидко. Темпи розвитку обумовлені тим, що – є висока економічна стабільність. Промислові революції спричинили розвиток нових галузей виробництва. А виробництво спричинило розвиток нового класу – буржуазії. Деякі буржуа об'єднувались в товариства, організації. Для буржуа було необхідним щоб їхнє право власності було захищено на національному рівні. Таким чином, на законодавчому рівні необхідно було вивести нові правові категорії осіб, які були зайняті в господарстві.

Серед цих категорій є – юридичні особи. Юридичні особи в праві зарубіжних країн — це передусім різноманітні підприємницькі об'єднання. Вони відіграють вирішальну роль в економіці будь-якої держави, відповідно інститут юридичних осіб є одним із центральних інститутів цивільного права в зарубіжних країнах.

Юридична особа (в праві зарубіжних країн) — це суб'єкт цивільного права, що має притаманні лише йому майнові та інші права й обов'язки, виступає від свого імені та існує незалежно від осіб, що входять до його складу [1, с.120]. Проаналізуємо поняття «юридична особа» на прикладі найбільш розвинених країн.

Чинне Німецьке цивільне уложення 1896 р. (надалі - НЦУ) містить окрему главу за назвою "Юридичні особи", в якій юридичні особи розподіляються на товариства та установи, при цьому зазначено, що товариства можуть бути такими, які не мають за мету ведення господарчого підприємства (§ 21), та такими, що мають за мету ведення господарчого підприємства (§ 22)9. Водночас, за правом Німеччини юридичними особами визнаються об'єднання осіб та (або) капіталів, а також об'єднання цільового майна, які закон визнає як самостійні суб'єкти майнових відносин [1, с.90]

Звід англійського цивільного права від 1938 р. у главі II, яка має назву "Юридичні особи (об'єднання осіб)", містить статтю 14, де зазначено, що об'єднання осіб можуть бути корпоративними (тобто такими, що утворюють корпорацію) та не корпоративними (тобто такими, що не утворюють корпорацію). Серед юридичних осіб Звід у ст. 16 виділяє "корпорацію в силу давності", під якою розуміється об'єднання осіб, яке користується правами корпорації з незапам'ятних часів [1, с.92].

Сучасна цивілістична доктрина Великої Британії при визначенні поняття "юридична особа" частіше оперує терміном "компанія" та формулює його таким чином: 1) учасники компанії несуть відповідальність за зобов'язаннями компанії

в межах вартості належних їм паїв; 2) майно компанії відокремлене від майна її учасників; 3) компанія існує незалежно від її учасників; 4) компанія як самостійний суб'єкт права від свого імені може укладати угоди та виступати як позивач та відповідач. Таким чином, англійське право не надає легальної дефініції поняттю юридичної особи і розуміє під нею у загальному вигляді компанію, що складається із сукупності осіб та являє собою єдине ціле, відмінне від осіб - її учасників.

У США юридична особа здебільшого трактується як "корпорація", поняття та основні ознаки якої були сформовані відповідними судовими прецедентами. Свого часу, в 1819 р., в узагальненому вигляді ці питання були відображені Верховним судом США таким чином: "Корпорація являє собою штучне утворення, невидиме, невідчутне, таке, що існує лише у припущенні права; воно має лише ті властивості, які або виразно надає йому статут, або притаманні самому його існуванню"¹. Сучасна наукова доктрина США визначає корпорацію як штучне утворення, що має статус особи та існує незалежно від її учасників, наділене здатністю безперервного право наступництва незалежно від змін у складі його членів, на визначений строк або безстроково, та таке, що діє як організація або окрема особа у справах, які належать до загальної мети корпорації, в межах влади та повноважень, що покладені законом на таку особу [1, с.94].

У Франції статус юридичної особи, відповідно до наукової французької доктрини, мають об'єднання осіб та (або) капіталів, що існують з юридичної точки зору самостійно та незалежно від осіб, які до них входять. Такі об'єднання визнаються юридичними особами після їх реєстрації у відповідному державному органі або реєстрі - торговому реєстрі, префектурі тощо. А у 1984 р. Касаційний суд Франції виніс рішення, відповідно до якого статус юридичної особи може бути визнано за будь-яким об'єднанням осіб, що має мету, яка є ясно вираженою та такою, що не суперечить закону [1, с.96].

Таким чином, у цілому під юридичною особою в західних правових системах розуміють організацію або установу, що виступає як самостійний учасник цивільних правовідносин.

Країни Європи розпочали процес інтеграції у другій половині 20 ст., що призвело до створення Європейського Союзу (далі - ЄС). В цьому контексті для регулювання правових відносин юристам довелося створити нову законодавчу базу для функціонування ЄС. Оскільки країни-учасниці ЄС до створення об'єднання мали власне історично-сформоване право, то учасникам союзу необхідно було імплементувати до свого національного законодавства положення європейського права. Так, Договір про Функціонування Європейського Союзу: Відповідно до положень ст. 54 ДФЄС компанії і фірми, які створені згідно із законодавством держави-члена і мають власний зареєстрований офіс, центральну адміністрацію або головне місце підприємницької діяльності в межах Співтовариства, "отримують такі ж повноваження, як і фізичні особи, що є громадянами такої держави-члена". Поняття "компанії та фірми" визначене в п. 2 ст. 54 ДФЄС та поширюється на ті компанії і фірми, що "діють на основі цивільного і комерційного права, включаючи кооперативні товариства та інші юридичні особи, що підлягають

регулюванню в рамках приватного чи публічного права, за виключенням неприбуткових юридичних осіб" [2,с.110].

Таким чином, положення установчого договору містять посилання на національне законодавство держав-членів. Проте порядок створення і діяльності юридичних осіб у законодавстві різних держав-членів суттєво відрізняється. Так, неодноразово визначається національність юридичної особи (в деяких державах - за місцем реєстрації компанії, в інших - за місцем ведення основної підприємницької діяльності). Існують відмінності в обсязі правоздатності юридичних осіб. Більше того, у правових теоріях держав-членів, що належать до різних систем права, є відмінності й у самому визначенні поняття юридичної особи. Такі розбіжності спричиняють конкуренцію законодавства держав-членів і призводять до виникнення реальних перешкод на шляху до інтеграції.

Для їх подолання в установчий договір було включено норму, що дозволила інститутам ЄС гармонізувати корпоративне право держав-членів шляхом прийняття директив. Така гармонізація повинна здійснюватись у міру необхідності і має забезпечити єдиний рівень захисту компаній і третіх осіб у межах Союзу. Прийняті на підставі зазначених положень директиви започаткували корпоративне право ЄС.

Таким чином, створення юридичних осіб обумовлена потребою в економічному розвитку країни. Тому держави ЄС заохочують створення різних організацій і створюють спрощену систему законодавства з метою існування юридичних осіб незалежності від кордонів.

Л і т е р а т у р а

1. Шимон С. І. Цивільне та торгове право зарубіжних країн: Навч. посіб. (Курс лекцій). — К.: КНЕУ, 2004
2. Право Європейського Союзу : підручник / за ред. В. І. Муравйова. – К. : Юрінком Інтер, 2011. – 704 с.

*Нікітіна Ольга,
студентка групи ЮІ - 152
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Капліна Г.А.*

ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ НЕПОВНОЛІТНІХ В УКРАЇНІ

Зобов'язання щодо відшкодування шкоди є одним із найдавніших різновидів цивільних правовідносин. У разі невиконання своїх обов'язків фізична особа повинна нести самостійну майнову відповідальність. Це є одним з елементів змісту цивільної дієздатності фізичної особи. Порядок відшкодування шкоди, завданої однією із категорій фізичних осіб — неповнолітніх займає особливе місце в цивільному праві та потребує ретельної

уваги через специфіку їх правового становища. Відповідальність за протиправні дії неповнолітніх осіб в цивільному праві є актуальною, бо цей інститут впливає на подальшу поведінку, виховання та виконання завдань профілактики правопорушень серед неповнолітніх.

Питання особливостей цивільно-правової відповідальності неповнолітніх були предметом численних наукових досліджень таких учених як: А.М. Белякова, В.В. Глянецв, С.Є. Донцов, О.В. Дзера, Ю.О. Заїка, Н.М. Єршова, Н.С. Кузнецова, І.С. Канзафарова, М.В. Логвінова, Г.К. Матвєєв, Н.С. Малєїн, М.Я. Мариніна, Р.А. Майданик, В.П. Мироненко, О.Й. Пергамент, С.Д. Русу, С.Я. Ременяк, Є.А. Флейшиц, Я.М. Шевченко, Ж.Л. Чорна, К.Б. Ярошенко та ін.

Метою роботи є дослідження особливостей цивільно-правової відповідальності неповнолітніх осіб, визначення умов притягнення неповнолітніх до цивільної відповідальності, з'ясування специфіки вини батьків або усиновлювачів за шкоду, завдану неповнолітніми.

Відповідно до ст. 32 ЦК неповнолітньою особою визнається фізична особа віком від 14 до 18 років [1]. Порядок притягнення неповнолітніх до цивільної відповідальності, відшкодування заподіяної шкоди, визначається об'ємом і характером їх цивільної дієздатності [2, С. 99]. Згідно зі ст. 30 ЦК України, дієздатність фізичної особи — це її здатність своїми власними діями здобувати для себе цивільні права і самостійно їх здійснювати, а також здатність своїми діями створювати для себе цивільні обов'язки, самостійно їх виконувати і нести відповідальність у випадку їхнього невиконання

Законом не передбачена повна цивільна дієздатність неповнолітніх, через недосягнення певної фізичної та інтелектуальної зрілості, що є важливим при розумінні юридичної значимості своїх дій. Але, за загальним правилом відзначається, що в цивільному праві неповнолітні є повністю деліктоздатними, тобто вони здатні нести відповідальність за вчинені правопорушення. Протиправна поведінка у вигляді правопорушення, тягне за собою заподіяння шкоди особі або її майну. Саме протиправна поведінка є підставою виникнення зобов'язань, що виникають внаслідок заподіяння шкоди. Тому, до осіб від 14 до 18 років застосовуються загальні умови притягнення до цивільної відповідальності. Так, ч. 2 ст. 32 ЦК закріплює, що відповідальність за порушення договору, укладеного самостійно та договору укладеного за згодою батьків (усиновлювачів), піклувальника, неповнолітня особа несе самостійно.

Однак на практиці досить часто мають місце випадки, коли завдана шкода особами, які не володіють повною цивільною дієздатністю або які залежно від різних обставин не можуть в повному обсязі усвідомлювати значення своїх дій та керувати ними, тягне за собою відповідальність інших осіб - батьків за дії неповнолітніх, опікунів, тільки за наявності їх вини. Це є особливостями відшкодування шкоди, завданої неповнолітніми, які вирізняються спеціальним характером. Згідно ч. 2 ст. 1179 ЦК у разі відсутності у неповнолітньої особи майна, достатнього для відшкодування завданої нею шкоди, ця шкода відшкодовується в частці, якої не вистачає, або в повному обсязі її батьками (усиновлювачами) або піклувальником, якщо вони не доведуть, що шкоди було завдано не з їхньої вини.

Так, законодавець прямо встановлює залежність поведінки неповнолітніх з вихованням у сім'ї. Ми погоджуємося з думкою авторів, які зазначають, що в більшості випадків, протиправна поведінка дітей обумовлюється неналежним вихованням у сім'ях. І тому, нездійснення певного контролю за неповнолітніми, неналежне виховання у сім'ї, призводить до неправомірної поведінки неповнолітніх, що тягне завдання шкоди, а на батьків покладається тягар цивільно-правової відповідальності. Невиконання батьківських обов'язків, яке спричинило шкоду в наслідок дій неповнолітніх, є виною протиправної поведінки з боку батьків [3, С. 258].

Щодо відповідальності батьків, які позбавлені батьківських прав, в цьому випадку ситуація з притягненням до відповідальності складається по-іншому. Відповідно до ст. 1183 ЦК батьки зобов'язані відшкодувати шкоду, завдану дитиною, щодо якої вони були позбавлені батьківських прав, протягом трьох років після позбавлення їх батьківських прав, якщо вони не доведуть, що ця шкода не є наслідком невиконання ними своїх батьківських обов'язків. Ми вважаємо, що не доцільно встановлювати конкретні часові обмеження у можливості покладення відповідальності на батьків, оскільки, перш за все, важливо встановити зв'язок між неправомірними діями неповнолітнього, які спричинили шкоду, та виконанням особами, які ще не були позбавлені батьківських прав, батьківських обов'язків.

Таким чином, відповідно до цивільного законодавства неповнолітні особи несуть особисто відповідальність за порушення договору, який вони уклали самостійно. У випадку, коли у неповнолітньої особи недостатньо майна для відшкодування шкоди, додаткову відповідальність несуть батьки або піклувальник, якщо вони дали згоду на укладення договору та у разі встановлення їх вини. Саме інститут відповідальності є дієвим методом впливу на поведінку суб'єктів цивільних правовідносин. Для того, щоб досягти дієвості цивільно-правової відповідальності, треба враховувати особливості правового статусу неповнолітнього, а саме вік, участь батьків у вихованні неповнолітньої особи, об'єм дієздатності, майнове становище неповнолітнього та особи, відповідальної за її виховання.

Л і т е р а т у р а

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV [Електронний ресурс]// Відомості Верховної Ради України 18.12.2016 – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15/>
2. Чорна, Ж.Л. Особливості цивільно-правової відповідальності за шкоду, завдану неповнолітніми [текст] / Ж.Л.Чорна // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. - 2015. - №3. - С.98-103.
3. Цивільне та сімейне право України : навч.-практ. посіб. / за ред. С. О. Харитонова, А. І. Дрішлюка. — Вид. 2-ге, переробл. та допов. — Х. : Одіссей, 2003. - 464 с.

*Приймак Кирило,
студент групи ЮІ-141
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Капліна Г.А.*

ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ЗАРУБІЖНОГО ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА

Цивільне право в Україні не ізольовано від цивільного права зарубіжних країн. Воно взаємодіє з ним, зазнає його впливу і, в свою чергу, впливає на нього. Вивчення зарубіжного цивільного права здійснюється на підставі порівняльного методу. На цій базі в Україні формується наука порівняльного цивільного права як частина міжгалузевої дисципліни порівняльного правознавства. Порівняльно-правові дослідження передбачають вивчення не лише правових норм та інститутів, а й судової практики та доктрини інших країн. У практичному плані порівняльно-правовий аналіз зарубіжного цивільного права відіграє важливу роль у законодавчій та правозастосовній діяльності, у міжнародно-правовій практиці при підготовці й тлумаченні міжнародних правових актів. Всесвітній досвід показує, що будь-яка доцільна правова реформа, запроваджена в одній країні, обов'язково повторювалася з деякими модифікаціями в інших. Так було, наприклад, з рецепцією французького цивільного кодексу, англійського акту про чеки, німецьких норм про компанії з обмеженою відповідальністю тощо. Законодавча практика України також сприймає досвід (і позитивний, і негативний) зарубіжних правових доктрин і законодавства. Так, правові акти про акціонерні товариства готувались з урахуванням зарубіжного акціонерного та іншого законодавства.

Сьогодні важливо вивчати взаємодію цивільного права України та цивільного права зарубіжних країн. Тим більше, що правові системи різних країн виявляють все більшу схильність до зближення, певної уніфікації, що, зокрема, спрощує міжнародні стосунки, дає можливість гармонізувати національні галузі права. Міжнародна договірна уніфікація також потребує вивчення зарубіжного цивільного права. Створенню уніфікованих актів передують ретельна підготовча робота, порівняльні дослідження відповідного нормативного матеріалу багатьох країн з метою встановлення як схожих положень, так і відмінностей, відносно яких необхідно досягти єдності. Прикладом уніфікації цивільних норм шляхом укладення міжнародно-правових актів можна назвати Конвенцію ООН про договори міжнародної купівлі-продажу товарів 1980 р. Наслідком взаємодії вітчизняного цивільного права з іноземним є застосування останнього суб'єктами цивільних правовідносин з іноземним елементом, судовими та арбітражними органами України. Наприклад, суд відповідно до закону застосовує норми іноземного права. Ст.569 ЦК України встановлює, що права і обов'язки сторін по зовнішньоторговельній угоді визначаються за законами місця її укладення, якщо інше не встановлено погодженням сторін. Отже, якщо місце укладення угоди за кордоном, сторони

чи арбітраж застосовуватимуть для регулювання відносин по угоді іноземний закон.

Взаємодія вітчизняного та іноземного цивільного права відбувається і у таких формах, як надання іноземній правовій нормі значення юридичного факту (наприклад, урядовими постановами можуть встановлюватися обмеження щодо громадян держав, в яких передбачено спеціальні обмеження цивільної правоздатності громадян України), або виступ іноземної правової норми передумовою акту правозастосування (наприклад, іноземним громадянам надається певний статус при умові взаємності). В усіх цих випадках необхідно звертатися до іноземного права. Нормам вітчизняного цивільного права також надається юридичне значення за кордоном. З науково-пізнавального боку вивчення зарубіжного цивільного права дозволяє теоретично осмислити провідні закономірності його розвитку, краще засвоїти своє національне цивільне право. Порівняльне цивільне право розширює науковий світогляд, підвищує правову культуру юриста, є формою розвитку міжнародних наукових зв'язків.

Майнові та особисті немайнові відносини у багатьох західних країнах урегульовані двома галузями права - цивільним та торговим. Це так звана дуалістична система приватного права. Вона існує у західних країнах континентальної Європи, а також і країнах, що реценіювали західноєвропейські правові моделі. Торгове право, як відокремлена від цивільного галузь права, виникло у середньовіччі. Це було пов'язано з діяльністю купецьких станів. Спочатку торгове право було звичним правом торгівців, об'єднаних у корпорації. Потім потреби обігу викликали створення єдиних правил торгівлі у межах міст, союзів (наприклад, Збірник морського права Ганзейського союзу), а згодом і у межах держави. Французька буржуазна революція ліквідувала поділ суспільства на стани, і станове торгове право перетворилось у право загального характеру, що регулює торгівлю. Воно збереглося до наших часів. Це пояснюється тим, що цивільне право не мало спеціальних інститутів та норм для регулювання нових відносин торгового обігу, який швидко розвивався.

Норми торгового права розглядаються як спеціальні щодо норм цивільного права. У країнах англосаксонської правової системи (Англія, США та ін.) немає поняття цивільного та торгового права. Торгове право Англії було поглинуто "загальним" правом ще у XVII ст. Що ж до діючого у США Торгового кодексу, то він не відповідає європейській концепції торгового права і не змінює системи американського права. Майнові і зв'язані з ними немайнові відносини країн англосаксонського права регулюються не галузями цивільного та торгового права, а окремими правовими інститутами. Розширення сфери відносин, що регулюються торговим правом, розвиток міжнародної торгівлі підвищують роль торгового права. Його принципи втрачають спеціальний характер і стають принципами цивільного права. Наприклад, норми, які первісне стосувалися торгових угод, стають загальними нормами зобов'язального права; правила про банкрутство вже застосовуються не тільки до комерсантів, а й до будь-яких осіб. В окремих країнах цей процес, який дістав назву "комерціалізації" цивільного права, привів навіть до об'єднання торгового та цивільного права в єдину кодифікацію. Так, ще у 1911 р.

Швейцарія включила норми торгового права до зобов'язального закону, який був частиною цивільного кодексу. Італія у 1942 р. прийняла єдиний цивільний кодекс. Проте цей процес не означає зникнення таких спеціальних норм торгового права, як торгове представництво, торгова реєстрація, право на фірму тощо.

Система цивільного права країн з дуалістичним характером приватного права включає такі правові інститути: становище фізичних і юридичних осіб; сімейне право; право на речі; зобов'язання договірні, квазідоговірні, із заподіяння шкоди та безпідставного збагачення; спадкоємництво.

Система торгового права складається з інститутів, норми яких регулюють правове становище та діяльність комерсантів, торговельні угоди і торгове представництво, кредитні цінні папери, морську торгівлю, несплатоспроможність і банкрутство. До торгового права тяжіють інститути авторського та патентного права.

Англо-американська система "загального" права не знає ні цивільного, ні торгового права. Відносини, які регулюються континентальним цивільним і торговим правом, охоплюються у цих країнах нормами окремих правових інститутів, зокрема сімейним правом, спадковим правом, правомнерухомої власності, правом рухомої власності, правом договорів, агентським договором, деліктним правом, правом компаній та товариств, страховим правом, банківським правом, патентним та авторським правом, морським правом, правом неспроможності та банкрутства, правом обігових документів тощо. Названі інститути часто носять комплексний характер з погляду поділу права на публічне і приватне. У східноєвропейських країнах можна виділити такі особливості системи цивільного права: а) тенденція відокремлення інститутів відповідальності та особистих немайнових прав; б) не всі системи мають загальну частину у звичайному її розумінні; в) у цивільному праві з'являється новий інститут - послуг.

В якості підведення підсумків розгляду джерел цивільного та торгового права зарубіжних країн можна виділити які правові інститути у сукупності створюють систему цивільного права. Виділяються: загальна частина (норми відносно джерел цивільного права, їх тлумачення та застосування, суб'єкти, угоди, представництво тощо); Особлива частина (право на речі, яке охоплює право власності, право на чужі речі, право забудівлі, право користування; авторське, винахідницьке право та право на промисловий зразок; зобов'язальне право; спадкове право). У багатьох західних країнах майнові та особисті немайнові відносини урегульовані двома галузями права - цивільним та торговим. Таке розмежування газузей та інститутів у західних країнах більш досконале ніж в Україні. Надалі важливо вивчати взаємодію цивільного права України та цивільного і торгового права зарубіжних країн, виявляти недоліки та удосконалювати вітчизняне право.

Л і т е р а т у р а

1. Безбах, В.В. Цивільне та торгове право зарубіжних країн: навчальний посібник. - М.: МЦФЕР, 2009. - 896 с.;

2. Богустов, А.А. Цивільне та торгове право зарубіжних країн. - М.: ТетраСистемс, 2011. - 128 с.;
3. Васильев, Е.А., Комаров, А.С. Цивільне та торгове право зарубіжних держав: підручник для вузів (у 2 т.), Т. 1. - Вид. 4-е, перераб. і доп. - М.: Міжнар. відносини - 2015. - 556 с.;
4. Зенін, І.А. Цивільне та торгове право зарубіжних країн: навчальний посібник. - М.: Юрайт, 2009. - 238 с.;
5. Кудінов, О.А. Цивільне та торгове право зарубіжних країн. Короткий курс. - М.: Дашков і К, 2010. - 92 с.;
6. Мурунова, А.В. Цивільні і торгові кодекси зарубіжних країн. Порівняльно-правовий аналіз: навчальний посібник. - Н. Новгород: Нижегород. держ. архіт. - Будув. ун-т, 2007. - 83 с.;
7. Піляева, В.В. Цивільне та торгове право зарубіжних країн. - М.: Велбі, 2008. - 144 с.;
8. Пятин, С.Ю. Цивільне та торгове право зарубіжних країн. - М.: Дашков і К, 2008. - 260 с.;
9. Солодченко, В.С., Котов Г.М. Цивільне та торгове право зарубіжних держав: навчальний посібник. - СПб.: Видавничий центр СПбГМТУ, 2012. - 243 с.

Сітченко Леонід,

студент групи ПР-162д

юридичного факультету СХУ ім. В. Даля;

Гніденко Вікторія,

*аспірант кафедри правознавства, асистент
юридичного факультету СХУ ім. В. Даля.*

ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ ПРАКТИКИ ЄСПЛ ПРИ РОЗГЛЯДІ ЦИВІЛЬНИХ СПРАВ

Визначення місця, ролі та значення судової практики Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ), як джерела правового регулювання цивільно-правових та цивільно-процесуальних відносин є актуальним та дискусійним питанням не тільки вітчизняної науки, а й як би не дивно це було й вітчизняної сучасної судової практики.

Впровадження у правову систему нашої держави практики ЄСПЛ відбулося на певних правових підставах. Першим кроком стала ратифікація Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція)[1], яка відповідно ст. 9 Конституції України, як чинний міжнародний договір, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, стала частиною національного законодавства України.

Саме Законом України «Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року» передбачається визнання Україною юрисдикції Європейського суду з прав людини, зокрема п. 1 зазначає: «Україна повністю визнає на своїй території ... без укладення спеціальної угоди

юрисдикцію Європейського суду з прав людини в усіх питаннях, що стосуються тлумачення і застосування Конвенції»[1].

В свою чергу ЄСПЛ, як орган який тлумачить положення Конвенції, створює не норми права, а складає практику їх застосування, тим самим роз'яснює положення Конвенції з урахуванням всебічного міжнародного досвіду та світогляду.

Відповідно до статті 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» [2, ст.17] суди застосовують при розгляді справ Конвенцію та практику ЄСПЛ як джерело права. Згідно статті 19 Закону України «Про міжнародні договори України» [3, ст.19] якщо міжнародним договором України, який набрав чинності в установленому порядку, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені у відповідному акті законодавства України, то застосовуються правила міжнародного договору.

Та незважаючи на те, що ЄСПЛ забезпечує остаточне тлумачення прав і свобод, визначених у Конвенції, про що вказано у національному законодавстві, а національні органи влади повинні враховувати принципи, що випливають з його рішень з подібних питань, навіть якщо вони стосуються інших держав, в Україні, як свідчить аналіз судової практики, виникли певні проблеми щодо застосування практики ЄСПЛ, як джерела права при розгляді цивільних справ.

Єдиний державний реєстр судових рішень при «Пошуку за контекстом» за сентенцією: «Україна не була стороною, тому положення вказаних рішень Суду не мають прецедентний характер у даній справі та не можуть бути застосовані» надає перелік справ, у тексті яких вона була використана.

Так у справі № 22-ц/796/10003/2016 Апеляційний суд м. Києва вказав у своєму рішенні наступне: «Зазначасмо, що так, дійсно відповідно до статті 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» суди застосовують при розгляді справ Конвенцію та практику Суду як джерело права.

Одночасно, у статті 1 цього Закону зазначено, що поняття «рішення» за вказаним законом означає: а) остаточне рішення Суду у справі проти України, яким визнано порушення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод; б) остаточне рішення Суду щодо справедливої сатисфакції у справі проти України; в) рішення Суду щодо дружнього врегулювання у справі проти України; г) рішення Суду про схвалення умов односторонньої декларації у справі проти України.

А згідно з частиною першою статті 46 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод Високі Договірні Сторони зобов'язуються виконувати остаточні рішення Суду в будь-яких справах, у яких вони є сторонами.

У вище згаданій справі суд зазначав що: «У наведених позивачем вище справах - Україна не була стороною, тому положення вказаного рішення Суду не мають прецедентний характер у даній справі та не можуть бути застосовані до правовідносин щодо обчислення судового збору, його сплати, а також звільнення осіб від його сплати, які регулюються національним законодавством України. Щодо доктринального характеру рішень Суду, то доктринальні положення не є джерелом права за українським законодавством»[4].

Аналогічні формулювання містяться у справі № 22-ц/796/7584/2016 (Апеляційний суд м. Києва); у справі № 6-967ц16 (Верховний суд України); у справі № 6-758ц16 (Верховний суд України); справі № № 520/13152/16-ц (Київський районний суд м. Одеси) та ін. що свідчить про те, що з невідомих причин судьями в процесі винесення рішення було одноособово та безпідставно винесено рішення щодо відсутності необхідності використання практики ЄСПЛ (тобто рішень ЄСПЛ щодо інших держав), як джерела права. Крім цього можна дійти висновку, що виникла також проблема, щодо ототожнення правових категорій «рішення» і «практика», що стало підставою для хибного використання цих понять.

Поряд із такими випадками у Реєстрі містяться рішення з аналогічних справ, які мають діаметрально протилежну позицію щодо використання практики ЄСПЛ. Так, у справі № 753/3226/17 Дарницький районний суд м. Києва вказує наступне: «Прецедентна практика Європейського суду з прав людини виходить з того, що реалізуючі п.1 ст.6 Конвенції щодо доступності правосуддя та справедливого судового розгляду кожна держава-учасниця цієї Конвенції вправі встановлювати правила судової процедури, в тому числі й процесуальні заборони і обмеження, зміст яких – не допустити судовий процес у безладний рух.

З цього приводу прецедентними є рішення Європейського суду з прав людини у справах «Осман проти Сполученого королівства» від 28.10.1998 року та «Круз проти Польщі» від 19 червня 2001 року. У вказаних рішеннях зазначено, що право на суд не є абсолютним. Воно може бути піддане обмеженням, дозволеним за змістом, тому що право на доступ до суду за самою своєю природою потребує регулювання з боку держави»[5].

З метою усунення недоліків щодо неоднакового використання положень ст.9 Конституції України та Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» Уповноважений Верховної ради України з прав людини – Валерія Лутковська, направила до Конституційного суду України Конституційне подання «Щодо офіційного тлумачення частини першої статті 9 Конституції України» від 5 жовтня 2017 року, у якому зазначила: «вбачається, що положення статті 9 Конституції України розуміється як таке, з якого випливає, що правові позиції щодо тлумачення Конвенції, викладені в рішеннях Європейського суду як проти України, так й проти інших держав, підлягають застосуванню при вирішенні справ судами. При чому, у разі якщо застосування відповідного національного законодавства призведе до порушення Конвенції, справу необхідно вирішувати із застосуванням правових позицій Європейського суду, а не національного законодавства, позиціям Європейського суду надається пріоритетне значення відносно національного законодавства»[6].

З огляду на проблему, яка наразі існує у судовій системі України пані Лутковська у своєму конституційному поданні просить надати офіційне тлумачення положенням частини першої статті 9 Конституції України, зокрема питанню застосування рішень ЄСПЛ у справах як проти України так і проти інших держав, та їх рівнозначності як джерел права. Наразі дане подання знаходиться на розгляді у Конституційному Суді України.

Отже, виходячи із положень діючого міжнародного та національного законодавства під судовою практикою ЄСПЛ слід розуміти специфічний різновид судового прецеденту, що ухвалюється спеціальним органом – Європейським судом з прав людини, в межах та з приводу тлумачення та порушення положення Конвенції, що є обов'язковим для виконання не тільки на території держави-сторони в процесі, а й на всій території на яку розповсюджується юрисдикція ЄСПЛ.

Стосовно застосування практики ЄСПЛ при здійсненні правосуддя, то слід зазначити, що такий механізм знаходиться на етапі формування у зв'язку з чим, як показала практика, вимагає додаткових роз'яснень з боку Конституційного суду України, оскільки правова природа такого джерела права не досить добре знайома вітчизняній правовій системі. Також слід зацентувати увагу на розмежуванні понять: застосування судової практики ЄСПЛ при здійсненні правосуддя та виконання судових рішень ЄСПЛ.

Вважаємо що настання таких умов буде сприяти розвитку судової влади в Україні, інтеграції національного законодавства та встановленню міжнародних стандартів захисту прав людини шляхом однорідного тлумачення норм Конвенції та застосування практики ЄСПЛ при здійсненні правосуддя в Україні.

Л і т е р а т у р а

1. Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів N 2, 4, 7 та 11 до Конвенції: Закон України від 17 серпня 1997 // Відомості Верховної Ради. – 1997. – №40. – Ст. 263
2. «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини»: Закон України від 23 червня 2006 року // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – №30. – Ст. 260.
3. Про міжнародні договори України: Закон України від 29 червня 2006 року // Відомості Верховної Ради. – 2004. – №50. – Ст. 540.
4. Справа № 22-ц/796/10003/2016 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/58499849>.
5. Справа № 494/164/17 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/66831693>.
6. Лутковська В. Конституційне подання «Щодо офіційного тлумачення частини першої статті 9 Конституції України» [Електронний ресурс] / Валерія Лутковська. – 05.10.2017. – Режим доступу до ресурсу: http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/5_4117.pdf.

*Шолкова Тетяна,
студентка групи ЮІ-141
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Капліна Г.А*

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СУРОГАТНОГО МАТЕРИНСТВА В УКРАЇНІ

Сурогатне материнство — це допоміжна репродуктивна технологія, при застосуванні якої жінка добровільно погоджується завагітніти з метою виносити і народити біологічно чужу їй дитину, яка буде потім віддана на виховання іншим особам — генетичним батькам. Вони і будуть юридично вважатися батьками даної дитини, попри те, що її виносила і народила сурогатна мати.

Законодавче закріплення в Україні сурогатне материнство отримало у 2002 році в статті 123 Сімейного кодексу України щодо визначення походження дитини, народженою жінкою, в організм якої було імплантовано ембріон людини, зачатий подружжям. Батьками дитини визнається це подружжя. При чому відповідно до Правил державної реєстрації актів цивільного стану, затверджених Міністерством юстиції України 18.10.2000р. (у редакції 2007 року), при реєстрації народження дитини вимагається доведення наявності генетичної спорідненості хоча б з одним із членів подружжя (матір'ю чи батьком). Тобто зародок, що імплантується в організм сурогатної матері може бути зачатий за допомогою донорської сперми або ооциту. При цьому донором ооциту не може бути сурогатна мати, як це буває при так званому «традиційному» сурогатному материнстві, коли сурогатна мати виношує генетично рідну їй дитину, а потім передає її на всиновлення.

Умови, за яких подружжя може скористатися методом допоміжною репродуктивною технологією – сурогатне материнство. Перш за все до застосування цього методу мають бути медичні показання. Інструкція про порядок застосування допоміжних репродуктивних технологій, затверджена наказом Міністерства охорони здоров'я 23 грудня 2008 року, у пункті 2 Розділу 7 визначає перелік захворювань, які є показанням до застосування сурогатного материнства. Це певні гінекологічні захворювання і патології та серйозні соматичні захворювання, при яких вагітність є небезпечною для життя та здоров'я жінки, але не впливають на здоров'я майбутньої дитини.[3]

По-друге, чоловік та жінка (20 вересня 2011 року Сімейний кодекс був доповнений уточненням, що тільки чоловік та жінка як подружжя можуть бути батьками дитини, народженою сурогатною матір'ю) повинні перебувати у зареєстрованому шлюбі. Свідectво про реєстрацію шлюбу вимагають і клініки, які проводять лікування допоміжними репродуктивними технологіями, і органи РАЦСу при реєстрації походження народженої дитини. Чи не є ця норма дискримінаційною по відношенню до чоловіка та жінки, які проживають однією сім'єю без реєстрацію шлюбу чи одиноких чоловіка і жінки? Стаття 281

Цивільного кодексу, яка регулює таке фундаментальне особисте немайнове право фізичної особи як право на життя визначає право повнолітньої жінки або чоловіка за медичними показаннями на проведення щодо них лікувальних програм допоміжних репродуктивних технологій, згідно з порядком та умовами, встановленими законодавством. Встановлення такого обмеження законодавства є порушенням зокрема ч. 2 ст. 36 Сімейного кодексу України, яка передбачає, що шлюб не може бути підставою для надання особі пільг чи переваг, а також для обмеження її прав та свобод, які встановлені Конституцією і законами України.

Третя умова стосується сурогатної матері – відповідно до Інструкції про порядок застосування допоміжних репродуктивних технологій – сурогатною матір'ю може стати повнолітня дієздатна жінка за умов наявності власної здорової дитини, її добровільної письмово оформленої згоди, а також за відсутності медичних протипоказань. На практиці ще вимагається згода чоловіка сурогатної матері, якщо вона перебуває у шлюбі, чи з яким вона проживає однією сім'єю (для уникнення подальших суперечок).

З метою недопущення порушення прав дитини, народженої сурогатною матір'ю для іноземних громадян, пропонується прийняти зміни до Сімейного кодексу України та Закону України «Про Основи законодавства про охорону здоров'я» та заборонити застосування програми сурогатного материнства до іноземних громадян, законодавство країн яких забороняють сурогатне материнство. Законопроект 8282 (автори народні депутати К. Ковалевська та Ю. Лук'янова) був прийнятий у першому читанні Верховною Радою України [1].

Щодо договірного регулювання відносин між сурогатною матір'ю та генетичними батьками. Стаття 627 Цивільного кодексу України передбачає свободу договору. Предметом договору є виношування та народження сурогатною матір'ю дитини. Обов'язками сурогатної матері є виконання всіх приписів лікарів, які проводять програму допоміжної репродуктивної технології та супроводжують вагітність і пологи, а також дотримуватися способу життя, який не може призвести до завдання шкоди життю та здоров'ю майбутньої дитини. Щодо питання оплатності цього договору, то на сьогоднішній момент немає жодних законодавчих обмежень, які б забороняли включення до договору положень щодо плати сурогатній матері. Але необхідно зауважити, що 22 березня 2002 року Україна підписала Конвенцію по правам людини та біомедицині (укладеної 4 квітня 1997 року). Стаття 21 цієї конвенції встановлює, що людське тіло або його частини як такі не можуть використовуватися для отримання фінансової вигоди. Ця Конвенція ще не є частиною національного законодавства, так як ще не ратифікована Верховною Радою України, але після її ратифікації включення положення щодо оплати послуг сурогатної матері буде заборонено. Ця проблема може бути вирішена шляхом збільшення розмірів компенсацій, пов'язаних з необхідністю підтримки здоров'я під час вагітності та відновлення здоров'я після пологів.

Передусім слід зазначити, що сурогатне материнство цілком законне на території України, але відсутнє належне правове регулювання сурогатного

материнства, що призводить до порушення прав дітей, народжених із застосування цієї допоміжної репродуктивної технології, а також може призвести до порушення прав як генетичних батьків, так і сурогатної матері. Все це зумовлює необхідність подальшого законодавчого врегулювання суспільних відносин, пов'язаних із застосуванням такої допоміжної репродуктивної технології як сурогатне материнство. Так, правове регулювання відносин сурогатного материнства здійснюється положеннями Сімейного кодексу України, Наказу Міністерства юстиції України від 18 жовтня 2000 р. № 52/5, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 18 жовтня 2000 р. за № 719/4940 «Про затвердження Правил реєстрації актів громадянського стану в Україні» та Наказу Міністерства охорони здоров'я України № 24 від 4 лютого 1997 р., зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 3 березня 1997 р. за № 58/1862, «Про затвердження Умов та порядку застосування штучного запліднення та імплантації ембріона (ембріонів) та методів їх проведення».

Щодо визначення законних батька та матері дитини, народженої сурогатною матір'ю в результаті застосування екстракорпорального запліднення, то слід керуватися положеннями Сімейного кодексу України. Відповідно до положень ч. 2 ст. 123 Сімейного кодексу України «у разі перенесення в організм іншої жінки ембріона людини, зачатого подружжям в результаті застосування допоміжних репродуктивних технологій, батьками дитини є подружжя». При цьому згідно ч. 2 ст. 139 Сімейного кодексу України оспорування материнства не допускається у разі перенесення в організм іншої жінки ембріона людини, зачатого подружжям у результаті застосування допоміжних репродуктивних технологій.[2]

Л і т е р а т у р а

1. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо обмежень у використанні допоміжних репродуктивних технологій) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=39973
2. Сімейний Кодекс України/[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rada.gov.ua>
3. Основи законодавства України про охорону здоров'я/[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rada.gov.ua>

Секція 4

ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ ГОСПОДАРСЬКОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ТА ГОСПОДАРСЬКОГО ПРАВА

Белуха Максим,
слухач ЦПКПУ групи ПВз-15 СНУ ім. В.Даля.
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Татаренко Г. В.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ БАНКРУТСТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ

В умовах ринкової економіки одним із пріоритетів державної політики є оздоровлення господарського середовища. Від діяльності держави за цим напрямом залежить, насамперед, поліпшення бізнес-середовища та інвестиційного іміджу країни.

Ефективне функціонування інституту банкрутства є невід'ємним атрибутом механізму державного регулювання економіки, а процедура банкрутства використовується для очищення ринку від неефективних суб'єктів господарської діяльності.

Якщо ж економіка виводиться з кризового стану, то потрібний механізм противаги, спрямований на відновлення платоспроможності підприємств-боржників. Для цього необхідно визначити ймовірність банкрутства стратегічних, містоутворюючих та соціально важливих підприємств, заздалегідь застосовувати заходи з випереджувальної фінансової санації та організаційної реструктуризації.

Відповідно до абзацу 2 частини 1 статті 1 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» надано визначення терміну «банкрутство». Банкрутство - це визнана господарським судом неспроможність боржника відновити свою платоспроможність за допомогою процедур санації та мирової угоди і погасити встановлені у порядку, визначеному цим Законом, грошові вимоги кредиторів не інакше як через застосування ліквідаційної процедури [1].

В свою чергу, необхідно розрізнити поняття неплатоспроможність та банкрутство. Так, відповідно до абзацу 9 частини 1 статті 1 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» неплатоспроможність - це неспроможність боржника виконати після настання

встановленого строку грошові зобов'язання перед кредиторами не інакше, як через відновлення його платоспроможності [1].

Важливим напрямом державного регулювання процедур банкрутства є забезпечення конкурентоспроможності як національної економіки в цілому, так і окремих суб'єктів господарювання. Це здійснюється як при розробці та реалізації промислової політики, так і при врегулюванні питань відновлення платоспроможності підприємств чи визнання їх банкрутами.

Упродовж розвитку інституту банкрутства використовувалися різні терміни для визначення стану боржника, коли він не в змозі виконувати свої зобов'язання через брак коштів або майна. Наприклад, у середньовічних джерелах права італійський міст використовувалися терміни *fuggitivi* та *descoctog*. Термін *fuggitivi* застосовувався у випадках, коли неспроможний боржник тікав від своїх кредиторів. *Descoctog* походив від *descoquo*, що означало поступове зменшення майна боржника. Тих осіб, які припинили платежі, статути називали *falliti* або *falentes* [2].

В римському праві неповернення боргу визначалося як небезпека для життя боржника та призводило до обов'язкового захоплення його майна кредиторами [3].

Сучасне поняття «банкрут» походить від італійського виразу *banca rotta*, що означає звичай перекидати лавку банкіра, що стояла на площі міста, у разі його неспроможності розрахуватися з кредиторами. Лексично слово «банкрутство» походить від латинських слів «*bancus*» (лава) та «*ruptus*» (зламаний).

В період формування ринкових відносин в Україні, в умовах мінливості політичних, економічних та соціальних факторів система управління фінансовим станом підприємств потребує змін. Відсутність досвіду роботи у конкурентному середовищі призвела до поглиблення кризових явищ на вітчизняних підприємствах. У зв'язку з цим гостро постала проблема банкрутства суб'єктів господарювання, виникла необхідність його регулювання на державному рівні, потреба у розробленні системи діагностики і запобігання банкрутству, а також стратегій виходу з кризових ситуацій на самих підприємствах. Виконання зазначених завдань пов'язане передусім із розумінням сутності банкрутства як невід'ємного елемента ринкової економіки, який дозволяє перерозподіляти обмежені ресурси для ефективного їх використання, а також є засобом захисту майнових прав власників. При цьому запровадження заходів зі збереження життєздатних підприємств як одиниць економічного потенціалу країни повинно стати пріоритетним напрямом державної політики.

Забезпечення формування та реалізації державної політики з питань банкрутства здійснює державний орган з питань банкрутства, який діє на підставі положення, затвердженого у встановленому порядку.

На сьогодні повноваження державного органу з питань банкрутства згідно з Указом Президента України від 06.04.2011 року № 395/2011 покладено на Міністерство юстиції України [4].

Сутність державного регулювання процедур банкрутства полягає у виконанні державним органом з питань банкрутства повноважень, визначених

Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом».

Стаття 7 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» визначає судові процедури, які застосовуються до боржника у разі порушення стосовно нього справи про банкрутство, а саме: розпорядження майном боржника; мирова угода; санація (відновлення платоспроможності) боржника; ліквідація банкрута.

За змістом Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», в судовій практиці та в наукових роботах процедури провадження у справі про банкрутство поділяються на дві уособлені групи з регулювання різних відносин: відновлювальні (реабілітаційні) та ліквідаційні, призначенням яких, відповідно, є або відновлення платоспроможності боржника, або його ліквідація як банкрута.

Підставою для застосування банкрутства до суб'єкта підприємництва є економічний фактор, визначений статтею 1 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», - неспроможність суб'єкта підприємницької діяльності виконати після настання встановленого строку їх сплати грошові зобов'язання перед кредиторами.

Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» досить детально визначає поняття та склад грошового зобов'язання, під яким розуміється зобов'язання боржника сплатити кредитору певну грошову суму відповідно до цивільно-правового правочину (договору) та на інших підставах, передбачених законодавством України. До грошових зобов'язань належать також зобов'язання щодо сплати податків, зборів (обов'язкових платежів), страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне та інше соціальне страхування; зобов'язання, що виникають внаслідок неможливості виконання зобов'язань за договорами зберігання, підяду, найму (оренди), ренти тощо та які мають бути виражені у грошових одиницях.

До складу грошових зобов'язань боржника, в тому числі зобов'язань щодо сплати податків, зборів (обов'язкових платежів), страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне та інше соціальне страхування, не включаються неустойка (штраф, пеня) та інші фінансові санкції, визначені на дату подання заяви до господарського суду, а також зобов'язання, які виникли внаслідок заподіяння шкоди життю і здоров'ю громадян, зобов'язання з виплати авторської винагороди, зобов'язання перед засновниками (учасниками) боржника - юридичної особи, що виникли з такої участі. Склад і розмір грошових зобов'язань, у тому числі розмір заборгованості за передані товари, виконані роботи і надані послуги, сума кредитів з урахуванням відсотків, які зобов'язаний сплатити боржник, визначаються на день подання до господарського суду заяви про порушення справи про банкрутство, якщо інше не встановлено Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом».

Фактичною підставою для порушення справи про банкрутство може бути лише письмова заява до господарського суду (стаття 11 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом»). З

такою заявою до господарського суду може звернутися кредитор або боржник. Боржник реалізує таке право за наявності майна, достатнього для покриття судових витрат, якщо інше не передбачено Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом». Разом із тим, боржник зобов'язаний звернутися в місячний строк до господарського суду із заявою про порушення справи про банкрутство у разі виникнення таких обставин:

- задоволення вимог одного або кількох кредиторів призведе до неможливості виконання грошових зобов'язань боржника в повному обсязі перед іншими кредиторами (загроза неплатоспроможності);

- під час ліквідації боржника не у зв'язку з процедурою банкрутства встановлено неможливість боржника задовольнити вимоги кредиторів у повному обсязі;

- в інших випадках, передбачених Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом».

Справа про банкрутство порушується господарським судом, якщо безспірні вимоги кредитора (кредиторів) до боржника сукупно становлять не менше трьохсот мінімальних розмірів заробітної плати, які не були задоволені боржником протягом трьох місяців після встановленого для їх погашення строку, якщо інше не передбачено Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом».

Справи про банкрутство розглядаються господарським судом за правилами, передбаченими Господарським процесуальним кодексом України, з урахуванням особливостей, визначених Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», оскільки згідно до частини 1 статті 10 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» справи про банкрутство підвідомчі господарським судам і розглядаються ними за місцезнаходженням боржника-юридичної особи, або за місцем проживання фізичної особи-підприємця, а також стаття 12 Господарського процесуального кодексу України [5].

В свою чергу, господарсько-правовий статус боржника визначається не тільки тим, є він фізичною чи юридичною особою, а певними характеристиками, які дозволяють виділити дві великі категорії - звичайні боржники та окрема категорія боржників. Відносно першого виду боржників немає необхідності розробляти особливі правила визнання їх банкрутами. Для боржників особливої категорії виникає об'єктивна необхідність створення спеціальних правових норм для досягнення цілей порушення провадження у справі про банкрутство [6].

В сучасних умовах розвитку економічних відносин все актуальнішою стає проблема правового регулювання транскордонної неспроможності - банкрутства юридичних осіб, що обумовлено зростанням зовнішньоекономічних зв'язків суб'єктів господарювання різних держав, інтеграційними процесами світового та регіонального масштабів.

Стрімкий розвиток відносин у сфері міжнародного економічного співробітництва збільшив кількість спорів, які виникають між суб'єктами господарської діяльності, особливо пов'язаних з їх банкрутством.

Розв'язання відповідної категорії спорів зумовлена необхідністю пошуку адекватного та ефективного способу поєднання особливостей процедури вирішення спору в межах національної юрисдикції позивача; відповідача чи держави, виконання зобов'язань з досягненням своєрідного інтересу та встановлення справедливості [7].

Прагнення України ввійти в Європейський Союз зумовило необхідність внесення в національне законодавство нових положень про транскордонне банкрутство.

Цілий Розділ IX «Процедури банкрутства пов'язані з іноземною процедурою банкрутства» Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» присвячено питанням, пов'язаним з іноземною процедурою банкрутства, тобто процедурою банкрутства, яка відбувається за кордоном, згідно вимог іноземного законодавства за участю іноземного суду та керуючим іноземною процедурою банкрутства. Безумовно, що практичне застосування положень Розділу IX Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» викликає певні труднощі, але це є першим кроком вирішення транскордонного банкрутства.

В умовах трансформації економіки України одним з механізмів правового захисту від проблем неплатежів, взаємної господарської заборгованості, накопичення боргів суб'єктами господарювання є процедура банкрутства. З одного боку, банкрутство дозволяє «відсіювати» неефективні підприємства, а з іншого - сприяє їхньому оздоровленню, якщо вони зіткнулися з тимчасовими фінансовими труднощами. Банкрутство - це невід'ємний елемент ринкової економіки.

Л і т е р а т у р а

1. Закон України від 14.05.1992 року «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» (в редакції Закону № 4212-VI від 22.12.2011, ВВР, 2012, № 32-33, ст.413) // ВВР України. - 1992, № 31, ст.440 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2343-12>.
2. Бурбело О.А., Бурбело С.О. Еволюція поняття «банкрутство» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/VSunu/2011_11_1/Burbelo.pdf.
3. Цитович В.О. Очерк основных понятий торгового права / В.О. Цитович. - К., 1886. - 257 с.
4. Указ Президента України від 06.04.2011 року № 395/2011 «Про затвердження Положення про Міністерство юстиції України» // Офіційний вісник Президента України. – 2011. - № 9, стор. 90, стаття 548 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/395/2011>.
5. Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.1991 року // ВВР України, - 1992, № 6, ст.56 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1798-12>.
6. Жуков С.В. Особливості банкрутства окремих категорій підприємств-боржників // Форум права. - 2009. - № 2, - с. 154 - 160 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/e-journals/FP/2009-2/09gsvkpb.pdf.

7. Козирева В.П. Правове регулювання керуючого іноземною процедурою банкрутства в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pravoznavec.com.ua/period/article/19184/%C2>.

*Годзінський Іван,
студент спеціальності 081 Право.
Науковий керівник: к.ю.н., доц. Рязанцев О.Є.,
доцент кафедри права Луцького інституту
розвитку людини Університету «Україна»*

ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ ДОКАЗУВАННЯ В ГОСПОДАРЬСЬКОМУ ПРОЦЕСІ

Анотація. Дослідження проблем доказування займає особливе місце в процесуальному праві. При цьому процес доказування саме в господарському судочинстві яскраво викриває особливості даного різновиду процесу, його відмінність від цивільного, кримінального процесів.

Summary. Investigation of the problems of proof occupies a special place in procedural law. At the same time, the process of proof is precisely in economic legal proceedings that clearly reveals the peculiarities of this type of process, its distinction from civil, criminal proceedings.

Дослідження проблем доказування займає особливе місце в процесуальному праві, найважливішою частиною якого є доказове право, а в науці процесу ведучу роль відіграє теорія доказів (або вчення про докази). Теорія доказів є частиною науки процесу, предметом вивчення якої є методологічні і правові підстави, поняття та правові властивості доказів, їх належність і допустимість, предмет і межі доказування, теоретичне та практичне значення класифікації доказів, природа окремих видів доказів, особливості доказування на різних стадіях процесу, шляхи забезпечення ефективності і достовірності висновків тощо. В науці про доказування (пізнанні) використовуються досягнення різних наук, в тому числі логіки, психології, психіатрії, важливу роль в розвитку теорії доказів грає також вивчення судової практики. Теорія доказів розкриває зміст пізнавальної діяльності в судовому процесі з урахуванням встановлених законом процесуальних правил, вказує шляхи перевірки законного і правильного отримання доказів, умови формування достовірних висновків по справі.

Як відомо, дослідження обставин правопорушення протікає по єдиних законах пізнання з дотриманням логічних правил і способів розкриття істини (наприклад, аналіз і синтез, індукція та дедукція, аналогія тощо). Весь процес доказування – логічний процес, за допомогою якого суд доходить висновку про наявність або відсутність тих або інших фактів, явищ, дій, відносин, зв'язків тощо. О.Б. Муравін вказує, що це «здійснювана на основі процесуального закону діяльність суб'єктів із збирання, закріплення, перевірки й оцінки доказів,

необхідних для встановлення істини по справі та вирішення задач судочинства» [1, с. 107].

Щодо поняття судового доказування, його суті, суб'єктів, – в юридичній літературі є дві головні концепції. В основі однієї лежить думка про судове доказування як спосіб пізнання фактичних обставин справи (на думку К.С. Юдельсона, під судовим доказуванням потрібно розуміти «діяльність суб'єктів процесу по встановленню за допомогою вказаних законом процесуальних засобів і способів об'єктивної істинності наявності або відсутності фактів, необхідних для вирішення спору між сторонами...» [2, с. 33]).

Автори, що дотримуються іншої концепції, вважають, що під доказуванням слід розуміти діяльність з метою переконати суд в істинності фактів, що ним розглядаються. Так, С.В. Курильов стосовно цього пише: «... доказування – не пізнання, доказування для пізнання» [3, с. 65]. На думку А.Ф. Клейнмана, доказування в господарському процесі являє собою процесуальну діяльність тільки сторін, яка складається з представлення доказів, спростування доказів супротивника, заяви клопотань, участі в дослідженні доказів [4, с. 47].

Слід зауважити, що остання точка зору не підтверджується ані законодавством, ані практикою. Відповідно до ст. 33 ГПК України «кожна сторона повинна довести ті обставини, на які вона посилається як на підставу своїх вимог і заперечень» [5]. Але це не означає, що в господарському процесуальному законодавстві знайшла вираз концепція судового доказування як засобу переконання суду, оскільки термін «доказування» застосовується тільки відносно діяльності сторін, а не суду.

Безперечно, суд бере активну участь у процесі судового доказування, зокрема, має право зажадати від сторін, осіб, що беруть участь у справі, надання необхідних доказів, якщо визнає неможливим розглянути справу на підставі наявних доказів (ст. 38 ГПК України), здійснити огляд, дослідження письмових та речових доказів (ст. 39 ГПК України), призначити експертизу (ст. 41 ГПК України), здійснювати інші дії, направлені на встановлення фактичних обставин справи [5]. Слід зауважити, що на даний час деякі докази позивачеві неможливо отримати без допомоги суду (наприклад, інформацію від банку про платоспроможність відповідача). Тому активна, координуюча роль суду в змозі допомогти сторонам отримати достовірну та повну інформацію по справі.

Розглядаючи доказування як процес встановлення істини, тобто процес пізнання, доречно виходити з того, що немає і не може бути специфічного судового пізнання істини, що протікає по специфічних законах та підкоряється особливій логіці. Виходячи з аналізу законодавства та юридичної літератури можна дати наступне визначення доказування: доказування – це діяльність суду та інших учасників процесу з надання і дослідження доказів як шуканих фактів, що призначена для встановлення істини й здійснюється відповідно до встановлених законодавством правил.

Л і т е р а т у р а

1. Муравин А. Б. Уголовный процесс. Вопросы Общей части: Учебное пособие / А. Б. Муравин. – Одесса: АО БАХВА, 1997. – 480 с.

2. Юдельсон К. С. Судебное доказательство в гражданском процессе / К. С. Юдельсон. – М.: Юрид. литература, 1956. – 352 с.
3. Курылев С. В. Доказывание и его место в процессе познания / С. В. Курылев // Труды Иркутского гос. ун-та. – Т. 13. – 1955. – 465 с.
4. Клейнман А. Ф. Новейшие течения в советской науке гражданского процессуального права / А. Ф. Клейнман. – М.: Юрид. литература, 1967. – 97 с.
5. Господарський процесуальний кодекс України : Верховна Рада України; Кодекс України, Закон, Кодекс від 06.11.1991 № 1798-ХІІ // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, № 6, ст.56 (із змінами, в ред. закону від 28.03.2014 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1798-12>

Гриценко Г.М.,

*к.ю.н., доцент кафедри господарського права
СНУ імені Володимира Даля;*

Солодченко С.В.,

*аспірант кафедри господарського права
СНУ імені Володимира Даля.*

ПОВНОВАЖЕННЯ ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ КОНТРОЛЬНИХ ФУНКЦІЙ У ГАЛУЗІ КАПІТАЛЬНОГО БУДІВНИЦТВА

Державне регулювання є в багатьох галузях народного господарства. Саме державне регулювання створює те середовище, у яких розвиваються галузі господарства. Галузь капітального будівництва - це одна з галузей народного господарства, де державне регулювання забезпечує систему контролю в даній галузі. Державні органи на різних рівнях впливають на галузь капітального будівництва, тому результати її здійснення в багатому залежать від контролюючих функцій держави.

Основними причинами виникнення контролюючих функцій держави є:

По-перше, це пов'язано з тим, що більш, як 50 відсотків коштів, що виділяються на капітальне будівництво у державі надходять з державного бюджету, а тільки інші це приватні інвестиції .

По-друге, для проведення даної діяльності суб'єкти господарювання повинні в обов'язковому порядку отримувати ліцензію та інші дозвільні документи .

По-третє, кінцевим продуктом виробництва даної галузі є об'єкти нерухомості, тощо. Вони мають не тільки високу матеріальну цінність, а й цінність соціальну. При виготовленні даного продукту у разі несвоєчасного виявлення порушення будівельних норм, будівельних технологій або сам процес будівництва був проведений з неякісних матеріалів, наслідки для суспільства і держави можуть бути трагічними.

Контроль в області капітального будівництва органів державної влади можна розділити на внутрішній (під яким розуміється перевірка органів державної влади які беруть участь в організації роботи в будівельній галузі) і зовнішній (під яким ми будемо розуміти перевірку суб'єктів господарської діяльності які працюють в будівельній галузі). Під внутрішнім контролем органів державної влади ми будемо розуміти: своєчасне і доцільне виділення коштів з державного бюджету для проведення капітального будівництва; контроль за реєстрацією, видачею і відстеженням термінів дії дозвільних документів які надають органи державної влади суб'єктів господарювання як для будівництва об'єктів так і для ведення господарської діяльності. Зовнішній державний контроль потрібно розділити по-перше на: видачу дозвільних документів суб'єктам господарювання для ведення господарської діяльності в галузі капітального будівництва і по друге на: видачу документів для проведення безпосередньо будівельних робіт з капітального будівництва. Контроль за безпосереднім проведенням будівельних робіт з капітального будівництва можна розділити на: контроль на стадії підготовки і розробці проектної документації для проведення капітального будівництва; контроль при виконанні будівельних робіт; контроль при здачі будівельного об'єкту в експлуатацію.

Органи які здійснюють контроль та управління за безпосереднім здійсненням капітального будівництва в нашій державі вказані в ст.6 Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності» [1] до них відносяться: Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, центральні органи виконавчої влади, що забезпечують формування державної політики у сфері містобудування, центральні органи виконавчої влади, що реалізують державну політику у сфері містобудування, центральні органи виконавчої влади, що реалізує державну політику з питань державного архітектурно-будівельного контролю та нагляду, органами державного архітектурно-будівельного контролю та інші уповноважені органи містобудування та архітектури, місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування.

Закон України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» [2] в статті 1 ототожнює поняття нагляд і контроль вказуючи, що державний нагляд (контроль) це діяльність уповноважених законом центральних органів виконавчої влади, їх територіальних органів, державних колегіальних органів, органів виконавчої влади Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування (далі - органи державного нагляду (контролю)) в межах повноважень, передбачених законом, щодо виявлення та запобігання порушенням вимог законодавства суб'єктами господарювання та забезпечення інтересів суспільства, зокрема належної якості продукції, робіт та послуг, допустимого рівня небезпеки для населення, навколишнього природного середовища. Надалі дані поняття ми будемо розглядати як однакові за змістом.

Поняття Державний архітектурно-будівельний контроль розкрито в законі України «Про регулювання містобудівної діяльності» - це сукупність заходів, спрямованих на дотримання замовниками, проектувальниками, підрядниками та експертними організаціями вимог законодавства у сфері

містобудівної діяльності, будівельних норм, стандартів і правил під час виконання підготовчих та будівельних робіт.

У теперішній час державний архітектурно-будівельний контроль здійснюється на об'єктах будівництва у порядку проведення планових та позапланових перевірок за територіальним принципом.

Згідно з ст. 1 Постанови КМУ № 294 від 9.07.2014 року «Про затвердження Положення про Державну Архітектурно-будівельну інспекцію України» [3] головним органом контролю в галузі капітального будівництва є Державна архітектурно-будівельна інспекція України (далі по тексту - ДАБІ).

9.04.2015 року був прийнятий Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо децентралізації повноважень у сфері архітектурно-будівельного контролю та удосконалення містобудівного законодавства». [4]

Відповідно до даного закону в рамках децентралізації системи ДАБІ, ряд повноважень щодо контролю містобудування передані місцевим органам влади. Отримання громадами нових містобудівних функцій надало можливість реалізувати масштабні інвестиційні проекти та значно збільшити туристичну привабливість окремих регіонів. Крім того, місцева влада матиме можливість повністю контролювати будівельну сферу, ефективно та оперативно вирішувати проблеми незаконної забудови.

Законом передбачається передача повноважень, які стосуються документального супроводу процесу будівництва - оформлення документів, що надають право на виконання підготовчих та будівельних робіт, а також введення в експлуатацію в залежності від категорії складності об'єкта будівництва:

- об'єкти, які відносяться до 1-3 категорії складності і знаходяться в межах сіл і селищ - сільським та селищним радам;
- об'єкти, які відносяться до 1-4 категорії складності і знаходяться в межах міст - міським радам;
- об'єкти, які відносяться до 1-4 категорії складності і знаходяться в межах міста Києва - структурним підрозділам Київської міської державної адміністрації;
- об'єкти, які відносяться до 1-5 категорії складності і знаходяться за межами населених пунктів і на території кількох адміністративно-територіальних одиниць, а також об'єкти 5 категорії в межах населених пунктів та 4 категорії в межах сіл і селищ - головними інспекторами будівельного нагляду міста Києва .

Тобто у великих містах місцеві управління здійснюватимуть нагляд за об'єктами, які відносяться до 1-4 категорії складності, а за спорудами 5 категорії складності (багатоквартирними житловими будинками, промисловими об'єктами, крупними бізнес центрами, ТРЦ, АЗС та інше) - ДАБІ.

Діяльності місцевих інспекцій контролюється ДАБІ.

Відповідно до закону на місцеві інспекції покладені такі функції:

- надання документів, що надають право на ведення підготовчих і будівельних робіт (реєстрація документів, видача, відмова у видачі, анулювання);

- видача декларації про готовність об'єкта до експлуатації (видача сертифікатів, реєстрації декларації);
- подача в ДАБІ даних, які необхідно внести до єдиного реєстру документів; здійснення контролю за дотриманням будівельних норм.

В рамках кампанії по децентралізації на початку вересня 2015 був створений інститут головних інспекторів будівельного нагляду. Інспектори стануть сполучною ланкою між забудовниками та місцевими чиновниками.

В обов'язки інспекторів ДАБІ входить:

здійснення планових та позапланових перевірок будівельних об'єктів, а також їх дозвільних документів; видача розпоряджень про усунення порушень; контроль якості роботи органів на місцях; залучення посадових осіб до відповідальності, а також проведення робіт пов'язаних із зміною кадрового складу.

Взагалі в обов'язки ДАБІ входить перевірка проектно-кошторисної документації, ліцензій у підрядних організацій, сертифікатів якості будівельних матеріалів, сертифікатів відповідності побудованих об'єктів, дозволів на початок робіт, але інспекції не можуть перевіряти фінансову документацію.

До позитивної сторони реформування системи функціонування й контролю ДАБІ також можна віднести й Угоду про асоціацію України з Європейським Союзом [5], положення якої набули чинності з 1 січня 2016 року. Ці положення створили основу для внесення змін до українського господарського законодавства.

Так, згідно цієї Угоди, ДАБІ змінила вектор своєї роботи з інвесторами та підприємствами які працюють на будівельному ринку, орієнтуючись на відносини прозорого взаємовигідного партнерства.

ДАБІ останнім часом провела ряд реформ в системі контролю даної галузі, в результаті, чого відбулися зміни позитивного характеру, які встановлюють чіткі і прозорі правила взаємодії всіх учасників будівельної галузі.

Також, до позитивних змін можна віднести, що ДАБІ в даний час має електронну систему здійснення декларативних процедур у будівництві на якому надаються послуги з отримання ліцензій суб'єктами господарської діяльності для ведення господарської діяльності в галузі будівництва, а також отримання дозволів для виконання безпосередньо робіт на будівельних об'єктах.

Слід зауважити, В. Добровольська вірно визначила, що «функції контролю щодо сфери господарювання можна розглянути через компетенцію та повноваження як контролюючих осіб, так і підконтрольних суб'єктів».[6,с.59] Тобто вплив повноважень контролюючих органів на господарську діяльність суб'єктів, але, це вже інший бік функції контролю.

На тлі позитивного реформування, залишаються ряд проблем які безпосередньо пов'язані з функціями контролю в сфері капітального будівництва. Так, для здійснення функцій ефективного контролю необхідно узгодженість всіх термінів застосовуються в капітальному будівництві на законодавчому рівні.

Крім того в світлі модернізації господарського законодавства України стосовно законодавства Європейського Союзу залишаються невирішеними ряд завдань, а саме:

- 1) співвідношення застосовуваних термінів;
- 2) рівень державного впливу в сфері капітального будівництва;
- 3) співвідношення відповідальності сторін;
- 4) відсутність в Україні реального фонду страхування в сфері капітального будівництва.

За останні роки були зроблені перші кроки в сфері капітального будівництва які надають позитивний вплив на розвиток контролю в даній . Таким чином, щоб реформування галузі капітального будівництва були максимально ефективним необхідно привести у відповідність всі законодавчі акти, що стосуються галузі капітального будівництва і створити з них єдиний механізм функціонування даної галузі.

Л і т е р а т у р а

1. Про регулювання містобудівної діяльності: Закон України //Відомості Верховної Ради України (ВВР). - 2011. - № 34. - Ст.343.
2. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності : Закон України від 5 квітня 2007 р. № 877-V // Відомості Верховної Ради України. – 2007. – № 29. – Ст. 389.
3. Про затвердження Положення про Державну архітектурно-будівельну інспекцію України: Постанова Кабінету Міністрів України від 9 липня 2014 р. №294// Урядовий кур'єр від 01.08.2014 — № 138.
4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо децентралізації повноважень у сфері архітектурно-будівельного контролю та удосконалення містобудівного законодавства: Закон України від 9.04.2015// Відомості Верховної Ради України. - 2015 р.- № 28. - Ст. 1487.- стаття 236.
5. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони // Офіційний вісник України. –2014. – № 75. – Т. 1. – Ст. 212
6. Добровольська Володимира *Методологія контролю у сфері господарювання/ Підприємництво, господарство і право* - №10 - 2017.- с.57-61

*Косих Катерина,
студентка групи ЕК-541
інституту економіки і управління СНУ ім. В. Даля.
Науковий керівник: ст. викладач Мартинова Л. В.*

ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ПІЛЬГОВОГО ОПОДАТКУВАННЯ В СФЕРІ ВИКОРИСТАННЯ ЕНЕРГОЗБЕРІГАЮЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ

В умовах постійного зростання тарифів на енергоносії в Україні застосування підприємствами енергозберігаючих технологій є одним з актуальних питань як для самих підприємств з позицій прибутковості бізнесу, так і для самої держави, яка активно стимулює підприємства, що застосовують такі технології, у тому числі за рахунок надання їм податкових пільг. Саме наявність податкових пільг є однією з найважливіших законодавчих передумов, що стимулюють розвиток будь-якої галузі.

Проблемами застосування енергозберігаючих технологій займається чимало українських вчених та спеціалістів-практиків, таких як: Бакалін Ю.І., Сердюк Т.В., Лапко О.О., Суходоля О.М., Шаповалова О.В. та ін. Їх роботи розкривають механізми енергозбереження та правовий порядок застосування інноваційних проектів щодо впровадження на підприємствах України енергозберігаючих технологій. Проте потребують подальшого дослідження проблеми пільгового оподаткування таких підприємств як одного із ключових факторів їх мотивації у застосуванні енергозберігаючих технологій та суттєвого інструменту державного регулювання.

Метою дослідження є визначення особливостей правового режиму пільгового оподаткування в сфері використання енергозберігаючих технологій.

Відповідно до Закону України «Про енергозбереження» від 01.07.1994г. № 74/94-ВР енергоефективні технології (продукція, обладнання) - продукція або метод, засіб її виробництва, що забезпечують раціональне використання паливно-енергетичних ресурсів порівняно з іншими варіантами використання або виробництва продукції однакового споживчого рівня чи з аналогічними техніко-економічними показниками [1].

Крім того, ст. 16 Закону України «Про енергозбереження» визначені наступні напрямки державного стимулювання щодо застосування підприємствами діяльності з енергозбереження:

а) надання податкових пільг підприємствам - виробникам енергозберігаючого обладнання, техніки і матеріалів, засобів вимірювання, контролю та управління витратами паливно-енергетичних ресурсів, виробникам обладнання для використання нетрадиційних та поновлюваних джерел енергії і альтернативних видів палива;

б) надання податкових пільг підприємствам, які використовують устаткування, що працює на нетрадиційних та поновлюваних джерелах енергії, альтернативних видах палива;

Податкові пільги для підприємств, що застосовують енергозберігаючі технології

Податкові пільги				
Вид податкової пільги	Нормативно-правовий акт, яким передбачена податкова пільга	Опис податкової пільги	Умови отримання податкової пільги	Чинність
Пільги при обкладенні податком на прибуток	п. 158.1 ст. 158 ПКУ	звільнення від оподаткування 80% прибутку	забезпечення окремого обліку прибутку (збитків); направлення сум коштів, вивільнених у зв'язку з наданням пільги, на збільшення обсягів виробництва	ст. 158 ПКУ втрагла чинність з 01.01.2015 року на підставі Закону України № 71-VIII від 28.12.2014. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи»
	п. 158.2 ст. 158 ПКУ	звільнення від оподаткування 50% прибутку	отримання прибутку від здійснення енергоефективних проєктів, включення підприємств до Державного реєстру підприємств, установ, організацій, що здійснюють розробку, впровадження та використання енергоефективних заходів та енергоефективних проєктів	
Пільги при оподаткуванні податком на додану вартість	п. 197.16 ст. 197 ПКУ	звільнення від оподаткування операцій з везення на митну територію України	товари застосовуються для власного виробництва та в Україні не виробляються ідентичні товари з аналогічними якісними показниками	Чинна
Пільги при оподаткуванні ввізним митом	п. 14, 16 ст. 282 МКУ	Звільнення від оподаткування	товари застосовуються для власного виробництва та ідентичні товари з аналогічними якісними показниками не виробляються в Україні	Чинна
	п. 276.6 ст. 276 ПКУ	сплата 25% податку на земельні ділянки	надання земельної ділянки для розміщення об'єктів енергетики, які виробляють електричну енергію з відновлюваних джерел енергії	
Платою за землю				ст. 276 ПКУ втрагла чинність на підставі Закону України № 71-VIII від 28.12.2014 «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи»[7]

в) пріоритетне кредитування заходів щодо забезпечення раціонального використання та економії паливно-енергетичних ресурсів.

г) встановлення підвищених норм амортизації енергозберігаючих основних фондів.

д) цільове державне та інше субсидування і безповоротне асигнування на виконання пошукових науково-дослідних робіт у сфері енергозберігаючих технологій і нетрадиційних видів енергії, на виробництво та освоєння нових видів енергозберігаючої техніки та технології.

Аналіз вітчизняного законодавства України дозволив виділити такі види податкових пільг для підприємств, що у своїй практичній діяльності використовують енергозберігаючі технології (табл. 1)

Отже, дослідження правового режиму пільгового оподаткування у сфері використання енергозберігаючих технологій дозволило не лише виділити основні його напрямки та види податкових пільг, але й виявити ситуацію, при якій рівень пільгового оподаткування цієї галузі з боку держави повільно зменшується. Адже податкове регулювання є одним з найефективніших важелів державного регулювання будь-якої галузі. Крім того, ефективне функціонування самої ринкової економіки не є можливим без державного регулювання деяких її процесів та галузей. Тому є неприпустимою ситуація, при якій держава залишається осторонь від застосування відповідних регулюючих та стимулюючих засобів, особливо в тій сфері, де є в цьому нагальна потреба.

Л і т е р а т у р а

1. Податковий кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/page39>
2. Митний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4495-17/page10>
3. Закон України «Про енергозбереження» від 01.07.1994г. № 74/94-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/74/94-%D0%B2%D1%80>
4. Закон України № 71-VIII від 28.12.2014 «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/71-19/page>

Сілютіна І.М.,
*к.п.н., доцент кафедри філософії, культурології
та інформаційної діяльності
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля*

АУТСОРСИНГ ЮРИДИЧНИХ ПОСЛУГ

Визначальним чинником сьогодення, що впливає на всі суттєві соціально-економічні процеси, які відбуваються у світі, є глобалізація. Вона обумовлює усунення економічних і торгових бар'єрів, відкриття вільних ринків

по всьому світу, посилення спеціалізації. Наслідком глобалізації та міжнародного поділу праці є делегування виконання процесів і послуг у повному або частковому вигляді сторонньому виконавцю, тобто на аутсорсинг. Термін «аутсорсинг» («outsourcing») походить від англійських слів «outside resource using», що дослівно перекладається як використання чужих ресурсів, яке дає змогу зосередити власні ресурси на тому виді діяльності, що є основним для підприємства, і передати інші (підтримуючі, супутні) функції надійному і професійному партнеру, який виконає їх краще [1, с.243].

Аутсорсинг, як ефективна управлінська та організаційна схема, довів результативність свого використання як в іноземній, так і, згодом, у вітчизняній практиці. Галузями його застосування є ІТ-сфера, виробництво, маркетинг, бухгалтерія, реклама, інформаційне забезпечення, управління персоналом, служба безпеки та інші. Аутсорсинг стає все більш затребуваною технологією у сфері професійних послуг, у тому числі, юридичних, які делегуються третій стороні. Ємність цього ринку, за підрахунками Джуї Нарендран, HfS Research, у 2012 році склала близько 1 трильйона доларів. Саме стільки витратили світові корпорації на юридичні послуги, включаючи їх внутрішніх генеральних радників та юридичних партнерів [3].

Підставою для змін у характері надання юридичних послуг, на думку, британців Peter Brudenell та Lawrence Graham, був економічний спад початку 2000-х рр., який позначився негативно на прибутковості фірм і їх намагання знайти способи надання тих же послуг за нижчою вартістю. Для клієнтів за рахунок зниження вартості найбільш рутинних елементів юридичних проєктів істотно знизилася, як у межах звичайних, так і великомасштабних угод або суперечок. Перші успішні експерименти сприяли поширенню аутсорсингу, призвели до формування партнерських стосунків між юридичними фірмами, компаніями і офшорними провайдерами послуг і дозволили зменшити вартість виконуваних робіт [2].

«Витрати, - зазначає Джоан Гудман, - зменшуються завдяки функціонуванню аутсорсера в місцевості з меншою заробітною платою, за рахунок зниження кваліфікації та автоматизації робіт, застосування процедури управління, за допомогою якої юрист або паралегал (тобто помічник юриста) іноземного кваліфікованого персоналу може виконувати звичайні завдання, які традиційно надаються для асоційованого юриста з метою підвищення ставки виручки. Спочатку аутсорсер юридичного процесу (LPO) залучав юридичні фірми та корпорації до аутсорсингу великих проєктів з перегляду документів для розкриття інформації про судові справи або здійснення належної перевірки трансакцій для офшорних постачальників» [4]. Проте протягом останніх років великі корпорації підписали комплексні угоди з постачальниками послуг LPO.

На юридичному ринку сьогодні наявна низка різних видів юридичних аутсорсингових угод. Зокрема, існують угоди про аутсорсинг, де юридична робота передається на аутсорсинг дочірнім або не дочірнім компаніям, де юридична фірма буде безпосередньо наймати іноземну юридичну фірму для проведення цієї роботи, і де в юридичній фірмі використовується сторонній постачальник, відомий як аутсорсер юридичного процесу (LPO), який може знаходитися будь-де у будь-якій частині світу або офшору. Ці іноземні

аутсорсингові провайдери можуть бути не суто юридичними, а судово-бухгалтерськими фірмами, постачальниками юридичної підтримки, фахівцями з інформаційних технологій і т.п. [7].

На даний час велику частку американського юридичного аутсорсингового бізнесу відправлено до Індії, що обумовлено багатьма чинниками, зокрема, наявністю спільної мови, значної кількості грамотних індійських ліцензованих адвокатів, що отримали відповідну освіту у США і можуть виконувати ту ж роботу, що їх американські колеги, однак за іншу, значно меншу оплату, а різниця у часових поясах робить такі проекти ще вигіднішими, адже на виконання послуг витрачається менше часу.

Науковцями відмічаються в якості стійкої тенденції значне поширення аутсорсингу юридичних послуг, що породжує багато питань щодо правової етики. Так, з метою уникнення етичних проблем, юридичні фірми, що займаються аутсорсингом із зарубіжними компаніями, повинні переконайтеся, що компанія, з якою вони укладають контракт, має відповідну репутацію. Кращий спосіб захистити юридичну фірму від ненавмисних етичних порушень - укласти договір з зарубіжною компанією, яка має офіс в Сполучених Штатах і залучає ліцензованих у США адвокатів або менеджерів [5]. Серед інших важливих проблем, що можуть виникнути в етичній площині в процесі аутсорсингу, є конфлікт інтересів, проблеми конфіденційності, несанкціонована юридична практика, розкриття інформації клієнтів, порядок виставлення рахунків. Отже, юристи мають враховувати вказані проблеми [3].

В якості переваг застосування LPO Дж. Гудман, - незалежний журналіст та редактор Legal IT Today, відзначає потенційну економію та передбачуваність за рахунок фіксованих і конкурентних моделей ціноутворення, а також швидкості та гнучкості / масштабованості, що дозволяє фірмам та юридичним департаментам реагувати на коливання робочих навантажень. Робота з офшорними провайдерами може запропонувати фірмам та корпоративним юридичним відділам ефективні переваги, а часові відмінності також збільшують час роботи. Постачальники LPO, які беруть на себе широкомасштабну рутинну роботу, мають тенденцію керувати процесами та ефективно застосовувати технології. Використання LPO для повсякденної або повторної роботи дозволяє юристам зосередитися на високовартісних заходах, підвищуючи продуктивність і маржі фірми [4].

Слід погодитися з висновком Дж. Гудман, що LPO в його різних формах є зараз прийнятним ресурсом у ландшафті юридичних послуг. Для юридичних фірм та тих, хто надає юридичні послуги, це важливий стратегічний та операційний варіант, - і в сучасній складній економіці його потенційні вигоди та проблеми не повинні ігноруватися [4].

Л і т е р а т у р а

1. Царенко О. В. Технологія управління реалізації аутсорсингу / О.В.Царенко //Фінансова система України. Наук. записки. Серія «Економіка». Випуск 19. – С.242 – 248.

2. Brudenall Peter, Graham Lawrence Legal process outsourcing: opportunities and risks [Електронний ресурс] – Спосіб доступу: <https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/9-508-0134> – Назва з екрану.
3. Fersht Phil Legal Services Outsourcing: India's next growth market? [Електронний ресурс] – Спосіб доступу: https://www.horsesforsources.com/lpo_growth_030712. – Назва з екрану.
4. Goodman Joanna How to: Outsource legal work [Електронний ресурс] – Спосіб доступу: <https://www.lawgazette.co.uk/practice/how-to-outsource-legal-work/5036958>. – Назва з екрану.
5. Ham James I. Ethical Considerations Relating to Outsourcing of Legal Services by Law Firms to Foreign Service Providers: Perspectives from the United States // Penn State International Law Review: Vol. 27: No. 2, [Електронний ресурс] – Спосіб доступу: <http://elibrary.law.psu.edu/psilr/vol27/iss2/5> – Назва з екрану.
6. Legal Process Outsourcing (LPO) Top Ten Service Providers [Електронний ресурс] – Спосіб доступу: <http://cobralealsolutions.com/pdf/cobraTop10.pdf> – Назва з екрану.
7. Outsourcing practice note [Електронний ресурс] – Спосіб доступу: <http://www.olsc.nsw.gov.au/Documents/practice%20note%20Outsourcing%20%20AC.pdf> – Назва з екрану.

*Халявіна Юлія,
аспірант, Харківський національний університет
внутрішніх справ, м. Харків
Науковий керівник: начальник кафедри
цивільно-правових дисциплін Харківського
національного університету внутрішніх справ,
м. Харків, к.ю.н., доц. Зайцев О. Л.*

ГАРАНТІЯ, ЯК ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТЕНДЕРНОЇ ПРОПОЗИЦІЇ УЧАСНИКА ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ

Кожен день замовників тендерів супроводжують такі ризики, як недостовірна інформація, невчасне виконання замовлення та халатність учасників торгів. З огляду на це, необхідність засобів забезпечення під час проведення публічних закупівель не піддається жодному сумніву.

Після запровадження Закону України" Про публічні закупівлі" № 922-VIII від 25 грудня 2015 року (надалі Закону) замовники мають право вимагати від учасників торгів надання забезпечення тендерної пропозиції[2, с. 15].

Відповідно до п.8 ч.1 ст.1 Закону забезпечення тендерної пропозиції (надалі ТП) — це надання забезпечення виконання зобов'язань учасника перед замовником, що виникли у зв'язку з поданням ТП, у вигляді такого забезпечення, як гарантія.

З огляду на зазначене, в нових електронних закупівлях замовник може вимагати тільки гарантію як забезпечення ТП учасника та не має права вже вимагати забезпечення пропозиції у формі застави, завдатку чи депозиту, як

було дозволено за Законом України «Про здійснення державних закупівель»(втратив чинність).

В силу положень ч. 1 ст. 546 Цивільного кодексу України виконання зобов'язання може забезпечуватися неустойкою, порукою, гарантією, заставою, притриманням, завдатком[1, с. 113].

Положеннями ч. 1 ст. ЦКУ 560 встановлено, що за гарантією банк, інша фінансова установа, страхова організація (гарант) гарантує перед кредитором (бенефіціаром) виконання боржником (принципалом) свого обов'язку. Гарант відповідає перед кредитором за порушення зобов'язання боржником.

Тож тендерне забезпечення замовник може вимагати лише у вигляді банківської гарантії або страхової гарантії, або гарантії фінансової установи.

На практиці, тендерне забезпечення замовники в основному вимагають у вигляді банківської гарантії, оскільки це безвідкличне зобов'язання банку виплатити певну грошову суму бенефіціару (особі, на користь якої надана гарантія) у випадку невиконання принципалом за гарантією (особою, що є боржником перед бенефіціаром) своїх зобов'язань перед бенефіціаром.

Оформлення електронних банківських гарантії відбувається відповідно до вимог Законів України «Про електронні документи та електронний документообіг», «Про електронний цифровий підпис» та «Про публічні закупівлі», а також відповідно до «Положення про порядок здійснення банками операцій за гарантіями в національній та іноземних валютах», затвердженого Постановою Правління НБУ від 15.12.2004 р. № 639

Подання тендерної пропозиції при проведенні електронних публічних закупівель здійснюється в електронному форматі. Тож для участі в торгах учасник процедури закупівлі має отримати в обслуговуючій фінансовій установі гарантію як електронний документ для того, щоб потім сформувати повний пакет документів ТП.

Таку гарантію учасник може отримати в банку, страховій або фінансовій компанії залежно від того, який саме вид гарантії замовник буде вимагати в ТД. Механізм оформлення гарантії регламентований внутрішніми процедурами фінансової установи та законодавчо-нормативними актами України.

Законодавець встановив граничну суму тендерного забезпечення. Згідно зі ст.24 Закону України «Про публічні закупівлі» розмір забезпечення тендерної пропозиції у грошовому виразі не може перевищувати 0,5 % від очікуваної вартості закупівлі– у разі проведення торгів на закупівлю робіт та 3,0 % – у разі проведення торгів на закупівлю товарів чи послуг[3].

Рекомендованим способом накладення електронного цифрового підпису (далі - ЕЦП) на документ тендерної гарантії є використання існуючого програмного комплексу, за допомогою якого установа взаємодіє із Фіскальною службою України, статистичними органами та ін. Зазначене програмне забезпечення дозволяє підписувати сторонні документи та формувати відповідні файли з ЕЦП.

При цьому, у тексті гарантії гарант має вказувати посилання на відповідний програмний комплекс, за допомогою якого накладено ЕЦП (потім замовник матиме можливість перевірити ЕЦП), а підписант, зазначений в тексті електронної гарантії, має співпадати із підписантом, який наклав ЕЦП. Це треба,

для уникнення формальних підстав для відхилення тендерної пропозиції Замовником.

На теперішній час фінансові установи використовують два способи накладення ЕЦП на тендерну гарантію. Фінансовим установам рекомендовано зазначити в колонитах тендерної гарантії посилання на програмний комплекс, яким накладено ЕЦП[4, с.26].

Перший спосіб - за допомогою програмного комплексу М.Е.Дос. З огляду на те, що файл після накладення ЕЦП шифрується, для його відкриття необхідно використовувати програмний комплекс М.Е.Дос. При цьому перевірку ЕЦП замовник здійснює за допомогою функціональних можливостей програмного комплексу М.Е.Дос;

Другий спосіб - за допомогою програмного комплексу ІТ Користувач ЦСК-1. При накладанні ЕЦП зазначеним програмним комплексом файл доступний для перегляду без необхідності використання окремого програмного забезпечення. Перевірку ЕЦП замовник може здійснити онлайн на сайті центрального засвідчувального органу за посиланням:<http://czo.gov.ua/verify>.

Одним із основних завдань Міністерства юстиції України є виконання функцій центрального засвідчувального органу шляхом забезпечення створення умов для функціонування засвідчувальних центрів органів виконавчої влади або інших державних органів та центрів сертифікації ключів відповідно до Положення про Міністерство юстиції України, затвердженого постановою КМУ від 02.07.2014 р. № 228.

Відповідно до ч. 3 ст. 24 Закону забезпечення ТП не повертається у разі:

- відкликання ТП учасником після закінчення строку її подання, але до того, як сплив строк, протягом якого ТП вважаються чинними;
- невіддання учасником, який став переможцем процедури торгів, договору про закупівлю;
- ненадання учасником-переможцем нижченаведених документів, які засвідчують відсутність підстав (строк - не більше 5 (п'яти) календарних днів з дати оприлюднення на веб-порталі Уповноваженого органу повідомлення про намір укласти договір): - відомості про юридичну особу, яка є учасником, унесено до Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення; - службову (посадову) особу учасника, яку уповноважено учасником представляти його інтереси під час проведення процедури закупівлі, фізичну особу, яка є учасником, було притягнуто згідно із законом до відповідальності за вчинення у сфері закупівель корупційного правопорушення; - фізична особа, яка є учасником, була засуджена за злочин, учинений з корисливих мотивів, судимість з якої не знято або не погашено в встановленому законом порядку; - службова (посадова) особа учасника, яка підписала тендерну пропозицію, була засуджена за злочин, вчинений з корисливих мотивів, судимість з якої не знято або не погашено в установленому законом порядку; - учасник визнаний у встановленому законом порядку банкрутом та відносно нього відкрита ліквідаційна процедура (така підстава неповнення є новою);

- ненадання переможцем процедури торгів забезпечення виконання договору про закупівлю після отримання повідомлення про намір укласти договір, якщо надання такого забезпечення передбачено ТД.

Дія тендерного забезпечення закінчується після спливу строку її дії та за письмовою згодою замовника, яка направляється на адресу гаранта. Цю згоду необхідно направити протягом п'яти банківських днів з дня настання наступних підстав:

закінчення строку дії забезпечення ТП, зазначеного в ТД;

укладення договору про закупівлю з учасником, що став переможцем тендеру;

відкликання ТП до закінчення строку її подання;

закінчення процедури закупівлі у випадку неукладення договору про закупівлю з жодним із учасників, які подали ТП.

Отже, у разі настання підстав для неповернення учаснику забезпечення ТП замовник (бенефіціар) звертається за адресою установи-гаранта з метою отримання вимоги за гарантією.

Відповідно до ч. 5 ст. 24 Закону кошти, що надійшли як забезпечення ТП (у разі якщо вони не повертаються учаснику), підлягають перерахуванню до відповідного бюджету, а у разі здійснення закупівлі юридичними особами (їхніми об'єднаннями) не за бюджетні кошти — перераховуються на рахунок таких юридичних осіб (їхніх об'єднань).

При цьому замовник у строк 5 банківських днів з дня настання підстави для повернення забезпечення ТП повідомляє установу-гаранта про наявність таких підстав щодо анулювання гарантії.

Таким чином, позитивним рисами встановлення тендерного забезпечення є те, що це надає гарантію належного виконання своїх обов'язків учасником. Шляхом надання тендерного забезпечення учасник підтверджує серйозність намірів своєї участі у тендері. Зменшується ризик участі недобросовісного учасника.

Л і т е р а т у р а

1. Цивільний кодекс України: Кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40 – Ст. 356.
2. Про публічні закупівлі: Закон України від 25.12.2015 № 922-VIII// Офіційний вісник України. – 2016. №15. - Ст.9.
3. Мазенко Д. Все що ви хотіли знати про тендерні гарантії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://prozorro.gov.ua/news/vse-shho-vy-hotily-znaty-pro-tenderni-garantiyi>.
4. Електронні гарантії: правила перевірки. «Радник в сфері державних закупівель» за вересень 2016 р. №9 (60). – С. 26-27.

Секція 5

СУЧАСНЕ КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС У СВІТЛІ НОВОГО КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

*Александров Євгеній,
студент групи ПР-161дм
освітнього ступеня магістр,
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Андрій В.М.*

СИСТЕМА ПРИНЦИПІВ СУЧАСНОГО МІЖНАРОДНОГО КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ

В силу того, що в останній час світ переживає кризу, пов'язану з порушенням державами та лідерами держав норм міжнародного права, зокрема норм міжнародного кримінального права — перед нами постає мета дати аналіз принципам міжнародного кримінального права та вирішенню проблемних питань з цього приводу.

Значення принципів міжнародного кримінального права дуже важливо як для держави, так і для кожної людини. Ці принципи відображають ідеї, на яких Україна співпрацює з іншими державами в області кримінального права та завдяки яким може захистити громадян нашої країни.

Принципи права — це керівні ідеї, відображені в нормах права. Беручи до уваги те, що коло суспільних відносин, регульованих міжнародним кримінальним правом, дуже широке, а система міжнародного кримінального права включає в себе норми матеріального, процесуального та кримінально-виконавчого права, можлива наступна класифікація принципів міжнародного кримінального права:

- загальновизнані (законність, справедливість, гуманізм та інші);
- для військових злочинів (кримінальне переслідування тільки відповідно до норм міжнародного права, гуманне звернення незалежно від чого б то не було та інші);
- процесуальні (гласність, презумпція невинуватості та інші).

Існує також ієрархічна класифікація принципів міжнародного кримінального права, запропонована Т. Ш. Самедовою з урахуванням юридичного оформлення принципів [1]:

1. Основні принципи міжнародного права (Статут ООН, Декларація про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин і співробітництва між державами від 24 жовтня 1970 р. та ін.).

2. Загальні принципи права (Загальна Декларація прав людини від 10 грудня 1948 р. та ін.).

3. Спеціальні принципи міжнародного кримінального права (Римський Статут Міжнародного кримінального суду 1998 р. та ін.).

4. Принципи національного (внутрішньодержавного) права.

Вищенаведена класифікація принципів дає нам змогу уявити взагалі ієрархію міжнародного права та ієрархію основних міжнародних нормативно-правових актів. Ця класифікація, на наш погляд є зручною для вивчення та користування.

У зв'язку з тим, що завданнями міжнародного кримінального права є, зокрема, попередження міжнародної злочинності і створення умов для підвищення ефективності співпраці і консолідації зусиль держав у боротьбі з інтернаціональною і державною злочинністю, а також формування глобальної кримінальної політики, особливе місце займають принципи міжнародного кримінального права в зазначеній області.

Такі принципи знайшли своє закріплення в цілому ряді документів, серед яких необхідно виділити наступні:

1. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН від 14 грудня 1990 р №45 / 107 «Міжнародне співробітництво в галузі попередження злочинності та кримінального правосуддя в контексті розвитку».

2. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН від 18 грудня 1991 р №46 / 152 «Створення ефективної програми Організації Об'єднаних Націй в галузі попередження злочинності і кримінального правосуддя».

Базовими принципами попередження злочинності є:

- узгодження і зміцнення міжнародного співробітництва в галузі попередження злочинності та кримінального правосуддя;

- дотримання діючих міжнародних договорів і принципів Організації Об'єднаних Націй, виражених в її Статуті і в інших відповідних міжнародних документах;

- активізація боротьби проти міжнародної злочинності шляхом дотримання і зміцнення правопорядку і законності в міжнародних відносинах;

- доповнення і подальший розвиток міжнародного кримінального права;

- реформування національного законодавства для забезпечення його відповідності вимогам міжнародного кримінального права, а також для забезпечення ефективного і оперативного реагування на нові злочини не тільки кримінально-правовими санкціями, але і за допомогою інших заходів;

- проведення відповідного інформування населення держав-членів про проблеми міжнародної злочинності, а також ознайомлення широкої громадськості з цілями і процедурами системи кримінального правосуддя;

- попередження віктимізації, а також захист, надання допомоги і виплата компенсацій жертвам;

- прогресивна раціоналізація і гуманізація кримінального законодавства та процедур

введення альтернативних підходів до винесення вироків і покаранням при дотриманні соціальної справедливості;

- систематичний підхід до планування в галузі попередження злочинності з тим, щоб політика в області попередження злочинності включалася в планування національного розвитку, починаючи з загальної переоцінки, де це необхідно, основ кримінально-процесуального законодавства;

- дотримання на всіх стадіях процесу прав людини і забезпечення рівності та справедливості;

- розвиток міжнародного науково-технічного співробітництва, в тому числі шляхом розробки та ратифікації нових міжнародних договорів в області попередження злочинності;

- координація міжнародного співтовариства в галузі попередження злочинності і кримінального правосуддя;

- розвиток дослідницьких і навчальних можливостей, а також розширення співробітництва за рахунок неурядових організацій і національних дослідницьких і навчальних установ;

- підготовка кадрів та підвищення кваліфікації персоналу, що працює в різних областях попередження злочинності і кримінального правосуддя.

В кінці ХХ століття в період активного обговорення питання про необхідність підвищення ефективності співробітництва в боротьбі з міжнародною злочинністю та створення міжнародного органа правосуддя був прийнятий документ, в якому знайшли своє закріплення конкретно загальні принципи міжнародного кримінального права — це Римський статут Міжнародного кримінального суду (Рим, 17 липня 1998 р) (далі Римський статут)[2].

Ці принципи можна віднести до спеціальних принципів міжнародного права. Вони є одними з найвпливовіших у сфері міжнародного кримінального права.

До числа таких принципів в частині формулювань відносять наступні:

- немає злочину без вказівки на те в законі;
- немає покарання без вказівки на те в законі;
- відсутність зворотної сили;
- індивідуальна кримінальна відповідальність;
- виключення з юрисдикції для осіб, які не досягли 18-річного віку;
- неприпустимість посилання на посадове становище;
- відповідальність командирів та інших начальників;
- не застосовується термін давності;
- суб'єктивна сторона;
- підстави для звільнення від кримінальної відповідальності;
- помилка у факті або помилка в праві;
- накази начальника і припис закону.

Міжнародний кримінальний суд повинен у майбутньому стати одним із головних стримуючих факторів для запобігання порушень норм міжнародного кримінального права державними діячами або іншими фізичними особами.

На нашу думку, для цього необхідно, щоб принаймні держави, які входять до складу Ради Безпеки ООН стали діючими учасниками Міжнародного

Кримінального Суду. Від цих держав залежить мир у всьому світі і прикро, що такі держави як США та Росія відізнали свої підписи під Римським статутом, а Китай взагалі не підписав цей документ.

Після того, як ці держави стануть учасниками Міжнародного Кримінального Суду, на нашу думку, почне діяти принцип невідворотності покарання у міжнародному кримінальному праві. Поки що, цей принцип навіть не відображається у Римському Статуті.

Таким чином, однією з головних проблем міжнародного кримінального права є відсутність принципу невідворотності покарання для громадян тих держав, які не є учасниками Міжнародного Кримінального Суду і які не підписали або не ратифікували Римський Статут. Це питання вирішиться після того, як до цього документу приєднаються всі держави - члени Ради Безпеки ООН та інші держави, які ще цього не зробили.

Україна теж ще не ратифікувала Римський Статут, але завдяки внесенню змін до ст. 124 Конституції України [3], може і, на нашу думку, повинна ратифікувати його вже у 2019 році.

Л і т е р а т у р а

1. Самедова, Ш. Т. Система принципів міжнародного уголовного права [Електронний ресурс]. URL: <http://www.azpenalreform.Org>
2. «Римський статут міжнародного кримінального суду», Міжнародні суди, ООН; Статут, Міжнародний документ від 17.07.1998. Електронний ресурс: режим дос-тупу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_588
3. Конституція України від 28.06.1996 р. // ВВР. – 1996. – № 30.

*Ахмедова Вусале,
студентка групи ЮІ-152
юридичного факультету СХУ ім. В.Далія.
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Татаренко Г.В.*

ОСОБЛИВОСТІ УГОД ПРО ВИЗНАННЯ ВИНИ

Одним із найважливіших нововведень Кримінально процесуального кодексу України 2012 року є запровадження досі невідомого українському кримінальному процесу інституту – кримінального провадження на підставі угод. Закріплення в кримінальному процесуальному законі в новій редакції інституту кримінального провадження на підставі угод є прогресивним кроком України на шляху до європейських і загальноприйнятих в світі стандартів кримінального судочинства, прагнення України стати членом Європейського Союзу.

Відповідно до ст. 468 КПК України, у кримінальному провадженні може бути укладена угода між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим про визнання вини.

Угода про визнання вини укладається між прокурором та підозрюваним, обвинуваченим за ініціативою будь-кого із цих осіб. Така угода може бути укладена у провадженні щодо: кримінальних проступків, злочинів невеликої чи середньої тяжкості, тяжких злочинів; особливо тяжких злочинів, віднесених до підслідності Національного антикорупційного бюро України за умови викриття підозрюваним чи обвинуваченим іншої особи у вчиненні злочину, віднесеного до підслідності Національного антикорупційного бюро України, якщо інформація щодо вчинення такою особою злочину буде підтверджена доказами; особливо тяжких злочинів, вчинених за попередньою змовою групою осіб, організованою групою чи злочинною організацією або терористичною групою за умови викриття підозрюваним, який не є організатором такої групи або організації, злочинних дій інших учасників групи чи інших, вчинених групою або організацією злочинів, якщо повідомлена інформація буде підтверджена доказами (ч. 4 ст. 469 КПК України).

Угода про визнання винуватості між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим може бути укладена лише щодо кримінальних проступків, злочинів, внаслідок яких шкода завдана лише державним чи суспільним інтересам. Угоду не може бути укладено у провадженні, в якому бере участь потерпілий, тобто щодо злочинів чи кримінальних проступків, внаслідок вчинення яких було завдано шкоди правам та інтересам окремих громадян та/або інтересам юридичних осіб.

Інститут угоди про визнання вини має певну практичну цінність, оскільки забезпечує оперативність кримінального провадження, прокурор укладаючи зазначену угоду економить час і засоби для доказування вини підозрюваного, може отримати інформацію щодо інших осіб, які скоїли кримінальні правопорушення та винуватість яких не можна довести без показань обвинуваченого, а також має можливість усунення перспектив подальших апеляцій. Для обвинуваченого перевагами укладення угоди про визнання винуватості є, наприклад, уникнення невизначеності щодо покарання в суді.

Важливим є додержання основних вимог щодо змісту угоди про визнання винуватості (ст. 472 КПК). У тексті угоди обов'язково зазначаються її сторони, формулювання підозри чи обвинувачення та його правова кваліфікація із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність, істотні для відповідного кримінального провадження обставини, беззастережне визнання підозрюваним чи обвинуваченим своєї винуватості у вчиненні кримінального правопорушення, обов'язки підозрюваного чи обвинуваченого щодо співпраці у викритті кримінального правопорушення, вчиненого іншою особою (якщо відповідні домовленості мали місце), узгоджене покарання та згода підозрюваного, обвинуваченого на його призначення або на призначення покарання та звільнення від його відбування з випробуванням, наслідки укладення та затвердження угоди, наслідки невиконання угоди.

Важливою гарантією захисту прав та законних інтересів підозрюваного, обвинуваченого при укладенні угоди про визнання винуватості є участь захисника, оскільки підозрюваний чи обвинувачений, укладаючи таку угоду,

беззастережно визнає свою вину і погоджується на призначення певного виду покарання. Він таким чином відмовляється від свого права на судовий розгляд його справи, під час якого прокурор має довести його винуватість. До того ж сторона захисту надалі втрачає право на апеляційне та касаційне оскарження ухваленого вироку (за певними виключеннями). Прокурор же, уклавши угоду, звільняється від обов'язку проводити повноцінне розслідування та доказувати винуватість підозрюваного чи обвинуваченого у суді.

Укладення угоди про визнання винуватості здійснюється за такими загальними правилами.

1. Добровільність укладення угоди сторонами. Укладення угоди не є добровільним, якщо її укладено із застосуванням насильства, примусу, погроз або внаслідок обіцянок чи дії будь-яких інших обставин, ніж ті, що передбачені в угоді.

2. Угода може бути ініційовано в будь-який момент після повідомлення особі про підозру до виходу суду до нарадчої кімнати для ухвалення вироку.

3. У разі недосягнення згоди щодо укладення угоди факт її ініціювання і твердження, що були зроблені з метою її досягнення, не можуть розглядатися як відмова від обвинувачення або як визнання своєї винуватості.

4. Кожен із обвинувачених у одному кримінальному провадженні вправі укласти угоду як про визнання винуватості, так і про примирення з потерпілим незалежно від позиції інших обвинувачених.

5. Угодою на обвинуваченого можуть бути покладені лише ті обов'язки, які він в змозі виконати.

6. Угода може бути укладено і затверджено судом лише за наявності фактичних підстав для визнання винуватості обвинуваченою. Одного бажання обвинуваченого і прокурора чи потерпілого для укладання угоди не достатньо. Суд затверджує угоду за наявності фактичних підстав (доказів) для визнання винуватості обвинуваченого.

7. Умови угоди повинні відповідати інтересам суспільства.

8. Кримінальне правопорушення є суспільно небезпечним діянням, за яке закон передбачає кримінальне покарання. Однак у кримінальних провадженнях про певні кримінальні правопорушення законодавець дозволяє учасникам кримінально-правового конфлікту вирішити його шляхом укладення угоди. Учасники кримінального провадження укладають їх для забезпечення власних інтересів (прокурор з метою процесуальної економії; потерпілий – швидкого і повного відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням; обвинувачений – зменшення покарання). Якщо ці інтереси суперечать суспільним інтересам (наприклад, узгоджене сторонами покарання є суттєво заниженим порівняно з тим, що було б призначене обвинуваченому у разі доведення судового розгляду до завершення без укладення угоди), то у затвердженні угоди суд повинен відмовити.

9. Умови угоди не повинні порушувати права, свободи чи інтереси сторін або інших осіб.

10. Не допускається повторне звернення до суду з угодою в одному кримінальному провадженні.

Отже, підсумовуючи наведене, можна зробити висновок, що, реалізуючи своє право на укладення угоди у кримінальному провадженні, сторони повноважні діяти лише у межах та у спосіб, передбачені КПК України. Законом визначено достатньо засобів захисту прав та інтересів підозрюваного (обвинуваченого), а тому укладення угоди внаслідок тиску чи незаконного впливу на нього з боку прокурора стане безумовною підставою для відмови у затвердженні такої угоди судом.

Також необхідно зазначити, що інститут кримінального провадження на підставі угод є недосконалим, окремі його положення вказують на порушення конституційних прав свобод громадянина. Так, відповідно до ст. 62 Конституції України обов'язок доводити вину покладений на державу, однак на підставі угод такий обов'язок держави може нівелюватися, а кримінальне провадження на підставі угод може мати певні негативні наслідки, серед яких: можливі випадки притягнення до кримінальної відповідальності невинуватої у вчиненні будь-якого кримінального правопорушення особи; уникнення кримінальної відповідальності за більш тяжкий злочин (особливо у випадках укладення угоди між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим про визнання винуватості).

*Бондаренко Дмитро,
студент групи ПР-161зм
освітнього ступеня магістр,
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля
Науковий керівник: д.ю.н., професор Щербина В.І.*

СУЧАСНИЙ МІЖНАРОДНИЙ ТЕРОРИЗМ: ВИЗНАЧЕННЯ ТА ЕФЕКТИВНІ ІНСТРУМЕНТИ БОРОТЬБИ

Тероризм швидкими темпами активізується і набуває міжнародного характеру. Розгул міжнародного тероризму висуває перед міжнародним співтовариством гостру необхідність рішуче покінути з цим явищем. Одним з дієвих засобів боротьби з міжнародним тероризмом є сучасне міжнародне право, що відповідно до вимог Статуту ООН покликане забезпечити безпеку життєдіяльності міжнародного співтовариства. Важливою рушійною силою у сфері розвитку міжнародно-правової боротьби з тероризмом являє собою розвиток і зміцнення міжнародного співробітництва.

Сам термін «тероризм» свідчить про те, що корені цього явища походять від латинського слова «терор», яке означає страх, жах. Перші спроби визначення тероризму і прийняття міжнародного договору по боротьбі з тероризмом на міжнародному рівні були прийняті ще в 30-тих роках ХХ століття в рамках Ліги Націй, а саме у 1937 році була відкрита для підписання Конвенція про попередження і припинення тероризму, під яким розумілися

«злочинні дії, направлені проти держави, ціль або характер яких полягають у тому, щоб викликати жах у певних осіб або серед населення»[1, с. 213].

У загальному плані міжнародний тероризм можна охарактеризувати як сукупність суспільно небезпечних у міжнародному масштабі діянь, які спричинили трагічні наслідки (загибель людей, руйнування і знищення матеріальних і інших цінностей). Реалією теперішнього часу є той факт, що тероризм все більше загрожує безпеці більшості країн світу, тягне за собою політичні, економічні та моральні втрати. Жертвою тероризму може стати будь-яка країна, будь-яка людина.

У сучасних умовах відбувається ескалація терористичної діяльності, ускладнюється її характер, зростає антилюдяність терористичних актів. Тероризм вже набув міжнародного, глобального характеру та став явищем світового масштабу. Це пояснюється розширенням і глобалізацією міжнародних зв'язків і взаємодії в різних областях.

Сучасний тероризм характеризується різко підвищеною технічною осначеністю, високим рівнем організації, наявністю значних фінансових коштів. Його головна відмінна риса – це розмивання меж між міжнародним і внутрішнім тероризмом. Розширюються зв'язки терористичних організацій з представниками наркобізнесу і незаконної торгівлі зброєю. Помітна динаміка зростання терористичних груп у сучасному світі.

За останній час людські та матеріальні втрати у зв'язку з терористичними актами зафіксовані в Україні, Росії, Франції, Туреччині, Бельгії. Єгипті, Ірані і ряді інших країн.

Прикладів сучасного тероризму в наш час є безліч, але є найгучніші, які залишили багато жертв. 1 вересня 2001 року – Нью-Йорк (США). У будівлю Всесвітнього торговельного центру у Нью-Йорку та у будівлю Пентагону 11 вересня влетіли 3 літаки, якими керували терористи-смертники "Аль-Каїда". Ще один літак розбився у штаті Пенсильванія. Жертви: 2977 осіб, з яких 246 пасажирів і членів екіпажу літаків, 2606 осіб загинули у Нью-Йорку, 125 у будівлі Пентагона.

23 жовтня 2002 року – Москва (Росія). Група під керівництвом чеченця Мовсара Бараєва захопила більше 900 заручників у будівлі московського Театрального центру на Дубровці під час мюзиклу "Норд-Ост". Через три дні, під час штурму будівлі, до зали пустили газ. За офіційними даними – 130 осіб загинули, 700 отримали поранення.

11 березня 2004 року (Іспанія). На вокзалі Аточе у Мадриді прогреміла серія вибухів. На той час, теракт назвали наймасштабнішим у Європі з часів Другої Світової війни. Відповідальність взяла на себе "Аль-Каїда" Жертви: 191 особа загинула, 1800 отримала поранення.

1 вересня 2004 року (Північна Осетія). На святковій лінійці до початку навчання терористи захопили у заручники 1128 осіб. Їх тримали у замінованій будівлі протягом двох з половиною днів, коли на третій день у школі пролунали вибухи. Заручники почали тікати з будівлі, що дозволило розпочати штурм. Відповідальність за атаки публічно взяв Шаміль Басаєв. Жертви: 314 осіб загинули, зокрема, 186 дітей.

7 липня 2005 року (Великобританія). У трьох потягах лондонського метро спрацювали вибухові пристрої. Ще одна бомба через годину спрацювала в автобусі. Трагедія стала найбільшою у Лондоні з часів Другої світової війни. Відповідальність взяла на себе терористична організація Аль-Каїда. Жертви: 52 особи загинули, 700 отримали поранення. Також загинули 4 терористи-смертники.

17 липня 2014 року (Україна). На території Донецької області, окупованої проросійськими бойовиками, було збито пасажирський Boeing 777, який летів з Амстердаму до Куала-Лумпур. Унаслідок трагедії ніхто не вижив. Відповідальність на себе ніхто не взяв. Однак у ході слідства було доведено, що у літак влучила ракета російського виробництва. Жертви: 283 пасажирів та 15 членів екіпажу.

17 липня 2015 року на ринку міста Хан-Бані вибухнув автомобіль. Теракт припав на кінець святкування Рамадану. Вибухом було знищено декілька будівель. Загибло понад 100 осіб, в тому числі і дітей. Цей теракт – теж справа рук "Ісламської держави".

31 жовтня 2015 над Сінайським півостровом (частина території Єгипту) розбився російський літак, що летів з Шарм-ель-Шейха до Санкт-Петербурга. Загинули 224 особи.

Пізно ввечері 13 листопада 2015 року в столиці Франції терористи вчинили криваву атаку у шести місцях, вбивши щонайменше 127 осіб. Вибухові пристрої спрацювали поблизу стадіону "Стад де Франс", де відбувався товариський матч між збірними Франції та Німеччини. Там пролунали три вибухи. Одночасно з вибухами на стадіоні терористи взяли в заручники відвідувачів в концертному залі Bataclan, де відбувався концерт американського рок-гурту The Eagles of Death Metal. За деякими даними, в залі перебували до 1,5 тисячі осіб. Велику кількість глядачів терористи захопили в заручники, а потім почали розстрілювати всіх, кого бачили. Кілька людей розстріляли відвідувачів ресторану "Маленька Камбоджа", який розташований неподалік редакції сатиричного журналу Charlie Ebdou, який зазнав нападу терористів "Аль-Каїди" в січні.

10 жовтня 2015 року в Туреччині стався найбільший теракт за всю історію країни. Два вибухи з інтервалом в три секунди сталися в ранці в Анкарі в районі залізничного вокзалу перед початком мітингу протесту, організованому профспілками і громадськими організаціями, проти сплеску насильства за турецько-курдського конфлікту на південному сході країни. Теракт, влаштований двома терористами-смертниками, став причиною загибелі 95 чоловік, 246 отримали поранення.

13 березня 2016 року у столиці Туреччини знову стався вибух. У повітря злетів замінований легковий автомобіль. Трагедія сталася біля офісу глави уряду під час великого скупчення людей. Життя втратили 37 осіб.

22 березня 2016 року у столиці Бельгії сталися два вибухи в аеропорті Завентем. Згодом стався вибух у метро, неподалік від будівлі Європарламенту. Повідомлено про понад 30 загиблих і понад 130 поранених.

Вибухи в Стамбулі 10 грудня 2016 року - терористичний акт в Стамбулі, який стався в центрі міста в районі Бешикташ. За останніми даними загинули 44 людини (у тому числі 36 поліцейських), поранені 166 людей.

Скоєний у новорічну ніч з 2016 на 2017 рік напад на розважальний клуб Reina в Стамбулі забрав життя 39 людей, поранення отримали ще 69 осіб. За останніми даними невідомий, в костюмі Санта Клауса увірвався в нічний клуб «Рейна» і відкрив безладну стрілянину по людях.

8 січня 2017 в ізраїльському Єрусалимі водій вантажівки протаранив натовп людей, поки в нього не почали стріляти. В результаті теракту загинули 4 людини, близько 15 постраждали.

9 січня 2017 на півночі Єгипту на Синайському півострові стався теракт, внаслідок чого як мінімум десять правоохоронців загинуло. Ще чимало осіб, в тому числі мирне населення, зазнали поранення. Терорист-смертник протаранив сміттєвозом з вибухівкою контрольно-пропускний пункт в місті Ель-Аріш, що на півночі Синаю. Вибух був такої потужності, що пошкоджені зазнала трьох поверхова поліцейська будівля. Чимало тіл дістали з під завалів.

Теракти у Києві, Могадішо, в Єрусалимі, Кабулі, Лондоні, Каталонії тощо [2]. Серед терористичних організацій світу найвідоміші: -"Аль-Каїда" (Міжнародний ісламський фронт джихаду проти іудеїв і християн" або "Ісламська армія звільнення мусульманських святинь"). -"Хезбулах (Партія Аллаха", або організація ісламського правосуддя", "Послідовники пророка Мухаммеда". -"Об'єднані акти самооборони Колумбії". -Японська релігійна секта "АУМ Сінріке" (нині "Альф"). -"Вітчизна басків і свобода" (ЕГА).

Початок третього тисячоліття характеризується бурхливими політичними процесами та появою нових глобальних загроз світового масштабу. Очевидно, що збільшення терористичної загрози є логічним наслідком погравлення регіональних конфліктів та посилення воєнної напруженості у світі в цілому. Тому сьогодні на порядку денному світової спільноти - розв'язання проблем, які загрожують цивілізованому світу і можуть суттєво загальмувати його рух вперед, зокрема загроза поширення тероризму.

Органічною частиною сучасного тероризму є як інтенсивне залучення, тероризування одних, так і підбурювання інших, потенційних спільників і послідовників терористів. Від попередніх видів тероризму сучасний відрізняється насамперед систематичним використанням крайнього насилля, яке визначає також характер навмисне викликаного психічного ефекту.

Найочевидніша ознака сучасного тероризму – насильство. Причому нерідко теракт здійснюється саме з метою продемонструвати максимум насильства, аби домогтися розголосу, уваги, резонансу в суспільстві. Демонстративність – друга ознака сучасного тероризму.

У виникненні і поширенні тероризму та екстремізму певну роль відіграють державно-політичні і геополітичні фактори. Тенденція зростання і поширення тероризму зумовлюється наявністю низки міждержавних і внутрішніх конфліктних факторів політичного, соціально-економічного, територіального, історичного, національного, релігійного й іншого характеру.

З кожним роком тероризм набуває усе більш високоорганізованого характеру. Вже сьогодні тероризм – об'єктивне, реальне, системне явище сучасного світу, серйозна професійна діяльність та потужний бізнес.

Проблема боротьби з тероризмом – багаторівнева, але її розв'язання треба шукати у багатосторонньому партнерстві з державними структурами. Вважаємо, що для здійснення ефективної протидії міжнародному тероризму необхідне об'єднання та координація дій всіх країн в рамках міждержавної антитерористичної коаліції. При цьому в якості перших та найбільш дієвих кроків щодо практичної реалізації цього завдання розглядається координована діяльність кількох держав, що входять до складу вже існуючих міжнародних чи регіональних політичних, економічних, військових союзів.

У 2004 року Європейською радою за результатами самміту ЄС було прийнято ряд документів програмного характеру: Декларацію про боротьбу з тероризмом, Стратегічні цілі Європейського союзу у боротьбі проти тероризму (оновлений План дій). Серед основних заходів, що спрямовані на розвиток існуючого співробітництва у сфері боротьби з тероризмом, Декларація передбачає активізацію співпраці між Європолом, Євроюстом, розвідувальними структурами країн-членів ЄС і Радою керівників поліцейських підрозділів країн ЄС. Пріоритетне значення буде надано подальшій розробці законодавства щодо недопущення фінансування тероризму та обміну інформацією з питань його фінансування [3]. Одним з головних практичних наслідків засідання Європейської ради стало утворення посади Координатора з питань боротьби з тероризмом.

Для України важливим є той факт, що боротьба з тероризмом стає одним з вирішальних критеріїв для розвитку стосунків з Європейським Союзом. Тому вивчення світового досвіду, зокрема ЄС у зазначеній сфері представляється доцільним для українських правоохоронних органів, які беруть участь у боротьбі з тероризмом; а також зазначить стратегічну політичну лінію України на інтеграцію до Європейського співтовариства та буде сприятиме удосконаленню механізмів реалізації державної антитерористичної політики, розробки Концепції протидії екстремізму й тероризму. Участь української держави в системі забезпечення міжнародної безпеки, а також нестабільність внутрішньополітичної обстановки переводять питання протидії тероризму у площину посиленої уваги щодо вжиття ефективних заходів для запобігання терористичній загрози.

Л і т е р а т у р а

1. Соколов О. С. Борьба с терроризмом и международное гуманитарное право / О. С. Соколов // Российский ежегодник международного права. Специальный выпуск. – Спб., 2003. – С. 210-218.
2. Терористичні акти 2017 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki_2017
3. Резолюция 1535 (2004): Прин. Советом Безопасности на его 4936-ом заседании 26 марта 2004 года // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.un.org/ussian/documenscresol/res2004/res_15356.htm.

*Лукашевіч Андрій,
студент групи ПР-161д
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.
Науковий керівник: д.ю.н., професор Розовський Б. Г.*

ЛЕГАЛІЗАЦІЯ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ В УКРАЇНІ

Питання легалізації вогнепальної зброї та інших засобів самозахисту є актуальним не тільки у правовій сфері, але й у повсякденному житті. Неможливо суперечити тим фактам, що рівень злочинності в Україні є просто неприйнятним, так, за 2016 рік було зареєстровано 584,8 тис. злочинів, тоді як за аналогічний період 2015 року – 515,5 тис. без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим (далі – АРК) та окремих районів Донецької та Луганської областей. Це – найвищий показник, починаючи з 1997 року, коли після тривалого зростання й піку злочинності у 1995 році (641,8 тис. злочинів) було виявлено 589,2 тис. злочинів та засуджено 237,8 тис. осіб.

При цьому зростання злочинності відбувається на тлі планомірного зниження ефективності діяльності як щодо їх розкриття, так і зловбивання[1].

Кожного дня багато українців стикаються із ситуацією повної бездіяльності правоохоронних органів, що спонукає діяти у власних інтересах, інколи виходячи за рамки закону. Цей стан речей неможливо приховувати, а мовчання на державному рівні можна прирівняти до злочину. Тому тема легалізації вогнепальної зброї цікавить як звичайних громадян,

так і високопосадовців, бо для одних, це засіб за допомогою якого у крайньому випадку можна захистити своє життя або життя пересічної людини, що потрапила у зону великого ризику. Для інших привід для паніки і розгортання засобів протидії тим, для кого питання легалізації вогнепальної зброї є однозначно вирішеним.

Згідно зі ст. 27 Конституції України кожна людина має невід'ємне право на життя. При цьому нам також дано право захищати себе та інших людей від протиправних посягань[2]. У ст. 36 Кримінального кодексу України зазначено: «не є перевищенням меж необхідної оборони і не має наслідком кримінальну відповідальність застосування зброї або будь-яких інших засобів чи предметів для захисту від нападу озброєної особи»[3].

Але на практиці нам не дають реалізувати право самим себе захищати за допомогою короткоствольної вогнепальної зброї, аргументуючи, що наше суспільство не готове до таких змін.

В сучасних українських ЗМІ все рідше з'являються детальні аналізи зарубіжного досвіду, зроблені експертами у даній проблематиці, а все частіше - популістські вислови як з боку тих що підтримують легалізацію, так і з боку тих що проти неї.

У 2013 році тогочасний міністр юстиції України О. Лавринович заявив: «кожний дієздатний громадянин України має право на володіння травматичною, але в жодному разі не бойовою зброєю». Водночас цю думку підтримав прем'єр-

міністр України М.Азаров: «Світовий досвід показує, що наявність зброї у громадян і в цивільного населення не підвищує ступінь громадської безпеки, а навпаки, створює дуже серйозну загрозу». Заступник міністра внутрішніх справ України В. Ратушняк зазначив: «що він і всі його колеги категорично проти легалізації зброї».

Це приклади повної необізнаності або небажання говорити правду, тому що соціальні дослідження вказують на зовсім іншу статистику. Згідно з доповіддю, яка була опублікована у науковому журналі «Harvard Journal of Law & Public Policy», має місце негативна кореляція між володінням зброєю та кількістю скоєних тяжких злочинів, іншими словами: чим більше зброї, тим менше злочинності.

У країнах з жорстким збройовим законодавством рівень убивств перевищує аналогічні показники в країнах з вільним обігом зброї.

Для порівняння: у дев'яти європейських країнах з найменшою кількістю зброї у населення трапляється у три рази більше вбивств, ніж у дев'яти європейських країнах з найбільшою кількістю зброї у населення[4].

Така ситуація, коли до засобів масової інформації потрапляють не експертні думки, а необгрунтовані вислови політиків, чітко вказує на те, що підтримкою зацікавлених цією проблемою людей хочуть заручитися різні політичні сили.

Звісно, що рішення щодо легалізації вогнепальної зброї, яке безумовно стане великим кроком до змін у суспільстві, не може прийматися посилаючись тільки на чийсь політичні інтереси.

Таке питання потребує детального дослідження і створення соціального діалогу між прихильниками різних поглядів, який допоможе досягти консенсусу і у майбутньому сприятиме розвитку і покращенню різних процесів у суспільстві, незалежно від того якого рішення досягнуть сторони.

У висвітленні білих плям цієї теми треба звернутися до історичного та міжнародного досвіду.

Насамперед варто проаналізувати історичні події, які сталися у державах після заборони на володіння населенням зброєю.

Так, у Туреччині в 1915–1917 рр. убито 1,5 млн. вірмен після прийняття в 1911 р. ст. 166 Кримінального кодексу Туреччини.

У СРСР протягом 1929–1953 рр. 20 млн. осіб стали жертвами сталінських репресій після прийняття в 1929 р. ст. 182 Кримінального кодексу СРСР.

У Німеччині в 1933–1945 рр. мільйони людей убито після прийняття указу про вогнепальну зброю і боеприпаси 1929 р. і указу про зброю 1938 р.; у Китаї в 1949–1976 рр. 20 млн. антикомуністів і реформістів стали жертвами режиму Мао Цзедуна після прийняття ст.ст. 186–187 Кримінального кодексу Китаю в 1935 р. і закону про безпеку в 1957 році.

В Уганді в 1971–1979 рр. 300 тис. християн і політичних конкурентів убито після прийняття указу про вогнепальну зброю 1971 року.

У Камбоджі в 1975–1979 рр. більше 1 млн. представників інтелігенції убито після прийняття ст.ст. 322–328 Кримінального кодексу Камбоджі.

Отже, історичні факти свідчать про те, що обеззброєння громадян сприяє легшому встановленню тоталітарного режиму й терору.

У сучасному світі можна звернутися до досвіду таких країн:

У Швейцарії на 100 тис. загиблих осіб, від вогнепальної зброї у середньому гине 3,7 тис.

З 18 років громадяни Швейцарії мають право на придбання як цивільних, так і армійських зразків зброї. Окремо видається дозвіл на носіння зброї, якщо громадянин країни зможе довести необхідність носіння зброї для самозахисту або захисту інших людей чи майна.

Армія Швейцарії комплектується за принципом ополчення, що накладає певні особливості на володіння громадянами зброєю.

Кілька разів на рік резервісти виїжджають на армійські збори, а між зборами табельна зброя солдата (штурмова рушниця М-57 і 24 магазини патронів до неї) зберігається у нього вдома. Після досягнення 60 років громадяни здають табельну зброю або за бажанням залишають її собі.

Серед країн, що входили у склад СРСР:

У Молдавії на 100 тис. загиблих осіб, від вогнепальної зброї у середньому гине 1,9 тис.

Перший закон у Молдавії про зброю був ухвалений 18 травня 1994 р., поправки в нього приймалися 5 разів протягом 1998–2005 років.

Право на володіння і носіння зброї громадянин Молдавії отримує в 18 років, якщо для цього немає медичних протипоказань. До володіння і носіння в країні дозволені пістолети і револьвери калібру не більше 9 мм під патрон «Магнум».

Закон не обумовлює спосіб носіння зброї – приховано або відкрито. На кожен нову одиницю зброю, що купується, необхідно отримувати новий дозвіл, кількість таких дозволів законом не обмежена. На сьогодні загальний рівень злочинності знизився на 50%, а рівень вбивств з використанням вогнепальної зброї знизився втричі порівняно з періодом, коли володіння зброєю було заборонене. Тут доцільно відзначити, що молдовани займають перше місце за кількістю випитого алкоголю на душу населення в рік серед країн колишнього СРСР – 18,2 л.

Схожа ситуація склалась у Латвії, Литві та Естонії. Після відокремлення від СРСР були прийняті закони, що дозволили громадянам володіти вогнепальною зброєю. В результаті у цих країнах спостерігається значний спад злочинності. В Естонії рівень тяжких злочинів знизився на 80%, в результаті чого штат поліції було скорочено вдвічі[5].

Міжнародний досвід вказує на позитивний вплив легалізації короткоствольної вогнепальної зброї на соціальну свідомість і на рівень безпеки людей у країнах де вона легалізована, але в Україні на даний момент питання набуває занадто політичного характеру, який не дозволяє об'єктивно встановити доцільність змін у законодавстві з приводу легалізації вогнепальної зброї, а перетворюється в популізм і небажання високопосадовців вникати у наукові дослідження, боячись втратити вагому частину свого електорату.

Для того щоб вирішити, чи потрібні такі зміни в Україні, треба чітко розуміти об'єктивний стан речей на сьогоднішній момент, тому що легалізація вогнепальної зброї – це не просто технічне надання згоди державою на володіння зброєю громадянами. Це - складний процес, який вимагає

ураховувати цілий комплекс складових: від підтримки громадською думкою до спроможності держави здійснювати реальний контроль за обігом зброї та забезпечувати належний рівень безпеки громадян.

Л і т е р а т у р а

1. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування (2013–2016 рр.): статистична інформація Генеральної прокуратури України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.gp.gov.ua/ua/stat.html>
2. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України (ВВР). - 1996. - № 30. - С. 141.
3. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25–26. – Ст. 131.
4. Цікава статистика про володіння зброєю в США // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zbroya.info/uk/blog/6291-tsikava-statistika-pro-volodinnia-zbroieiu-v-ssha/>
5. Колосок А.М. Легалізація зброї як каталізатор розвитку соціальної відповідальності суспільства [Текст] / А.М. Колосок // Актуальні проблеми економіки. - 2013. - №11(149).

*Лямзенко Валерія,
студентка групи ПР-174 дм
освітнього ступеня магістр,
юридичного факультету СНУ ім В. Даля;*

*Котова Л.В.,
к.ю.н., доцент, доцент кафедри правознавства
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля*

ЩОДО ПОКРАЩЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ ПРОКУРАТУРИ: ДЕЯКІ КРОКИ

Ствердження України як правової, соціальної, демократичної держави, прагнення європейського розвитку, процес адаптації національного законодавства до стандартів ЄС та зобов'язання України перед європейськими інституціями – усі ці чинники сприяли переосмисленню ролі сучасної прокуратури у захисті інтересів держави і суспільства та, зрештою, призвели до здійснення комплексної реформи системи прокуратури, що мало наслідком формування принципово нової моделі її діяльності, вироблення нових підходів до реалізації функцій, організації та управління тощо.

Проблема організації та вдосконалення роботи у прокуратурі не є новою. Вона була предметом дослідження багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених. Зокрема, вказаному питанню приділяли увагу: М. Говоруха, В.М. Гусаров, Т. Кагановська, І.Є. Марочкін, Л.М. Москвич, П.М. Каркач, В. Ольховий, В. Плішкін, В. Полубінський, А. Стинчкомб, М. Якимчук та ін.

Водночас, незважаючи на значні зрушення у питаннях, пов'язаних зі створенням нової моделі кримінальної юстиції, створенням механізму ефективного захисту прав, свобод, законних інтересів фізичних та юридичних осіб, маємо низку проблемних питань, які потребують системного дослідження. Тому метою цих тез є визначення проблематики організації діяльності прокуратури та виокремлення можливих шляхів удосконалення цієї роботи, зокрема, формування певного бачення необхідних умов та кроків, які забезпечать незалежність та ефективність функціонування системи органів прокуратури у напрямі подальшої демократизації, гуманізації, посилення захисту прав і свобод людини відповідно до вимог міжнародних правових актів і зобов'язань нашої держави перед європейським та світовим співтовариством.

Пропонуємо деякі кроки до покращення роботи прокуратури. Розглянемо їх детальніше.

Крок 1. Принципи процесуального керівництва [1; 2; 3].

Ми пропонуємо здійснювати процесуальне керівництво за принципом спеціалізації, тобто за видами вчинення злочину (проти життя та здоров'я особи, проти національної безпеки, у сфері службової діяльності, проти безпеки руху тощо) без урахування підслідності органів (Національна поліція, СБУ, ДБР, НАБУ).

Крок 2. Представництво інтересів в суді [1].

В законі «Про прокуратуру» зазначено, що у суді може здійснюватися представництво громадянина у випадках, якщо така особа не спроможна самостійно захистити свої порушені чи оспорювані права або реалізувати процесуальні повноваження через недосягнення повноліття, недієздатність або обмежену дієздатність, а законні представники або органи, яким законом надано право захищати права, свободи та інтереси такої особи, не здійснюють або неналежним чином здійснюють її захист; представництво держави, у випадках, якщо захист цих інтересів не здійснює або неналежним чином здійснює орган державної влади, орган місцевого самоврядування чи інший суб'єкт владних повноважень, до компетенції якого віднесені відповідні повноваження, а також у разі відсутності такого органу.

Наша пропозиція полягає у тому, щоб надати можливість у всіх випадках порушення прав незахищеної категорії людей або загрози порушення інтересів держави вносити позови до суду, реагувати та оскаржувати незаконні рішення органів державної влади та місцевого самоврядування, у тому числі колегіальних органів (наприклад, рад).

Крок 3. Гарантії недоторканості прокурора [4].

Згідно з українським законодавством, держава забезпечує, щоб обвинувачі могли виконувати свої професійні обов'язки в обстановці, вільній від загроз, перешкод, залякування, непотрібного втручання або невинуватого притягнення до цивільної, кримінальної або іншої відповідальності. Дисциплінарні порушення обвинувачів повинні ґрунтуватися на праві або правових актах. Скарги на обвинувачів, в яких стверджується, що вони своїми діями явно порушили професійні стандарти, невідкладно і неупереджено розглядаються згідно з відповідною процедурою. Обвинувачі мають право на справедливий розгляд. Рішення підлягає незалежній перевірці.

Пропонуємо призначити особливий порядок притягнення до адміністративної та кримінальної відповідальності, а також додати норми до статті 4 «Повноваження Ради прокурорів» Положення про Раду прокурорів України такого змісту:

- «П. 9-1 Розглядає скарги на рішення відповідних органів про притягнення до адміністративної та кримінальної відповідальності»;
- «П. 9-2 Надає згоду на затримання прокурора на утримання його під вартою чи арешту».

Крок 4. Посилення вимог до кандидатів на посаду прокурора.

Згідно з ч. 1 статті 27 закону України «Про прокуратуру» [1], прокурором місцевої прокуратури може бути призначений громадянин України, який має вищу юридичну освіту, стаж роботи в галузі права не менше двох років та володіє державною мовою.

Пропонуємо посилити вимоги до кандидатів, а саме щоб відбір кандидатів проходив за наступними критеріями: прокурором місцевої прокуратури може бути призначений громадянин України, який має вищу юридичну освіту, стаж роботи в галузі права не менше двох років та володіє державною мовою та однією з офіційних мов Ради Європи на рівні, що забезпечує можливість як усного, так і письмового застосування, у тому числі у професійній сфері для поліпшення міжнародного співробітництва.

Крок 5. Професія майбутнього – прокурор-перекладач.

Згідно з Кримінальним процесуальним кодексом України [3], у разі необхідності у кримінальному провадженні перекладу пояснень, показань або документів сторони кримінального провадження або слідчий суддя чи суд залучають відповідного перекладача (сурдоперекладача). На практиці маємо достатньо велику кількість справ, пов'язаних із іноземними громадянами, що вимагає постійних послуг запрошених перекладачів та відповідно додаткових витрат.

Наша пропозиція полягає в тому, щоб встановити штатну посаду прокурора-перекладача, який розглядатиме справи лише іноземних громадян, що призведе до скорочення витрат на перекладачів та забезпечить подальший розвиток міжнародного співробітництва як напряму діяльності органів прокуратури.

Крок 6. Доступність інформації для літніх громадян.

На сьогодні українська молодь є досить обізнаною у свої правах та законах завдяки інтернету та мобільним додаткам, проте літні люди не мають змоги слідкувати за останніми змінами у законах, кодексах та інших нормативно-правових документах. І тому часто за незнанням звертаються до прокуратори із різними питаннями, які не підпадають під її юрисдикцію, і це певним чином ускладнює та уповільнює роботу прокурора.

Пропонуємо створення та розповсюдження щомісячної безкоштовної правничої брошури «Людина та закон» (по типу безкоштовних газет у поштових скриньках), у якій будуть прописані основні зміни у законодавстві та корисні для людей додатки (приклади звернень громадян до підприємств, установ, строки подання тощо). А також, на нашу думку важливим є швидкий зв'язок із заявником-літньою людиною засобами телефонного зв'язку для того, щоб

людина розуміла, що кожне її звернення для прокурора є важливим, що у свою чергу, сприятиме позитивному іміджу прокуратури.

Крок 7. Підвищення кваліфікації прокурорів.

Згідно з законом України «Про прокуратуру» [1] та Положенням про організацію роботи з кадрами в органах прокуратури України [5], прокурор зобов'язаний вдосконалювати свій професійний рівень та з цією метою підвищувати кваліфікацію, а також періодично проходити підготовку у Національній академії прокуратури України, що має включати вивчення правил прокурорської етики.

Ми пропонуємо, щоб проведення підвищення кваліфікації відбувалося не рідше одного разу на два роки (у зв'язку з досить активною законотворчістю); надавати можливість підвищення кваліфікації закордоном (у зв'язку з імплементацією національного законодавства до законодавства країн Заходу), а також двотижневе стажування для кращих працівників у країнах ЄС раз на рік.

Отже, для подальшого розвитку роботи прокуратури ми маємо вдосконалити принцип процесуального керівництва, покращити представництво інтересів в суді, посилити гарантії недоторканості прокурорів, посилити вимоги до майбутніх прокурорів, створювати професії майбутнього, орієнтуватися на підвищення кваліфікації у країнах ЄС, а також забезпечити покращення доступності інформації.

Л і т е р а т у р а

1. Закон України «Про прокуратуру» від 14.10.2014 № 1697-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>
2. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/main/254к/96-вр>
3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
4. Міжнародний документ «Керівні принципи, що стосуються ролі осіб, які здійснюють судове переслідування» від 07.09.1990 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_859
5. Наказ «Про затвердження Положення про організацію роботи з кадрами в органах прокуратури України» від 12.10.2016 № 357 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z1450-16>

*Марєсчєв Сєргій,
студєнт групи ПР-161зм
освітнього ступєня магістр,
юрідичного факультєту СНУ ім. В. Дєля.
Науковий керівник: д.ю.н., профєсор,
Заслужєний юрїст Укрїни Рєзовський Б.Г.*

ПОЛЦЄЙСЬКЄ СПІВРЄБІТНЦТВО УКРАЇНИ ТА ЄВРОПЄЙСЬКОГО ПОЛЦЄЙСЬКОГО ОФІСУ У БОРЄБІ З КІБЄРЗЛОЧИННІСТЮ

Сучасний світ практично неможливо уявити без нових інформаційних технологій, в основі яких лежить широке використання комп'ютерної техніки та новітніх засобів комунікацій. Сьогодні комп'ютери впроваджуються в різноманітні галузі людської діяльності.

Розслідування такого роду злочинів не є цілковитою новинкою для вітчизняних правоохоронних органів. Разом з тим, все ще залишається доволі складно виявляти, фіксувати і вилучати криміналістично значиму інформацію при розслідуванні вказаної категорії злочинів для використання її надалі в якості доказової інформації.

Як вказано у доповіді Європейського поліцейського офісу (далі – Європол) «кіберзалежні злочини – злочини, які можуть бути здійснені лише за допомогою комп'ютера, комп'ютерних мереж або інших форм інформаційних технологій зв'язку. Кіберзлочинність це глобальне явище, що зачіпає всі держави-члени, і є таким самим безкордонним, як Інтернет сама по собі. Територія атаки продовжує зростати, оскільки суспільство все більше оцифровується, стає більше громадян, підприємств, громадських послуг та пристроїв, що підключаються до Інтернету»[1].

В умовах інтеграційних процесів в Україні та ЄС поліцейська співпраця у сфері кіберзлочинності набуває особливого значення, що зумовлює не тільки необхідність об'єднання зусиль держав і підвищення ефективності використання наявних можливостей міжнародної поліцейської співпраці, а й прийняття на національному та міжнародному рівнях скоординованих заходів щодо боротьби з нею.

Вважаючи, що глобалізація даного виду злочинів, призвела до того, що жодна країна не здатна протистояти цій небезпеці самотійно. Тому необхідно активізувати механізм міжнародного співробітництва в даній сфері.

Одним із серйозних кроків щодо врегулювання даного питання було прийняття 23 листопада 2001 р. Радою Європи Конвенції про кіберзлочинність (набула чинності 1 липня 2004 р.). Документ був підписаний 29 державами, серед яких була й Україна (ратифікувала 7 вересня 2005 р.) [2].

Та не зважаючи на такий крок в національному законодавстві існують значні прогалини, які не дають можливості ефективно долучитися до європейських стандартів у сфері кібербезпеки. Так у Законі України «Про

боротьбу з тероризмом» поняття «комп'ютерний тероризм» не згадується взагалі, а ті елементи, що можуть до нього відноситись прописані як складова частина поняття «технологічний тероризм».

Президент України своїм указом відповідно до статті 107 Конституції України, частини другої статті 2 Закону України «Про основи національної безпеки України» увів в дію рішення Ради національної безпеки і оборони України від 27 січня 2016 року «Про Стратегію кібербезпеки України»[3].

Дана стратегія визначає наступні пріоритети та напрями забезпечення кібербезпеки України:

1. Розвиток безпечного, стабільного і надійного кіберпростору має полягати;

2. Кіберзахист державних електронних інформаційних ресурсів та інформаційної інфраструктури, призначеної для обробки інформації, вимога щодо захисту якої встановлена законом;

3. Кіберзахист критичної інфраструктури має полягати;

4. Розвиток потенціалу сектору безпеки і оборони у сфері забезпечення кібербезпеки передбачатиме здійснення в установленому порядку;

5. Боротьба з кіберзлочинністю передбачатиме здійснення в установленому порядку різноманітних заходів [3].

Українське законодавство у сфері захисту інформації, на думку Ю. Омельченка, вимагає дуже серйозного доопрацювання. «Потенційно існує ймовірність того, що кіберзлочинність буде виштовхуватися з Європи, то вона буде перебиратися в Україну. Та й уже цей процес відбувається», - зазначив експерт. [4].

Стратегія кібербезпеки України сприяє розвитку міжнародного співробітництва у сфері забезпечення кібербезпеки, підтримці міжнародних ініціатив у сфері кібербезпеки, які відповідають національним інтересам України, поглибленні співпраці України з ЄС та НАТО для посилення спроможностей України у сфері кібербезпеки, участі у заходах зі зміцнення довіри у кіберпросторі, які проводяться під егідою ОБСЄ[3], але не вказано нічого про співпрацю з Європол, що є значним недоліком, адже наразі Україна співпрацює і з цією організацією.

Слід зазначити, що Європолу відведено особливе місце в організаційному механізмі Європейського Союзу, що зумовлено основною функцією – організацією міждержавної співпраці в сфері протидії злочинності та реалізацією кримінальної політики ЄС. У зв'язку з наявністю самостійної власної правосуб'єктності (зокрема міжнародної) правовий статус Європолу фактично прівівняний до статусу міжнародної організації.

Взаємодія МВС України з Європолем визначена Законом України «Про ратифікацію Угоди між Україною та Європейським поліцейським офісом про стратегічне співробітництво». З метою виконання положень Угоди про асоціацію України і ЄС у сфері реалізації спільної політики протидії злочинності наказом МВС України від 16.03.2015 № 271 затверджено Положення про Робочий апарат Укрбюро Інтерполу, де конкретизовано взаємодію з Європолем [5; 6].

Прикладом співробітництва в боротьбі з кіберзлочинністю є зустрічі начальників поліцейських відомств Європи в межах Європолу, які відбуваються щороку. На запрошення Європолу в червні 2011 р. до штаб-квартири прибула делегація МВС України. На цій зустрічі були обговорені питання, які стосувалися співпраці щодо боротьби з міжнародною оргзлочинністю та злочинністю у сфері комп'ютерних технологій.

Боротьба з кіберзлочинністю вимагає максимально ефективного інформаційного забезпечення протидії такій злочинності, упровадження в практику правоохоронних органів надійних засобів боротьби з даним "ноу-хау". Зокрема, представникам ОВС України слід приділити значну увагу вивченню досвіду з метою впровадження в діяльність спеціальних підрозділів МВС механізму міжнародного співробітництва роботи зарубіжних національних контактних пунктів, в якому зосереджується вся інформація щодо цього виду злочинності.

Отже, розслідування злочинів в інформаційних мережах зазвичай вимагає швидкого аналізу та збереження комп'ютерних даних, які дуже вразливі за своєю природою і можуть бути швидко знищені. У цій ситуації традиційні механізми правової взаємодопомоги і принцип суверенітету, одним з проявів якого є те, що тільки правоохоронні органи держави можуть проводити слідчі дії на його території, вимагають безліч формальних погоджень, роблячи розслідування транснаціональних кіберзлочинів проблематичним.

Крім того необхідно, узявши за основу визначення інформаційних та кібернетичних загроз, розробити й закріпити в рамках законодавства про юридичну відповідальність нові склади правопорушень, які точно відображають специфіку кіберзлочинності.

Л і т е р а т у р а

1. EUROPEAN UNION SERIOUS AND ORGANISED CRIME THREAT ASSESSMENT [Електронний ресурс] // European Police Office. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports/european-union-serious-and-organised-crime-threat-assessment-2017>
2. Про ратифікацію Конвенції про кіберзлочинність : Закон України від 7 верес. 2005 р. № 2824-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 5-6. – ст. 71.
3. УКАЗ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ № 96/2016 Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 27 січня 2016 року "Про Стратегію кібербезпеки України" [Електронний ресурс]. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.rnbo.gov.ua/documents/417.html>.
4. Кіберзлочинність для України стає актуальним поняттям - НБУ [Електронний ресурс]. – 2013. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.epravda.com.ua/news/2013/02/7/360508/>.
5. Про ратифікацію Угоди між Україною та Європейським поліцейським офісом про стратегічне співробітництво: Закон України від 05.10.2010 № 2576-VI // Відомості Верховної Ради. – 2011. – № 6. – Ст.48.
6. Наказ МВС України від 16.03.2015 № 271 «Про затвердження Положення про Робочий апарат Укрбюро Інтерполу». – Режим доступу до ресурсу: http://interpol.np.gov.ua/?page_id=1061

Осьмачко Андрій,
студент групи ЮІз-151
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Татаренко Г.В

ДЕКРИМІНАЛІЗАЦІЯ: ПОНЯТТЯ ТА ЗНАЧЕННЯ

Декриміналізація - юридична перекваліфікація частини кримінально караних діянь та переведення їх в розряд адміністративних, дисциплінарних та інших правопорушень або правомірних дій [1].

В науці кримінального права усунення злочинності діяння, виключення його з числа злочинів, тобто не визнається більше злочином і не породжує повноваження на кримінальне переслідування, дістало назву *декриміналізації злочину*.

Декриміналізація - це процес, зворотний криміналізації. Обидва застосовуються у кримінальній політиці, адекватній принципам гуманізму, справедливості, демократизму, переваги пом'якшуючих обставин, економії кримінально-правової репресії. Така політика чітко визначає місце кримінального права в системі державно - правової охорони об'єктів захисту – як допоміжного, а не головного засобу в системі стримування злочинності [2].

В процесі декриміналізації той чи інший вид поведінки, за який раніше наступала кримінальна відповідальність, може бути або визнаний правомірним, або менш значущим видом правопорушення, відмінним від злочину. Таким чином, в результаті декриміналізації діяння, яке раніше визнавалося кримінально караним, переводиться до правомірних, або визнається іншим, менш суспільно небезпечним, видом правопорушення. Відповідно застосовуються заходи адміністративної, дисциплінарної чи цивільно-правової відповідальності, а не кримінально-правові. У будь-якому разі діяння більше не є таким, що відповідає кримінально караному діянню, передбаченого кримінальним законом, а тому держава втрачає повноваження на кримінальне переслідування особи, що вчинила таке діяння.

Суттєві зміни обставин життя суспільства стають вагомим підставою запуску процесу декриміналізації діянь. Декриміналізація діянь виступає засобом реалізації потреби суспільства у скасуванні певної кримінально – правової заборони, яка стає непотрібною або навіть шкідливою. Як правило, у зв'язку з цим зменшується кількість осіб, притягнутих до відповідальності за такі діяння. Звертається увага суспільства на шкоду, яка спричинюється фактами кримінальної заборони певних діянь і покарань за них.

Основні фактори декриміналізації діянь, зокрема:

- 1) незначна суспільна небезпека діяння;
- 2) невисокий ступінь його морального осуду населенням;
- 3) рідкісне застосування певних кримінально-правових норм на практиці;
- 4) наявність інших нормативно-правових актів, за допомогою яких можна успішно боротися з відповідним видом суспільно-небезпечної поведінки.

Декриміналізація – це процес тривалий, виважений. В Україні в межах кримінально – правової політики держави послідовно реалізуються дії законодавця з декриміналізації певних діянь. Посилення чи пом'якшення умов відповідальності за деякі види злочинів повинні вирішуватись незалежно від поглядів якоїсь політичної сили, що тимчасово приходить до влади, політики, що постійно змінюється, а відповідно до визнаних у цивілізованому суспільстві загальнолюдських моральних цінностей, принципів гуманізму, демократизму, справедливості, законності та милосердя. Саме для цього здійснюється вивчення відповідності кримінально – правової заборони певного діяння обставинам життя і залежно від нього вживаються відповідні заходи, звертається увага суспільства на шкоду, яка спричинюється фактами кримінальної заборони певних діянь і покарань за них.

Слід зазначити, що в Україні поступово декриміналізується ряд певних діянь, що були включені з самого початку до чинного КК України. З урахуванням лібералізації економічних відносин в Україні, та у зв'язку із явно незначною суспільною небезпекою окремих діянь декриміналізовано низку злочинів в сфері господарської діяльності, де з відповідного розділу було вилучено понад десять статей. Декриміналізація діянь в сфері господарської діяльності спрямована на уникнення зайвого застосування юридичної відповідальності, з метою фінансової та процесуальної економії.

Частина злочинів переводиться в розряд адміністративних проступків. Ряд злочинів не будуть каратися позбавленням волі - тільки штрафами. Однак розмір штрафів істотно зростає, що зумовить значне поповнення бюджету країни.

Виключення з кримінального закону статті 202, 203, 207, 208, 214, 215, 217, 218, 220, 221, 223, 225, 226, 228, 234 і 235 декриміналізує ряд певних діянь: порушення порядку зайняття господарською діяльністю, зайняття забороненою діяльністю, незаконне відкриття валютних рахунків за кордоном, фіктивне банкрутство, приховування фінансової неспроможності, обман покупців, Недотримання обов'язкових умов щодо приватизації.

Декриміналізація ст.233 Кримінального Кодексу незаконна приватизація держмайна – замість позбавлення волі на 3–5 років запроваджується штраф до 170 тис. грн.

Частково декриміналізовані ст.364 КК "Зловживання владою або службовим становищем" та ст.365 КК "Перевищення влади або службових повноважень" зміною поняття «істотної шкоди», як ознаки складу цих злочинів. Зі зміною формулювання ч. 1 ст. 364 КК кримінальне покарання наставатиме за умисні зловживання, вчинені з метою одержання неправомірної вигоди для себе чи іншої фізичної або юридичної особи, а оновлена редакція статті 365 КК відтепер поширюватиметься лише на правоохоронців[3].

Україна зробила свій вибір на користь європейської інтеграції. Прагнення українців до європейських стандартів зумовлює законодавчого регулювання та декриміналізації низки правових норм, орієнтованих на розвиток демократизації і гуманізації суспільства в Україні, шляхом забезпечення їх відповідності європейським стандартам. Уніфікація національного законодавства з правом європейських держав, лібералізації

економічних відносин, прагнення розвантажити правозастосовні органи від дрібних правопорушень, малозначних посягань дасть можливість приділяти належну увагу діям, які викликають резонанс у суспільстві, становлять реальну суспільну небезпеку. Декриміналізація - це процес очищення національного законодавства від зайвого непотрібного завантаження.

Кримінальний Кодекс має бути невеликим за обсягом, а його норми повинні застосовуватися рідко, але неухильно, слова "порушена кримінальна справа" змушуватимуть трепетати і будуть викликати справжню повагу.

Л і т е р а т у р а

1. Юридичний словник [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://dic.academic.ru/dic.nsf/lower/14260>.
2. Українське кримінальне право [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/1141080656183/pravo/istorichna_zminyuvanist_viznannya_diyani_ochinami.
3. Юридичний інтернет – ресурс "Протокол". 20.12.2016 Автор: Веб-ресурс "Протокол" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://protokol.com.ua/ua/vsu_dekriminalizatsiya_st_st_364_365_kk_ukraini_prizvela_do_pereglyadu/

*Романок Станіслав,
студент групи ЮІ-141
юридичного факультету ЧНУ ім. В. Даля.
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Шульженко О.В.*

ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО ТА МАТЕРІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В ОРГАНАХ ПРОКУРАТУРИ УКРАЇНИ

Питання покращення роботи прокурора є досить складним та дискусійним. Сьогодні, коли наша країна йде шляхом Євроінтеграції, реформа прокуратури є чи не найважливішою серед усіх реформ, адже прокуратура здійснює свої функції з метою захисту прав і свобод людини, загальних інтересів суспільства та держави. Оскільки Україна обрала європейський шлях розвитку, то їй необхідно враховувати європейські стандарти розвитку механізму держави.

Звісно існує багато шляхів щодо вдосконалення роботи правоохоронних органів в цілому та прокуратури зокрема, але хотілося б розглянути кілька з них, на мою думку, цими кроками повинні бути:

- впровадження електронної системи роботи із листами, скаргами громадян, кримінальними провадженнями шляхом інтеграції та можливістю обміну документами з слідчими підрозділами органів досудового розслідування та судами;

- надання прокурору можливостей проявити себе, спробувати свої здібності в нових проектах і практиці, допомогти людям генерувати нові ідеї, запровадити внутрішні семінари;

- посилення контролю працівників в сфері знання й дотримання Кодексу професійної етики та поведінки працівників прокуратури та Закону України «Про Прокуратуру» (створення відділів КДКП в прокуратурах області);

- створення системи співпраці з громадськістю (тобто надання можливості громадянам зазначати недоліки в роботі та надавати рекомендації щодо її покращення);

- здійснення своїх повноважень лише в рамках визначених законом, тобто дотримання правильного співвідношення прав, обов'язків та відповідальності працівника прокуратури;

- співпраця та отримання досвіду в країнах з вже реформованою системою прокуратури (Ірландія, Італія, Польща, Словенія та ін.);

- прокурор повинен акцентувати свою увагу на тому, щоб домагатись удосконалення і розвитку системи здійснення правосуддя.

Аналіз діяльності прокуратур ряду областей і центрального апарату Генеральної прокуратури України свідчить про те, що в системі прокуратури не вироблено стандартів щодо процедур управління (зокрема, вимог стосовно процесу прийняття управлінських рішень) та стандартних положень щодо управлінської компетенції нижчих управлінських ланок системи органів прокуратури (зокрема, керівників управлінь, відділів та їхніх заступників). Ці питання врегульовуються керівниками прокуратур обласного рівня шляхом прийняття положень щодо організації та діяльності відповідних структурних підрозділів очолюваного органу [1,с.19]. Однак ці документи не завжди відповідають сьогоденню. Очевидно, Генеральній прокуратурі України, що переорієнтувала побудову апарату за функціональним принципом (із залишковими елементами лінійно-функціонального) не змінюючи зміст діяльності та не врегульовуючи цих питань, навряд чи вдасться подолати недоліки в управлінні підлеглими прокуратурами і підвищити ефективність їхньої роботи в цілому.

Певні зрушення в українському законодавстві щодо покращення роботи прокуратури вже є, але чіткого механізму їх виконання не існує, тобто реформа прокуратури відбулась на рівні законодавства, але не на місцях. За для повного перезавантаження та чіткої праці всіх ланок цієї структури нашій державі потрібен час. Покращення роботи структури в цілому залежить саме від її працівників та їх ініціативності, тобто кожен співробітник прокуратури повинен пропонувати та запроваджувати нові механізми удосконалення в роботі своїх відомств. Багато аспектів покращення роботи працівника залежить саме від його керівника, тобто керівник повинен чути ідеї підлеглих, та підтримувати втілення їх в життя. Впровадження внутрішніх семінарів дало б поштовх для генерації нових ідей, адже внутрішній ресурс структури, - це безцінний актив який слід ефективно використовувати за для покращення роботи прокуратури в цілому.

Залучення до управлінської діяльності великих масивів інформації та зростання обсягів аналітичної роботи активізували пошук сучасних методів і

засобів роботи з інформацією. Одним з радикальних засобів усунення недоліків в інформаційному забезпеченні прокурорів є впровадження в органах прокуратури сучасних технічних засобів, що дають можливість накопичувати необхідні для прокурорів відомості в зручній формі, негайно обробляти їх і в найкоротший термін добувати необхідну інформацію для практичних висновків. В час інформаційних технологій, ще не всі держані структури повністю перейшли на електронне фіксування листів та скарг які до них надходять. Наприклад, в судах впроваджено систему «Електронний суд», завдяки якій громадянин може отримати інформацію щодо стадій розгляду судових справ. Впровадження подібної системи в органах прокуратури набагато спростило б роботу прокурорів. Таким чином людина, від якої надійшла скарга, матиме можливість отримати інформацію щодо розгляду її справи на відповідному сайті не виходячи з дому. Вважаємо, що впровадження цієї системи є цілком реальним, бо не потребує великих витрат.

Важливим є також удосконалення системи здійснення правосуддя, адже забезпечення та захист прав людини є найважливішим завданням усіх органів державної влади. Завданням прокуратури, в цьому напрямку, є боротьба з недосконалістю та інколи з несправедливістю окремих законів.

Особливої уваги заслуговує співпраця прокурора із зарубіжними колегами. Беручи до уваги досвід інших країн, ми можемо швидше та якісніше реформувати прокуратуру саме на місцях. Комітетом Міністрів Ради Європи 13 липня 2005 року була створена Консультативна рада Європейських прокурорів основною функцією якої, є підготовка висновків стосовно питань, які стосуються органів прокуратури [2,с.445]. Вважаємо, слід приділити особливу увагу співпраці з радою прокурорів, оскільки саме міжнародний досвід розвинутих і реформованих країн дає поштовх розвитку нашої країни.

Таким чином, перед прокуратурою України стоїть завдання не тільки засвоїти досвід зарубіжних країн, а й виробити та впровадити власну спеціальну систему покращення роботи працівників на місцях, яка б була необхідна саме для нашої країни. Окрім цього, прокурори, які займають керівні посади та відповідають за реформування прокуратури, повинні мати більш чітке уявлення не тільки про практичні аспекти, а й про очевидні переваги належного функціонування інститутів забезпечення незалежності прокурорів та захисту їх інтересів. Звісно на законодавчому рівні реформа відбулася, але задля вдосконалення цієї системи, із величезним апаратом, потрібен час та нові механізми роботи які повинні бути запровадженні якнайшвидше.

Л і т е р а т у р а

1. Бевзюк І. Етапи формування управлінської команди в місцевій прокуратурі (психологічні аспекти) / І. Бевзюк // Вісник Національної академії прокуратури України. – 2016. – № 2(44). – С. 18–23.
2. Курись А.С. Нормативно-правове регулювання організації та діяльності прокуратури України: проблеми та шляхи удосконалення / А.С. Курись // Форум права. – 2011. – №3. – С. 443-448.

Рочева Марія,
*студентка групи ПР-164 дм
освітнього ступеня магістр,
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Татаренко Г. В.*

ПРАВОВИЙ СТАТУС СЛІДЧОГО СУДДІ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Введення інституту слідчого судді у законодавство України є важливим кроком на шляху до реформування судової системи України. Становлення та розвиток інституту слідчого судді в Україні зумовлює необхідність наукового дослідження організаційно-правових засад його функціонування. Одним із ключових у цьому питанні є визначення правового статусу слідчого судді в кримінальному провадженні, його нормативне врегулювання.

Інститут слідчого судді та питання його впровадження в законодавство України були предметом наукових досліджень багатьох видатних вчених в галузі кримінального процесуального права, зокрема Л.О. Сергієнко, В.О. Кряжкова, Л.М. Москвич, Н.З. Рогатинської, В.О. Попелюшко та інших, які відстоювали позицію щодо необхідності впровадження та вдосконалення інституту слідчого судді в кримінальному провадженні.

Проте, на сьогодні правовий статус слідчого судді в кримінальному провадженні не в достатній мірі визначений та врегульований, тому є необхідність у формулюванні нового науково обґрунтованого підходу до подальшого законодавчого визначення та вдосконалення правового статусу слідчого судді.

Оскільки слідчий суддя перебуває у системі органів судової влади, дослідження такого правового явища необхідно розпочати із загальних понять правового статусу судді.

Правовий статус судді - це обсяг правових можливостей, міра свободи поведінки носія судової влади. Це виняткові правові можливості посадової особи судової влади, якій надаються законом для ефективного здійснення професійної діяльності [3, с. 11].

У юридичній доктрині існують різні думки щодо визначення елементів правового статусу судді, які складають його зміст. На мою думку, необхідно виділити такі складові елементи правового статусу судді: права, обов'язки та відповідальність.

Необхідно звернути увагу на думку Л.М. Москвич, яка шляхом комплексного наукового дослідження визначила найбільш важливі складові правового статусу судді: 1) службові права; 2) службові обов'язки; 3) повноваження; 4) правосуб'єктність [4, с. 25].

Слід більш детально проаналізувати наявність таких елементів у правовому статусі слідчого судді та їх правову регламентацію у національному законодавстві.

Так, службові права і обов'язки судді визначають міру можливої (службової) поведінки. Слідчий суддя є посадовою особою судової влади, які покликані реалізувати її у кримінальному процесі.

Відповідно до Закону України «Про судоустрій і статус суддів», слідчий суддя не звільняється від виконання обов'язків судді першої інстанції, проте здійснення ним повноважень із судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні враховується при розподілі судових справ та має пріоритетне значення. Отже, слідчий суддя наділений правами і обов'язками професійного суді, які визначені вказаним законом [2, ст. 21].

У свою чергу зміст і обсяг державно-владних можливостей судді залежать від його спеціалізації та виконуваної функції, місця і ієрархії судових посад. Основним елементом правового статусу судді є повноваження, які відображають функціональну, державно-владну і правову природу його статусу [4, с. 26].

Повноваження слідчого судді визначені Кримінальним процесуальним кодексом, хоча окремої статті в даному законі, яка б містила чіткий їх перелік немає. У зв'язку з цим, у юридичній літературі існують різні погляди щодо класифікації повноважень слідчого судді.

Так, Н.З. Рогатинська поділяє повноваження слідчого судді на три групи:

- повноваження при застосуванні заходів процесуального примусу на стадії досудового розслідування;
- повноваження слідчого судді при розгляді скарг на дії та рішення особи, яка здійснює дізнання, слідчого або прокурора;
- повноваження слідчого судді при проведенні слідчих дій, які обмежують конституційні права громадян [5, с. 286].

Попелюшко В.О. надає більш розширену класифікацію повноважень слідчого судді за критерієм предмета правового регулювання, якому значною мірою відповідає структурна побудова чинного КПК України.

А саме: 1) повноваження у сфері процесуальних відносин, пов'язаних із застосуванням заходів забезпечення кримінального провадження; 2) повноваження, пов'язані із розглядом та вирішенням питань щодо дачі дозволу на проведення визначених в законі слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій, спрямованих на збирання доказів; 3) повноваження щодо розгляду та вирішення скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора; 4) повноваження щодо збирання доказів у разі відмови слідчим, прокурором стороні захисту в задоволенні клопотання; 5) повноваження, пов'язані із встановленням процесуальних строків; 6) повноваження із розгляду та вирішення питань про відводи під час досудового розслідування прокурора, слідчого, захисника, представника, спеціаліста, перекладача, експерта, секретаря судового засідання; 7) повноваження щодо вирішення на стадії досудового розслідування долі речових доказів; 8) повноваження щодо вирішення питання про використання інформації, отриманої в результаті проведення негласної слідчої (розшукової) дії про ознаки кримінального правопорушення, яке не розслідується у даному кримінальному

провадженні; 9) повноваження щодо захисту прав людини, закріплених у ст. 206 КПК України [6, с. 10].

З огляду на вищевикладене, повноваження слідчого судді на стадії досудового розслідування визначені виключно у нормах Кримінального процесуального кодексу України та чітко ним регламентовані. Крім того, механізм реалізації службових прав і обов'язків слідчого судді (повноважень) також визначений цим нормативним актом.

Нормами кримінального процесуального законодавства також передбачені обмеження щодо реалізації повноважень слідчого судді. Так, КПК України визначає чіткий перелік обставин, які виключають участь слідчого судді у кримінальному провадженні [1, с. 75].

Важливо зауважити, що особливість правового статусу слідчого судді визначає правосуб'єктність, яка є його елементом, як було зазначено раніше.

На думку Л.М. Москвич, правосуб'єктність судді є спеціальним видом правосуб'єктності, визначає здатність конкретної людини бути носієм спеціального правового статусу - здійснювати судову владу. Тобто це поняття містить юридичну характеристику особи людини, яка здійснює функції носія судової влади, її якостей та здібностей з боку відповідності тим критеріям, що визначені в законодавстві як обов'язкові для наділення встановленим комплексом юридичних можливостей [4, с. 93].

Аналізуючи загальнотеоретичні поняття даної правової категорії можна зробити висновок, що правосуб'єктність слідчого судді складає сукупність якостей та здібностей судді, необхідних для реалізації повноважень суду на досудових стадіях кримінального провадження.

Крім вищевикладеного, необхідно вказати на те, що на сьогодні законодавством чітко не визначені критерії, яким повинні відповідати судді, що претендують на зайняття посади слідчого судді. На мою думку, такі критерії до слідчого судді повинні бути закріплені на законодавчому рівні, зокрема, шляхом внесення відповідних змін та доповнень до Закону України «Про судоустрій і статус суддів». Разом з цим, пропонуємо розробку нового підзаконного акту - Положення про слідчого суддю, який буде чітко регулювати порядок добору кандидатів та обрання на посади слідчих суддів, вимоги до цих осіб та регламентовані процедури реалізації повноважень суддів на стадії досудового провадження.

Погоджуюсь із думкою кандидата юридичних наук, доцента Татаренко Г.В., яка стверджує, що одним з напрямків процесу інтеграції України в Європейське співтовариство є приведення норм національного законодавства у відповідність до вимог міжнародних стандартів. Наявна недосконалість кримінального процесуального законодавства породжує численні претензії, викликає негативну реакцію міжнародних організацій, громадських об'єднань тощо [7, с. 134].

Враховуючи специфіку діяльності слідчого судді як суб'єкта кримінального провадження, чітке законодавче врегулювання його правового статусу забезпечить незалежність та неупередженість у прийнятті ним відповідних рішень, які гарантуватимуть захист прав та інтересів всіх учасників

кримінального провадження. Вдосконалення інституту слідчого судді є важливим кроком на шляху до реформування судової системи України взагалі.

Л і т е р а т у р а

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 №4651-VI. - X// Відомості Верховної Ради України (ВВР) 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст. 88).
2. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2016, № 31, ст. 545).
3. Статус суддів: Учбово-практичний посібник / І.Є. Марочкін, Ю.І. Крючко, Л.М. Москвич, І.В. Назаров, Р.Р. Трагнюк / За ред. проф. І.Є. Марочкіна. - Х.: Вид-во, 2006. - 754 с.
4. Москвич Л.М. Статус суддів: теоретичний та порівняльно-правовий аналіз: [монографія] / Л.М. Москвич, 2004. - 224 с.
5. Рогатинська Н.З. Слідчий суддя: постановка та дослідження проблеми в Україні / Н.З.Рогатинська // Право і суспільство. - 2014. - №1-2. - 287 с.
6. Попелюшко В.О. Слідчий суддя у кримінальному провадженні / В.О. Попелюшко // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». - 2014. - №1 (9).
7. Татаренко Г.В. Відновне правосуддя: проблеми імплементації в систему кримінального судочинства // Актуальні проблеми права: теорія та практика. Збірник наукових праць. - Луганськ: Вид-во СПД Резніков В.С. 91055. - 2014. - № 29. - 473 с.

Степанцова О.О.,
слухачка ЦПКПО групи ПВз-15 СНУ ім. В. Даля
Науковий керівник: д.ю.н., доцент, професор кафедри
правознавства СНУ ім. В. Даля Івчук Ю. Ю.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ В УКРАЇНІ

Відповідно до чинного Кримінального процесуального кодексу України одним із засобів отримання доказів на стадіях досудового розслідування є негласні слідчі (розшукові) дії.

Окремих питанням проблем провадження негласних слідчих (розшукових) дій присвячені наукові праці таких правників, як Ю.П. Аленіна, В.О. Глушкова, Є.Д. Лук'янчикова, Д.Й. Никифорчука, М.А. Погорецького, Д.Б. Сергєєвої, В.І. Сліпченка, Є.Д. Скулиша, О.Ю. Татарова, Л.Д. Удалової, В.І. Фаринника, М.Є. Шумили та інших.

Безпосередньо правове регулювання негласних слідчих (розшукових) дій визначено главою 21 Кримінального процесуального кодексу України, яка утворює окремий кримінально-процесуальний інститут. Такий інститут є новацією кримінального процесуального законодавства нашої держави. Його запровадження є прогресивним кроком в національному законодавстві, що спрямований на суворе дотримання прав і свобод людини, зокрема, прав на

повагу до приватного і сімейного життя та інших, зазначених у Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. І в той же час цей інститут шляхом чіткого законодавчого урегулювання діяльності правоохоронних органів, прокуратури, слідчих суддів спрямовується на посилення правоохоронної функції держави.

Проте існують і певні проблемні аспекти застосування цього інституту.

Так відповідно до ст. 246 КПК України негласні слідчі (розшукові) дії – це різновид слідчих (розшукових) дій, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню та проводяться у випадках, якщо відомості про злочин та особу, яка його вчинила, неможливо отримати іншим способом [1].

З метою врегулювання загальних процедур організації проведення негласних слідчих дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні, забезпечення додержання конституційних прав та законних інтересів учасників досудового розслідування, швидкого, повного та неупередженого розслідування злочинів 16 листопада 2012 року спільним наказом Генеральної прокуратури України, МВС України, СБУ, Міністерством фінансів України, Адміністрацією ДПС України та Міністерством юстиції України від 16 листопада 2012 року № 114/1042/516/1199/936/1687/5 була затверджена Інструкція про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні [2].

Однією з проблем процесуального порядку проведення негласних слідчих (розшукових) дій (НС(Р)Д), яка потребує вирішення, пов'язана із підставами застосування НС(Р)Д, що регулюється ч. 2 ст. 246 КПК України. Так негласні слідчі (розшукові) дії проводяться у випадках, якщо відомості про злочин та особу, яка його вчинила, неможливо отримати в інший спосіб [1]. Зі змісту цієї норми випливає, що НС(Р)Д можуть проводитися лише тоді, коли злочин вже був вчинений. Отже, Кримінальний процесуальний кодекс України не передбачає можливості проведення або отримання дозволу на проведення НС(Р)Д у випадках, коли, наприклад, в ініціатора клопотання існують лише підозри, що ймовірно може бути вчинений злочин, а вимагає, щоб навіть замах на злочин або готування до злочину вже відбулися у певному його прояві, або відбувся власне закінчений злочин.

Водночас слід зауважити, що вищенаведені норми КПК України суперечать змісту статті 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» в тій частині, де зазначено, що НС(Р)Д здійснюються оперативними підрозділами виключно з метою запобігання вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину, запобігання і припинення терористичних актів та інших посягань [3].

Не менш важливою є проблема визначення кола суб'єктів, які мають право ініціювати перед слідчим суддею розгляд клопотання про надання дозволу на проведення НС(Р)Д. Так, КПК України до суб'єктів, які мають таке право відносить слідчого і прокурора, тоді як Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» відносить до цих осіб керівника оперативного підрозділу або його заступника, які можуть подати таке клопотання, узгодивши його з

відповідним прокурором. Отже, в чинному кримінальному процесуальному законодавстві наявні два різних концептуальних підходи щодо цього: КПК України декларує неможливість ініціювання питання про розгляд та вирішення клопотання про надання дозволу на проведення НС(Р)Д з боку осіб (органів), які не вправі здійснювати досудове розслідування (за винятком подання клопотання прокурором); а Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» передбачає таку можливість, адже оперативні підрозділи існують не лише в органах, які відповідно до ст. 38 КПК України наділені функцією досудового розслідування, а й в інших державних органах (ст. 41 КПК України) [1;3].

КПК України визначає суб'єктів, яким надається право проводити негласні слідчі (розшукові) дії – слідчого або за його дорученням співробітників оперативних підрозділів (ч. 6 ст. 246 КПК України) [1]. На наш погляд, у цьому випадку законодавець нелогічно й перебільшено визначив таким суб'єктом слідчого, адже в силу своєї специфіки, більшість НС(Р)Д можуть проводитися лише співробітниками відповідного оперативного підрозділу через наявність у останнього спеціальних знань та навичок у цій сфері. Проте існують випадки, коли під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій до участі в них залучаються особи, які не є співробітниками правоохоронних органів. Але КПК України не дає відповідь на питання, яким чином забезпечується захист отриманої в цей час інформації від розголошення. Тому вважаємо, що питання забезпечення під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій права особи на невтручання в особисте життя, збереження та знищення отриманої щодо неї інформації, є недостатньо врегульованим. Встановлення вичерпного переліку зазначених суб'єктів є гарантом законності проведення негласних слідчих (розшукових) дій та захист від свавільного втручання. Докази, отримані під час проведення НС(Р)Д неналежним суб'єктом, визнаються недопустимими та не можуть бути використані при прийнятті процесуальних рішень.

Відповідно до ч. 12 ст. 290 КПК України на сторони кримінального провадження покладається обов'язок відкриття зібраних матеріалів по справі, в протилежному випадку суд не має права допустити відомості, що містяться в них, як докази [1]. Необхідно зазначити, що чинне кримінальне процесуальне законодавство не надає можливості об'єктам негласних слідчих (розшукових) дій отримати інформацію щодо проведення відносно них відповідних дій. В такій ситуації сторона захисту позбавляється здатності захищати свої права та законні інтереси в кримінальному провадженні. Тобто в цьому випадку порушується така засада кримінального провадження як забезпечення права на захист, передбачена п. 13 ч. 1 ст. 7 КПК України [1]. Для усунення даного обмеження права на захист необхідно розробити механізм розкриття відомостей про факт та методи проведення негласних слідчих (розшукових) дій, або визнати недопустимими докази, зібрані за їх допомогою. Відтак, названі положення нового КПК України щодо негласних слідчих (розшукових) дій потребують внесення відповідних змін та доповнень, оскільки їх зміст суперечить вимогами ст. 22 Конституції України, де чітко зазначено, що при

прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав та свобод людини і громадянина [4].

З метою забезпечення права особи на повагу до приватного та сімейного життя та право на оскарження неправомірних дій правоохоронних органів у частині провадження негласних слідчих (розшукових) дій, новачією чинного КПК України є і введення ст. 253. Дана норма передбачає обов'язок прокурора або за його дорученням слідчим повідомити особу, конституційні права яких були тимчасово обмежені при проведенні НС(Р)Д, а також підозрюваного та його захисника про таке обмеження [1]. Це положення є позитивним нововведенням, адже КПК 1960 року не давав можливості об'єктам оперативно-розшукових заходів отримати інформацію щодо використання щодо них відповідних заходів. Тобто не було закріплено механізму гарантування прав людини на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфічної та іншої кореспонденції, на недоторканість житла. Наслідком відсутності закріплення порядку повідомлення осіб про обмеження конституційних прав, було порушення ст. 13 Конвенції [5]. Так, у рішенні ЄСПЛ у справі «Волохи проти України» від 02.11.2006 року встановлено порушення даної норми з тієї підстави, що «законодавство України не забезпечує особу, щодо якої вживаються заходи спостереження, належними гарантіями захисту, оскільки воно не передбачає обов'язку повідомляти особу про заходи спостереження, які було застосовано щодо неї. Навіть якщо особи, до яких вживаються такі заходи, дізнаються про втручання в їх право на повагу до їх кореспонденції, як це сталося у цій справі, право оскаржити законність такого рішення, гарантоване національним законодавством, на практиці виявилось обмеженим» [6].

На теперішній час у ст. 253 КПК України закріплений механізм повідомлення особи, щодо яких проводилися негласні слідчі (розшукові) дії, який забезпечує гарантування державою прав людини на недоторканість житла, таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції.

Поряд із законодавчими вимогами і гарантіями забезпечення захисту прав та охоронюваних інтересів особи у кримінальному провадженні при застосуванні інституту негласних слідчих (розшукових) дій, передбачених нормами КПК України, варто вказати на певні його неузгодженості та недоліки, які, на нашу думку, потребують змін та доповнень.

Наприклад, у ч. 5 ст. 249 КПК України йдеться про обов'язок прокурора прийняти рішення про припинення подальшого проведення негласної слідчої (розшукової) дії, якщо в цьому відпала необхідність. Однак, зазначивши лише про такий обов'язок прокурора у положеннях КПК, законодавець, на нашу думку, не повною мірою захистив права осіб, щодо яких проводили негласні слідчі (розшукові) дії [1]. Ми вважаємо, що в цьому разі немає судового контролю за виконанням такого роду дій при проведенні негласної слідчої (розшукової) дії, адже, приміром, немає гарантій припинення подальшого втручання у приватне спілкування особи вже після того, як досягнуто результат негласної слідчої (розшукової) дії, однак строк дії ухвали слідчого судді не закінчився.

Тому пропонуємо, покласти на прокурора обов'язок повідомляти слідчому судді, який надав дозвіл на проведення негласної слідчої (розшукової)

дії про прийняте ним рішення припинити таку слідчу дію шляхом внесення відповідних змін до ч. 5 ст. 249 КПК України.

Це, на нашу думку, дасть змогу повною мірою гарантувати дотримання прав і охоронюваних законом інтересів особи у кримінальному провадженні у вищезгаданому випадку.

Розглядаючи інститут негласних слідчих (розшукових) дій, слід зауважити, що поряд із положеннями КПК України під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій також, у певних випадках (у межах оперативно-розшукової справи), застосовуються норми Закону України „ Про оперативно-розшукову діяльність”. Аналізуючи положення цього Закону, варто вказати на розбіжності у законодавчому врегулюванні питання оскарження ухвал слідчого судді. Так, положеннями КПК України не передбачено права для будь-кого оскаржувати ухвали слідчого судді апеляційного суду про дозвіл або відмову в наданні дозволу на проведення негласної слідчої (розшукової) дії. Проте, відповідно до п. 10 ч. 3 ст. 14 Закону, прокурор може опротестувати незаконну постанову суду про дозвіл або відмову на проведення оперативно-розшукових заходів [1;3]. Нинішнє кримінальне процесуальне законодавство не передбачає механізмів розгляду таких протестів, а право надавати чи відмовляти в наданні дозволів на проведення негласної слідчої (розшукової) дії надано не судді, а слідчому судді, який здійснює контроль за дотриманням прав та інтересів осіб на досудовому розслідуванні.

Тому ми пропонуємо виключити зазначену норму Закону з метою уникнення розбіжностей положень Закону з нормами КПК України.

Підсумовуючи викладене, вважаємо, що регулювання в главі 21 КПК України негласних слідчих (розшукових) дій є прогресивним кроком, значною мірою може позитивно вплинути на практику ведення досудового розслідування і зробити їх ефективним інструментом правоохоронної діяльності. Проте наявність вищенаведених недоліків правових норм створює підстави для можливих зловживань з боку органів досудового розслідування. Правові норми, що передбачають обмеження конституційних прав людини не можуть містити недоліків, адже у правовій державі права людини мають бути вищою цінністю.

Л і т е р а т у р а

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. Закон України 13.04.2012 № 4651-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
2. Інструкція про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання результатів у кримінальному провадженні № 114/1042/516/1199/936/1687/5 від 16.11.2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12>
3. «Про оперативно-розшукову діяльність». Закон України від 18.02.1992 № 2135-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>
4. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
5. Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод від 04.11.1950 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_004

6. Справа «Волохи проти України» Рішення Європейського суду з прав людини від 02.11.2006 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/974_138

Tykhonov Olexandr
student of group PR-161zm master's degree Faculty of Law
Volodymyr Dahl East Ukrainian National University;

Hnidenko Viktoriia
post-graduate student of the chair of Law, assistant Faculty of Law
Volodymyr Dahl East Ukrainian National University.
Supervisor: Ph.D., Associate Professor Mezeria Oleksandr

STATUS OF WOMEN POLICE: COMPARATIVE ANALYSIS

Police services the world over have been – and been seen to be – bastions of masculinity. Women began to be employed in the police only in the early twentieth century in very small numbers. Progress was slow in the decades that followed. Even today, women are still underrepresented in policing across all regions of the world.

Recent research indicates that in most developed democracies, the percentage of women in the police remains at or below one quarter, with much lower numbers in supervisory ranks[1]

Whichever way the available statistics are cut, nowhere in the world does the percentage of women in the police service ever match up to the percentage of women in wider society. A UN Women report of 2011 estimates that, “globally, women average just 9 percent of the police, with rates falling as low as 2 percent in some parts of the world. On average, women do not make up more than 13 percent of the police force in any region”[2].

Recent research indicates that in most developed democracies, the percentage remains at or below one quarter, with much lower numbers in supervisory ranks; and women of racial or ethnic minorities very poorly represented[1]. Even in Scandinavia - renowned for women’s rights and equality - the representation of women in police does not exceed 30%[2].

Research indicates that law enforcement remains a non-traditional career choice for women—a profession with less than 25% representation. The Nation’s civilian labor force is 52% female and 58% of current college graduates are women. Yet, women accounted for approximately 14% of federal officers with arrest and firearm authority[3] and an even lower percentage in local law enforcement. There are reasons women steer away from careers in law enforcement. That is where recruiting and retention strategies come into play.

Bangladesh.

Bangladesh ratified the UN Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women (CEDAW) in 1984, although it maintains a

reservation on Article 2. There are also a number of national policies that are directed at or contain provisions on gender development and equality, such as the National Women's Development Policy, 2011 and Vision 2021. The legal and policy framework of policing is much in need of updating.

There are actually 935 laws in Bangladesh that relate to policing in some form. The framework is highly irrational and full of contradictions and gaps[4].

The United States .

The United States has a highly decentralised and diverse policing structure. At the national level, the Federal Bureau of Investigation reports on 'Law Enforcement Personnel' in the annual Uniform Crime Reports. Male/female numbers are reported for all sworn officers (no ranks) primarily by city size and by state. The oldest data at the Bureau's website are for 1995, when the FBI reported data from 13,052 police agencies. Of 586,756 sworn officers, 9.8% were recorded as female (approximately 57,500). Larger cities tended to have more women officers e up to 15.6% e with some smaller cities having as few as 5.4%[5]. The most recent data, for 2010, are for full-time staff only. Across 14,744 agencies, there were 705,009 officers, with women making up 11.8% (approximately 83,200)[6]. In 2010, the Bureau of Justice Statistics released a report Women in Law Enforcement, 1987e2008, analysing trends in women's representation in policing across two decades.

Yemen.

Yemen's traditional police consist of six groups: the general police (security, traffic and tourism); the Najda (emergency police who protect government buildings and foreign embassies); firefighters; passport authority; the Coast Guard; and the Criminal Investigative Department (prisons, counter-terrorism teams, and special operation teams). Some departments overlap and even duplicate efforts and capability between police and internal security, military and intelligence[7].

Security sector reform was at the forefront of priorities at the NDC and initial proposals discussed the objective of "Expansion and empowerment of women in the work of the security services and the military and intelligence"[8]. Unfortunately, this recommendation did not appear to make it further than this document and was not reflected in the Report on the Outcomes of the First Phase of the NDC.

Whether this discussion will arise in final constitutional discussions is up for debate, though currently appears unlikely. In late 2014, however, the police college under the MoI initiated women-specific programmes, offering some positive signs that this may yet progress[9].

India Police personnel data are included with the Crime in India statistics published by the National Crime Records Bureau in the Ministry of Home Affairs[10]. The most recent data, for 2010, identified 1,223,319 officers across 35 police departments under the heading 'Actual Strength of the Civil Police Including District Armed Police'. The total number of women officers was listed as 63,348, or 5.17%. Across rank clusters, the numbers were fairly similar: for example, 4.8% (471 of 9753) at the top Director General level; down to 3.6% (6142 of 166,746) around the Inspector level.

Maldives.

To meet this goal, the document sets out a series of guiding principles, policy goals, strategies, and indicators of progress. Under this plan, all ministries – including

that responsible for policing – are required to “take gender issues in consideration” and “give special attention to women/women’s issues”. Other than this, there are no specific gender equality policies specifically relating to policing. The principal legislation governing policing is the Police Act, 2008 which defines the objectives, role, responsibilities, duties, basis and principles to be followed, administration, powers, immunities and all other principles applicable to policing in the country[11]. It makes no reference to women in policing. A new draft police law entitled the Maldives Police Service Bill, 2012 was tabled in Parliament in December 2012. Although this bill was never passed, it was a step, albeit symbolic, forward where women police are concerned as it made specific provision in relation to women police officers[12].

In summary, top priority in the world is to increase the percentage of well-qualified, diverse women at all levels in every law enforcement agency. There is nothing more important to the future of law enforcement than today’s recruitment, retention and promotion of women. Until we collectively change the culture of law enforcement, by increasing gender diversity, we will continue to experience issues of excessive force, racial profiling, and lost trust between law enforcement and the communities we serve. To harness the varying skills and talents that women bring to the profession is to enhance the effective and positive responses within the communities we serve and should be a top priority

L i t e r a t u r e

1. Prenzler, T and Sinclair, G (2013) “The status of women police officers: an international review”, *International Journal of Law, Crime and Justice*, 41(2), pp. 115–131: <http://oro.open.ac.uk/36665/1/Status%20of%20women%20police%20an%20international%20review.pdf>
2. UN Women (2011-12) *Progress of the World’s Women: In Pursuit of Justice*: <http://progress.unwomen.org/pdfs/EN-Report-Progress.pdf>.
3. Reaves, B. (June 26, 2012), *Federal Law Enforcement Officers, 2008*, Bureau of Justice Statistics.
4. The Commonwealth Human Rights Initiative (2010), *Feudal Forces: Reform Delayed, Moving from Force to Service in South Asian Policing*, p. 31, http://www.humanrightsinitiative.org/publications/police/feudal_forces_reform_delayed_2010.pdf.
5. Federal Bureau of Investigation, 1996. *Crime in the United States, 1995. Uniform Crime Reports*. <http://www.fbi.gov/about-us/cjis/ucr/ucr>
6. Federal Bureau of Investigation, 2011. *Crime in the United States/2010/Police Employee Data/Gender*. <http://www.fbi.gov/about-us/cjis/ucr/crime-in-the-u.s/2010/crime-in-the-u.s.-2010/police-employee/gender>
7. Dimitris Soudias and Mareike Transfeld, "Mapping Popular Perceptions: Local Security, Insecurity and Police Work in Yemen," ed. The Yemen Polling Center (July 2014).
8. NDC, "Topic: Final Report of the First Period to Build the Foundations of the Army and Security and Their Role," ed. The NDC working group (13 April 2013)
9. “Police College introduces new women’s specialized program.” *Yemeress*. 24 August 2014. <http://www.yemeress.com/alahale/1778224>
10. Ministry of Home Affairs, 2010b. *Sanctioned And Actual Strength of Civil Police Including District Armed Police, As On 31.12.2010 (Women Only) (State & UT-Wise)*. National Crimes Record Bureau, Delhi. <http://ncrb.nic.in/> (accessed 01.05.12.).

11. The Maldives Police Service Bill, 2012 was tabled in the People's Majlis in December 2012 and was referred to the National Security Committee for review. The bill sets out how the Maldives Police Service is constituted and organised as well as the responsibilities, powers and all other matters applicable to the service: http://www.nipsa.in/uploads/country_resources_file/1033_Maldives_Police_Bill_2012_-_English_translation_v2.pdf
12. Draft Maldives Police Service Bill, 2012, unofficial translation, Network for Improved Policing in South Asia, Commonwealth Human Rights Initiative: http://www.nipsa.in/uploads/country_resources_file/1033_Maldives_Police_Bill_2012_-_English_translation_v2.pdf

Секція 6

ФІЛОСОФСЬКІ ТА СОЦІАЛЬНІ АСПЕКТИ СУЧАСНИХ ПРОЦЕСІВ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ, ГЛОБАЛІЗАЦІЇ, ДЕГУМАНІЗАЦІЇ

Борисова Марія,
студентка групи ІБС-17дм
освітнього ступеня магістр,
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.
Науковий керівник: к.п.н., доцент **Сілютіна І. М.**

ІНФОГРАФІКА ЯК ІНСТРУМЕНТ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Сучасний світ є надзвичайно динамічним, інформаційно насиченим, а відтак оперативно реагує на виклики сьогодення. Збільшення обсягів інформації прямо пропорційно збільшенню її ролі як «нового ресурсу людства» [4, с.2]. У зв'язку з цим суспільство потребує «створення універсального інформаційного продукту, який би концентрував максимальні інформаційні ресурси в мінімальних об'ємах» [1, с. 42].

Теоретики та практики усього світу постійно вдосконалюють форми та засоби передачі інформації. Серед сучасних інструментів інформаційно-комунікаційної діяльності найбільш дієвою є інфографіка, що активно застосовується в усіх соціальних практиках.

Перш ніж розкрити теоретичні та практичні аспекти інфографіки, її сутність, доцільно висвітлити історичні віхи розвитку цього інноваційного засобу представлення інформації, даних і знання. Перші спроби використання інфографіки беруть початок з Середніх віків. Графіки руху небесних тіл і анатомічні карти не зовсім схожі на сучасну інфографіку, проте вони виступають яскравим прикладом використання візуальної мови й інформаційного дизайну. Епохи Відродження та великих географічних відкриттів стали переломними моментами в історії інфографіки. Розвиток точних наук і картографії підвищили попит на візуалізацію даних. Цей період характеризується активним застосування системи координат, аналітичної геометрії, статистики та теорії ймовірності, для яких необхідно переводити об'ємні масиви даних на мову візуального образу. У період географічних

відкриттів здійснюються спроби візуалізувати не лише данні, а й абстрактні теорії. XVIII століття вирізняється експериментами з інформаційним потенціалом круга, лінії, іншими фігурами, а також розпочинаються експерименти з кольором. У середині XIX століття остаточно оформлюються основні види графіків, які у своїх працях використовували Ш.-Ж. Мінар, Ф. Найтінгейл, Дж. Сноу. Криза інфографіки у першій половині XX століття змінюється реабілітацією цього напрямку в другій половині XX століття завдяки науковим і філософським розвідкам, що заклали теоретичну основу інформаційного дизайну. Серед них – праці основоположника графічної мови Isotype О. Нейтрайта, аналітика Дж. Торкі та фундаментальні праці професора Е. Тафті [5, с. 100-101].

Теоретичні основи інфографіки заклад американський статистик Е. Тафті. Внесок науковця у розвиток візуалізації даних та інформаційної графіки полягає у створенні концепції інфографіки та розробці значної кількості наочних прикладів. «Батько» інфографіки наголошує на необхідності застосування таких принципів побудови графіки як блоковість, достовірність, ефективний візуальний дизайн, категоріальність, лаконічність, масштабність, структурованість, точність [1, с. 43]. З точки зору Е. Тафті необхідність у візуалізації інформації полягає в її осмисленні, донесенні та збереженні знань, які зазвичай створюються на площині паперу або комп'ютерного екрана. Збільшення щільності інформації, що подається, є ключовим завданням інформаційного дизайну. На переконання дослідника, уся історія візуальної інформації та статистичних графіків, а також будь-яких способів комунікації, є більшою мірою історією розвитку прийомів, які спрямовані на збільшення цільності інформації, її складності, багатомірності та краси [2, с. 12]. Зокрема Е. Тафті наголошує на тому, що графіки більш ясні й очевидні за традиційні статистичні розрахунки. Подання інформації поєднує в собі майстерне використання ілюстрацій, слів, чисел, а також грамотне застосування кольору, контурів, кордонів, верстки. Дотримання зазначених стандартів якості в розробці інфографіки, виведених із принципів дизайну, допоможуть поставити потрібну крапку у правильному місці [2, с. 12].

Д. Харбісон пише, що «ми всі – жертви інформаційного перевантаження ... Проектування та ілюстрування інформаційної графіки є багатопрофільними зусиллями. Це відроджене вміння, що вимагає здатності досліджувати, синтезувати, інтерпретувати і творити. Це стало обов'язковою метафорою для осягнення світу, в якому ми живемо» [3, с. 218]. Тому, коли говоримо про справжню інфографіку, мова йде саме про осягнення світу, а не чергову спробу урізноманітнити слова яскравими образами.

Якісна інфографіка не є просто поєднанням цікавої статистики з привабливими ілюстраціями. Тут убачаємо розкриття раніше невидимих зв'язків між суспільними чи природними явищами та процесами, пошук прихованих причин, пояснень, кореляцій у відповідному контексті і з цікавими деталями, які оперативно, без поширеного опису дають змогу осягнути складність систем, послідовність подій, залежність поміж причинами та наслідками [3, с. 218].

Ступінь деталізації в інфографіці, як і добір графічних елементів, схематичних позначень, кольорів, скорочень понять та інших елементів

потрапляє під безпосередній диктат характеристик адресатів самого повідомлення – групи осіб, яка вважається цільовою аудиторією кінцевого матеріалу. Спираючись на визначення інфографії, яке наводить Д. Кастелер, тобто «візуальний засіб для повідомлення інформації або даних у легкій, доступній формі», робимо висновок, що йдеться про легкість та доступність з точки зору сприйняття інформації пересічним представником кола передбачуваних реципієнтів [3, с. 219].

Зарубіжні дослідники [1, с. 43] деталізують особливості використання інфографіки у різних наукових сферах і наголошують на прикладному характері практично в усіх галузях. На жаль, на сьогодні науковий супровід інфографіки в Україні зустрічається значно менше. Однак у практичній площині ця технологія активно поширюється.

Сучасні вітчизняні практики у галузі інфографіки стверджують, що використовувати графічне представлення даних доцільно у випадку, коли необхідно продемонструвати устрій чи алгоритм функціонування, співвідношення предметів і фактів у часі і просторі, показати тенденцію, реконструювати подію, організувати великі масиви однорідної інформації [6, с.307].

Спираючись на практичний досвід професіоналів у сфері інфографіки можна виокремити певні особливості в її створенні. Так, класичними прикладними програмами для створення інфографіки сьогодні виступають програмні продукти компанії Adobe, зокрема Adobe Illustrator, Adobe Photoshop, а також у нагоді стане Microsoft Office Excel. Метод створення інфографіки є доволі специфічним, адже поєднує в собі знання принципів інформаційного згортання, аналітико-синтетичної обробки інформації, системного аналізу інформаційної діяльності, а також практичні навички у сфері інформаційного дизайну. Будь-яке зображення – від таблиць до графіки – є інтерпретацією даних або ідей. Створюючи інфографіку, необхідне вміння подавати факти таким чином, аби споживач мав змогу їх інтерпретувати та робити висновки самостійно. Зусилля фахівця з інформаційної діяльності мають бути спрямовані на актуалізацію сутності інформації, що міститься в інфографіці, за допомогою різноманітних акцентів ініціювати цю інтерпретаційну діяльність, підштовхнути реципієнта до висновків [6, с.309]. Як бачимо, інфографіка, як інструмент інформаційно-комунікаційної діяльності, покликана передавати зміст будь-якого за обсягом інформаційного повідомлення максимально швидко і наочно.

Таким чином, перебуваючи на вершині свого розквіту, інфографіка активно застосовується в Європі та розвивається на теренах нашої держави. Подальші наукові розвідки виведуть інфографіку та візуалізацію інформації на більш високий рівень, надавши їй повноправний статус науки.

Л і т е р а т у р а :

1. Гаврилюк А. М. Інфографіка як інноваційний засіб поширення туристичної інформації [Електронний ресурс] / А. М. Гаврилюк // Питання культурології. – 2014. – Вип. 30. – С. 42-48. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pk1_2014_30_7. – Назва з екрану.
2. Гладун О. Візуалізація інформації: інфографіка / О. Гладун // Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв. Мистецтвознавство. Архитектура. – 2012. – №

4. – С. 11-14. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/had_2012_4_5. – Назва з екрану.
3. Залізник Ю. Інфографіка як відповідь на виклики швидкого часу в інформаційному контексті [Електронний ресурс] / Ю. Залізник // Вісник Львівського університету. Серія : Журналістика. – 2015. – Вип. 40. – С. 215-222. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/VLNU_Jur_2015_40_23. – Назва з екрану.
4. Караваев Н. Л. Информационное общество: попытка осмысления сущности понятия / Н. Л. Караваев // НТИ. Сер. 1. – 2014. – № 6. – С. 1-5.
5. Панюкова С. А. Інфографіка. Что это и с чем ее едят? Панюкова С. А., Федотовский В. В., Яшина А. А. // Знак: проблемное поле медиаобразования. – 2014. – № 2(14). – С. 100-111.
6. Швед О. В. Інфографіка як засіб візуальної комунікації в сучасній журналістиці / О. В. Швед // Гуманітарна освіта у технічних вищих навчальних закладах. – 2014. – Вип. 30. – С. 305-313. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/gotvzn_2014_30_29. – Назва з екрану.

Золотар Степан,
*студент групи ПР-174 дм
освітнього ступеня магістр,
юридичного факультету СНУ ім В. Даля;*

Тимошенко Ольга,
*студентка групи ПР-174 дм
освітнього ступеня магістр,
юридичного факультету СНУ ім В. Даля.
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Арсентьєва О.С.
декан юридичного факультету*

МІСІЯ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ПОГЛЯДІВ ІСПАНСЬКОГО ФІЛОСОФА ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТ. ХОСЕ ОРТЕГИ-І-ГАССЕТА

*«Заради справедливості треба визнати,
що сьогодні наш університет вже
далеко не той, яким він був раніше, хоча
і нині він все ще не той, яким має і може
бути».*

Хосе Ортега-і-Гассет

Відповідно до чинного в Україні законодавства університет — багатогалузевий або галузевий заклад вищої освіти, що провадить інноваційну освітню діяльність за різними ступенями вищої освіти (у тому числі доктора філософії), проводить фундаментальні та/або прикладні наукові дослідження, є провідним науковим і методичним центром, має розвинуту інфраструктуру навчальних, наукових і науково-виробничих підрозділів, сприяє поширенню

наукових знань та провадить культурно-просвітницьку діяльність [1, ст. 28, ч. 1].

Реформа вищої освіти, що розпочалась в Україні у 2014 р. і яка триває дотепер, розпочала суспільний діалог щодо змісту університетського навчання та тих цінностей, що мають бути у відповідному середовищі для формування конкурентоспроможного людського капіталу для високотехнологічного та інноваційного розвитку країни, самореалізації особистості, забезпечення потреб суспільства, ринку праці та держави у кваліфікованих фахівцях [1, преамбула].

І хоча чинне законодавство України (Законодавство України «Про освіту», «Про вищу освіту», підзаконні акти) не містять визначення місії закладу освіти і зокрема закладу вищої освіти, низка українських університетів визначає власну місію або у внутрішніх актах (положеннях, рішеннях Вчених рад тощо), або у власних статутах, які затверджуються Міністерством освіти і науки України.

Різні університети по-різному бачать свою місію. Деякі визначають її як виховання провідників суспільства, професіоналів, для служіння в Україні та за її межами [2], інші — в сприянні кожному в цілісному розвитку і лідерському становленні, служінні людині, громаді, суспільству [3].

Також можемо зустріти таке визначення місії університету — створювати, систематизувати, зберігати і поширювати сучасні наукові знання для покращення якості життя людей; готувати фахівців європейського і світового рівня інтелектуального та особистісного розвитку [4].

Проте, якою ж має бути місія сучасного українського університету?

У найзагальнішому вигляді місія розглядається як констатація філософії та призначення, сенсу існування організації. Філософія організації визначає цінності та принципи, у відповідності до яких вона здійснюватиме свою діяльність [3].

За відповіддю ми звертаємось до однієї з основних педагогічних праць іспанського філософа-раціоналіста Хосе Ортега-і-Гассета (1883–1955) «Місія університету», яка містить в собі доповідь філософа, яку він зробив у жовтні 1930 року перед студентами Центрального університету Мадриду — менш, ніж за півроку до повалення монархії та встановлення республіканської форми правління в Іспанії.

Слід розуміти, що Іспанія 1930 року в чомусь подібна до України 2013–2014 рр. — прем'єр міністр, що встановив диктатуру, величезна бюрократична машина та значний суспільний запит на зміни. Можливо, тому в квітні 1931 р. республіканці виграли муніципальні вибори в країні та повалили монархію.

І ось, Ортега виступає перед студентами і говорить про важливість реформи — реформи держави та університету. На нашу думку, є показовим, що філософ ставить ці поняття поряд, бо без університету не може бути держави, як і навпаки. І говорячи про важливість реформи, Хосе Ортега-і-Гассет зазначає, що у групи, яка «дозріла» робити реформи у будь-якій сфері, має бути мета — прозора, продумана, зрозуміла і настільки завершена, наскільки цього потребує ситуація [5, С. 22]. На нашу думку, ця настанова є важливою для розуміння самої сутності реформ.

Крім цього, Ортега зазначає, що необхідно, щоб в основі університетського мінімуму стояли наукові структури — лабораторії, семінари,

дискусійні центри тощо, щоб всі студенти «середнього зразка» проходили через ці структури, а всі предмети викладались виключно з наукової точки зору [5, С. 62]

Філософ каже: «Університет є відмінним, але невід'ємним від науки... Університет — це в тому числі наука» [5, С. 62].

Завершуючи свою працю, Хосе Ортега-і-Гассет дає дуже лаконічне та зрозуміле визначення місії університету, яке, на нашу думку, досі не втратило актуальності, а можливо, стало ще актуальнішим: «Університет має брати участь у сучасності, розмірковуючи про великі теми дня з власної позиції — культурної, професійної і наукової... демонструючи перевагу незворушності над безумством, вдумливої проникливості над легковажністю та відвертою дурістю» [5, С. 64-65].

Зважаючи на це, ми вважаємо необхідним постійно проводити суспільну дискусію щодо визначення загальної місії української вищої освіти з метою перетворення університетів на центри суспільної, культурної та наукової думки, які безпосередньо впливатимуть на розвиток регіонів, в яких знаходяться.

Крім цього, Хосе Ортега-і-Гассет зазначає, що людина не спроможна жити, не реагуючи на принципові аспекти свого оточення або світу, не вибудовуючи інтелектуального тлумачення його та своєї можливої поведінки в ньому [5, С. 52]. І ці процеси, на наш погляд, мають супроводжуватися університетами, як центрами суспільної думки. Ця теза підтверджується сучасним досвідом закладів вищої освіти, що були переміщені внаслідок тимчасової окупації Криму та проведення Антитерористичної операції у Луганській та Донецькій областях.

Зокрема і Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля, переміщений з Луганська до Северодонецька, як і інші переміщені університети, взяв на себе цю важливу соціальну місію — інтерпретувати наше існування, створювати цілісне уявлення про світ та людину в тих умовах, в яких наразі існує як місцева громада, так і українське суспільство загалом.

Л і т е р а т у р а

1. Закон України «Про вищу освіту» від 05.07.2014 р. (зі змінами станом на 28.09.2017 р.) [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>. — Назва з екрана.
2. Місія Українського католицького університету / Про УКУ [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://ucu.edu.ua/about/>. — Назва з екрана.
3. Місія Університету / Київський університет імені Бориса Грінченка [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://kubg.edu.ua/prouniversitet/vizytivka/korporativna-kultura-universytetu/1603-misiia-universytetu.html>. — Назва з екрана.
4. Місія Національного університету біоресурсів і природокористування [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://nubip.edu.ua/about>. — Назва з екрана.
5. Ортега-і-Гассет, Х. Миссія університета / Хосе Ортега-і-Гассет; пер. с исп. М. Голубевой; под общ. ред. М. Гусаковского. — Минск: БГУ, 2005. — 104 с.

*Клименко Наталія,
студентка групи ФЛ-641
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля
Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Сілютіна І. М.*

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ІНФОРМАЦІЙНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ КОРИСТУВАЧІВ БІБЛІОТЕКИ ВНЗ

Сьогодення характеризується стрімким розширенням інформаційного простіру, динамічним зростанням кількості комунікаційних каналів, інтенсифікацією інформаційних потоків, що впливають на швидкість поширення інформації, яка практично одночасно і повсюдно є доступною для користувачів. Виробництво і використання інформації стають головним чинником соціальних змін, джерелом формування нової соціальної структури суспільства, в якому важливе місце займають інформаційні інститути, які забезпечують у різний спосіб створення, накопичення, переробку та трансляцію інформаційних ресурсів. Одним з традиційних інформаційних інститутів, що надають усебічну інформацію своїм користувачам, є бібліотека.

Соціальна роль і цінність бібліотек, напями їх діяльності кардинально змінилися упродовж історично короткого відрізка часу. На жаль, перетворення в інформаційній інфраструктурі суспільства негативно позначилися на стані базового елемента бібліотеки – її фондів, призвели до його певного знецінення, зниження попиту на традиційні інформаційні продукти і послуги книгозбірні. Проте, наголошує В. М. Белінська, це зовсім не означає, що бібліотечна і бібліографічна діяльність більше не потрібна, навпаки, вона зазнала і продовжує зазнавати серйозних змін, і користувачі чекають від неї вже іншого [1, с.4]. На сьогодні бібліотека як інформаційний інститут знаходиться в процесі трансформації і визначення рівня відповідності наявних ресурсів сучасним вимогам, які висуваються з боку суспільства.

«Говорячи про стратегічний розвиток бібліотечного інституту, можна відзначити, що світовий досвід вважає саме інноваційні інформаційні технології основою для модернізації та якісного оновлення інструментів та механізмів ІО користувачів бібліотек» [3]. А вже від ефективної організації інформаційного обслуговування залежить успішне виконання головного завдання бібліотеки ВНЗ - сприяти інформаційно-документному забезпеченню навчального процесу і наукових досліджень в умовах реформування вітчизняної системи вищої освіти, впровадження сучасних освітніх стандартів.

У контексті інформаційних технологій, сучасна наукова бібліотека - це інтегрована інформаційна система, що створює, надійно зберігає і ефективно використовує у процесі бібліотечно-інформаційного обслуговування різноманітні електронні інформаційні ресурси, локалізовані у самій системі та доступні через мережі загального користування. Отже, НБ повинна стати однією з ключових ланок наукового та освітнього простору університету, акумулюючи і зберігаючи результати науково-дослідної та освітньої діяльності, надаючи

користувачам вищу максимально повні бібліотечно-інформаційні послуги на базі сучасних інформаційно-комунікаційних технологій. Перехід на нову освітню модель підготовки фахівців, засновану на компетенціях, якими повинен володіти випускник ВНЗ, потребує створення нового освітнього середовища вузу, що передбачає, як розвиток професорсько-викладацького складу в напрямку оволодіння новітніми методами і освітніми технологіями, так і посилення ролі самостійної роботи студентів. Це вимагає від наукової бібліотеки ВНЗ чіткого усвідомлення власного місця у вказаній освітньої моделі, враховування вимог щодо інноваційних змін, постійного моніторингу зовнішньої і внутрішньої ситуації як на інформаційному, так і на освітньому ринку послуг.

Підвищення якості інформаційно-бібліотечного обслуговування ускладнюється обмеженим фінансуванням, що позначається на її інформаційно-технологічному забезпеченні; недостатньо ефективною взаємодією кафедр, викладачів, здобувачів вищої освіти і наукової бібліотеки. Подекуди мають місце недоліки в організації реклами та просуванні інформаційних продуктів і послуг, недостатньо активно використовується бібліотечний моніторинг. З боку користувачів наукової бібліотеки доволі часто спостерігається відсутність необхідних навичок пошуку, є утруднення з формулюванням інформаційної потреби та ін. Зазначені проблеми мають враховуватися в організації інформаційного обслуговування споживачів.

Отже, інформаційна діяльність наукової бібліотеки ВНЗ з огляду на подальшу інтеграцію вітчизняної системи освіти до європейського та світового наукового простору, потребує відповідних змін бібліотечної системи, зокрема, впровадження інноваційних методів у сферу інформаційного обслуговування користувачів ВНЗ.

Л і т е р а т у р а

1. Белінська В. М. Філософські та історичні аспекти бібліотечної діяльності // Бібліотека вищого навчального закладу - ресурсний, інформаційно-аналітичний центр в епоху електронних комунікацій: матеріали регіональної науково-практичної конференції /уклад.: В. М. Белінська, Н. В. Мороз. – Чернігів : Наукова бібліотека ЧДІЕУ, 2013. – С.4
2. Брежнева В. В. Информационное обслуживание: продукты и услуги, предоставляемые библиотеками и службами информации предприятий / В. В. Брежнева, В. А. Минкина; СПбГУКИ. – СПб. : Профессия, 2004. — 304 с.
3. Ісаєнко О. О. Інноваційні бібліотечні технології інформаційного обслуговування / О. О. Ісаєнко ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К., 2011. – 158 с.

*Майорова Вероніка,
студентка групи ФФ-160м
освітнього ступеня магістр,
юридичного факультету СНУ ім. В.Далія.
Науковий керівник: к.філ.н., доцент Ополонін А. М.*

ПОНЯТТЯ ДИСКУРСУ ЯК СОЦІОЛОГІЇ ЗНАННЯ

Привертання дослідницької уваги до дискурсної проблематики, в першу чергу, пов'язане, з індивідуалізацією мовної комунікації, "коли тексти почали позбавлятися від анонімності і вставало питання про їх генезис в процесі особистої творчості" [4, с.7], тобто в епоху Відродження. Етимологічно термін "дискурс" сходить до латинського "discutere", що означає "обговорювати", "вести переговори", і саме в такому значенні він активно використовувався в науці XVI - XVIII віків.

Дискурс стає синонімом аргументованої наукової мови, спрямованої на вивчення природи речей і суспільства; цей термін інтерпретують як розсудливе, цілеспрямоване і предметно-орієнтоване обговорення наукових проблем. Іншими словами, в епоху Відродження дискурс з'являється як план вираження наукового пошуку і дослідницького процесу. Дискурс, що особливо важливо в контексті нашої роботи, ув'язується з правилами, принципами і нормами розсудливої (чи - раціональної) діяльності; інакше кажучи, дискурс вже в Новий час трактується як нормативне і нормуюче утворення.

Деяко пізніше таке трактування і таке розуміння дискурсу спонукає деяких дослідників до його "догматизації": як відмічає Касавін І.Т. "в цьому контексті історична місія дискурсу полягала в створенні функціонального еквіваленту божественному одкровенню" [4, с.7]. "Дискурсивним" стало називатися таке систематичне, розсудливе, аналітичне мислення, яке послідовно робить пізнаванням предмет вивчення. Дискурсивне мислення вважається в протилежність синкретичному мисленню і інтуїції.

В XIX столітті через модернізацію науки і дослідницького процесу поняття дискурсу почало співіснувати одночасно в двох сферах. У області точних наук дискурс являє собою коректне, систематичне і цілеспрямоване наукове мислення, а в області естетики та літератури - інтроспективне, розсудливе, "вільне" вираження думки, котре не обов'язково має носити науковий характер.

Пострадянська традиція актуалізувала термін одночасно в усій його багатозначності, що поставило сучасних дослідників перед необхідністю уточнення і розмежування значень. Залишаючи за рамками аналізу прийняте в публіцистиці останніх десятиліть розуміння дискурсу як соціального явища відмітимо двоїстість власне лінгвістичного тлумачення терміну [5]. Дискурс в сучасних дослідженнях - це і "мова, занурена в життя" і рух інформаційного потоку між учасниками комунікації.

Однією з ключових властивостей категорії дискурсу є "нормативність": у формальних і емпіричних природних науках під нормативністю дискурсу розуміється система формально-логічних правил і методологічних принципів, в області естетики і літератури - система риторичних і естетичних фігур.

Отже, в класичній парадигмі під дискурсом розуміється практика мислення, що характеризується послідовністю, логічністю і розгортанням в поняттях і судженнях.

Діалогічне спілкування індивідів відбувається завдяки специфічній складовій спілкування - тексту. За твердженням М. М. Бахтіна, культуру і людину можна вивчати тільки через тексти, створені або створювані ними [2]. Текст, по Бахтіну, може бути представлений в різних формах: як жива мова людини; як мова, збережена на будь-якому носіїві; як будь-яка знакова система [1].

У будь-якій з цих форм текст може бути зрозумілий як форма існування культури. Кожен текст спирається на попередні і наступні йому тексти, створені авторами, що мають власне світобачення та образ світу, і в цій своїй функції текст несе сенс минулих і наступних культур, він завжди діалогічний, оскільки завжди спрямований до Іншого. В цьому його комунікативний характер.

Буває так, що необхідність якого-небудь соціального феномену передує роботі із текстом. Саме тоді вивчення дискурсу передує роботі з текстами та дослідженням у цій сфері. У 70-х роках ХХ століття відбувається специфікація категорії дискурсу в наукових дослідженнях на тлі поняття, "текст": або дискурс інтерпретується як спосіб актуалізації тексту або текст і мова трактуються як аспекти дискурсу. У першому випадку - визнаючи факт первинності тексту по відношенню до дискурсу - вивчення дискурсу припускало дослідження переважно динамічної форми існування тексту, а сам аналіз набував риси формально-функціонального дослідження. У другому випадку - визнаючи факт первинності дискурсу по відношенню до тексту - дослідницькі проекти були орієнтовані на досить широку предметну область - фактично в неї потрапляла будь-яка дія з використанням мови і мовлення.

Таким чином, можна зробити висновок про те, що текст розуміється як дискурс, адже він "живе контекстами.., увесь його зміст тільки в ній, і увесь його зміст - поза ним, тільки на його межах, в його небутті як тексту" [3]. Необхідно зауважити, що дискурс являє собою форму культури. Враховуючи вищевикладені ідеї, необхідно сказати, що особливістю дискурсу є те, що він виникає всякий раз і має сенс тільки тоді, коли припускає наявність спілкування відсторонених один від одного "автора і читача". І в цьому відношенні через дискурс винаходиться, створюється уперше світ, або, стосовно соціокультурного простору, відкривається апріорна форма повсякденного буття. У свою чергу, і внутрішній порядок сенсів, і система мови та дискурсу, і картини світу встановлені і закріплені в культурі припускають наявність особливих легітимуючих і конвенціональних практик, в ході яких виробляються принципи і правила "побудови дискурсу". Очевидно, що ніж більше легітимними, обов'язковими і стійкими являються ці практики, тим більше специфічними будуть дискурси. Іншими словами, вимагається визначити деякі форми організації соціокультурної реальності для того, щоб виявити характер

дискурсних практик, що реалізуються в культурі. Подібні форми організації соціокультурної реальності відомі як інституціональні, організаційні, групові, індивідуально-особові і усі вони мають на увазі наявність дискурсу як стверджуючого і "скріплюючого" феномену.

Розглядаючи, поняття дискурсу з різних сторін, можна сказати, що він будучи різновидом соціально-орієнтованої практики, "забезпечує" і підтримує реалізацію комунікативної дії, утворюючи ідеальну поведінкову модель. У нормативному аспекті дискурс здійснюється при дотриманні ряду правил (наприклад, правило повноправної участі в дискусії усіх учасників або правило досягнення аргументованої згоди), що задає потенційну позитивну значущість дискурсу в аспекті досягнення солідарності і інтеграції суспільства. У своєму прояві дискурс мислиться як феномен культури, як її інтегруючий механізм, а також як нормативний простір культури.

Володіння дискурсами рівнозначно володінню всім символічним світом. Включення предметного світу в поле дискурсних досліджень позитивно впливає на результати соціальної інтеграції. Горизонт дискурсивних практик дуже великий. Ця інтерналізація зовнішнього відношення дискурсів об'єднує аналізи по генеалогії гуманітарних наук з аналітикою констеляцій влада/знання і вивченням форм державного управління і практик суб'єктивації: епістемічне або перформативне відношення до предмета тематизується як внутрішнє, а не зовнішнє відношення.

Будь-який аналіз здійснений в рамках історії гуманітарних наук зовсім не виносять за дужки відношення досліджуваних форм знання до істини. Вони реконструюють відношення наукових дискурсів до істини, але не в тому сенсі, що привласнюють собі їх внутрішню перспективу і аргументують виходячи з горизонту істинності досліджуваних дискурсів [5]. У центрі уваги - функціонування дискурсивних практик, адже метою є не обґрунтування істин або оцінка домагань на істинність, а експлікація відповідного горизонту істинності, на який претендує дискурсивна практика.

Підводячи підсумок, хочеться сказати, що концепція дискурсу є невід'ємною частиною сучасних наук про людину. Культура як найважливіший аспект людського буття в індивідуальному і соціальному вимірах є один з основних предметів дискурсних теорій. У визначенні суті сучасного культурологічного підходу в дискурсній теорії, важким завданням є експлікування зв'язку між людиною, її еволюційними біологічними, соціальними рисами, культурою і дискурсом. Іншою важливою проблемою є встановлення максимально чітких меж напряму, який, поза сумнівом, запозичує свої фундаментальні підстави у таких науках, як філософія, культурологія, соціолінгвістика, антропологія, критичні теорії та багатьох інших. Обидві проблеми, про які йде мова, дуже спірні. Проте, деякі напрями можливих майбутніх рішень можуть бути обкреслені вже зараз.

Л і т е р а т у р а

1. Бахтин М.М. Эстетика словесного творчества. – М.: Искусство, 1979. – 424 с.
2. Бахтин М.М. К философии поступка // Философия и социология науки и техники. Ежегодник. 1984-1985. М.1986.

3. Библер В.С. От наукоучения - к логике культуры: Два философских введения в двадцать первый век. М., 1990.
4. Касавин И.Т. Дискурс-анализ как междисциплинарный метод гуманитарных наук // Эпистемология и философия науки. Т.Х. №4, 2006.(8)
5. Полонский А.В. Лингвистический анализ текста. Белгород: БелГУ, 2007. – 103 с.

***Опанасюк Денис,**
студент групи ІБС - 16дм
освітнього ступеня магістр,
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.
Науковий керівник: д. пед. н., доцент **Чурсін М.М.***

ВЛИЯНИЕ ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ НА СОЗНАНИЕ ЧЕЛОВЕКА

Информационные технологии - это совокупность методов, способов и программно-технических средств, объединенных в технологическую цепочку, которая обеспечивает выполнение информационных процессов с целью повышения их надежности, оперативности и снижения трудоемкости ходу использования информационного ресурса.

За годы развития технических средств компьютера и соответствующего программного обеспечения возникло столько информационных технологий, сколько нужно, что бы охватить все стороны жизнедеятельности человека. В зависимости от того, какую информацию обрабатывают или где ее используют, информационные технологии получили названия: Internet-технологии, WWW-технологии, офисные информационные системы, сетевые технологии, геонформационные технологии, технологии баз данных. [3, с. 3]

Информационные технологии являются важным механизмом, через который реализуется связь между этносоциальными и этнополитическими процессами в обществе. Они позволяют более успешно решать проблемы социального развития государства, формировать информационное общественное сознание и развивать систему коммуникации, учитывая национальные, культурные, религиозные особенности регионов страны. [1]

Сознание человека - это уникальное и многомерное образование, при помощи которого он активно и селективно воспринимает информацию, поступающую из социоприродного мира. Поэтому воздействие информационных технологий на сознание человека носит не тотальный характер, а имеет четко очерченные границы, обусловленные резонансом, который возникает между социокультурной средой и человеком благодаря воздействию информационных технологий на его сознание. В результате анализа социального аспекта взаимосвязи современных информационных

технологий и природы сознания человека на основе возможностей и границ информационного подхода возникает возможность обоснования концепции социального конструирования реальности. [2]

Характерной особенностью начала XXI века является бурный процесс информатизации всех сфер современного общества, в связи с этим наблюдается рост значимости новых (высоких) ключевых информационно-коммуникационных технологий и «завязанных» на них тоже ключевых нано- и биотехнологий. В настоящее время происходит революция в информационных технологиях (она получила название цифровой революции), основанная на крупных успехах радиотехники, нейроматематики, когнитологии, психологии, нейрофизиологии, социологии и других социальных наук. Эта революция, как известно, в системе общественных отношений трансформировала сам предмет человеческого труда, когда в фокусе находится преобразование индивидуального и коллективного человеческого сознания, влияющего на общественные отношения.

Перспективы взаимоотношения человека и искусственного интеллекта состоят в том, что даже самый совершенный компьютер не способен подменить человеческий мозг и является всего лишь его орудием, другое дело, что включение компьютера в негэнтропийную структуру, каковой является человек в системе социума, значительно повышает эффективность человеко-машинного комплекса.

Значимость современных технологий в модификации человека, его сознания и поведения определяется использованием совокупности конвергентных технологий вместе с технологиями искусственного интеллекта, который в первую очередь занимается моделированием функций человеческого мозга, и сознанием человека, имеющего информационные и неинформационные компоненты. Перспективы модификации сознания человека неразрывно связаны с осуществлением концепции позитивного социального конструирования реальности. [2]

В настоящее время сознание человека под влиянием новых информационных технологий возможно уже проходит стадию перехода от формально-категориального (мыслительные процессы происходят в категориях и образах-формах в пределах понятийного аппарата человеческого мозга) к трансперсональному, где происходит расширение человеческого сознания за пределы привычного сознательного «Я» по Фрейдю и за границы времени и пространства, при которых, теоретически, возможно достижение предельных человеческих возможностей и потенциальных способностей. [4]

Следует понимать, что компьютерные технологии, а в особенности сетевые существенно влияют на жизнедеятельность человека, предполагая глобализацию и технократизацию общества. Но в еще большей степени это влияние распространяется непосредственно на сам мозг, который привыкает работать в очень интенсивном режиме многозадачности, где уже преобладают не долгие логические размышления, а интуитивно-реактивные цепочки мыслительных формулировок в связи с огромным объемом обрабатываемой ежедневно информации, количество которой экспоненциально возрастает. Возникает предположение, что как раз увеличение объема информации и

ускорение ее обработки человеком может губительно повлиять на развитие мыслительных способностей человека. На данный момент есть опасность того, что человек массово и постепенно переходит на поддержание мозговой активности технологическими средствами прогресса посредством только лишь аналитико-синтетической переработки информации, которую черпает из глобальной информационной базы – Интернета.

В свою очередь сокращается количество инновационных идей и самостоятельных мыслительных процессов, и человечество в основной массе выступает пассивными информационными потребителями, с легко программируемой нужной мотивацией с помощью нужной информации, распространяемой посредством компьютерных технологий в средствах массовой информации и сети Интернет. [5]

Можно сделать вывод, что мозг человека от огромного количества информации, большая часть которой так называемый «информационный шум», и дефицита времени на обработку гигантских объемов информации, перегружен и начинает не справляться логически мыслить и, в конечном счете, наступает так называемый информационный невроз с ухудшением качественно-количественных показателей жизнедеятельности индивида, который уже наблюдается во врачебной практике психиатров многих стран мира. Появление социальных сетей и сервисов обмена информацией произвело революцию в сфере межличностных коммуникаций, стерев пространственно-временные рамки в контактах между людьми. Но с появлением социальных сетей возросло количество людей, которые подверглись виртуализации сознания с невозможностью адекватно оценивать окружающий мир и себя как биологическое и социальное существо, и это как раз отрицательный аспект развития информационных технологий. [6, с. 54]

Л и т е р а т у р а

1. Бусаргин, Р. В. Влияние информационных технологий на массовое сознание россиян : этнополитические интенции [Электронный ресурс] канд. полит. наук : 23.00.02 / Р.В. Бусаргин; СПАГС; науч. рук. доктор соц. наук Ю.И. Тарский. – Саратов, 2006. Режим доступа: <http://www.dissercat.com/content/vliyanie-informatsionnykh-tehnologii-na-massovoe-soznanie-rossiyan-etnopoliticheskie-intent>.
2. Поликарпова, Е. В. Воздействие современных информационно-коммуникационных технологий на сознание человека и конструирование социальной реальности [Электронный ресурс] док. филос. Наук : 09.00.11 / Е. В. Поликарпова, Ростов н/Д. ЮФУ; науч. Рук. док. фил. наук Ю.Г. Волков. - Ростов н/Д., 2011. Режим доступа: <http://www.dissercat.com/content/vozdeistvie-sovremennykh-informatsionno-kommunikatsionnykh-tehnologii-na-soznanie-cheloveka>
3. Копитко М.Ф. Основы информационных технологий: Тексты лекций. – Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2007. – 259 с.
4. Асмолов, А.Г. Культурно-историческая психология и конструирование миров / А.Г. Асмолов. - М.: Институт практической психологии; Воронеж: Модэк, 1996. – 768 с.
5. Дубровский, Д.И. Глобальное будущее 2045. Конвергентные технологии (НБИКС) и трансгуманистическая эволюция / Д.И. Дубровский. – М., 2013 – 272 с.
6. Иванов, Д. Общество как виртуальная реальность / Д. Иванов // Информационное общество : СПб. – М.: ООО «Издательство АСТ», 2004. – 246 с.

Ополонин А. М.,
кандидат философских наук, доцент кафедры философии,
культурологии и информационной деятельности
юридического факультета ВГУ им. В. Даля;

Бондарь Е. В.,
ассистент кафедры философии,
культурологии и информационной деятельности
юридического факультета ВГУ им. В. Даля;

Бескровный Е. Л.,
студент группы ФЛ-351
юридического факультета ВГУ им. В. Даля

ПРОБЛЕМЫ ГЛОБАЛИСТИКИ В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ

Глобалистика – это научное направление, которое быстро обретает признаки новой самостоятельной науки. Глобалистика выступает как совокупность теоретических подходов (политологических, социологических, культурологических, философских).

Глобальные проблемы можно определить как проблемы, возникающие в результате мощного развития производительных сил в условиях НТР и достижения таких масштабов хозяйственной деятельности человека, при которых появляется угроза нарушения баланса между обществом и природой [2]. В связи с этим формируется глобально-менеджерийный схематизм осмысления происходящего на планете. Значительное внимание проблемам глобалистики уделено в работах З. Бжезинского, К. Боулдинга, Д. Дракера, Б. Жувенеля и др. [1].

Эти теоретики утверждают, что глобалистика предстаёт в этой связи не только как среда, отражающая проблемы и конфликты, которые имеют место на планете и обладающая при этом относительной самостоятельностью, но и как сила, способная сыграть в жизни человечества, особенно в её переломные моменты, решающую роль, а потому также требующая к себе управленческого отношения.

Наряду с действительной постановкой новых проблем, характерных для жизни человечества начала XXI века, такой подход не может не нести на себе следы идеологических противоречий, оказываясь подверженным политической мифологии. Нельзя упускать из виду и общую зависимость глобалистики от процессов развития нетеоретического, повседневного и обыденного (в том числе массового) сознания. От правильного решения поставленных проблем зависит существование и прогресс человеческой цивилизации.

Глобальные проблемы цивилизации по мнению многих учёных-глобалистов носят общечеловеческий характер. В становлении глобалистики как научного направления можно выделить следующие этапы.

1-й этап. 60-е годы XX века. Производство впервые стало глобально угрожать природе, экосистеме планеты в целом. Рост вооружений начал угрожать существованию человечества. Глобальный подход к данной проблеме изложен в известной работе Римского клуба «Пределы роста» в 1972 году [3]. В этой работе изложены мрачные прогнозы острого дефицита продовольствия, сырья и энергии, который в конечном счёте приведёт к экологической катастрофе.

2-й этап связан с 70-80 годами XX века. Этот период характеризуется серией структурных кризисов, реконструкцией экономики в США и Японии, а также застойными явлениями в экономике СССР.

Наконец, специфика 3-го этапа, которая началась с середины 90-х годов XX века, связана с историческими изменениями на политической карте мира. Так, на рубеже 80-90-х гг. военно-политические исследования частично уступают место изучению новых задач, таких как предотвращение катастроф и смягчение их последствий. Для данного этапа развития цивилизации, особенно в Восточной Европе и бывших республиках СССР на первом месте стоит создание рыночной экономики.

В заключение следует отметить, что решение глобальных проблем современности должно привести к изменению «качества» человека. Речь идёт о «новом гуманизме». «Новый гуманизм» должен включать следующие аспекты:

- любовь к справедливости;
- глобальность;
- отвращение к насилию.

При этом следует помнить, что природные богатства имеют предел, физические и психические возможности человека также имеют предел. Главная задача «нового гуманизма» – сохранение культурного наследия за счёт сокращения военных расходов, обеспечения среды обитания человека, создания эффективной экономической системы.

Исходя из сказанного, можно прийти к тому, что исходный принцип нового политического мышления в условиях глобальных проблем прост - ядерная война не может быть средством достижения политических, экономических, идеологических целей.

Л и т е р а т у р а

1. Бжезинский З. Стратегический взгляд: Америка и глобальный кризис / пер. с англ. М. Н. Десятова. М.: АСТ, 2014. 287 с.
2. Зінченко В. В. Глобалізація і глобалістика: Навчальний посібник. Львів: Новий світ, 2014. 420 с.
3. Медоуз Д. и др. Пределы роста / пер. с англ.; предисл. Г. А. Ягодин. М.: Изд-во МГУ, 1991. 208 с.

*Погребняк Лія,
студентка групи ІБС-163м
освітнього ступеня магістр,
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.
Науковий керівник: к.п.н., доцент Сілютіна І. М.*

ДОКУМЕНТНО-КОМУНІКАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Сучасний період суспільного розвитку характеризується дослідниками як етап глобальної інформатизації. Інформація стає основним ресурсом науково-технічного і соціально-економічного розвитку, відіграє важливу роль в процесі модернізації усіх суспільних інституцій, у тому числі й освіти. Вказане потребує розробки новітніх підходів до організації управлінської та навчально-виховної діяльності загальноосвітніх навчальних закладів з урахуванням інформаційно-комунікаційної складової. Впровадження сучасних інформаційних технологій у документно-комунікаційну діяльність дозволить не лише покращити стан освітньо-виховного процесу, а й суттєво скоротити тривалість процесу вироблення управлінського рішення. Вчасне отримання оперативної, актуальної та достовірної інформації, можливість за рахунок використання комп'ютерних технологій здійснювати її аналітико-синтетичну переробку, генерувати статистичну та іншу звітність, надавати у потрібному форматі та вигляді учаснику комунікаційного процесу, здійснювати ефективний контроль за виконанням документів дасть змогу досягти більш високого рівня керованості навчальним закладом.

Система документних комунікацій являє собою сукупність усіх документів, відправників документної інформації, її споживачів, фахових посередників, виробничих процесів і відношень між ними. Загалом, комунікаційна діяльність, з одного боку, являє собою рух смислів у соціальному просторі, а з іншого, здійснює інформаційний вплив на внутрішнє і зовнішнє середовище організації з метою реалізації тих чи інших комунікаційних дій.

Документно-комунікаційна діяльність охоплює процеси документування, обробки, розповсюдження, зберігання, використання документів і в умовах використання застарілих технологій є малоєфективною. Для неї притаманні такі негативні явища, як загублення документів, їх зворотні переміщення, дублювання інформації, переважання рутинних операцій в процесі обробки та зберігання. Внутрішні інформаційні потоки, які представлені як паперовими, так і електронними документами, нерідко рухаються хаотично, перетинаються, часто перевантажені. В умовах функціонування загальноосвітнього закладу ці явища спостерігаються не лише в управлінській, господарській діяльності та роботі з персоналом, а й в організації навчально-виховного процесу.

Важливим кроком у вирішенні вказаних проблем, що позитивно позначиться на стані документно-комунікаційної діяльності, є запровадження в роботу загальноосвітнього навчального закладу автоматизованої інформаційної

системи. На думку фахівців, вказана система може бути впроваджена як в управлінську, так навчальну діяльність освітнього закладу. У першому випадку автоматизація робочих місць учасників освітнього процесу та використання ними програмного забезпечення допоможе систематизувати роботу керівників закладів, їх заступників, секретарів, психологів, соціальних педагогів, бібліотекарів тощо. Другий - передбачає апробацію та впровадження у навчальний процес електронних засобів навчання, розробку та застосування електронного супроводу навчальних занять, роботу з текстовими програмними засобами та тими, які можна використовувати в позакласній та виховній роботі [1].

На вітчизняному ринку наявна значна кількість автоматизованих інформаційних систем, спеціально розроблених з урахуванням специфіки діяльності загальноосвітнього закладу. Це, насамперед, АСУ «Школа», Програма «КУРС: Школа»; Комплексна програма «Ефективна школа XXI», Програмний комплекс «UNIS School»; «Net Школа Україна» та інші. Більшість з них орієнтовані на виконання функції підтримки управлінської діяльності, натомість автоматизація роботи класного керівника та вчителя поки не здійснюється у необхідному обсязі, що позначається на ефективності комунікації. Отже, нагальною проблемою залишається розробка і впровадження на державному рівні такої автоматизованої інформаційної системи, яка б була здатна забезпечити вирішення усіх завдань, що постають перед загальноосвітнім навчальним закладом з урахуванням сучасних досягнень в галузі інформаційних технологій, зокрема, хмарних технологій і сервісів. Останні, хоч і локально, однак використовуються у шкільних закладах у формі віртуальних предметних спільнот, віртуальних учительських і методичних кабінетів, віртуальних класів, де наявні віртуальний документообіг, електронний щоденник і журнал, інтерактивна приймальня, тематичний форум, контентні сховища тощо [2; 3].

Отже, документно-комунікативна діяльність загальноосвітнього навчального закладу повинна здійснюватися в єдиному високотехнологічному інформаційному середовищі з урахуванням потреб всіх учасників комунікації, що дасть змогу покращити процес передавання та обробки інформації, оптимізувати управління освітнім процесом, удосконалити взаєморозуміння між усіма учасниками навчально-виховного процесу.

Л і т е р а т у р а

1. Вакуленчик Н.В. Інформаційне забезпечення управління навчальними закладами / Н.В. Вакуленчик [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eprints.zu.edu.ua/17421/>
2. Дюлічева Ю. Ю. Упровадження хмарних технологій в освіту: проблеми та перспективи / Ю. Ю. Дюлічева // Інформаційні технології в освіті. – 2013. – № 14. – С. 58–64.
3. Литвинова С. Г. Віртуальні предметні спільноти / С. Г. Литвинова // Інформаційно-комунікаційні технології в освіті: досвід, інновації, технічне забезпечення : збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (1–2 березня 2012 року м. Суми). – Суми : РВВ СОІППО, 2012. – С. 39–42.

*Потатуркіна Ганна,
студентка групи ІБС-16зм
освітнього ступеня магістр,
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.
Науковий керівник: к.п.н., доцент Сілютіна І. М.*

КЕРУВАННЯ ДОКУМЕНТАЦІЄЮ ЯК УПРАВЛІНСЬКА ФУНКЦІЯ ОРГАНІЗАЦІЇ

Створення у нашій країні правової держави з ефективно працюючими інститутами виконавчої влади, виробництва, науки та освіти зумовлено не лише всебічним повноцінним юридичним обґрунтуванням їх діяльності, але і формуванням раціональних, конкретних правил і процедур їх функціонування, зокрема в галузі роботи з документами. Документована інформація складає основу управління, ефективність якого значною мірою базується на виробництві і споживанні інформації. Інформація фіксується в документах, які надають їй організаційну форму і переміщують у часі та просторі.

Усе більшого значення в сучасному управлінні набувають комп'ютерні технології, які забезпечують оперативність збору, обробки, пошуку і передачі інформації. Перехід на принципово нові засоби організації інформації та доступу до неї, зумовлюють актуальність розгляду поняття «керування документацією». Даний термін набув поширення у міжнародних, вітчизняних нормативних актах, а також працях провідних українських і зарубіжних науковців. Спостерігається його паралельне вживання з терміном «управління документацією». Така синонімія спричинена, на думку О.М. Тур, перекладом англомовного терміна *record management* у модифікованій версії ISO 15489-1:2001 «*Information and documentation – Records management*» - ДСТУ 4423:2005 «Інформація та документація. Керування документацією». На переконання дослідниці, доцільним все ж таки є переклад *record management* - управління документацією [4, с. 60].

Натомість розробники ДСТУ 4423–1:2005 відмовляються від буквального перекладу терміну словосполучення, мотивуючи неадекватністю відзеркалення змісту іншомовного терміну, а також некоректністю значень лексем [1, с. 60]. Отже, з'являється нова версія - «керування документаційними процесами». Однак, попри різні підходи до перекладу терміну *record management*, у всіх варіантах так чи інакше простежується управлінський підхід.

Уперше поєднання понять «управління» та «документація» в одне словосполучення у 80-х роках минулого століття здійснила А.М. Сокова, яка визначила управління документацією як «складно структурований процес, що полягає в організації точного й повного документування діяльності підприємств, створення відповідних форм документів; впровадженні механізму контролю за обсягом і якістю створюваних документів із метою упередження появи непотрібних і надлишкових; забезпеченні якісного виконання всіх доручень і завдань, спрощенні діяльності кожної організації зі створення,

накопичення та використання документальних форм; надійному зберіганні та вчасній ліквідації непотрібних документів; юридичному обґрунтуванні всіх аспектів управління документацією» [3, с. 11].

На початку нового тисячоліття інтерес до управління документацією проявив російський науковець М.В. Ларін, який чи не першим на пострадянському просторі вказав на його повноцінну управлінську функцію, «реалізація якої розповсюджується на всі стадії життєвого циклу документів (від виникнення документів – до їхнього знищення або передавання на зберігання до архіву), всі види документів і системи документації організації» [Цит. по 4, с.59].

У наш час проблема керування документацією актуалізується стрімким розвитком нових інформаційних технологій, прискореною інформатизацією суспільства. Керування документацією базується на попередньому досвіді і теоретико-методологічному фундаменті управлінського документознавства, яке традиційно вивчає документ, системи документації, процеси документування і організацію роботи з документами в управлінні. «Керування документацією», як універсальний термін, має міжнародне визнання і розповсюдження і позначає управління створенням, використанням і зберіганням документів організації протягом їх життєвого циклу на принципах економічності і ефективності, з використанням нових інформаційних технологій, що забезпечують якісний менеджмент стосовно документації організації як повноцінного ресурсу управління. Тим самим підкреслюється взаємозв'язок документації і інформації в управлінні.

Отже, нині керування документацією стало складовою інформаційного менеджменту і означає підхід до організації роботи зі службовими документами як до найважливішої частини загального інформаційного ресурсу установи з використанням новітніх інформаційних технологій відповідно до вимог чинного законодавства [2, с. 406].

Л і т е р а т у р а

1. Бездрабко В.В. Діловодство – документальне забезпечення управління – керування документальними процесами: термінологічні межі та розмежування значень [Електрон. ресурс] / В.В. Бездрабко. – Спосіб доступу: www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vdakk/2010_1/26.pdf.
2. Івандюк О. А. Деякі напрями застосування зарубіжного досвіду керування документальними процесами в Україні/ О. А. Івандюк // Правові, управлінські та економічні аспекти трансформації сучасного громадянського суспільства : тези допов. Всеукр. наук.-практ. конф., Київ 25 берез. 2016 р. У 2 ч. Ч. 2 / М-во культури України; Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. – К. : Видав. Центр КНУКіМ, 2016. – С.404 – 406.
3. Сокова А.Н. Деловая документация в сфере управления /А.Н. Сокова. – М. : Знание, 1985. – 64 с.
4. Тур О.М. Про наріжний термін української документознавчої термінології / О.М. Тур // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2013. – № 3. – С. 58–61.

Рудько В.О.,
*кандидат філософських наук, доцент кафедри
філософії, культурології та інформаційної діяльності
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля*

АТАРАКСІЯ ЯК СПРЯМОВАНІСТЬ АКТИВНОСТІ ОСОБИ В ЇЇ ПРАГНЕННІ ДО ВДОСКОНАЛЕННЯ БУТТЯ

З погляду елліністичних філософів атараксія визначає спрямованість активності особи в її прагненні до вдосконалення буття, пошуку найефективнішого варіанта присутності в природі й суспільстві, органічно включаючись у світ для здобуття єдиного з ним сенсу, значення й вічності.

Морально-естетичному ідеалу античного поліса як найістотніший елемент притаманий ідеал раціонального порівняння та пропорційності. Міра, яку розуміють як помірність у вчинках і словах, – одна з кардинальних чеснот античності. Етика як учення про чесноту по суті є вченням про міру, що уникає крайностей надмірності й недостатності. У перипатетиків категорія міри знайшла вираження у вченні про метріопатію (помірність пристрасті), а в епікуреїзмі, стоїцизмі та скептицизмі у вченні про атараксію.

Моралізування філософів – не прекраснотушні побажання, вони – грань цілісних уявлень про світ. Філософія не просто щедро розсипає поради й наставляння, вона відкриває бездонні глибини світобудови, джерела світових процесів. Ритм – найважливіша формотворча характеристика просторово-часової єдності й, отже, одна з основ світобудови, світорозуміння й творчості. Фундаментальність цієї категорії полягає в тому, що ритм становить естетичну категорію онтологічної єдності світу й людини, макрокосму й мікркосму. Механізм взаємодії ритму й Всесвіту розкривається в тому, як дерева колишуть гіллям у ритм із вітром, у шумі моря, бурмотанні бризу, свисті вітру в скелях, серед пагорбів і гір, спалахах блискавки й ударах грому, гармонії сонця й місяця, у русі зірок і планет, цвітінні рослин, опаданні листя, у регулярних змінах ранку й вечора, дня і ночі, – усе це відкриває для того, хто споглядає, музику природи [5, 131]. На ідеї єдності Всесвіту й закону ритму, що впливає на духовну сутність людини, ґрунтується музикотерапія. Одним із найважливіших понять в етиці Піфагора була «євритмія» – здатність людини знаходити правильний ритм у всіх проявах життєдіяльності – співі, грі, танці, мовленні, жестах, думках, вчинках, у народженні й смерті. Для Арістоксена, давньогрецького філософа й теоретика музики, євритмія має значення як засіб громадського морального виховання, яке він розуміє як виховання мужньої, благородної й простої вдачі. І, як це властиво для всієї античності, людський моральний ідеал він тлумачить не як довільне встановлення, а як відображення в людському суспільстві космічної краси й космічного порядку. Музика ж спроможна морально впливати завдяки тому, що вона сама прийнята цією красою й цим порядком. М. Райс [4, с.194] відзначає, що Арістоксен заперечував опору на абстрактно-математичні закономірності, які лише

умоглядно усвідомлювані. Основою його поглядів є насамперед чуттєве сприйняття. Гармонія для нього – не стан світу, а передусім стан людини.

Такий фундаментальний термін античної естетики, як «гармонія», мало аналізують у текстах. Про те, що таке гармонія, можна набагато більше судити з основних онтологічних вчень. Уся філософська система стоїків є ніщо інше, як учення про гармонію. По-перше, ідеться про загальну гармонію космосу, а по-друге – про моральну гармонію максимально врівноваженої душі. Гармонію тут розуміють не чисто естетично, а космологічно й морально. У епікурейців і скептиків також немає вчення про гармонію, але почуттям внутрішньої людської гармонії просякнуті всі їхні описи. Світогляд у всіх різний. У стоїків превалюють проблеми розумового життя, в епікурейців і скептиків – практичні проблеми. У стоїків на першому плані атараксія й апатія, в епікурейців – задоволення. Але задоволення, яке проповідують епікурейці, є зосередженістю в собі, самодостатністю людського суб'єкта й нерушимою гармонією із самим собою. Головне, у чому епікурейці були єдині зі стоїками, це інтерес до внутрішнього життя людини й до розуміння всього зовнішнього за аналогією із внутрішнім життям людини. Їхня тотожність у постійному інтересі до суб'єктивного життя людини. І ті, і ті хотіли охоронити внутрішній спокій людського «я» перед наростаючою громадою військово-монархічних організацій еллінізму.

Отже, атараксія 1) як міра розуміється як структурна оформленість та ієрархічна впорядкованість, виявляється характеристикою і етико-політичного життя, і життєвої будівлі всього космосу, тому атараксія в розумінні міри, що панує в душі, дає змогу чинити справедливо, а це підтримує порядок і домірність, виявляє красу й прекрасне; 2) як евритмія дає здатність індивідові знаходити правильний ритм у всіх проявах життєдіяльності й гармонійно спочатку увійти в ритм полісної гармонії, а потім підключитися й до космічного ритму світового цілого; 3) як гармонія орієнтується на осмислення світобудови, як у цілому, так і її фрагментів, та людини з позиції їхньої глибинної внутрішньої впорядкованості.

Л і т е р а т у р а

1. Гомперц Г. Жизнепонимание греческих философов и идеал внутренней свободы / Гейнрих Гомперц; [пер. с нем. И. Давыдова и С. Салиган]. – СПб.: Издание товарищества «Общественная Польза», 1912. – 309 с.
2. Диоген Лаэртский. О жизни, учениях и изречениях знаменитых философов / Диоген Лаэртский; [пер. и прим. М. Л. Гаспарова, общ. ред. и вступ. ст. А. Ф. Лосева]. – М.: Мысль, 1979. – 624 с. – (Философское наследие).
3. Лосев А. Ф. История античной эстетики. [В 8 т.]. [Т. 5.]. Ранний эллинизм / А. Ф. Лосев. – М.: АСТ, 2000. – 960 с. – (Вершины человеческой мысли).
4. Райс М. Аристоксен и Гарбузов: переключка через века: [Електронний ресурс] / Марк Райс. – Електрон. дані. – http://www.21israel-music.com/Aristoxenus_Garбузов.htm
5. Шушарджан С. В. Музыкалотерапия и резервы человеческого организма / С. В. Шушарджан. – М., 1998. – 363 с.

*Сидор Роман,
студент групи ІБС-160м
освітнього ступеня магістр,
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.
Науковий керівник: д. пед. н., доцент Чурсін М.М.*

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА ЛЮДИНИ В УМОВАХ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ

У процесі глобалізації інформаційна сфера та її структури примушують людину шукати нові форми адаптації до зміненого простору. Такою новою формою адаптації стає віртуальна реальність. Інформаційний тиск, невизначеність майбутнього, з одного боку, зумовлюють зростання попиту на ТБ-передачі, що пропонують різноманітні варіанти «втечі від реальності», (ток-шоу, вікторини, серіали). Тренд «втечі від реальності» призвів до істотного збільшення телеаудиторії розважальних програм та інтернет-ресурсів. З іншого – інформатизація, поширення Інтернету дають можливість реалізувати потребу у спілкуванні та пошуку однодумців. Блоги і форуми стали засобами спілкування одного з багатьма. За даними пошукової системи Technorati, у світі нараховується понад 100 млн блогів (восени 2006 р. їх було 54 млн), та їх вплив зростає. Ймовірно, тому інформаційне агентство Reuters домовилося з великими співтовариствами блогерів про те, щоб його власні новини супроводжувалися коментарями блогерів та посиланнями на онлайнві дискусії

Слід погодитися з думками В. Мейтуса і В. Мейтуса, які твердять, що примусити індивіда прийняти правильне (для джерела впливу) рішення можна двома найпоширенішими способами. У першому випадку використовуються логічні та раціональні ресурси індивіда. Для цього подаються тільки ті факти і події, які дозволяють зробити необхідний висновок. Ефективність цього методу полягає в тому, що висновок зроблено правильно (виходячи з наданих фактів), психологічний захист індивіда не спрацьовує.

Інформатизація повсякденного життя та поява нового інформаційного поля людського буття не проходить безслідно для життєвого світу людини. В електронному просторі змінюються поведінкові стандарти та ціннісні орієнтири особистості. Суспільний розвиток та забезпечення безпеки особистості, суспільства та держави неможливі без вирішення проблеми інформаційно-психологічної безпеки. Життєдіяльність суспільства, на нашу думку, цілком визначається рівнем розвитку, якістю функціонування та безпекою інформаційного середовища. Вплив на інформаційний ресурс держави є одним із джерел загроз для національної безпеки. Першочерговою є проблема захисту власного національного інформаційного простору. Тому постає нагальна необхідність активізації наукових досліджень у цій сфері як з метою більш об'єктивного розуміння цього процесу, так і в контексті формування системи інформаційно-психологічної безпеки. [1. с. 163]

Зміст поняття «інформаційно-психологічна безпека» дослідники визначають як стан захищеності індивідуальної, групової та суспільної

психології і, відповідно, соціальних суб'єктів різних рівнів спільності, масштабу, системно-структурної та функціональної організації від впливу інформаційних чинників, що викликають дисфункціональні соціальні процеси.

Оскільки основною і центральною «мішенню» інформаційного впливу є людина, її психіка, то саме від окремих особистостей, їх взаємозв'язків і стосунків залежить нормальне функціонування соціальних суб'єктів різного рівня складності, будь-яких спільнот і соціальних організацій – від малої групи до населення країни в цілому. Інформаційно-психологічну безпеку особистості можна розглядати як стан захищеності її психіки від дії різноманітних інформаційних чинників, що перешкоджають чи утруднюють формування і функціонування адекватної інформаційно-орієнтовної основи соціальної поведінки людини (і в цілому, життєдіяльності в суспільстві), а також адекватної системи її суб'єктивних (особистісних, суб'єктивно-особистісних) ставлень до навколишнього світу і самої себе [2. с. 30]

Негативним інформаційно-психологічним впливом називають вплив інформації на психіку і свідомість людини, що ведуть до неадекватного відображення навколишньої дійсності і, як наслідок, зміни поведінки. Під інформаційно-психологічними факторами ризику, що чинять свій вплив на особистість, розуміють «... такі характеристики системи "людина - інформаційне середовище", які потенційно небезпечні для нормальної життєдіяльності... з причин, обумовлених психологічними ефектами впливу інформації». Аналіз наукової літератури показує, що основними факторами інформаційного середовища, які можуть стати факторами ризику, а отже, джерелами інформаційно-психологічної небезпеки, є:

1) обсяг, повнота, кількість циркулюючої інформації, точність, доступність, своєчасність надходження до реципієнтам;

2) адекватність ергономічних характеристик інформації та їх потоків перцептивним параметрами органів почуттів, у властивостях уваги, пам'яті, мислення, диспозиціями особистості, поведінковим стереотипам, соціально-психологічним установкам суспільства (відповідність кодів повідомлень паттернам сприйняття, наявність чи відсутність дефіциту часу і перевантаження оперативної пам'яті людини, організація інформаційних потоків відповідно до алгоритмів діяльності тощо);

3) наявність в інформаційних потоках специфічних елементів, цілеспрямовано змінюють психофізіологічний стан великих мас людей, або осіб, які приймають важливі для соціуму рішення;

4) наявність в інформаційному середовищі (або «домішування» до інформаційних потоків) модифікованих фізичних носіїв інформації, які впливають безпосередньо на фізіологічні носії (світлові, звукові, електромагнітні впливу).

До основних факторів інформаційно-психологічного ризику, притаманним самому людині, відносять:

1) незрілість особистості, що виражається в нездатності до самостійного, усвідомленого вибору інформації, релевантної своїм змін, переконаннями та планам;

2) установки особистості на конформізм, наслідування, на готовність до сприйняття маніпулятивних інформаційних впливів;

- 3) негативно змінене функціональний стан головного мозку і психіки;
- 4) стан соціуму, що сприяє підвищеній сугестивності, масовому зараженню ідеями, закликами, що виходять від харизматичної особистості, і викликається на психофізіологічному рівні хронічним або гострим психоемоційним стресом, фрустрацією, тривожністю.

З недавніх пір активний вплив на людину чинить мережа «Інтернет». Психологічно наявність такого середовища і розгорнута систематична активність суб'єкта в ній роблять для молодого покоління її норми і цінності не тільки прийнятними, але і рівнозначними нормам реального світу. В Інтернеті виявляються можливості для безпечних і емоційно захоплюючих віртуальних форм каналізації агресивності і гніву, що запускає процес формування специфічних мотиваційних структур, образу Я, кола і характеру спілкування формується особистості. Привабливість мережі «Інтернет» посилюється фактом закриття доступу для соціального контролю, що створює не тільки відчуття безмежних можливостей у віртуальному прояві агресивності, але й ефект демонстративності. Незріла особистість може втратити орієнтири між реальним та ілюзорним.

Дослідження показують, що при тривалому впливі інформаційної навантаження, що перевищує допустимий для конкретної людини межа, розвивається інформаційна перевантаження, яке може привести до стомлення нервових центрів, позамежного гальмування, перекручення значення подразників. У цьому випадку спостерігається ослаблення опірності організму, порушення нормальних фізіологічних функцій, зниження працездатності, поява почуття безпорадності і сугестивності. «Другий аспект наносного збитку - розвиток метапатології як реакції на фрустрацію основних життєвих цілей і цінностей. Симптомами метапатології є депресія, відчуття безглуздості існування, безнадійність, дезінтеграція, негативізм, відчай. Метапатології стають наслідком руйнування системи цінностей індивіда під дією зовнішнього тиску»

Таким чином, психологічний вплив інформаційного середовища викликає не лише позитивний, але і негативний психологічний ефект на людину. У цьому зв'язку гостро стоїть питання забезпечення інформаційно-психологічної безпеки особистості, збереження її психологічного здоров'я і пошуку ефективних механізмів розв'язання даної проблеми. [З. с. 39].

Л і т е р а т у р а

1. Магда Є.В., Смола Л.Є. Інформаційно-психологічна безпека: аспекти трансформації / Є.В.Магда, Л.Є.Смола // Наукові праці, 2009. – № 97. – С. 161-163
2. Грачев Г.В. Информационно-психологическая безопасность личности: состояние и возможности психологической защиты / Г.В.Грачев. – М.: Изд-во РАГС, 1998. – 125 с
3. Ижевская Т.И. Психологическое воздействие информационной среды на современного человека / Т.И. Ижевская // Психопедагогика в правоохранительных органах, 2009. – № 2. – С.38-40

*Стельмашук Анастасия,
студентка группы ФЛ-641
юридического факультета ВНУ им. В. Даля.
Научный руководитель: к.п.н., доцент Силютин И. Н.*

BIG DATA: ОБЛАСТИ ПРИМЕНЕНИЯ И ВОЗМОЖНОСТИ

В результате повсеместного использования электронных устройств и непрерывного производства цифровой информации, кардинально меняется характер генерируемых данных. Последние обладают особенностями, отличающими их от обычных видов данных, что обуславливает актуальность исследования сферы их применения, выявления достоинств и недостатков.

Термин BigData появился сравнительно недавно. Как показывает веб-приложение корпорации Google, основанное на одноименном поиске, начало активного роста употребления словосочетания начинается с 2011 года и в дальнейшем частота его использования стремительно возрастает.

BigData – это серия подходов, инструментов и методов обработки структурированных и неструктурированных данных огромных объемов и значительного многообразия для получения воспринимаемых человеком результатов [2].

Эксперты в области IT высказывают мнение, что расширение BigData и ускорение темпа их роста стало объективной реальностью. Ежесекундно гигантские объемы контента генерируют такие источники, как социальные сети, информационные сайты, файлообменники- и это лишь сотая часть поставщиков. Согласно исследованию IDC DigitalUniverse, в ближайшие пять лет объем данных на планете вырастет до 40 зеттабайтов, то есть к 2020 году на каждого живущего на Земле человека будет приходиться по 5200 Гб [4].

Известно, что основной информационный поток генерируется не человеком, а роботами, находящимися в постоянном взаимодействии друг с другом. Именно они задают колоссальный рост данных, приводящих к необходимости наращивания численности рабочих серверов и как следствие, расширения или введения в эксплуатацию новых data-центров. Это обуславливает необходимость решения такой острой проблемы, как безопасность хранения и использования таких данных.

Особенно активно большие данные используются в здравоохранении, телекоммуникациях, торговле, логистике, в финансовых компаниях, а также в государственном управлении. Так, в базе данных розничных магазинов накапливается информация о клиентах, системе управления запасами продукции, ее поставках. Данная информация чрезвычайно полезна для успешной деятельности торгового предприятия, так как позволяет спрогнозировать сезонные колебания спроса на определенную продукцию и как следствие, оптимизировать затраты на закупку товара.

Компанией Procter&Gamble с помощью Больших Данных проектируются новые продукты и разрабатываются глобальные маркетинговые кампании. Создание P&G специализированных офисов Business Spheres позволяет просматривать информацию в режиме реального времени [8].

В отрасли телекоммуникаций широкое распространение Больших Данных получило у сотовых операторов. Своевременный анализ информационных массивов позволяет удерживать существующих клиентов и привлекать новых.

Обработка и анализ BigData успешно осуществляется не только частными, но и государственными структурами. Так, Министерство труда Германии использовало Большие Данные в работе, связанной с анализом поступающих заявок на выдачу пособий по безработице. Результатом стал вывод о незаконной выплате 20% пособий, что позволило в дальнейшем сократить расходы на 10 млрд. евро.

На повсеместное внедрение технологии хранения и обработки больших данных оказывают влияние негативные факторы, а именно: высокая стоимость внедрения технологий, необходимость обеспечения защиты данных, а также их конфиденциальности, нехватка квалифицированных кадров, недостаточные объемы информации, ограниченное количество поставщиков Больших Данных [3].

Несмотря на положительную динамику Украины в Глобальном Индексе Инноваций: 2015 г. - 64 место из 141 [5]; 2016 г. - 56 из 120; середина 2017 г. – 50 из 127 стран [6], еще имеются существенные недостатки, связанные с отсутствием или недостаточным количеством цифровых сервисов для граждан и бизнеса в таких сферах, как энергетика, агробизнес, государственные услуги для граждан и внутригосударственные аналитические системы.

Изменить сложившуюся ситуацию в Украине к лучшему взялась команда некоммерческого инкубатора ИТ-проектов на основе открытых данных - «1991 OpenDataIncubator», которому удалось привлечь к сотрудничеству потенциальных инвесторов, готовых вкладывать средства в развитие некоммерческих ИТ-проектов, полезных обществу.

Инкубатор нацелен на то, чтобы помочь стартапам, использующим открытые государственные данные и BigData получить шанс построить сотрудничество с крупными ИТ-компаниями и найти общий язык с министерствами и мэриями Украины [1].

Таким образом, потенциальные возможности использования BigData в различных сферах жизнедеятельности человека нашли подтверждение внедрены мировым сообществом. Если ожидания европейцев от внедрения аналитики BigData связаны с повышением эффективности бизнеса, возможностью выбрать оптимальное стратегическое направление дальнейшего развития, управлять клиентским опытом и др., то отечественные компании нацелены на решение более скромных задач: изучение опыта взаимодействия с клиентом и выбор наилучшей модели продолжения сотрудничества; создание более персонализированных и таргетированных маркетинговых предложений; оптимизация бизнес-процессов в компании, сокращении расходов [7].

Важнейшим преимуществом технологии BigData является возможность использования методов сложной, прогнозной, а в ряде случаев, и предписывающей аналитики, позволяющих уменьшить время на обработку и анализ данных колоссального объема и разнообразного формата для получения воспринимаемых человеком результатов для решения различных задач в условиях жесткой конкурентной борьбы.

Л и т е р а т у р а

1. 14 лучших украинских стартапов по работе с BIGDATA [Электронный ресурс] // IGate. - 2016. - 23 февраля. - Режим доступа: <http://igate.com.ua/news/13534-14-luchshih-ukrainskih-startapov-po-rabote-s-bigdata>
2. BigData от А до Я. Часть 1: Принципы работы с большими данными, парадигма MapReduce [Электронный ресурс] // habrahabr, 2015. - 21 сентября. - Режим доступа: <https://habrahabr.ru/company/dca/blog/267361/>
3. Аналитический обзор рынка BigData [Электронный ресурс] // habrahabr, 2015. - 6 мая. - Режим доступа: <https://habrahabr.ru/company/moex/blog/256747/>
4. Рост BigData к 2020 году, прогноз IDC Digital Universe [Электронный ресурс]. - Режим доступа: www.emc.com.
5. Украина в мировых рейтингах [Электронный ресурс] // Вісник, 2015. - 1 декабря. - Режим доступа: <http://www.visnuk.com.ua/ru/pubs/id/9160?issue=245>
6. Украина улучшила свой показатель в Глобальном инновационном индексе [Электронный ресурс] // Цензор.нет, 2017. - 15 июня. - Режим доступа: https://censor.net.ua/news/444233/ukraina_uluchshila_svoyi_pokazatel_v_globalnom_innovatsionnom_indekse
7. Украинские предприятия начинают внедрять технологии BigData и монетизировать «большие данные» [Электронный ресурс] // Український ісвод. - 2016. - 25 января. - Режим доступа: <http://www.lesovod.org.ua/node/27297>
8. Холл Д. Правила маркетинга Procter&Gamble. / Д. Холл, Дж. Стэмп. — М. : Изд-во Росмэн, 2004. — 270 с.

*Тріщук Тетяна,
студентка групи ФЛ-341
юридичного факультету СНУ ім. В.Даля.
Науковий керівник: док. культ., професор Смоліна О. О.*

ПРОБЛЕМИ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Актуальність: Сучасна українська освіта перебуває в переломному стані, в процесі реформування та перегляду її базових настанов. На цьому шляху вона стикається з певними труднощами. Тому актуальним є ретельніше оглянути її основні засади, виклики, з якими вона стикається і обрати основні моменти для розвитку нової моделі.

Мета: аналіз факторів що впливають на вищу освіту в сучасній Україні.

Як відомо, молодь, як основний об'єкт освітніх впливів, є особливим прошарком будь-якого суспільства, зі своїми специфічними потребами, навичками, особливостями психічного розвитку. Наприклад, Сократ казав про молодь таке: "Нинішні діти люблять розкіш, вони погано виховані, не поважають начальство, не шанують старших та надають перевагу не заняттям, а балаканині... Вони вже не встають, коли заходять старші. Вони суперечать батькам, пліткують з однолітками, об'їдаються ласощами за обідом, сидять, закинувши ногу на ногу, та знущаються над своїми вчителями" [3]. Як показує історичний досвід, це закономірна річ. Молоді люди як губка, вбирають у себе те що їх оточує. Намагаються спробувати заборонене, наркотики, алкоголь, цигарки, однак така наша людська природа. Недарма в народі кажуть: "Чим більш заборонений плід, тим він солодший".

Молодь є однією з найвразливіших соціально-економічних верств. На її формування в сучасній Україні впливає низка факторів: несподіваний поворот подій всередині країни, а саме політичний, економічний, культурний, соціальний. Існують проблеми в сім'ях, застосовується насильство, спроба з боку консервативних дорослих подавити інтерес до пошуку чогось нового заради виховання слухняності, до того ж необхідність самоствердження в школі. Це призводить до часткової втрати потенціалу молодої людини. Його можна відродити, доклавши максимум зусиль, ресурсів, енергії та часу. Але цей потенціал може зникнути й повністю, коли інтерес зникає, і молодь не в змозі себе знову "перезавантажити".

Це відбувається в усіх життєдіяльних процесах, де молода людина задіяна. Проте в кожній особистості це проявляється по-різному. Освіта людини починається в сім'ї. Завдяки любові до дітей і постійній турботі про їх благополуччя, прививається та "людяність", яка допомагає справлятися із труднощами повсякденності та не втрачати ті цінності, які заклали в дитинстві, з оптимізмом рухатись за правильним вектором розвитку.

Відомий німецький філософ, один із творців екзистенціалізму Карл Ясперс у своїх спогадах згадує про батьків з теплотою та вдячністю. Хоч вони були різними за характерами і підходами до виховання, але спільне було в них одне: своєю любов'ю до сина надавали відповідальність в тому що є те заради чого варто жити, яка не зламала Ясперса і після 1933 року, який пов'язаний з початком гоніння на євреїв [1]. Батьки не забороняли йому слідувати власним шляхом. У центрі уваги була людяність, що проходила в буденному житті сім'ї Ясперсів і робились короткі зауваження з приводу того, що важливо виховувати в собі: відкритість, відданість, постійна праця над собою та незламність. Варто зазначити головний чинник, без якого філософ не був би філософом: волю Карла не ламали, а укріплювали та направляли.

Однак, це лише фундамент на шляху становлення особистості. Другою сходинкою у розвитку є школа, яка закладає моральні, культурні, особисті основи, щоб юнак обрав шлях за яким він рухатиметься далі. Цінність школи полягає в тому, щоб не переставати вдосконалюватись і не зупинятись на досягнутому.

Наступним щаблем для особистісного становлення є університет. Побудова, організація університету, бібліотек, залучення спонсорів і розвиток

кадрів, турбота про студентів, щоб вони мали змогу вільно та всіма зусиллями поринути в навчальний процес – це та інше є матеріальні питання, які мають бути вирішені та організовані якісно.

Університет не просто школа, а школа для самопізнання. У ній викладачі мають не лише викладати предмети, а студенти мають не лише їх заучити та розповісти на семінарі. Потрібно, щоб викладачі, асистенти, доценти, професори навчили студента створювати власні проекти, при цьому, не обмежуючи свободу дій, заохочувати. Викладач виступає тут як помічник, що спрямовує студента в правильне русло.

Чому держава має про це дбати?

По-перше суспільство та держава потребують креативно мислячих людей, не просто людей що закінчили університет з відзнакою. Потреба ця є актуальною завжди.

По-друге, усі види діяльності вимагають знань, умінь. Критерієм є користь і якість. Нові дисципліни (самоменеджмент, філософія свідомості) виникають через практичні потреби суспільства та окремих індивідів. Вони вивчаються детально, але бракує науковців і дослідників, які мають високий рівень наукових досягнень саме з цих нових дисциплін. Інші науки, або цінні за своєю суттю, або в них відсутня практична потреба, тільки деякі студенти звертаються до них (санскрит, давньогрецька мова). Останні науки (наприклад, метафізика), які мали вплив раніше, поволі відступають, через свою неактуальність. [2]

По-третє, процес навчання ускладнюється через нестачу приміщень, викладачів, застосуванням застарілих, невідповідних новим дисциплінам та вимогам часу методик навчання. Це призводить до обурення студентів, а викладачі перенавантажені так, що дослідницька діяльність не завжди є ефективною. В результаті отримуємо таке: обдаровані студенти піддаються духовному насильству, коли їх змушують брати участь у тих заходах, до яких вони не проявляють інтерес. Маса пристосовується та виграє. А меншість пристосовується до посередності та навчається практичній кмітливості. Часто їх підозрюють у в асоціальності, але вони намагаються довести більшості те, що не хочуть бути посередністю.

Ця проблема має вирішення, але не універсальне: збільшити кількість університетів, робочих місць для викладачів, забезпечити їх необхідним інвентарем і проводити практичні заняття (в залежності від тої теми яку вони мають).

По-четверте, фінансове забезпечення від фондів, спонсорських коштів, відповідних структур, що займаються освітою та освітнім процесом. Ми повинні зрозуміти, що середнього класу населення, який був би спроможним фінансувати освіту, в достатній кількості не існує. Тут з'являється потреба у фінансовій підтримці від держави та приватного сектору (фонди, спонсорські кошти), щоб допомогти обдарованому підростаючому поколінню.

Таким чином, найбільш впливовими факторами в процесі реформування сучасної української освіти є: потреба у креативних людях, освічених повному, з урахуванням сучасних потреб інформатизації та глобалізації; перегляд

навчальних планів та методик навчання; наявність достатнього матеріального та фінансового забезпечення навчального процесу.

Л і т е р а т у р а

1. Ідея університета Карла Ясперса. // Universitas. – 2006. – С. 159.
2. Молодь і ринок [Електронний ресурс] // Швидкодрук – Режим доступу до ресурсу: http://mr.dspu.edu.ua/publications/2017/5_148_2017.pdf.
3. Молодь – це наше майбутнє [Електронний ресурс]. – 2006. – Режим доступу до ресурсу: [http://droginfo.com.ua/content/view/3575/..](http://droginfo.com.ua/content/view/3575/)

*Череута Яна,
студентка групи ФФ-16дм
освітнього ступеня магістр,
юридичного факультету СНУ ім. В.Далія.
Смоліна О.О. док. культ., проф.*

РОЛЬ ФІЛОСОФІЇ В СУЧАСНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ

Філософія сучасної України характеризується як академічна або професійно-освітня. У зв'язку з цим проблема освіти як процес оволодіння новими знаннями та компетенціями та організації роботи університету як осередку культурного розвитку та духовного життя набуває все більшої гостроти та актуальності в критично деконструйованому просторі постмодерну. Зростання ролі технологій, прискорення темпів соціокультурного становлення, особливості інформаційного суспільства, проблеми віртуальної реальності та штучного інтелекту артикують принципово нові виклики перед соціумом, наукою та філософією зокрема. Формування такого системного та стратегічного мислення, здатного ефективно розв'язувати складні проблеми сучасності становить задачу, вирішення якої під силу сучасному університету. Але в цьому контексті феномен університету необхідно розглядати не як локальне явище. Адже уявлення про можливість підготовки фахівців до подальшого життя в суспільстві, заснованому на постійному оновленні знань та їх застосування у буденні практики видається обмеженим. Отже, сучасний університет повинен формувати не тільки необхідний фактичний багаж знань, але і навички критичного мислення, оперативності та мобільності свідомості, комунікативних навичок та соціального інтелекту. Зауважимо, що всі перелічені якості мають пряму атрибуцію в рефлексії, найбільш досконалою формою якої є філософія.

Система університетської освіти в Україні не існує ізольовано від цивілізованого світу, залучена до всіх тих трансформаційних процесів, що мають загальний характер для всього простору сучасної соціокультури. Тому маємо підстави стверджувати, що розбудова університету є рушійною силою реформування нашого суспільства відповідно до європейських та світових взірців. Наявні всі передумови для такої взаємодії: високий рівень розвитку

фундаментальних наук в Україні, сформований образ публічного інтелектуала (фахівця-експерта в своїй галузі), затребуваність вітчизняних спеціалістів по всьому світові (проблема масової еміграції IT-спеціалістів, медиків, представників прикладних та технічних професій). Отже, взаємодія в системі освіти міжнародного рівня не просто має місце, але вирізняється певним асиметричним характером.

Високий рівень освіти в Україні парадоксально не призводить до високого рівня суспільного життя. А інтелектуальне середовище Західної Європи сприймається як певним чином дезорієнтоване. Так, маніфест «Паризька декларація європейських консерваторів. Європа, в яку ми віримо» викликав широкий резонанс серед українських філософів, але не отримав гідної відповіді від тих, до кого адресований цей виклик – інтелектуалів-європейців. Текст із 36 тез за авторства 13 філософів провідних країн Європейського союзу проголошує, по суті, необхідність повернути історичний час у зворотньому напрямку, зробити так, щоб зміни, які відбуваються, не відбувались. Відомий український філософ Сергій Дацюк назвав її «Декларацією про архаїзацію Європи» [1]. З огляду на це, вважаємо взаємодію в освітньому просторі не тільки корисною, але й необхідною. У взаємному зіткненні смислових інтенцій та ціннісних орієнтирів різних культур та спільнот можлива більш продуктивна їх критична оцінка та верифікація. І саме філософія сприяє такому усвідомленому, зацікавленому ставленню до соціокультурного контексту. Але в українських університетах зазвичай в курсі філософії викладають історію, а не теорію філософського знання. Така інформація, як правило, перебуває за межами мотиваційної сфери студентської молоді. Сучасна ера прагматизму формує переконання у нібито «марнуванні» часу таким чином. Така точка зору не є безглуздою або безпідставною. Насправді, сприймається та усвідомлюється та інформація, яка виглядає корисною. Філософське знання, відірване від контексту, виглядає складним та нецікавим. Але це поверхове сприйняття. Насправді, філософія просто необхідна в умовах сучасної цивілізації. Всі затребувані ринком праці навички (критичне мислення, комунікативність, соціальний інтелект) ґрунтуються на рефлексивному філософському мисленні. І в цьому полягає основне протиріччя сучасної університетської освіти. З одного боку, інституалізація нового постнекласичного університету відбувається переважно у прагматичних моделях (корпоративній, підприємницькій, відкритій, університеті-консорціуму). Класичні моделі ліберально-романтичного зразку В. фон Гумбольта, в яких університет розглядався як осередок творення та трансляції культури, не відповідають критеріям конкурентоспроможності та ефективності. Різноманітні системи рейтингів, індекси цитування як показник цінності вченого, бізнесові та економічні чинники позбавляють можливості встановлювати аксіологічні та праксеологічні детермінанти діяльності університету. А з іншого, статичні методи оцінювання та алгоритмізоване навчання не є ефективними, адже навчання – єдиний не автоматизований вид діяльності, який неможливо перетворити на технологію. Тому лібералізм є необхідною умовою університетської освіти.

Отже, ці протилежні тенденції потребують органічного синтезу. Прагматизм цивілізаційних запитів має отримувати продовження у теоретичній

доцільності філософського знання. Лібералізм та культуротворчість філософії необхідні для де-автоматизації сприйняття, мислення, діяльності. Університет – це оптимальний простір розвитку раціонального суб'єкту, в якому той, хто навчається є одночасно і споживачем, і метою активності, і критерієм ефективності. Такі умови ринкової економіки.

Л і т е р а т у р а

1. Дацюк С. Декларація про архаїзацію Європи [Електронний ресурс] / Сергій Дацюк // Українська правда. Блоги.. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <http://blogs.pravda.com.ua/authors/datsuk/59fc258a9dc2a/>.

Чумаченко А. О.,
студентка групи ІБС-16 зм
освітнього ступеня магістр,
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.
Науковий керівник: д.п.н., доцент Чурсін М. М.

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕІНЖИНІРИНГУ В ПРОЕКТНОМУ ІНСТИТУТІ

Проектні інститути працюють з великою кількістю інформації, як нормативної, що встановлює чіткі рамки для процесу проектування, так і науково-технічної, технологічної та довідкової, без якої не можна уявити роботу інженера.

Кожний з цих інформаційних потоків потребує постійного оновлення, переробки, осмислення та використання в інженерній діяльності, вдосконаленні техніко-технологічної бази виробництва (реінжинірингу), щоб підтримувати його конкурентоспроможність та вдовольняти потреби сучасного суспільства. Тому великого значення набуває вирішення проблеми інформаційного забезпечення реінжинірингу в проектному інституті.

Інформаційне забезпечення має бути організовано на рівнях проектною організації і її окремих виробничих (проектних) підрозділів. На рівні проектного спеціалізованого підрозділу інформаційне забезпечення повинно здійснюватися усіма зацікавленими фахівцями підрозділу під методичним керівництвом і за участю фахівців служби науково-технічної інформації проектного інституту. Загальне керівництво і координація робіт повинні здійснюватися безпосередньо керівником відповідного проектного підрозділу.

Для правильної організації роботи та раціонального використання інформаційних ресурсів творцями нової техніки і технології необхідно аналізувати та використовувати накопичені знання та набувати нових, проводити постійний обмін та аналіз наукових розробок в сфері інженерії. «Сьогодні знання - це найважливіший актив організацій. Знання - це інформація в контексті, що здатна призвести розуміння, яке спонукає до дій. Управління

знаннями - це систематичні процеси, завдяки яким знання, необхідні для успіху організації, створюються, зберігаються, розподіляються і застосовуються» [1].

Технологія проектування та засоби, що використовуються інженерами в процесі роботи, повинні оновлюватися з урахуванням новітньої науково-технічної інформації, що публікується в відповідних виданнях. Отже, потрібне постійне вдосконалення навичок інженерів щодо аналізу власних інформаційних потреб, роботи з новітніми інформаційними джерелами. Це дозволяє оперативно вирішувати складні технологічні задачі за менший проміжок часу.

«Реінжиніринг бізнес-процесів (РБП) - підхід до реструктуризації діяльності організації, який передбачає фундаментальне і радикальне переосмислення основних процесів. Можна припустити, що РБП просто оновлює цілі і методи дослідження діяльності підприємства. Разом з тим основні принципи дослідження і функціонування організації можуть бути тими ж самими, але оздоровлення діяльності відбувається за рахунок використання інформаційних технологій. Розраховані на багато користувачів бази даних, локальні мережі і т. д. дозволяють паралельно і одночасно виконувати безліч процесів, які перш виконувалися послідовно» [2].

Реінжиніринг бізнес-процесів має на увазі постійне оновлення та переосмислення технологічних процесів, що використовуються, а це неможливо без постійного притоку інформації про інноваційні розробки, потрібне відповідне програмне забезпечення, щоб мати змогу конкурувати з іншими організаціями, що працюють в цій сфері. Отже, РБП висуває певні вимоги до інформації, на яку він спирається. Ця інформація повинна бути досить повною, точною та достовірною та, крім того, чітко сформульованою. Будь які неточності впливають на роботу підрозділів та, як наслідок, на якість продукції, що випускається. Крім того, розробка проектної документації потребує швидкого оновлення інформації, що використовується в процесі проектування.

Тому виникає потреба у спеціально організованій діяльності щодо забезпечення інженерно-технічних працівників, що саме здійснюють РБП, необхідною їм інформацією.

Інформаційне забезпечення здійснюється на основі збору і обробки інформації, яка централізовано і на постійній основі надходить з різних джерел в рамках державної, галузевої системи інформації; забезпечення потрібними даними конкретних проектних розробок здійснюється відповідно до плану проектно-вишукувальних робіт даної організації або на основі окремих заявок проектних підрозділів за цільовим інформаційним забезпеченням проведених робіт або послуг.

Розглядаючи інформаційні технології як основу всієї діяльності проектного інституту, необхідно проводити навчання проектувальників, фахівців і управлінського персоналу. Зрозуміло, не просто виділити час, знайти викладачів, організувати навчальний центр, підготувати методики, але постійне технічне навчання є необхідним елементом технології проектування. Результат - постійне вдосконалення процесу проектування і одержаний сукупний ефект, заснований на безперервно оновлюваному програмному, інформаційному і технічному забезпеченні, а також підвищення кваліфікації проектувальників.

Найбільш важливою частиною проектної документації є креслення. Подальша розробка і вдосконалення науково-методичних принципів, теоретичних і випробуваних на практиці, які мають відповідне обґрунтування, дозволить створювати сумісні програмні продукти для проектування, а також забезпечити доповнення проектних даних для проведення кошторисних розрахунків, автоматизованого складання обсягів робіт.

Таким чином, реінжиніринг діяльності проектного інституту вимагає відповідно організованого інформаційного забезпечення: аналізу інформаційних потреб розробників, систематичного проведення інформаційного пошуку, аналізу науково-технічної інформації, що надходить до фахівців та працівників управління. Важливий вплив на реінжиніринг має, відповідно, використання інформаційних технологій, систем, баз даних та впровадження системного підходу до інформаційного забезпечення РБП, що дозволить пришвидшити процес проектування та покращити якість продукції.

Л і т е р а т у р а

1. Румизен М.К. Управление знаниями: Пер. с англ. / М.К.Румизен. – М. : ООО «Издательство АСТ», 2004. – 318 с.
2. Экономическая информатика: Введение в экономический анализ информационных систем: Учебник / Лугачев М.И., Анно Е.И., Коголовский М.Р., Липунцов Ю.П. [и др.]. – М. : ИНФРА-М, 2005. – 958 с.

*Шолкова Тетяна,
студентка групи ЮІ-141
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Капліна Г.А.*

ІНТЕРНЕТ ЯК ЗАСІБ ПОЛІТИЧНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Сьогодні нові інформаційні технології суттєво змінюють спосіб життя людини та проникають в кожну сферу життя суспільства. Кількість доступних джерел інформації для спеціалістів у будь-якій сфері і тим більше у політичній, має не аби яке значення, що підтверджує вислів Н.Ротшільда «хто володіє інформацією, той володіє світом». Тож, важливість мережі Інтернет ніхто не в змозі заперечити.

Інтернет та політичні комунікації тісно пов'язані, і насамперед це виявляється в самих визначеннях даних понять. Політична комунікація це, так як і Інтернет безперервний процес, дані поняття охоплюють і впливають не лише на політичну сферу життя людини, а й, як зазначалось вище, на кожну з них, і посередництвом цих процесів відбувається спілкування між органами влади, політичними партіями, громадськими організаціями і рухами, посадовими особами, виборцями, населенням.

Інтернет-середовище засноване на базових цінностях демократичного суспільства, таких, як свобода слова, політичний плюралізм, вільний доступ до інформації, свобода організацій та зібрань. Такі принципи дають змогу постійно отримувати альтернативу власній думці, і порівнювати її з офіційною позицією політичної влади.

На сьогоднішній день Інтернет вже активно використовується різними суб'єктами політичного життя. Наприклад, під час президентських виборів чи виборів до парламенту, і загалом під час будь-яких важливих політичних подій спостерігається особлива активність.

Можна стверджувати з упевненістю, що перемогти в боротьбі за владу не маючи доступу до ЗМІ та мережі Інтернет практично не можливо, адже це найдієвіше способи впливу на електорат. Говорячи про останнє, то так як і будь-яке соціальне явище воно теж має як і позитивні, так і негативні сторони [1]

Комп'ютерна мережа Інтернет є дуже впливовою і тому широко використовується для вирішення політичних задач, адже охоплює відразу три основні напрямки взаємодії з громадянами, а саме масовий, груповий та міжособистісний та діє на локальному, національному і навіть світовому масштабі. Іншими словами, щоб досягнути успіху на політичній арені використання даної мережі є необхідною умовою [2]

Можна виділити декілька найважливіших засобів впливу на формування політичної громадської думки, це:

1. Використання політичних сайтів, що є джерелом інформації про політичного суб'єкта, його біографія, погляди, публікації статей та книг;

2. Блоги – веб-сайти, створені для розміщення інформації на будь-яку тему та її обговорення;

3. Соціальні мережі – веб-сторінка, що дозволяє містити в собі анкети про певну особу та мати можливість безпосереднього спілкування з іншими користувачами.

Серед переваг Інтернету можна видокремити легкість та практичність доступу та розміщення будь-якої інформації, можливість дискусій, відсутність меж, як у часі так і в просторі, також варто виокремити те, що кожен може висловити свою думку про те чи інше явище і тим самим підвищити свою політичну активність. Також не можна не відмітити політичну рекламу в Інтернеті, яка має досить вагомий вплив та може досить довго зберігатися.

Хотілось би відмітити практику з закордону, яка ще не є легальною в Україні, ще одну позитивну сторону, таку, як голосування on-line на державному рівні, що дає змогу забезпечити врахування голосу кожного громадянина.

Слід назвати і негативні сторони, а саме: спотворення інформації, тобто приховання реальності та надання дезінформації; досить великий значення естетичних форм впливу; розподіл єдиної проблеми на мілкі частини таким чином, щоб користувач не зміг її осмислити; суспільна думка дуже часто визначається виборчою увагою.

Отже, взаємодія Інтернету та політики у сучасному світі має такі, два основні аспекти: залучення громадян до активної участі у політичному житті суспільства та можливість ведення безпосереднього діалогу між владою та

народом, зменшення нерівності політичних можливостей; досить високий рівень маніпуляції в мережі Інтернет, надання недостовірної інформації, її перекручування.

Таким чином, використання мережі Інтернет у діяльності суб'єктів політики є необхідною умовою модернізації та вдосконалення самої політичної системи. Інтернет як нове інформаційно-комунікаційне середовище надає нові можливості для ведення передвиборчих кампаній, надає різноманітні канали взаємодії з виборцями. Тож, підводячи підсумки варто зазначити, що розвиток даної web-технології неодмінно має продовжуватись, але як засіб масової комунікації потребує державного втручання у вигляді прийняття законів, що регулюють діяльність, пов'язану з поширенням нових технологій та інформації загалом.

Л і т е р а т у р а

1. Овчаров А. Вплив соціально-психологічних технологій на соціальне середовище // Соціальна психологія. – 2008. – №6. – С.34-42.
2. Бебик В. Інформаційно-комунікативний менеджмент у глобальному суспільстві: психологія, технології, паблік рілейшнз / В.Бебик. – К.: МАУП, 2005. – С.50-52.

Секція 7

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СВІТОВОЇ ТА ВІТЧИЗНЯНОЇ ІСТОРІЇ

*Аносова Валерія,
аспірантка кафедри всесвітньої історії та історії України
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля*

ДО ПРОБЛЕМИ ЗБЕРЕЖЕННЯ ПАМ'ЯТОК КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

На сучасному етапі - столітті інформаційних технологій все більше загострюється проблема збереженості культурного спадщини України та постає питання охорони пам'яток архітектури як об'єктів культурної спадщини нашої держави.

Закон України «Про охорону культурної спадщини» є основним нормативним актом у сфері охорони культурного надбання, який визначає основні поняття, регулює правові та економічні відносини у даній сфері.

Під терміном «об'єкт культурної спадщини» в законі розуміють окремі видатні місця, споруди або комплекс (ансамбль) споруд, окремі частини та пов'язані з ними предмети, які мають цінність з точки зору археології, історії та мистецтва.

Архітектурні пам'ятки відносять до нерухомих об'єктів культурної спадщини і подається таке визначення: «нерухомий об'єкт культурної спадщини - об'єкт культурної спадщини, який не може бути перенесений на інше місце без втрати його цінності з археологічного, естетичного, етнологічного, історичного, архітектурного, мистецького, наукового чи художнього погляду та збереження своєї автентичності»(К. С.)

В законі також чітко позначено, що всі об'єкти культурної спадщини які розташовуються на території України знаходяться під охороною держави, що є однією з пріоритетних завдань органів державної влади. Також наводиться термін «охорона об'єктів культурної спадщини» який представляє собою ряд, або комплекс заходів направлених на виявлення, охорону та збереження об'єктів які мають цінність з точки зору історії або культури.

Загалом стаття перша Закону України «Про охорону культурного надбання» є цікавою тим, що чітко визначає коло термінів пов'язаних з

охороною культурного надбання і є базовою. Також поданий нормативний акт охоплює коло питань у сфері регулювання охорони та управління охороною пам'яток, на загальнодержавному та місцевому рівнях, визначає вповноважені органи влади, питання доступу до об'єктів культурної спадщини, та інші питання пов'язані з регулюванням правових відносин в цій сфері. Закон також регулює питання пов'язані з настанням кримінальної відповідальності за «незаконне проведення пошукових робіт на об'єкті археологічної спадщини, знищення, руйнування або пошкодження об'єктів культурної спадщини», а саме стаття 43. Статті 44 і 45 розділу VIII закону України «Про охорону культурної спадщини» повідомляють про відповідальність юридичних осіб у разі порушення закону та настання фінансових санкцій як міри покарання за правопорушення.

Невід'ємною частиною законодавства в сфері охорони пам'яток культури та історії є закон України «Про охорону археологічної спадщини». Цей нормативний акт, як і закон України «Про охорону культурної спадщини», визначає ряд термінів у сфері охорони пам'яток археології, що, на нашу думку, є основою регулювання відносин у будь-якій сфері і є дуже важливим для вирішення такої проблеми як охорона культурної та археологічної спадщини, та є більш досконалим, бо має посилання на інші нормативні акти які регулюють питання збереженості пам'яток які мають певну історичну цінність.

Згідно цього закону законодавство України у сфері охорони історичної спадщину складається з таких нормативних актів як: Конституція України, Земельний кодекс України, згаданого вище закону «Про охорону культурної спадщини», міжнародних договорів у сфері охорони пам'яток культури та архітектури та інші.

У статті одинадцятій Конституції України позначено, що «Держава сприяє розвитку національної історичної свідомості, традицій і культури, а також розвитку етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності». У статті 54 Основного закону говорить про те, що Держава забезпечує охорону та збереження об'єктів які мають історичну чи культурну цінність та сприяє поверненню в Україну об'єктів культурної спадщини українського народу, які знаходяться за її межами. Стаття 66 цього ж закону наголошує на тому, що громадяни повинні бережливо ставитися до культурного надбання в іншому випадку нанесення збитків має бути відшкодовано.

Як можна помітити, Конституція України розглядає охорону культурного та історичного надбання як невід'ємну частину життєдіяльності українського народу і ставить це питання одним із пріоритетних, та все ж відсутня чітке формулювання питань пов'язаних з несенням відповідальності у разі порушення цього закону.

Для охорони археологічної спадщини як нерухомого об'єкту культурної спадщини дуже важливим є Земельний кодекс України, який, перш за все визначає, що земля визнається національним багатством, Держава в інтересах всього українського народу має запобігати нецільовому використанню земельних ділянок з об'єктами археологічної та культурної спадщини, самовільне зайняття подібних ділянок землі, а також зберігає право громадян на вільний доступ до об'єктів культурної та археологічної спадщини. Земельний

кодекс є більш досконалим з точки зору висвітлення питання про понесення відповідальності за порушення законодавства в цій сфері. Таким чином в кодексі зазначено, що громадяни та юридичні особи несуть цивільну, адміністративну або кримінальну відповідальність в залежності від правопорушень в цій сфері.

298 стаття Кримінального кодексу України закріплює покарання за незаконне проведення пошукових робіт на об'єкті археологічної спадщини, руйнування, знищення чи пошкодження об'єктів культурної спадщини.

Цікавим є той факт, що наприклад у Кримінальному кодексі Республіки Білорусь, передбачає покарання як за умисне так і за не умисне пошкодження пам'яток культури які знаходяться під охороною держави. На наш погляд б доречно внести подібний пункт до статті 298 КК України з метою захисту культурних цінностей від злочинного пошкодження.

Кодекс України про адміністративні порушення також закріплює відповідальність за нанесення шкоди об'єктам культурної спадщини як громадській власності. В КУпАП наводиться перелік адміністративних правопорушень, стягнень та їх порядок та уповноважених органів.

Аналізуючи законодавство України у сфері охорони культурного надбання українського народу, а саме цікавих с точки зору об'єктів архітектури, то можна зробити висновок, що законодавчі акти є досить поверховими та розпорошеними. Покарання за правопорушення в цій сфері, а саме формулювання, є досить розпливчастими и потребують коректування. Однією проблемою є відсутність єдиної бази або реєстру пам'яток культури та архітектури з грошовою оцінкою кожного об'єкту з метою призначення фінансових відшкодувань у разі нанесення шкоди безцінним пам'яткам історії та культури. Нажаль зараз велика кількість пам'яток архітектури знаходяться на межі знищення через брак фінансування яке є наслідком недбалого відношення до об'єктів культурного надбання українського народу, яке бере свій початок ще за радянських часів.

Особливої шкоди пам'ятки архітектури зазнали за часів радянської влади, коли в будівлях котрі представляли собою культурну цінність облаштували дитячі будинки, туберкульозні диспансери, божевільні тощо. Найбільше постраждали пам'ятники церковної архітектури - втрачено понад 50 відсотків від загальної кількості. Руйнування було складовою цілеспрямованої державної політики. Знищувалися ті об'єкти, які були віхами національної історії. Починаючи з часів колективізації було спалено або розібрано на дрова 15 тисяч дерев'яних парафіяльних церков XVII-XVIII ст., а також безліч кам'яних храмів, які представляють собою величезну історичну і культурну цінність: Михайлівський золотoverхий монастир у Києві, кафедральні собори в Полтаві, Одесі, Кам'янці-Подільському та інші.

Отже, Україна має досить розгалужену нормативну базу у сфері охорони культурної спадщини, проблеми охорони культурного надбання згадуються у кожному більш-менш вагомому нормативному акті, але немає єдиного основоположного документу який би чітко регулював усі процеси пов'язані з обігом, експлуатацією та охороною культурного надбання української держави. Відсутність чітко означеної нормативної бази,

недотримання норм приведених у вищевказаних правових актах, а також недостатнє фінансування є причинами того що більшість пам'яток культури та архітектури знаходяться на межі знищення.

Бровендер Ю. М.,
д.і.н., професор кафедри всесвітньої історії та історії України
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля

ІСТОРІЯ ВИВЧЕННЯ МЕТАЛОВИРОБНИЦТВА ДОБИ БРОНЗИ ДНІПРО-ДОНСЬКОГО РЕГІОНУ

В історії вивчення металовиробництва доби бронзи Дніпро-Донського регіону можна виділити три етапи.

1. Відкриття та накопичення джерельної бази (XIX – середина XX ст.). У цей період, пов'язаний зі збором наукового матеріалу, що представляє собою переважно свідцтва металообробки, були намічені підходи для його аналітичного вивчення. Висновки дослідників щодо можливостей розробки мідних руд Донбасу в епоху бронзи (В.О. Городцов, О.С. Федоровський, Т.Б. Попова, О.О. Кривцова-Гракова, В.П. Шилов та ін.), сліди яких були виявлені геологами ще на початку 60-х років XIX ст. [Носов, 1865], носили в своїй основі гіпотетичний характер. Археологічне вивчення копалень, а також безпосередньо пов'язаних з ними побутових пам'яток в цей період не здійснювалось.

2. Етап аналітичних досліджень (60 – 90-ті роки XX ст.). Другий етап ознаменований різким збільшенням джерельної бази, розгортанням аналітичних досліджень та появою перших історичних узагальнень, пов'язаних з металом. У цей період метал стає об'єктом спеціального вивчення, в т.ч. з використанням природничо-наукових методів [Черных, 1965, 1970, 1976 та ін.].

У другій половині 70-х років XX ст. С.Й. Татаринів здійснює розкопки пам'яток в зоні мідних рудопроїв Донбасу. Отримані матеріали дозволили досліднику зробити висновок щодо існування на Донецькому краї за доби бронзи гірничо-металургійного центру, пов'язаного з носіями зрубної культури [Татаринів, 1975, 1993, 2003].

Підвищена в 90-ті роки XX ст. увага до пам'яток Донецького гірничо-металургійного центру (ДГМЦ) була зумовлена підсумками досліджень унікальних пам'яток металовиробництва зрубної спільності – Мосоловського поселення на Середній Донщині [Пряхин, 1993, 1996] і поселення Усове Озеро на Сіверськодонецькій [Березанская, 1990]. Виділено доно-донецьку виробничу зону металургії та металообробки доби пізньої бронзи, в рамках якої функціонували як об'єднання ремісників, так і окремі майстри [Пряхин, 1996], що призвело до інтенсивнішого осмислення цієї проблематики.

1. Етап комплексних досліджень на початку XXI століття. Якісно новий, третій етап, відрізняється прогресуючим зростанням джерельної бази у

зв'язку з масштабними розкопками пам'яток Картамиського мікрорайону доби бронзи. Широке використання природничо-наукових методів дослідження та експериментального моделювання металовиробництва на базі мідних руд Донбасу дає підставу вважати останній період етапом комплексного вивчення ДГМЦ. Його специфікою є поява серії узагальнюючих робіт, заснованих на значній джерельній базі, а також нових концепцій, в основі яких покладено металовиробничу діяльність [Братченко, Санжаров, 2001; Татаринів, 2003; Гак, 2005, Отрошенко, 2007; Клочко, 2006; Литвиненко, 2009; Пряхин, 2008, 2010; Загородня, 2014].

2. *Характеристика джерельної бази.* Джерела вивчення металовиробництва Дніпро-Донського регіону та його сировинної бази – Донецького гірничо-металургійного центру можна розділити на дві групи: 1) джерела, пов'язані з умовами існування давнього населення; 2) археологічні джерела, пов'язані з металовиробництвом.

Розташований на рудоносній території Бахмутської улоговини, ДГМЦ географічно займає центральну позицію в південній частині Дніпро-Донського регіону. Виникненню та розвитку виробничої діяльності на Донецькому кряжі в епоху бронзи сприяли його геологічні і природно-географічні умови. Відкладення свити нижньої пермі, що виходять на поверхню, переважно по південно-східному борту Бахмутської улоговини, створювали умови для їх розробки в давнину.

Друга група джерел об'єднує свідчення, що відповідають певному циклу давнього металовиробництва – гірничо-видобувному, гірничо-збагачувальному, металургійному, металообробному.

Джерельна база по ДГМЦ складається нині з 5-ти кар'єрів, 25-ти гірничих виробок підземного типу, 2-х техногенних ділянок зі збагачення мідної руди, 7-ми спеціалізованих поселень. Усього ж, на просторі Дніпро-Донського регіону, що оточує ДГМЦ, автором враховано 294 поселення і 9238 поховань доби енеоліту – бронзи. З них детальніше проаналізовані 126 поселень зі свідченнями металовиробництва, а також 904 поховання. Інвентар яких представлений металевими виробами (2678 екз.) і виробничим інструментарієм (412екз.).

Свідчення металовиробництва у вигляді інструментарія враховані у 4-х похованнях та 9-ти побутових пам'ятках доби енеоліту; 48-ми похованнях та 21-ому поселенні катакомбної спільноти; 20-ти похованнях та 12-ти поселеннях бабинської спільноти, 6-ти поселеннях каменсько-левенцівської культурної групи, а також 9-ти похованнях та 58-ми поселеннях зрубною спільноти.

До групи металовиробничого інструментарія, визначеної методами трасологічного, а також функціонально-типологічного аналізу відносяться: керамічні сопла, плавильні чаші, ливарні форми, а також кам'яні знаряддя, які пов'язані з післяливарною обробкою виробів (наковаленки, молоточки, пести, чекани, абразиви та ін.) [Коробкова, Шаровская, 1983; Килейников, 1984, 1996, 1997, 2005, Березанская, Ляшко, 1989; Шаровская, 1985; Cernuch L., 2003; Горощук, Колев, 2004; Коробкова, Шапашникова, 2005; Загородня, 2008, 2012, 2012а, 2014; Бровендер, Загородня, 2010; Бровендер, 2016].

Окрему групу джерел з металовиробництва доби бронзи Дніпро-Донського регіону складають металеві вироби, які походять як з археологічних комплексів (поховальних, побутових, скарбів), так і ті, що представляють собою випадкові знахідки.

Загальна кількість врахованих автором в досліджуваному регіоні поховань доби енеоліту складає 385, ямної спільноти – 1802, катакомбної спільноти – 3425, бабинської спільноти – 597, зрубної спільноти – 3029. З них кількість поховань з металевим інвентарем: енеоліт – 38, ямної спільноти – 119, катакомбної спільноти – 440, бабинської спільноти – 40, зрубної спільноти – 121.

Окрему групу джерел з металовиробництва складають скарби металевих виробів. В Дніпро-Донському регіоні серед культурно визначених скарбів, пов'язаних з населенням доби раннього металу, нараховується десять комплексів, в т.ч. катакомбної спільноти – два (Колонтаєвський, Скакун), бабинської спільноти – один (Олександрівський), зрубної спільноти – чотири (Кобаковський, Лобойковський, Слов'яносербський, Терешківський). Продукцією імпортного походження являються Князьгигорівський, Новопавлівський та Райгородський скарби, які пов'язуються з культурою Ноуа.

Важливими джерелами по давньому металовиробництву є результати спектрального, рентгеноспектрального, рентгенівського мікронзондового, хімічного аналізів (біля 350 аналізів, в т.ч. 25 аналізів експериментальних джерел), серії металографічних аналізів, а також результати експериментального моделювання, в т.ч. гірично-збагачувального та металургійного циклу [Саврасов, 2005, 2006, 2007; Бровендер, 2013].

Таким чином, в результаті створеної репрезентативної джерельної бази з металовиробництва доби енеоліту – бронзи Дніпро-Донського регіону, в т.ч. й Донецького гірично-металургійного центру доби бронзи, завдяки використанню сучасних природньонаукових та технічних методів дослідження з'являється можливість вийти на якісно нові рубежі у дослідженні проблематики давнього металовиробництва досліджуваного регіону за доби палеометалу. В підсумку отримані результати вже зараз забезпечують формування нового розуміння характеру та масштабів металовиробничої діяльності на Донецькій рудній базі в різні періоди епохи раннього металу.

Л і т е р а т у р а

1. Березанская С.С. Усово озеро. Поселение на Северском Донце / С.С. Березанская. – К.: Наук. думка, 1990. – 150 с.
2. Березанська С.С. Вивчення ремесла за виробничими комплексами з пам'яток доби бронзи / С.С. Березанська, С.М. Ляшко // Археологія. – № 3. – 1989. – С. 18-30.
3. Братченко С.Н. Рідкісні бронзові знаряддя з катакомб Сіверськодонецчини та Донщини III тис. до н.е. / С.Н. Братченко, С.М. Санжаров. – Луганськ: СНУ, 2001. – 108 с.
4. Бровендер Ю.М. Оруддя металопроизводства поселения Червонэ озеро-3 Картамышского комплекса горно-металлургических памятников эпохи бронзы / Ю.М. Бровендер, О.Н. Загородняя // Матеріали та дослідження з археології Східної України. – Вип. 9. – Луганськ: СНУ, 2010. – С. 251-262.

5. Бровендер Ю.М. Опыт экспериментальных исследований по выплавке меди из руд Картамышского рудопоявления Донбасса / Ю.М. Бровендер // Экспериментальная археология. Взгляд в XXI век. – Ульяновск: Обл. типография «Печатный двор», 2013. – С. 127-152.
6. Бровендер Ю.М. Донецкий гірничо-металургійний центр доби бронзи / Ю.М. Бровендер // Автореф. дис. ... докт. іст. наук. – К., 2016. – 30 с.
7. Гак Е.И. Металлообрабатывающее производство катакомбных племен степного Предкавказья, Нижнего Дона и Северского Донца / Е.И. Гак. // Автореф. дис. ... канд. іст. наук. – М.: МГУ, 2005. – 27 с.
8. Горашук И.В. Каменные и костяные орудия с рудника бронзового века Михайло-Овсянка на юге Самарской области / И.В. Горашук, Ю.И. Колев // Вопросы археологии Урала и Поволжья. – № 2. – Самара, 2004. – С. 89-104.
9. Загородняя О.Н. Каменные орудия труда поселения Червонэ озеро-1 Картамышского археологического микрорайона в 2007 г. (по данным трасологических исследований) / О.Н. Загородняя // Проблемы истории и археологии Украины: Материалы VI-го междунар. научн. конф. – Харьков, 2008. – С. 14-15.
10. Загородняя О.Н. Приложение Б. Каменные и керамические изделия Степановского поселения / О.Н. Загородняя // Бровендер Ю.М. Степановское поселение срубной общности на Донцком кряже. – Алчевск: ДонГТУ, 2012. – С. 157-165.
11. Загородняя О.Н. Новые данные о функциональном назначении орудий из кости Картамыш / О.Н. Загородняя // Проблемы истории и археологии Украины: Материал VIII-го междунар. научн. конф. – Харьков, 2012а. – С. 15-16.
12. Загородня О.М. Знаряддя металловиробництва бережнівсько-маївської зрубної культури (за матеріалами Картамишського археологічного мікрорайону) / О.М. Загородня // Автореф. дис. ... канд. іст. наук. – К., 2014. – 15 с.
13. Килейников В.В. Каменные горно-металлургические и металлообрабатывающие орудия Мосоловского поселения / В.В. Килейников // Эпоха бронзы восточноевропейской лесостепи. – Воронеж, 1984. – С. 108-123.
14. Килейников В.В. Трасологический анализ каменных орудий труда с рудника Червонэ озеро / В.В. Килейников // Северо-Восточное Приазовье в системе евразийских древностей (энеолит – бронзовый век): Материалы междунар. конф. – Часть вторая. – Донецк, 1996. – С. 3-4.
15. Килейников В.В. Костяные орудия с рудника Червонэ озеро Картамышского рудопоявления / В.В. Килейников // Пятьдесят полевых сезонов археологов Воронежского университета. – Вып. 10. – Воронеж: ВГУ, 1997. – С. 103-105.
16. Килейников В. В. Новые трасологические данные об орудиях труда с памятников Картамышского рудопоявления Подонцовья / В.В. Килейников // ПГА: Матеріали II-го Картамишського міжнародн. польового археолог. семінару. – Алчевськ: ДонДТУ, 2005. – С. 80-85.
17. Клочко В.І. Озброєння та військова справа давнього населення України (5000 – 900 рр. до Р.Х.) / Клочко В.І. – К.: АртЕк, 2006. – 336 с.
18. Коробкова Г.Ф. Поселение Михайловка – эталонный памятник древнейшей культуры (экология, жилища, орудия труда, системы жизнеобеспечения, производственная структура) / Г.Ф. Коробкова, О.Г. Шапошникова. – СПб.: Европейский Дом, 2005. – 316 с.
19. Коробкова Г.Ф. Функциональный анализ каменных и костяных изделий из курганов эпохи ранней бронзы у станиц Новосвободной и Батуринской / Г.Ф. Коробкова, Т.А. Шаровская // Древние культуры Евразийских степей по материалам археологических работ на новостройках. – Л., 1983. – С. 88-96.
20. Литвиненко Р.А. Культурне коло Бабіне (за матеріалами поховальних пам'яток) / Р.А. Литвиненко // Автореф. дис. ... докт. іст. наук. – К., 2009. – 32 с.

21. Носов А.А. Открытие медных руд с древнейшими разработками в Бахмутском уезде / А.А. Носов // Горный журнал. – Спб., 1865.
22. Отрощенко В.В. Культурні та часові особливості використання металу в поховальних ритуалах зрубної спільноти / В.В. Отрощенко // ПГА: Матеріали VI-го Картамиського міжнародн.польового археолог. семінару. – Алчевськ: ДонДТУ, 2007а. – С. 40-52.
23. Пряхин А.Д. Мосоловское поселение эпохи поздней бронзы. – Кн. 1 / А.Д. Пряхин. – Воронеж: ВГУ, 1993. – 108 с.
24. Пряхин А.Д. Мосоловское поселение металлургов-литейщиков эпохи поздней бронзы / А.Д. Пряхин. – Кн. 2. – Воронеж: ВГУ, 1996. – 176 с.
25. Пряхин А.Д. Доно-Донецкая степь-лесостепь в эпоху бронзы. История изучения (вторая половина XIX - начало 90-х гг. XX в.). – Кн.1 / А.Д. Пряхин. – Воронеж: ВГУ, 2008. – 257 с.
26. Пряхин А.Д. Доно-Донецкая степь-лесостепь в эпоху бронзы. История изучения (современный этап). – Кн. 2 / А.Д. Пряхин. – Воронеж: ВГУ, 2010. – 296 с.
27. Саврасов А. С. Эксперименты по выплавке меди 2001 – 2002 гг. (по археологическим свидетельствам Картамыша) / А.С. Саврасов // Исторические и футурологические аспекты развития горного дела. – Алчевск: ДонДТУ, 2005. – С. 163 – 175.
28. Саврасов А.С. Экспериментальные исследования плавки металла (по материалам эпохи средней бронзы Днепро-Донского междуречья) / А.С. Саврасов // Археологическое изучение Центральной России: Тез. междунаrodn. научн. конф. посвящ. 100-летию со дня рождения В.П. Левенка. – Липецк, 2006. – С. 189-192.
29. Саврасов А.С. Экспериментальные работы по обогащению медной руды на Картамыше / А.С. Саврасов // ПГА: Матеріали VI-го Картамиського міжнародн. польового археолог. семінару. – Алчевськ: ДонДТУ, 2007. – С. 80-85.
30. Татаринов С.И. К вопросу о существовании в Северном Причерноморье горно-металлургического центра во II-I тыс. до н.э. / С.И. Татаринов // 150 лет Одесскому государственному археологическому музею. – Тез. докл. – К., 1975. – С. 64-65.
31. Татаринов С.И. Древний металл Восточной Украины. Очерки истории горного дела, металлургии и металлообработки в эпоху бронзы / С.И. Татаринов. – Артемовск, 1993. – 153 с.
32. Татаринов С.И. Древние горняки-металлурги / С.И. Татаринов. – Славянск: Печатный двор, 2003. – 131 с.
33. Черных Е.Н. Спектральный анализ и изучение древнейшей металлургии Восточной Европы / Е.Н. Черных // Археология и естественные науки / Под общ. ред. Б.А. Колчина. – М.: Наука, 1965. – С. 96-110.
34. Черных Е.Н. Древнейшая металлургия Урала и Поволжья / Е.Н. Черных. – М.: Наука, 1970. – 177 с.
35. Черных Е.Н. Древняя металлообработка на Юго-Западе СССР // Е.Н. Черных. – М.: Наука, 1976. – 302 с.
36. Шаровская Т.А. О функциональном назначении каменных орудий из могильника Веселая Роща / Т.А. Шаровская // СА. – № 2. – 1985. – С. 224-227.
37. Cernych L. Spektralanalyse und Metallverarbeitung in den früh-und metallbronzezeitlichen Kulturen der ukrainischen Steppe als Forschungsproblem / L. Cernych // Eurasia Antiqua. – Band 9, 2003. – P. 27-62.

Возняк Артем,
студент групи ІАІ-17дм
освітнього ступеня магістр,
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.
Науковий керівник: к.і.н., доцент **Сапицька О.М.**

АГРАРНА РЕФОРМА БРАТІВ ГРАКХ

*S.P.Q.R. – «Senatus Populus Que Romanus»
(Сенат і народ Риму)*

В умовах загострення кризи, яка загрожувала міцності Римської республіки, деякі представники нобілітету стали усвідомлювати необхідність змін. Важливо було згуртувати суспільство і відродити силу римської армії, ядро якої склали селяни, що терпіли значні труднощі в умовах прогресуючого обезземелення. Виразниками подібних настроїв стали брати Тіберій і Гай Гракхи, які були із знатного плебейського роду.

У 133 р. до н.е. Тіберій Гракх, учасник Третьої Пунічної війни, був обраний народним трибуном. У цей час, думка про аграрну реформу хвилювала багатьох, реформа яка змогла б зберегти господарство дрібного землевласника, що був основою римського ополчення. Цієї реформи вимагав насамперед сільський плебс. Тому Тіберій Гракх оприлюднив проект аграрної реформи, спираючись на старий закон Ліцинія-Секстія, що був проголошений 367 р. до н.е. е., згідно з яким обмежувалася окупація «громадського поля».

За пропозицією Тіберія, глава сім'ї міг мати не більше 500 югерів громадської землі, яку брали в оренду римські громадяни. Додатково двом старшим синам могло бути виділено по 250 югерів. Таким чином, володіння однієї сім'ї з громадського фонду не повинно було перевищувати 1000 югерів.

Надлишки землі, які відбиралися у їх колишніх власників, повинні були скласти державний земельний фонд, з якого нарізалися ділянки по 30 югерів для розподілу між безземельними і малоземельними громадянами. При цьому земля передавалася тільки в спадкове володіння без права її продажу і дарування з умовою сплати невеликого податку державі. Для проведення цих заходів Тіберій Гракх запропонували організувати спеціальну комісію з трьох осіб для наділення землею.

Запропонований проект викликав самий рішучий протест у основної маси нобілітету. Більшість senatorів виступило проти Тіберія Гракха. Зате його активно підтримав плебс. В умовах наростаючої конфронтації, спираючись на народні збори, Тіберій Гракх діяв дуже рішуче. Трибунатні коміції підтримали законопроект. Одночасно була створена комісія щодо наділення землею, в яку увійшов сам Тіберій, його брат Гай і їх прихильник Клавдій. Комісія приступила до реалізації реформи.

Однак, коли в 132 р. до н.е. Тіберій Гракх виставив свою кандидатуру на посаду народного трибуна на другий термін, його противники постаралися

цього не допустити. Тиберія звинуватили в намірі узурпувати владу і стати царем. У день нових виборів вороги Тиберія Гракха влаштували на площі заворушення, під час яких народний трибун був убитий сенаторами. Загинуло і 300 його прихильників.

У 123 р. до н.е., через 9 років після загибелі Тиберія Гракха, Гай Гракх був обраний трибуном. Найважливіші закони Гая Гракха вели до того, щоб з'єднати проти аристократії всі інші класи населення. Для цього він намагався увести в діяльність закони:

1) хлібний закон (*lex frumentaria*) про дешеву продаж хліба бідним громадянам, які жили в Римі;

2) дорожній закон (*lex viaria*) про проведення по Італії нових доріг для полегшення зносин дрібних землевласників, що з'явилися завдяки аграрному закону Тиберія Гракха;

3) судовий закон (*lex judiciaria*), за яким в списки суддів, в які перш заносилися тільки сенатори, включені були також і вершники в рівному з сенаторами числі. У зв'язку з цим законом стоїть закон Гракха про трибуна Глабріона (*lex repetundarium*), за яким в справах про зловживання провінційних правителів і вимаганні суддями могли бути тільки вершники, а не сенатори;

4) військовим законом (*lex militaris*) біднякам полегшувалися труднощі військової служби: вартість військового обмундирування не вираховувати з солдатського платні

5) було запропоновано заснування нових землеробських колоній на півдні Італії (*lex de coloniis deducendis*).

Повноваження Гая Гракха були продовжені і на наступний рік. Діяльність аграрної комісії в інтересах сільського плебсу була продовжена. Полегшувалося і положення міського плебсу: був прийнятий закон про продаж римському плебсу хліба за заниженими цінами.

В інтересах розвитку демократичних засад в римському державі Гай Гракх зробив організацію кількох постійних судових комісій, передачу деяких фінансових питань з ведення сенату в народні збори. Були збільшені права народного трибуна. Однак запропонований ним закон про дарування прав римського громадянства італікам все ж не був прийнятий.

Антисенаторська спрямованість перетворень Гракхов була очевидна. Однак за своїм соціальним складом, економічним і політичним інтересам опозиція сенату була занадто розрізнена. Діяльність братів дуже сильно була по аристократії, яка того зовсім не бажала.

Поступово від гракханського руху стали відходити вершники, а згодом і міський плебс. Оптимати почали агітацію проти дій реформатора. Боротьба переросла у відкриті зіткнення на вулицях Рима, в результаті яких Гай Гракх і його прихильники були вбиті.

Заходи, здійснені Гаєм Гракхом, не пройшли безслідно. Частина плебеїв отримала землю. Позиції сенату були розхитані хоча б тому, що цілий ряд переваг отримали вершники. Однак до 111 р. до н.е. аграрні заходи були зведені нанівець. Згідно із законом, прийнятим в цьому році, всі землі, захоплені приватними особами в Італії і в провінціях, переходили в їх повну власність. Ділянки землі, отримані в результаті гракханські реформи, вже дозволялося

продавати. Це призводило до подальшого обезземелення плебсу і до його збіднення.

Юридичною підставою аграрної реформи братів Гракхів було те, що за стародавньою традицією римська територія вважалася суспільною власністю. Тому були можливі її переділи. Цією можливістю скористався у свій час і Юлій Цезар. Але вже в 111 р. до н.е. в інтересах дрібного і середнього землеволодіння був прийнятий закон Торія, яким встановлювалося, що всякий, хто «буде мати» не більш 30 югерів ріллі (8,5 га), може вважати це поле у своїй власності.

Реформи Гракхів, що мали метою відродження вільного римсько-італійського селянства, відкривають собою епоху громадянських війн, що завершилася перемогою нобілітету і падінням Римської республіки.

Занепад римського народовладдя, яким би воно ні було, було викликане, головним чином, розвитком рабовласництва і приватної власності на землю. Різкі розходження позицій суперечили інститутам, що виникли і дозріли в епоху відносної рівності. Нарешті, римські республіканські установи склалися як органи керування містом, полісом. Виконувати ті ж функції у відношенні своєї величезної держави, у яку перетворився Рим, вони не могли. Цю задачу виконала Римська Імперія.

*Гусельников Дмитро,
студент групи ІАІ-16дм,
освітнього ступеня магістр,
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.
Науковий керівник: к.і.н., доцент Сапицька О.М.*

СПЕЦИФІКА РОБОТИ «ІНТЕРНЕТ-ТРОЛІВ» ТА ЇХ ВПЛИВ НА ФОРМУВАННЯ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ

В кінці жовтня поточного року в сенаті США пройшли слухання з приводу російського втручання у вибори президента країни. Свої доклади зачитали представники «Google», «Facebook» і «Twitter». Вони говорили про створення у своїх соціальних мережах спільнот, акаунтів і постів від осіб, що працюють на зміну громадської думки в певній стороні та створюють політичні дискусії у коментарях, як всередині соціальних мереж, так і в коментарях до постів західних інформаційних видань.

Так, «Facebook» повідомив про створення 80000 постів на 120 сторінках, що охопили 40% населення США; «Twitter» розповів про створення 2752 акаунтів, які підтримували Росію; «Google» - про створення 18 YouTube-каналів з відеоматеріалами на 43 години і проплаченою рекламою [1].

Сенатори відкрито говорили, що Росія займалася протидією американським політичним організаціям у кіберпросторі.

Але обговорюване втручання у вибори президента США - це не перший випадок, що свідчить про ведення Росії інформаційної війни - спроби досягнення інформаційної, психологічної та ідеологічної переваги, нанесення шкоди інформаційним системам, процесам та ресурсам, підризу політичної та соціальної систем, а також масованої психологічної обробки особового складу військ і населення [3].

Перші свідчення того, що в Петербурзі та Москві створені спеціальні офіси, де «інтернет-тролі» хвалять у постах та коментарях російських президентів влади, відносяться до 2013 - початку 2014 року.

Окремо нас зацікавив спеціально створений американський відділ, метою якого було вплинути на думки саме західної аудиторії, створюючи уяву, що коментарі також йдуть від імені звичайних американців.

Перед тим, як приступити до цієї роботи, співробітникам видали список західних ЗМІ, які вони повинні були відслідковувати та коментувати. При цьому, спочатку була необхідність переглянути велику кількість існуючих коментарів, щоб зрозуміти, про що кажуть і сперечаються люди, а потім поступити в дискусію самим. Співробітники повинні були вивчити дійсні проблеми США.

Специфіка цього відділу полягала в тому, що його співробітники не писали про Росію і її президента, у них не було цілі повернути американців до глобальних проблем, навпроти, стояла задача вивести американців на дискусію про внутрішні проблеми своєї країни: носіння зброї, гендерні ущемлення, вбивства чорношкірих.

Результат роботи визначався реакцією інтернет-спільноти - кількістю «лайків», які отримали коментарі. При цьому робота американського відділу не обмежувалася лише on-line. Використовуючи створені в Фейсбук спільноти, працівники агенції організували мітинги в підтримку населення, курси самозахисту тощо.

Зв'язавшись через Інтернет з американським активістом Конрадом Джеймсом, «американські тролі» представились членами організації в підтримку чорношкірих американців спільноти «BlackMattersUS», і попросили його допомогти провести акцію проти поліції в жовтні 2016 року. Через кілька тижнів там було проведено ще один аналогічний мітинг під лозунгом «Шарлотта проти Трампа», на який приїхали кілька десятків людей.

В цілому «BlackMattersUS» провели близько десяти акцій у 2016-2017 роках [2].

Аналізуючи масштаби впливу «інтернет-тролів», стає очевидним, що недостатня увага до даної проблеми може мати катастрофічні наслідки для країн-жертв їх атаки.

Україна, як одна з країн, яка найбільш сильно піддається атакам «тролей», не може залишатися в стороні всього наростаючого загрози. Згідно докладу «Freedom House», Україна потрапила до переліку країн з «частково вільним» Інтернетом, значно погіршивши своє становище в порівнянні з минулим роком. При цьому правозахисники відзначають маніпуляції контентом «тролей» на користь обох сторін українсько-російського конфлікту.

В цілому ми можемо констатувати, що тюремні строки, штрафи та обмеження свободи волі не можуть захистити нашу країну від атак недоброзичливих «інтернет-тролей», а посилення цензури в кіберпросторі може відвернути від України західних партнерів, разом з якими Україна і має провести боротьбу за блокування аккаунтів і груп російських «тролей».

Л і т е р а т у р а

1. <https://www.currenttime.tv/a/28827794.html> 2.
2. <https://www.rbc.ru/politics/02/11/2017/59fb43189a794757ede22038> 3.
3. <http://voina-i-mir.ru/article/106>

*Зігуля Костянтин,
студент групи ЮІ-351
юридичного факультету СНУ ім В. Даля.
Науковий керівник: к.і.н., доцент Сапицька О.М.*

ОСВІТНЯ РЕФОРМА В УКРАЇНІ

5 вересня Рада проголосувала за законопроект №3491-д, поклавши початок реформі освіти, а 25 вересня його підписав президент Порошенко

Входження України у європейський і світовий освітній простір вимагає проведення модернізації змісту освіти в контексті її відповідності сучасним потребам. Передусім вагомим значення набуває середня освіта – центральна ланка в освітній системі будь-якої країни та основа для успішного здобуття освіти наступних рівнів й самоосвіти протягом усього життя.

Розвинуті країни Європи, США, Канада, Японія вже пройшли шлях реформування освіти і тепер успішно застосовують концепції індивідуальних освітніх програм, замість традиційних уроків – усестороннє дослідження тем, набуття навичок критичного та креативного мислення, отримання знань упродовж всього життя в будь-якому місці, у будь-який час, у будь-якій формі.

12-річне навчання, яке поділяється на три періоди

Від 2027 року в українських школах повинні запровадити 12-річне навчання, яке поділятиметься на три періоди:

- 4 роки початкової школи;
- 5 років базової середньої школи (гімназії, причому відбір до гімназій скасують);
- 3 роки профільної середньої школи.

Старша профільна школа матиме ліцеї академічного та професійного спрямування.

В академічних ліцеях учні поглиблюватимуть знання для вступу до вищих навчальних закладів.

У професійних ліцеях, крім загальної середньої освіти, вони отримуватимуть першу професію.

Після завершення кожного з рівнів результати оцінюватимуться шляхом державної підсумкової атестації, яка може здійснюватися у вигляді зовнішнього незалежного тестування. Однак для учнів молодшої школи така атестація здійснюватиметься лише для моніторингу.

Початкова і базова середня школа можуть бути як частинами одного навчального закладу, так і різними навчальними закладами. Водночас планується, що профільна школа від 2027 року, коли з'явиться 10 клас учнів, які навчалися за новою системою, буде відділена від гімназії.

Нова українська школа дозволить перейти від чотирирічного до трирічного бакалавріату у ВНЗ за більшістю спеціальностей.

Мова навчання

За словами міністра освіти Лілії Гриневич найбільш конфліктною в освітній реформі стала стаття про мову викладання.

Йдеться про гарантії гарантованого Конституцією права нацменшин на навчання рідною мовою і водночас надання їм можливості оволодіння українською мовою.

За словами міністра, рішенням стало плавне збільшення кількості предметів, які викладаються українською, з середньої школи.

Такий сценарій передбачений для всіх нацменшин, у тому числі і для шкіл з виключно російською мовою викладання.

Новий зміст та методики навчання

Освітня реформа передбачає, що головною метою навчання стане оволодіння учнями певним набором компетентностей та наскрізних вмінь.

Компетентність - це впорядковані знання та вміння застосувати їх у житті.

Закон передбачає наступні компетентності:

- вільне володіння державною мовою;
- здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та щонайменше однією з іноземних мов;
- математична компетентність;
- компетентності в галузі природничих наук, техніки і технологій;
- інноваційність;
- екологічна компетентність;
- інформаційно-комунікаційна компетентність.
- навчання впродовж життя;
- громадянські та соціальні компетентності, пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробутом та здоровим способом життя;
- культурна компетентність;
- підприємливість та фінансова грамотність;
- інші компетентності, передбачені стандартом освіти.

Усі компетентності повинні об'єднувати наскрізні вміння: читання з розумінням, уміння висловлювати свою думку усно і письмово, критичне та системне мислення, здатність логічно обґрунтовувати позицію, творчість, ініціативність, вміння конструктивно керувати емоціями, оцінювати ризики, приймати рішення, вирішувати проблеми, здатність співпрацювати з іншими.

Зміни мають початись вже у 2018 році, коли діти підуть у перший клас з новими підручниками та підготованими викладачами.

Можливість створити індивідуальний навчальний план

Батьки разом з учнем та школою зможуть створити індивідуальний навчальний план, який буде визначати послідовність, форму і темп засвоєння навчальної програми дитиною.

Наприклад, якщо батько дитини вільно володіє англійською, він може написати заяву на ім'я директора школи і запевнити, що він сам буде навчати дитину іноземної мови. Рішення про це буде прийнято, якщо його затвердить Педагогічна рада школи.

Можливість навчатися вдома

Новий закон передбачає кілька форм навчання вдома:

- дистанційне навчання - коли учень навчається у школі через інтернет;
- екстернатне навчання, яке передбачає самостійне оволодіння навчальним матеріалом;
- сімейне або домашнє навчання, коли освіту забезпечують батьки;
- педагогічний патронаж - якщо дитина через стан здоров'я не може відвідувати заняття у школі, за нею закріплюють вчителя, який навчає її вдома.

Нова система контролю якості освіти

Місцеві органи влади втратять право контролювати освітній процес, у їхніх повноваженнях залишиться виключно створення відповідного освітнього середовища.

На базі Державної інспекції навчальних закладів буде створено незалежний орган – Агентство забезпечення якості освіти. До його повноважень належатимуть питання акредитації освітніх закладів (крім вищої освіти). Регіональні підрозділи Агентства, що будуть абсолютно незалежними, забезпечуватимуть фахове інспектування закладів освіти.

Єдиним державним заходом планового контролю над школою буде інституційний аудит закладу освіти, який відбуватиметься раз на 10 років.

Такий аудит у виключних випадках можна буде провести у позаплановому порядку.

Державна служба якості освіти також отримує повноваження звертатися до судів з позовами, наприклад, якщо класи переповнені чи місцева влада не створює нормальні умови для роботи і навчання дітей.

Підвищення зарплат і нова система мотивації для вчителів

Прийняття нового закону передбачає підвищення мінімальної заробітної плати вчителів до чотирьох прожиткових мінімумів (на даний час прожитковий мінімум становить 1684 гривні) для працездатних громадян поетапно до 2023 року.

Запроваджується система добровільної зовнішньої незалежної сертифікації вчителів - перевірки педагогів на володіння предметом, уміння спілкуватися з дітьми та використання сучасних методик компетентнісного навчання (навчання через діяльність, формування критичного мислення, організація роботи у групах, проектна робота тощо).

Вчителі, які успішно пройдуть цю сертифікацію, отримуватимуть 20% надбавки до зарплатні.

Підвищення кваліфікації вчителів фінансуватиметься з держбюджету, навіть якщо педагоги оберуть платні курси.

Педагоги також зможуть працювати за розробленими ними освітніми програмами або використовувати типову програму, надану Міносвіти. Держава оцінюватиме лише результати навчання, а шлях їх досягнення вчителів зможе обирати самостійно.

Директора школи обиратимуть за конкурсом

Обраний за конкурсом директор зможе працювати у якійсь одній школі максимум дві каденції - 12 років. Водночас після цього він зможе стати керівником в іншому навчальному закладі або перейти на іншу посаду.

Директори самі зможуть призначати своїх заступників і педагогічний склад.

Фінансова прозорість

Кожен навчальний заклад муситиме оприлюднювати інформацію про надходження усіх коштів, а також їх призначення на своїх сайтах або на сайтах місцевих управлінь освіти.

Можливість участі батьків у батьківській або піклувальній раді

Батьки школярів зможуть брати участь у батьківській або піклувальній раді.

Піклувальна рада може брати участь у визначенні стратегії розвитку школи та контролювати її виконання, залучати додаткове фінансування, контролювати кошторис, вносити рекомендації, які директор зобов'язаний розглянути, а також вносити засновнику школи подання про заохочення або відкликання керівника.

Учасники цієї ради також зможуть брати участь у роботі колегіальних органів (основний із них - Педагогічна рада) з правом дорадчого голосу та у призначенні керівника школи – вони мають бути членами конкурсної комісії, яка обиратиме директора.

Сьогоднішня реальність вимагає від людини неперервного вдосконалення і навчання, тому ці навички та вміння треба виробляти вже під час шкільного навчання.

Пріоритетом нової школи має стати пропаганда навчання протягом усього життя та усвідомлення, що навчання не закінчується за шкільними стінами, а триває і в дорослому житті

Щоб реформа почала працювати в повному обсязі, її необхідно доповнити законодавством про функціонування середньої школи, про освіту для дорослих, про професійну освіту та національну систему кваліфікацій.

*Золотар Степан,
студент групи ПР-174 дм
освітнього ступеня магістр,
юридичного факультету СНУ ім В. Даля.
Науковий керівник: к.і.н., доцент Сапицька О.М.*

МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ УНР ТА КРАЇН БАЛТО-ЧОРНОМОРСЬКОГО РЕГІОНУ ПІСЛЯ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Криза міжнародних відносин, що стала провісницею Першої світової війни, за її результатами, показала необхідність створення систем колективної безпеки країн світового співтовариства заради стримування та попередження глобальних конфліктів майбутнього. Антанта, як і Троїстий союз, були утвореннями ситуативними та сенс їхнього існування втратився, як тільки Велика війна підійшла до завершення.

Нехтуючи інтересами та думками країн, що програли, та країн, що утворилися внаслідок розпаду імперій — Російської, Османської та Австро-Угорської — Рада чотирьох, що складалася з лідерів США, Великої Британії, Франції та Італії, створила Версальсько-Вашингтонську систему з метою укріплення власних позицій на світовій арені. Через це, власне, «Ліга націй» не стала представником інтересів малих держав на міжнародній арені.

Тим часом на уламках Російської імперії утворилася низка країн, які бачили своє майбутнє у якості національних держав своїх народів. Новоутворені або відновлені у етнічних кордонах Польща, Фінляндія, Латвія, Литва, Естонія, Білорусь, Україна, Грузія та інші держави прагнули розвитку незалежно від великих імперій.

Протягом 1917-1922 рр. названими країнами було здійснено низку спроб створення військових та політичних союзів — більш або менш успішних. На жаль, всі вони розбилися об Радянську Росію та її прагнення світової комуністичної революції. Власне тому, історія дипломатичних відносин між державами, що виникли на уламках Російської імперії та історія спроб та проєктів створення міждержавних союзів свідомо або несвідомо замовчується. Декілька з цих спроб стали відомими. Приклад тому — ідея «Міжмор'я» Юзефа Пілсудського. Не нова, проте розтиражована саме за його правління. Можливо, це сталося через те, що Польща не одразу потрапила до зони впливу більшовизму та ще встигла щось сказати світові.

Інші ж країни, так чи інакше, вимушені були провалити політику невтручання ні у військові, ні у політичні союзи. Багато джерел були знищені.

Історія України після Першої світової війни вивчалася протягом ХХ століття, переважно, оминаючи тему визвольних змагань та взагалі сам факт існування українських національних урядів. Про те, що вони могли провадити власну внутрішню та зовнішню політику не згадувалось взагалі.

Проте, з самого початку свого існування, Центральна Рада (а пізніше — гетьманський уряд та Директорія) прагнули провадити незалежну зовнішню політику. Хоча можна сказати, що Центральна Рада трохи оступилася, бо влітку 1917 року ще сподівалася продовжити своє існування у складі «нової Росії».

Зокрема, той факт, що Уряд УНР був акредитований представниками Великої Британії та Франції ще до підписання Берестейського миру, на нашу думку, свідчить про те, що демократичну Україну «Великі держави» бачили достойним партнером. Історики зазначають, що тогочасний британський прем'єр-міністр Девід Ллойд-Джордж був великим прихильником української державності [1, С. 212].

Однак, повертаючись до ідеї «Міжмор'я» в її варіанті, що постав у 1920-х рр., можемо зазначити, що Юзеф Пілсудський бачив цей проект, як можливість повернути втрачену велич Речі Посполитої, щоб протистояти імперським амбіціям Росії та Німеччини [2]. Але, також слід відзначити, що до дипломатії Юзеф Пілсудський звертався не поспішав. Протягом 1918-1920 рр. Польща провадила військову агресію проти ймовірних партнерів — України та Литви. Лише після того, як супротивники достатньо ослабли, з ними були підписані мирні акти. Проте, у випадку з Литвою, реального партнерства не сталося [3], а у випадку з Україною — діюча армія була дуже ослаблена, та вже невдовзі УНР втратила всі свої землі [4].

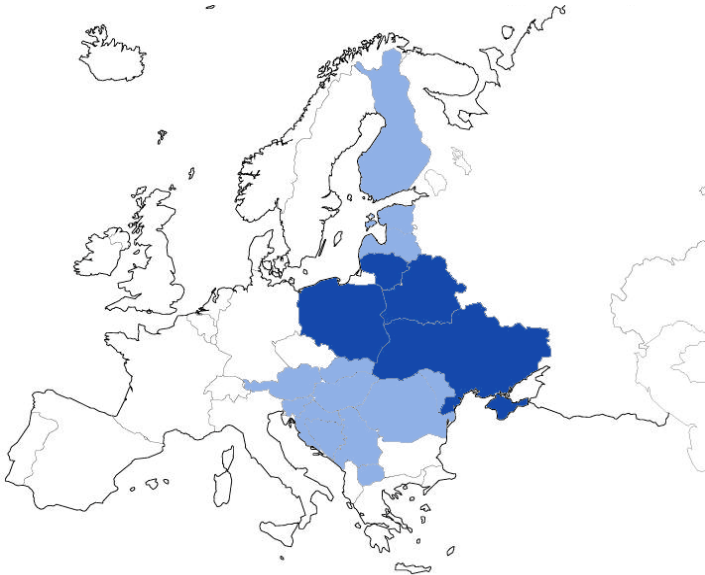

Рис. 1. Темним кольором — саме так, за задумом Ю. Пілсудського, мало б виглядати Міжмор'я у сучасних кордонах країн Європи. Світлим кольором — найбільший за кількістю країн-учасниць проект Міжмор'я, який існував з XVIII століття

На жаль, ініціатива маршала Пілсудського не дійшла логічного завершення. Але не тільки він у Європі займався питаннями створення союзів для захисту від колишніх та існуючих імперій.

У червні 1919 року був складений проєкт угоди про створення військового союзу Естонії, Латвії, Литви, Білорусі та України. Це відбувалося під час Паризької мирної конференції та, зважаючи на те, що факт укладення такої угоди не є відомим широкому загалу, можна стверджувати, що її остаточно підписано не було.

У проєкті угоди під грифом «Секретно» йдеться про утворення військового союзу «з метою звільнення та захисту територій названих держав від збройних більшовицьких сил Росії». Крім того, угода передбачала створення загальносоюзного фронту від Балтійського до Чорного моря та створення єдиної армії під командуванням видатних полководців [5, арк. 4-4зв].

Тобто, можемо сказати, що «альтернативне Міжмор'я», але вже дипломатичним шляхом, створювалось східноєвропейськими державами на основі демократичних спільних цінностей як раз у той час, коли маршал Пілсудський воював з трьома з п'яти договірних сторін.

Окремо зауважимо, що у випадку укладення такої угоди, населення України складало б $\frac{3}{4}$ населення всього блоку, а територія — майже 60% території всього блоку. На нашу думку, це позначилося б на ролі України у цьому союзі та на її іміджі «Воріт Європи», який, на жаль, складається тільки зараз, у черговому протистоянні з Росією.

Рис. 2. Країни-учасниці військового блоку, який мав би бути створений для оборони від більшовиків

Більш відомим фактом участі України у геополітичному житті Балто-Чорноморського регіону є участь у Конференції Балтійських країн (також відома, як Друга Ризька конференція), що проходила у серпні-вересні 1920 року в місті Булдурі, Латвія.

Підсумкова Політична конвенція цієї конференції передбачала визнання країнами-учасницями конференції одне-одної де-юре, політичну та економічну співпрацю та необхідність створення спільної військової конвенції [6, арк. 2-4].

Відзначимо, що участь у конференції взяли 6 країн: Латвія, Литва, Естонія, Польща, Фінляндія та Україна. УНР — єдина з названих держав, що не мала виходу до Балтійського моря, але все ж була запрошена на конференцію та виголосила свої зауваження до рішень конференції, що були враховані її учасниками [6, арк. 8].

Все це приводить нас до висновку, що Україна у 1920-х рр. мала всі шанси стати могутнім регіональним лідером, але більшовицька агресія стала на заваді реалізації всіх цих можливостей.

На сьогодні ми так само стримуємо військовою агресією з боку Росії та проросійських сил, але, на відміну від подій 100-річної давнини, окрім сильного дипломатичного корпусу, ми маємо також потужну армію. Проте наші союзники за сто років майже не змінилися — нас так само підтримують Литва та Польща, Велика Британія та Франція.

Значним досягненням як наших військових, так і дипломатів, є створення Литовсько-польсько-української бригади (ЛИТПОЛУКРБИГ) у вересні 2014 року [7]. І хоча угоду про створення бригади підписували військові — цьому передувало майже 6 років роботи українських дипломатів.

Обраний у 2015 році президент Польщі Анджей Дуда також у своїх промовах часто повертається до необхідності створення союзу країн Центральної та Східної Європи — нового Міжмор'я [8]. І хоча зараз це сприймається досить скептично, повернення до ідеї цього проєкту може стати значним поштовхом для розвитку України, як регіонального лідера.

Підсумовуючи, можемо сказати, що дипломатія була і залишається найрезультативнішим методом вирішення конфліктів. Але досвід Перших визвольних змагань демонструє нам необхідність формування також збройних сил, спроможних витримати збройну агресію. До України завжди буди прикуті погляди світу, і завжди вона розглядалася як ефективний союзник, як у військовому плані, так і у дипломатичному.

Майже сто років тому українці боролися за ті самі цінності, що й зараз. Але тоді ми дуже пізно визначилися із союзниками та не змогли подолати внутрішні чвари. Сьогодні ми можемо, враховуючи наш історичний досвід, будувати міцні стосунки із країнами Балто-Чорноморського регіону, щоб утвердитися у якості європейської держави спільно з тими, хто протягом всієї історії так чи інакше цьому сприяв.

Ми впевнені, що вивчення історії Української революції 1917-1921 рр. не тільки у військовому плані, але й у політичному та дипломатичному, надасть нашій державі змогу не повторювати помилок сторічної давнини та побудувати демократичну європейську Україну.

Л і т е р а т у р а

1. Історія ЗУНР [Текст] / М. Литвин, К. Науменко. – Львів: Інститут українознавства НАНУ, 1995. – 368 с.
2. Архітектори Міжмор'я // Режим доступу: <http://tyzhden.ua/History/173436>.
3. Договор, принеший разочарование // Режим доступу: <http://inosmi.ru/world/20070718/235603.html>.
4. Угода «Петлюра-Пілеудський» // Режим доступу: <http://www.radiosvoboda.org/a/962620.html>.
5. ERA. – Ф. 1619. – Оп. 1. – Спр. 4.
6. ERA. – Ф. 957. – Оп. 11. – Спр. 683.
7. Україна, Литва і Польща підписали угоду про створення спільної військової частини // Режим доступу: <http://army.unian.ua/987181-ukrajina-litva-i-polscha-pidpisali-ugodu-pro-stvorennya-spilnoji-viyskovoji-chastini.html>.
8. МІЖМОР'Я – МІЖ ПРОЕКТОМ ТА РЕАЛЬНІСТІО // Режим доступу: <http://banderivets.org.ua/mizhmor-ya-mizh-proektom-ta-realnistyu.html>.

Карауланова Наталія,
аспірантка кафедри всесвітньої історії та історії України
юридичного факультету СНУ ім В.Даля

СТОСУНКИ ОУН З ПРИБАЛТІЙСЬКИМИ ДЕРЖАВАМИ У МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД (1920-1930-ТІ РР)

У міжвоєнний період динамічно розвивалися стосунки ОУН з Прибалтійськими державами.

Основним мотивом стійкого інтересу Литовської республіки до українців у Польщі у 1920-1930-ті рр. було, по-перше, прагнення Литви постійно підтримувати високий рівень національних меншин у Польщі та, таким чином, сприяти поверненню литовцям їх історичної столиці з округами, захопленими польськими військами в 1920 році у ході акції генерала Люціана Желіговського.

У свою чергу, по-друге, західноукраїнські мешканці розраховували на Литву як на союзника в майбутньому українсько-польському збройному конфлікті Східної Галичини та Волині.

Головним партнером Литви зі сторони західноукраїнської національної руху виступала організація українських націоналістів (ОУН), що на окремих етапах свого існування займалася збройною боротьбою проти Польщі.

По-третє, литовське консульство в Женеві активно підтримувало діяльність керівника ОУН Євгена Коновальця в цьому місті, де він знаходився в 1930-1936 рр. з метою інформування Ліги націй про стан справ у Східній Галичині. Є.Коновалець був тісно пов'язаний з литовськими урядовими колами і отримав литовське громадянство. Відомий і такий факт, що свідчить про прихильність литовської влади до діячів ОУН. У 1932 р. Коновалець був викликаний у Берні до поліції, яка представила надані їй польські документи

про те, що Є.Коновалець насправді народився не у Каунасі, а у Галичині, на що Коновалець резонно зауважив, що він ніколи не був польським громадянином. Однак бернська поліція вимагала, аби Коновалець негайно покинув межі кантону. Тоді йому не залишалось нічого іншого, як звернутися по захист до литовського консульства у Берні та посольства Литви у Женеві. Швейцарські власті одразу ж залишили за Є.Коновальцем право мешкати у Швейцарії як литовському громадянинуві.

Взагалі у Литві ОУН діставала підтримку уряду і держави більше, аніж у будь-якій іншій країні світі. Факти, надані у споминах, дозволяють стверджувати, що Литва стала по суті справ головною базою для діяльності ОУН.

Історія українсько-литовських взаємин сягає ще початку 20-х років. Саме тоді у Каунасі виникла станиця Української Військової Організації, очолювана сотником І.Рев'юком, який пізніше стане уповноваженим для керівництва мережею ОУН у Литві. Він перебував у Каунасі, постійно тримаючи контакт з литовським урядом. ОУН діяла у Каунасі цілком відкрито і Рев'юка запрошували на всі урядові прийоми та виказували повне сприяння його діяльності. Тривалий час у Каунасі за литовський урядовий кошт друкувалися націоналістичні українські видання «Розбудова Нації», «Сурма», «Націоналіст». Звідси ж ця література потрапляла на територію Польщі та СРСР. Керували нелегальним перекиненням літератури та збором інформації Р.Сушко та О.Сеник [2, с.48, 94-95].

По-четверте, причин лояльного і аж надто теплого ставлення Литви до України та ОУН було декілька. Насамперед, президент А.Сметона бачив в ОУН реального союзника у боротьбі проти спільних ворогів – Польщі та СРСР. Для Сметони важливо було підтримувати антипольські організації на теренах Польщі (українські, білоруські) задля стабільності у власній державі. По-п'яте, Україну і Литву єднає спільна історія, спільне минуле, спільні інтереси.

По-шосте, у 1926 р. Польща планувала напад на Литву з метою територіальної анексії. Мережі ОУН стало відомо про цей факт і вона повідомила Є.Коновальця, Коновалець, у свою чергу – Рев'юка, а Рев'юк – литовський уряд. Уряд Литви надіслав ноту протесту Польщі і поставив питання на засіданні Ліги Націй. Таким чином Литву було врятовано від агресії сусідньої держави [2, с.93; 3, с.297-298].

По-сьоме, щоб забезпечити українським діячам свободу пересування, їм було надано литовське громадянство. Окрім Є.Коновальця литовське громадянство отримав, зокрема, і О.Сеник.

По-восьме, Литва стала надійним союзником ОУН у міжвоєнних дипломатичних баталіях.

У Литві ОУН тісно співпрацювала з організацією «Летувос Шяуляй» («Литовські стрільці») та з Союзом визволення Вільнюса. Останній ставив перед собою аналогічні з ОУН завдання: боротьба з Польщею за створення соборної держави. З ініціативи одного з творців литовської держави, міністра освіти у 1918-1919 роках М.Біришки, було створено Литовсько-Українське Товариство. Окрім Біришки та Рев'юка до його керівних структур входили такі відомі особи, як Даузвардас, Пуріцкіс (міністр закордонних справ у 1919-1920

роках), Вільйоніс та інші. Товариство видавало бюлетень «Летуво Українечю Другійос Жіньос» [2, с.366-367].

Після Варшавського та Львівського процесів, які виявили значну частину мережі ОУН у Польщі, Литва поступово згортає свої програми допомоги ОУН.

Видатний діяч ОУН Є.Онацький з сумом зазначав, що по всіх «прибалтійських країнах (окрім Литви, що має особливі історичні й актуальні причини придивлятися до українського руху) панує нероздільно московська емігрантська преса, що прищеплює громадянству Фінляндії, Естонії, Латвії свої «єдинонеділимські» погляди і оцінки, не зустрічаючи з нашого боку жодного опору» [1, с.140].

Так, зокрема, в Естонії у 1918 р. було встановлено правий режим прем'єра (а з 1920 р. – Президента) Костянтина Патса. Патс за часів царизму виконував обов'язки мера Таллінна і був досить авторитетною і шанованою людиною. У 1933 році він добився прийняття Конституції, яка фактично перетворювала його на всесильного диктатора. Тоді ж лідери профашистського угруповання «Вап» організували змову проти Патса. Члени «Вап» були тісно пов'язані з ОУН, а Є. Коновалець у 1931 р. зустрічався з одним із лідерів цієї організації - Карлом Вайнемянином. Патс розпорядився поставити «Вап» поза законом, а лідерів цієї організації було заарештовано. Після цього Естонія стала країною, де членам ОУН було надано режим найменшого сприяння [1, с.140; 3, с.320-321].

Десь близькою до положення ОУН в Естонії була і ситуація в Латвії.

Л і т е р а т у р а

1. Верстюк Т., Осташко Т. Діячі Української Центральної Ради. – К., 1998. – С. 140.
2. Марискевич Т. Зовнішньополітичні зв'язки ОУН з «малими» європейськими державами та організаціями право-радикального спрямування // Режим доступу: clio.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/01/9-11.pdf
3. Онацький Є. У Вічному Місті / Є. Онацький. – Т. II. – Торонто, 1984. – 427 с.

Мезеря О. А.,

*к.і.н., доцент, доцент кафедри правознавства
юридичного факультету СХУ ім. В. Даля*

ІСТОРИКО-ПРАВОВЕ ВИЗНАЧЕННЯ СТАТУСУ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ УКРАЇНСЬКИХ ГУБЕРНІЙ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ СТ.

В умовах ринкової економіки, спаду виробництва і браку бюджетних коштів, військовослужбовці представляють одну з категорій населення нашої країни, якій дуже необхідні підтримка держави і правовий захист. Адже військова міць держави багато в чому залежить від розробленості, змісту і

якості правових норм, що регулюють статус військовослужбовців та сприяють забезпеченню згуртованості і єдності їхніх дій, мобілізації їх на вдосконалення бойової майстерності, на бездоганне несення військової служби, а також реалізації їх прав і законних інтересів.

Перш за все, з'ясуємо, що розуміється під правовим статусом військовослужбовців. Складні зв'язки, які виникають між державою і військовослужбовцями, їх взаємовідносини у різних сферах суспільного життя фіксуються державою в юридичній формі прав, свобод, обов'язків, відповідальності, гарантій, закріплюються у конституціях і поточному законодавстві й утворюють правовий статус військовослужбовців.

Варто зауважити, що довгий час у вітчизняній історіографії панувала теза про суспільно-політичну і цивільну повноправність військовослужбовців, незважаючи на те, що низка вчених XIX-XX століть, передусім російських, таких як О. Добровольський, О. Градовський, А. Греков, посилаючись на специфіку військової організації, на особливе становище армії в державному механізмі, її роль і функції, стверджували, що загальновизначені правові засади і принципи правового положення громадянина не можуть повною мірою знайти застосування в армії і повинні бути обмежені.

І все ж таки не можна стверджувати, що правовий статус військовослужбовців українських губерній Російської імперії у другій половині XIX ст. складався виключно з обмежень. Військово-службові відносини, накладаючи на військовослужбовців військово-службові обов'язки, разом із тим, надавали їм деякі суб'єктивні права, що випливали зі службового положення, такі, як: право на захист честі і гідності особи при виконанні обов'язків військової служби; право на утримання; право на відшкодування витрат, що здійснювалися в інтересах служби; право на почесні переваги: нагородження грошима; нагородження землями; нагородження подарунками тощо. Тобто була зроблена перша спроба збалансувати права й обов'язки військовослужбовців України.

Матеріальне становище офіцера у період, що досліджується, не було таким високим, як його намагаються показати сьогодні. Зокрема, вартість військової форми стояла в різкому протиріччі з фінансовими можливостями офіцера. Певна річ, грошове утримання старшого офіцера в українських губерніях Російської імперії у другій половині XIX ст. істотно відрізняється від утримання військовослужбовців сучасної України, однак молодші офіцери і в царський час отримували невисоке утримання і забезпечення. Достатньо навести наступні приклади. Мундир коштував 65 рублів (у кінноті – дорожче), кітель – 25 рублів, чоботи – 20 рублів. І це у той час, коли платня підпоручика складала 70 рублів; поручик отримував 80 рублів, штабс-капітан – 90 рублів; капітан – 105 рублів. Крім того, виплачувалися "квартирні", розмір яких визначався "розрядом" міста, де стояв полк. Наприклад, у Києві та Одесі квартирні дорівнювали 22 рублі 69 копійок. Якщо ж офіцер отримував житло в казармі, то квартирні йому не виплачувалися. Окремим військовим посадовим особам виплачувалися так звані "столові". Так, в ад'ютанта їх розмір становив 8 рублів, у командира роти – 30 рублів, а в штаб-офіцерів – від 55 до 150 рублів на

місяць. Невеликі "столові" отримували і начальники команд розвідників та служби зв'язку.

Важливим моментом було також те, що військові офіцери були зобов'язані вести такий спосіб життя, який би відповідав офіцерській гідності. Серед цих обов'язкових вимог існували і негативні, і позитивні правила. Наприклад, такі: не ходити в ресторани II і III класів; не займати в театрах (крім Імператорських) місця далі п'ятого ряду крісел; не носити на вулиці пакети з покупками (але оплачувати доставку їхню додому); було необхідно, щоб офіцер обертася в "суспільстві", тобто в середовищі осіб відповідного суспільного рівня, а це було пов'язано з відвідуванням і прийомом гостей, з відвідуванням балів, благодійних базарів тощо. Як звичай було, щоб офіцер не скупився на роздачу "чайових" при виконанні цих громадських світських обов'язків. Незважаючи на те, що усі ці традиції соціальної поведінки у суспільстві ніде не були закріплені, вони міцно утвердилися у громадській свідомості і думці і неминуче виконувалися військовослужбовцями.

Однак найважливішу роль у житті офіцерського корпусу військовослужбовців грали моральні традиції. Виховані на поняттях лицарської честі, офіцери пильно берегли честь мундира, честь полку, свою особисту честь. Охоронцем офіцерської честі був у кожному полку Суд Честі.

Таким чином, у другій половині XIX століття як сформовані традиції в Російській армії, так і наявні у державі гарантії давали можливість військовослужбовцям українських губерній імперії, хоча і не повністю, втілювати в життя існуючі в них права і пільги.

Л і т е р а т у р а

1. Заусцинский П.Ф. История кодификации русского военного законодательства / П.Ф. Заусцинский. – СПб., 1908. – С. 4.
2. Мигачев Ю.И. Правовой статус военнослужащих русской армии конца XIX – начала XX столетий / Ю.И. Мигачев // Право в Вооружённых силах. – 1999. – №1.
3. Государственное право важнейших европейских государств. – СПб., 1895. – С. 319.
4. Мезеря О.А. Аномальні прояви повсякденного життя військовослужбовців українських губерній Російської імперії в період реформування держави (друга половина XIX століття) / О.А. Мезеря // Історія української науки на межі тисячоліть: Зб. наук. праць / Відп. редактор О. Я. Пилипчук. Вип. 50. – 2010. – С. 120-126.

*Мезеря О. А.,
к.і.н., доцент, доцент кафедри правознавства
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля;*

*Михайлюк В. П.,
д.і.н., професор, завідувач кафедри всесвітньої
історії та історії України
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля*

ВИСВІТЛЕННЯ У ПРАЦЯХ ЗАРУБІЖНИХ СУСПІЛЬСТВОЗНАВЦІВ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ

Проблема розвитку аграрного сектору України являє собою надзвичайну актуальність з точки зору пошуку шляхів аграрного реформування в сучасній Україні. Саме це дозволило доповідачам поставити своїм завданням: зробити огляд праць зарубіжних суспільствознавців 20-х – початку 90-х рр. з означеної проблеми.

Особливу і надзвичайно важливу групу праць становлять публікації вчених і політичних діячів української діаспори, які до початку 90-х років знаходилися у спецсховищах, і навіть дослідники не мали можливості їх використовувати.

Історія виникнення і розвитку кредитової кооперації в Україні розкривається у монографії І. Івасюка «Кредитова кооперація на Україні» [1]. Головну увагу автор приділив описанню організаційної структури кредитної кооперації. При цьому вказано, що такі її ланки як окружні союзи і особливо кредитні товариства не впливали на вирішення питань кредитування хліборобів. Досить аргументовано доводиться, що радянське кооперативне законодавство 20-х років не сприяло широкому розвитку кредитної сільськогосподарської кооперації.

Після закінчення другої світової війни багато науково-видавничих центрів української еміграції діяли в Західній Німеччині, їх співробітники опублікували ряд праць з історії кооперативного руху в Україні. Серед них особливий науково-практичний інтерес являють книги І. Витановича «Історія українського кооперативного руху», «Аграрна політика українських урядів. 1917-1920» [2]. У першій книзі аналізуються економічні передумови виникнення кооперації в Україні, розглядається її розвиток від 1880 року до першої світової війни, стан кооперативного руху в Україні у 1917-1920 роках, її розвиток на основі нової економічної політики, розгром кооперації в Україні у 30-х роках. Значну увагу розвитку українського кооперативного руху приділив І. Витанович і у другій книзі.

Водночас у працях І. Витановича є положення декларативного характеру. Це насамперед стосується тверджень про те, що царський уряд сприяв розвитку кооперативного руху в Україні. Неаргументованими є висновки про

те, що усі верстви українських хліборобів не підтримували радянську владу. Не проаналізовані організаційні структури сільськогосподарської кооперації.

Значна увага розвитку аграрного сектору України в період від жовтневого перевороту 1917 року до сьогодні приділено в книзі О. Субтельного [3], написаній у 1986-1987 роках. Важливі аргументовані висновки містяться у другому розділі «Радянська Україна: драматичні 30-ті». О. Субтельний в цілому правильно вказує, що причиною трагедії у всіх сферах життя України, особливо - у її аграрному секторі, був відхід Сталіна, його ставлеників в Україні від непу. Уся економічна і додаткова політика радянської влади з середини 20-х років, за істориком, в першу чергу була спрямована проти селянства. Із проголошенням індустріалізації радянська влада (1925 рік) різко підвищила податки з усіх категорій селянства. Урбанізація посилила міграцію хліборобів у міста та великі промислові центри.

У той же час не можна погодитися із твердженням О. Субтельного, що за непу економічно зміцніли лише куркулі - запеклі вороги нового режиму. В період, коли послідовно провадилася аграрна політика непу, в основному зміцніли заможні верстви селянства і середняки. Акцентувати на цьому слід тому, що і в офіційних документах радянської влади по суті ототожнювали куркулів із заможними селянами.

Велика група публікацій зарубіжних суспільствознавців розглядає історію аграрних відносин в Україні у контексті загальної історії колишнього СРСР.

Проблеми розвитку сільського господарства висвітлені у фундаментальній двотомній праці Джузеппе Боффа «История Советского Союза» [4].

Д. Боффа відзначає суперечливий характер розвитку аграрного сектору колишнього СРСР в умовах непу. З одного боку, наводяться дані про піднесення сільськогосподарського виробництва в 1922-1928 роках, коли неп здійснювався більш-менш послідовно. З другого - йдеться про негативні процеси, які мали місце в розвитку аграрного сектору. До них Д. Боффа відносить насильницьке насаджування екстенсивних форм господарювання.

Значна увага аграрно-селянському питанню приділяється у працях А. Авторханова. А. Авторханов розглядає проблеми розвитку аграрного сектору у взаємозв'язку із національним питанням. «Трагедія комуністів-інтелектуалів у національних республіках полягала в тому, що вони не лише вірили на слово Леніну, але й були щиросердо переконані, що сам Ленін вірить тому, що він говорить з національного питання» [5, с.70.]. Він вказував, що порушення принципів з національного питання виявилось і у заходах з аграрно-селянського питання. По відношенню до України це, за думкою А. Авторханова, виявилось у тому, що при проведенні насильницької колективізації руйнувалися традиції українських хліборобів» [5, с.74.].

Становище сільського господарства України підтверджувало правильність положень, які містяться у працях багатьох західних вчених про те, що воно є «негативним фактором у розвитку радянської економіки» (Г. Джонсон, К. Макконел), «гальмом» у її розвитку (А. Ноув), «ахілесовою

п'ятою радянської економіки» (Р. Мантінг), «хронічною проблемою для керівників СРСР» (Р. Аброзіак. Д. Кері).

Отже, у працях зарубіжних суспільствознавців зосереджений значний фактологічний, частково невідомий навіть дослідникам України, матеріал, та є чимало об'єктивних оцінок стану сільського господарства колишнього СРСР, в тому числі України.

Аналіз праць зарубіжних суспільствознавців дає підставу твердити, що, незважаючи на різні ідеологічні погляди, їх автори прагнули об'єктивно відобразити становище в аграрному секторі колишнього СРСР і причини існуючої у ньому кризи. Характерно, що подібного роду висновки по суті містяться у працях українських істориків, опублікованих на початку 90-х років.

Л і т е р а т у р а

1. Івасюк І. Кредитова кооперація на Україні // Праці Українського наукового інституту. – Варшава, 1933. – Т. XI. – Кн. 3.
2. Витанович І. Історія українського кооперативного руху. – Нью-Йорк, 1964; Його ж. Аграрна політика українських урядів. 1917-1920. – Нью-Йорк, 1967.
3. Субтельний О. Україна: Історія. – К., 1991.
4. Боффа Д. История Советского Союза. – В 2-х томах. – М., 1990.
5. Авторханов А. Империя Кремля: Советский тип колониализма. – Вильно, 1990.

*Михайлюк В. В.,
к.і.н., докторант, СНУ ім. В.Дала*

УКРАЇНЬСЬКА ДІАСПОРА В КАНАДІ ТА ЇЇ ВІДНОСИНИ З УКРАЇНОЮ: СУЧАСНИЙ СТАН

Українська діаспора являє собою як в кількісному, так і якісному складі, одну з найвизначених у світі. В історії формування сучасної української діаспори простежуються чотири хвилі масового переселенського руху з України. Умовно перша охоплює період з останньої чверті ХІХ ст. до початку Першої світової війни; друга сягає час між двома світовими війнами; третя - період після Другої світової війни; четверта - з розпаду СРСР і триває до сьогодні.

За підрахунками Світового Конгресу Українців, українська діаспора сьогодні налічує близько 20 млн. осіб, що становить третину всіх українців. Найбільше громадян української національності налічується в Російській Федерації (перепис 2002 року виявив у Росії 2,9 млн. громадян українського походження). Другою у світі країною за чисельністю громадян українського походження є США, де, за підсумками перепису населення у 2002 р., їх налічувалося близько 1 млн. 79 тисяч. Водночас деякі американські демографи вважають, що реальна кількість представників українського етносу в країні становить від 1,5 до майже 2 мільйонів осіб. Понад 1 млн. 171 тис. громадян

українського походження проживає в Канаді. Це засвідчив перепис населення в 2001 році [1, с.4-5].

Зважаючи на такий вагомий людський потенціал, Україна повинна чітко сформулювати та розвивати різні напрями співпраці з діаспорою, які слід систематизувати у загальнодержавну стратегію.

Вивчення історії української діаспори, її місця і значення у соціально-економічному та політичному житті незалежної України має важливе наукове і практичне значення. Українська діаспора, особливо західна, робить вагомий внесок у розвиток економіки, культури, науки, мистецтва, літератури як України, так і країн проживання. Про це переконливо засвідчено на I-му (21 – 24 серпня 1992 р.), II-му (21 – 24 серпня 1997 р.) і III-му (18 – 20 серпня 2001 р.) Всесвітніх форумах українців, що відбулися в м. Києві та наступних подібних форумах.

Можна цілком погодитися з висновками Л.Дибчук та дещо доповнити її дослідження стосовно того, «що від перших днів проголошення незалежності, українські громади в західній діаспорі намагалися вплинути на уряди своїх держав, щоб ті прихильно поставилися до молодої держави, в першу чергу, визнанням її суверенним членом світового співтовариства. Коли перед Україною постали нагальні проблеми – як налагодити нормальну діяльність дипломатії, де влаштувати посольства, консульства, кореспондентські пункти і таке інше, то активну допомогу в цьому надала українська діаспора, яка безкоштовно передала Україні приміщення для посольств, консульств. ...Наші співвітчизники у західних державах, чийми лояльними громадянами вони є, сприяли позитивному ставленню до України в політиці цих держав». Україна, таким чином, постала центром згуртування українців усього світу і відповідно головною складовою державної етнополітики України стали встановлення й інтенсифікація зв'язків з українською діаспорою. В свою чергу українська діаспора гідно відстоювала Україну як суверенного члена світового співтовариства, допомагала в становленні дипломатичних структур, сприяла зміцненню України як повноцінного партнера на міжнародній арені та розбудові політичних, економічних і культурних зв'язків України з країнами своїх поселень [2, с.3-5].

Більшість дослідників проблеми визначають два напрями внеску української діаспори, зокрема канадської, у стосунках з «материковою» Україною: політичний, економічний та культурний. У цілому погоджуючись з результатами наукових розвідок попередників, слід наголосити й на тому, що й Україна прямо допомагала українцям, що мешкають за кордоном. Висловлене загалом можна звести до декількох пунктів:

1. У економічній сфері: благодійність та допомога постраждалим у Чорнобилі (насамперед, лікарська – Канадський медичний проект «Освіта» (щорічно 60 канадських лікарів навчають і консультують українських колег, а 20 лікарів з України їдуть для чотирьохмісячного стажування в канадські медичні установи;); Світова фундація українських лікарських товариств; Канадський медичний проект «Освіта» тощо;

допомога дітям – Українсько-канадський благодійний фонд «Приятелі дітей», «Вступник» та «Стипендіат» тощо;

створення іменних та цільових фондів, центрів, які фінансують духовні сфери українства, як у діаспорі, так і в Україні тощо;

матеріальна допомога в реалізації програм гуманітарного характеру від окремих осіб.

2. У гуманітарно-культурній сфері – діяльність науково-культурних товариств та організацій Канади в розвитку української історичної науки і національної культури.

У цілому можна погодитися з висновком Л.Дибчук про те, що Унікальність Канади полягає не лише в тому, що в ній проживає друга за чисельністю українська діаспора світу, але й у тому, що українці тут вміло розвинули власний громадський сектор, зайнявши таким чином, вагоме місце у поліетнічному середовищі країни [2, с.15].

Л і т е р а т у р а

1. Інформаційно-аналітичні матеріали до парламентських слухань на тему: «ЗАКОРДОННЕ УКРАЇНСТВО: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ СПІВПРАЦЬ». – К., 2009. – 67 с.
2. Дибчук Л.В. Внесок української діаспори Канади та країн Латинської Америки в розвиток економіки і культури незалежної України (1991 - 2005 рр.) : Автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.01 / Л.В. Дибчук / Нац. пед. ун-т ім. М.П.Драгоманова. — К., 2006. — 20 с.

*Михайлюк О. І.,
кандидат історичних наук, доцент,
Луганський національний аграрний
університет (м. Харків)*

ГЕНДЕРНІ ПРОБЛЕМИ В СУЧАСНІЙ НАУКОВІЙ ТА НАВЧАЛЬНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Спроба входження України в Європейську та світову спільноту вимагає втілення не тільки політичного, а насамперед, історичного фактору реалізації проблеми. Звернення до минулого, яким би воно не було, досить чітко позначає позитивні та негативні процеси. У значній мірі це стосується і гендерного питання, особливо, визначення ролі жінки не тільки як однієї з відтворювача Людства, а і як тієї особи, що має у своїй потенції також духовні, матеріальні та інші чинники продовження роду, формування засад суспільства тощо.

Особливо зростає роль жінки на сучасному етапі державотворення загалом, та в Україні зокрема. Сучасна Українська жінка – це не тільки мати, але й вона постійно затверджує себе в економіці, політиці, культурі, громадському житті.

В історичній літературі накопичено значну кількість досліджень з вказаної проблематики. У даній доповіді зупинимося на двох важливих аспектах вивчення.

Перший стосується актуальної проблеми ролі жінок у становленні збройних сил сучасної України. Це питання почало ґрунтовно вивчатися на початку ХХІ століття. Серед перших видань виокремимо статтю Н.Дубчак «Жінки у збройних Силах України: проблеми гендерної політики», що опублікована у 2008 р. у часописі «Стратегічні пріоритети» [1]. Зазначений матеріал інформує про історичний аспект залучення жінок до військової служби, аналізує тогочасний стан впровадження гендерної політики у Збройних Силах України, становища жінок-військовослужбовців, окреслює проблеми, які потребували вирішення, визначає конкретні заходи в сфері оборони.

Авторка статті справедливо підкреслює, що «до недавнього часу не було прийнято обговорювати в контексті питань публічної політики держави і тим більше вони дуже мало вивчалися та розглядалися стосовно сфери безпеки та оборони нашої держави. Але саме держава бере на себе гарантування умов і сприяння активності для кожної статі, враховуючи реальні ситуації й забезпечує правове упорядкування соціально-статевих відносин» [1, с.187].

З досить вагомого здобутку істориків та соціологів відмітимо монографію В.Кротикова, В.Малюги, В.Топальського та ін. «Гендерна політика у Збройних Силах України: проблеми теорії та практики» (2), що побачила світ у 2012 р. [2].

З нових позицій почали готуватися й публікуватися праці, що висвітлюють роль жінок у сучасній українській армії, яка докорінно змінилася протягом трьох останніх років.

Чітко виявляються два основних напрямки. Перший стосується соціологічних досліджень участі жінок у військових діях в зоні антитерористичної операції. Характерним прикладом виступає ґрунтовна колективна монографія за редакцією Т.Марценюк «Невидимий батальйон» [3]. Другий напрямок стосується реалізації гендерної політики у сучасних Збройних Силах України. Серед представників можна відмітити збірник наукових праць Центру військово-стратегічних досліджень за 2016 рік [4].

Другий аспект стосується навчальних посібників для студентів вищих навчальних закладів. Серед перших ґрунтовних праць вказаного гатунку можна виокремити навчальне видання «Історія гендерних відносин в Україні (IX – ХХІ ст.)», що побачило світ у 2010 році, та якому Міністерство освіти і науки України надало гриф навчального посібника для студентів третього та четвертого рівня акредитації [5].

Авторський колектив цього видання склали науковці кафедр всесвітньої історії та історії України на чолі з завідувачем кафедри всесвітньої історії Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, доктором історичних наук, професором В.Михайлюком.

Перша частина містить курс лекцій – «Давньоруська держава: практика поєднання язичництва та християнства у гендерних стосунках (IX – XIII ст.);

«Жіночий фактор у системі суспільних відносин в Україні (XIV – XVIII ст.);

«Україна у XIX – XX ст.: генеза та розвиток жіночого руху»; «Жінки України між світовими війнами»; «Гендерні аспекти внеску жінок і чоловіків України в перемогу над нацистською Німеччиною у роки Великої Вітчизняної війни»;

«Гендерні відносини в Україні у 1945 – 1991 рр.: специфіка радянського гендерного порядку»; «Незалежна Україна: докорінна зміна основ гендерних стосунків». Завершується навчальний посібник ґрунтовним «Словником гендерних термінів і понять».

Другу частину складає хрестоматія для семінарських занять.

Видання багато ілюстровано.

Л і т е р а т у р а

1. Дубчак Н.І. Жінки у Збройних Силах України: проблеми гендерної політики//Стратегічні пріоритети. - № 4 (9). – 2008.
2. Гендерна політика у збройних Силах України проблеми теорії і практики (Монографія) / Мін-во оборони України. Наук. – досл. Центр гуманітар. Проблем Збройних Сил України; В.П. Кротиков, В.М.Малюга, В.Л. Топольський та ін. За заг. ред. О.М. Олійника. – К.; НОЦ ГП ЗСУ, 2012, - 334 с.
3. «Невидимий батальйон»: участь жінок у військових діях в АТО (соціологічне дослідження) / за заг. ред. Тамари Марценюк. – К.: ФОП Клименко, 2016. – 80 с.
4. Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняховського. - 2016. - № 1. // Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Znrcvds_2016_1_25.
5. Михаюлок В.П. Історія гендерних відносин в Україні (IX – XXI ст.) / Віталій Михайлюк, Галина Корольова, Ольга Кривуля, Андрій Фомін. – / Навчальний посібник. У двох частинах. – Луганськ: Вид-во СНУ ім В.Даля, 2010.

Болдар Оксана,

*викладач Олімпійського коледжу імені Івана Піддубного
студентка Київського університету імені Бориса Грінченка;*

Рубан Микола,

*студент 2 курсу ОС «магістр» СНУ ім. В. Даля,
студент Київської православної богословської академії*

РЕЛІГІЙНИЙ АСПЕКТ УКЛАДАННЯ ГАДЯЦЬКОГО ТРАКТАТУ (1658 Р.): ІСТОРИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ТА НАСЛІДКИ

У другій половині XVII ст. віросповідання відіграло надзвичайно важливу роль в тогочасному суспільно-політичному житті руського народу. На це існує дві основні причини: по-перше, духовенство, як окрема привілейована верства населення, мало місця в державних органах влади, а завдяки цьому й суттєвий вплив на політичні процеси в державі, а по-друге, у світоглядній системі широких верств населення релігійна належність займала чільне місце,

надто ж до встановлення основ самоідентифікації. Таким чином, у ранньомодерний період історії неможливо віднайти подію, в основі якої не був би присутній релігійний чинник. Гадяцький трактат (1658 р.) не став у цьому винятком. Зрештою, можна стверджувати, що в Речі Посполитій на момент укладання цього договору конфесійне питання порушувало й так доволі криккі взаємовідносини між керівництвом країни та козацько-селянським населенням.

Існує чимало дослідників, які так, чи інакше піднімали у своїх працях конфесійну проблематику довкола підписання Гадяцького трактату 1658 р. Серед них можна виділити Т. Кемпа та його роботу «Конфесійні проблеми в Гадяцькій угоді», у якій автор намагається пролити світло на те, яким чином конфесійні конфронтації вплинули на процес ухвалення договору. Також, почасти ця проблема розглядається в роботі А. Перналя «Річ Посполита двох народів і Україна», зокрема, автор слушно підкреслює особливе значення участі папського нунція у вальному сеймі 1658 р. Серед інших праць із запропонованої тематики, слід, також, виділити наукові доробки Г. Литвина, Т. Таїрової-Яковлевої, Ю. Мицика С. Плохія та інших. Однак, попри відносну розробку даної теми існує ряд питань, що потребують свого належного з'ясування та уточнення.

Актуальність вивчення малодосліджених обставин довкола підписання Гадяцького трактату, як своєрідної форми реалізації української державницької концепції в європейському контексті, обумовлена багатьма чинниками, а надто ж, потребою врахування історичного досвіду інтеграції православного українського суспільства до т. зв. західного, католицько-протестантського релігійного простору в світлі нинішнього політичного курсу нашої держави.

Отже, мета дослідження полягає у тому, щоб на підставі комплексного аналізу джерел та наукової літератури розкрити особливості релігійного підґрунтя довкола укладення й ратифікації Гадяцького трактату 1658 р., його передумови та наслідки для українського політичного життя другої половини XVII ст.

Укладенню Гадяцького трактату передувало чимало складних суспільно-політичних подій, для розуміння яких слід належно усвідомлювати специфіку релігійної політики Речі Посполитої, позаяк після Берестейської унії 1596 р. відносини між православними та католицькими колами у цій державі суттєво ускладнились. З цього приводу проф. І. Власовський зауважує, що Православна Церква у Литовсько-Польській державі була подібна до перших християн [1, с. 5], адже зазнавала дискримінації та мала боротися за право свого існування. Основними дискримінаційними проявами по відношенню до представників Православ'я зокрема були: експропріація монастирів та церковного майна, судові переслідування духовенства, недопуск до членства в магістратах, ремісничих цехах та багато іншого [1, с. 12]. Проте, не дивлячись на випадки дискримінації та гоніння, православне населення Речі Посполитої не поспішало змінювати віросповідання. Протягом 1596 – 1620 рр. на українських землях зі 150 родів, конфесійна належність яких повністю визначена було 137 православних, тобто, 91, 9% від загальної кількості, з них 116 були суто православними, в той час, як католицьких родин всього 16, унійних – 6, серед яких лише 2 були суто унійські. Протягом 1620 – 1648 рр. ситуація дещо

змінилася, але загалом близько 90% родів лишилися принаймні частково православними [2, с. 126]. Проте, слід зазначити, що католицизму віддавали перевагу в основному магнатські роди, які приймали західний обряд не тільки з ідеологічних переконань, але й з політичних, оскільки лише таким чином вони мали змогу кінцево інтегруватися до загальнодержавного культурного середовища Речі Посполитої. У свою чергу, православними залишалися козацько-селянське населення, а також, дрібні шляхетські роди, для яких «руська віра» продовжувала лишатися ознакою їх національної окремішності.

Після повстання Богдана Хмельницького 1648–1657 рр., однією із яскравих спроб вирішити релігійні конфронтації був Зборівський договір (1649 р.), згідно з яким православна Київська митрополія мала бути відновлена в правах, а київський митрополит отримував місце в синаті [3, с. 415–416]. І хоча, мова про скасування унії тоді не йшла, втім, протягом тривалого часу Зборівська угода (1649 р.) вважалась прикладом наслідування для козаків, які під час укладання багатьох наступних договорів, прагнули повернутися до Зборівських пунктів.

Така непростя релігійна ситуація, посилена наявністю міжконфесійного конфлікту в Речі Посполитій, сприяла реалізації прагнень Московського царства щодо розширення власного політичного впливу на східноєвропейські терени спираючись на місцеве православне населення. Не можна, також заперечувати, що релігійний чинник не став одним з важелів впливу на Б. Хмельницького в момент підписання Березневих статей 1654 р. [4, с. 349]. Тож не міг оминати такого важливого питання і Гадяцький трактат.

Таким чином, спершу слід визначити які умови довкола релігійного питання висували козаки. І хоча існує не один список Гадяцького трактату, проте, можна з певністю стверджувати, що основними вимогами козацької старшини були: унормування правового статусу Православної Церкви у реорганізованій Речі Посполитій; скасування Берестейської унії (1596 р.), а також повернення експропрійованого майна Православній Церкві. До того ж, від моменту підписання угоди православні мали відновити своє право на будівництво нових храмів та заснування парафій, і звісно ж, Київ мав стати духовною столицею Королівства Руського з наявністю у ній православного навчального закладу, що в свою чергу передбачало закриття навчальних закладів інших конфесій. Доступ до влади повинен був належати як православним, так і католикам, проте жодним чином не згадується про представників інших конфесій [5, с. 138]. Звісно, що такі вимоги не влаштовували католицьку та унійну шляхту й також, не були вигідними для папського представництва.

У травні 1659 р. на сеймі тривали палкі суперечки про те, в якому вигляді має бути ратифікована Гадяцька угода. Чимало відомих діячів виступало на її захист, у тому числі й посол зі сторони Речі Посполитої Беневський. Утім, певна частина шляхти та духовенства не хотіла поступатися та йти на компроміс козакам. Основне питання, що викликало непорозуміння було, звичайно, релігійне. Адже присутній на сеймі папський нунцій П'єро Відоні до кінця був противником відміни унії й своєю категоричністю впливав на короля Яна Казимира й усіх присутніх діячів, що так чи інакше були прихильниками

католицизму. Зрештою, вони дійшли до певного компромісу сформувавши такий пункт: «Цій же вірі, котра є противною православної грецькій вірі й котра множить чвари між римським і старогрецьким народом, жоден із духовного, світського, сенаторського і шляхетського станів, будь-яким чином, не може давати і примножувати церков, монастирів, фундацій, як у духовних добрах, так і його королівської милості і власних дідичних, і силою цієї комісії не буде повинен навіки» [6, с. 262]. Подібне формування є надзвичайно туманливим, адже не дає чіткої відповіді на вирішення релігійної проблеми, і до того ж може трактуватися кожною стороною по-різному, на жаль, це є одним із яскравих прикладів того, що Гадацька угода не дивлячись на значний потенціал, стала повністю «недієздатною». Ніяких гарантій щодо вирішення низки принципових питань, у тому числі релігійного не було надано Войську Запорозькому взагалі, а подібні багатозначні визначення використовувалися задля того, аби завуалювати небажання йти на компроміси зі сторони вищого керівництва Речі Посполитої. Це підтверджується тим, що католицькі сенатори у листах до папи римського Олександра VII стверджували, що під поняттям «Грецька віра», вони розуміли, саме уніатську [7, с. 356].

Отже, як ми бачимо, Гадацька унія (1658 р.) була черговою невдалою спробою пошуку компромісу між керівництвом Речі Посполитої, та Гетьманщиною, інтереси якої на сеймі були представлені не тільки козацькими послами, але й представниками православної руської шляхти. Утім, слід зазначити, що попри старання прихильних до ратифікації угоди дипломатів, католицько-унійна шляхта та папські представники не могли допустити радикальних змін свого сталого суспільно-політичного стану на українських землях. Як наслідок, вони почали корегувати більшість статей документу на власну користь, що, зрештою, призвело до тотальної зміни його змісту. Усе це обумовило втрату Гадацьким договором свого першопочаткового значення, оскільки його статті були настільки нечіткими й малозрозумілими, що подальша реалізація угоди була практично неможливою. Також, Гадацький трактат потягнув за собою ряд договорів, які були складені під його «враженням» [8, с. 50–51]. Поразка ратифікації Гадацького договору також вплинула на подальший розділ території України на Правобережну і Лівобережну, адже, козацька старшина, перейшла на промосковський політичний вектор, а православна руська шляхта стала надто слабкою верствою населення, аби чинити якийсь відчутний опір і, зрештою, православні роди або прийняли унію, або вигасли.

Л і т е р а т у р а

1. Власовський І.В. Нарис історії Української Православної Церкви. – Нью-Йорк, 1956 р. Т. 2. – 397 с.
2. Літвін Г.З народу руського. Шляхта Київщини, Волині та Брацлавщини (1569-1648) / Пер. З польськ. Лесі Лисенко. – К.: Дух і Літера, 2016. – 616 с.
3. Акты, относящиеся к истории Южной и Западной России, собранные и изданные Археологической комиссией : [В 15-ти т.]. – СПб., 1861-1892. Т. 3 : 1638-1657. – СПб. : Тип. П.А. Кулиша, 1861. – [6], 604, 131, 22 с.
4. Яковенко Н. Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України. Четверте видання. – К.: Критика, 2009. – 584 с.

5. Гадяцька унія 1658 року / Редкол. П. Сохань, В. Брехуненко та ін. – Київ, 2008. – 342 с.
6. Анджей Б. Перналь. Річ Посполита двох народів і Україна: дипломатичні відносини 1648- 1659 / Переклад з польської о. проф. Юрія Мицика за участі Інни Тарасенко. – К.: «Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2013. – 400 с.
7. Лужницький Г. Українська Церква між Сходом і Заходом: Нарис історії Української Церкви. – Львів: Свічадо, 2008. – 640 с.
8. Mariusz Robert Drozdowski. Rzeczypospolita wobec idei odnowienia unii Hadziackiej w latach 1660 – 1682 // Studia Polsko-Ukraińskie. – Warszawa, 2015. – Т. 2. – S. 50 – 63.

Сапицька О.М.,
*к.і.н., доцент, доцент кафедри
всесвітньої історії та історії України; конституційного права
юридичного факультету СНУ ім. В.Даля*

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОХОРОНИ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ В НЕЗАЛЕЖНІЙ УКРАЇНІ

В Україні відбувається процес подальшого реформування системи спеціального законодавства про охорону, використання і примноження культурної спадщини. Декларований акцент на загальновищані міжнародною спільнотою принципи збереження, відкритості та загальнодоступності об'єктів культурної спадщини, забороні їх незаконного відчуження, вивезення за межі України та повернення в Україну незаконно вивезених об'єктів культурної спадщини, їх служіння формуванню та консолідації української нації, вихованню патріотизму та відмові від ідеологічних підходів до оцінки їх значимості.

Закономірностями становлення і розвитку законодавства у сфері охорони культурної спадщини в Україні можна визначити послідовність розвитку правової системи з огляду на світовий досвід та пошук шляхів збереження пам'яток. Проте, проблема в практичній реалізації заходів по поверненню надбавь української історико-культурної спадщини стикається з певними перешкодами, що вимагають їх комплексного і системного подолання.

Чинне законодавство України щодо охорони культурної спадщини в цілому відповідає загальновищаним принципам і нормам міжнародного права у даній галузі. Разом з тим, суттєвою проблемою є несформованість загальної концепції національних інтересів України для реалізації у зовнішній діяльності щодо культурних цінностей, а у внутрішній діяльності – відсутність відповідних державних програм охорони пам'яток культури, а подекуди, абсолютно неприйнятна політика з боку владних органів щодо дослідження та збереження базових витоків нашої державності (наприклад, ситуація, що склалася з

археологічними дослідженнями культурних шарів 9-11 ст. в районі Поштової площі в Києві).

В умовах розбудови незалежної Української держави і пов'язаних з цим процесів пробудження національної самосвідомості, об'єкти культурної спадщини, що стали свідками багатовікової історії українського народу, хранителями його духовної і матеріальної культури, відіграють важливу соціальну роль, вони є основою пізнання минувшини, всебічного осмислення життя народу.

За кількістю археологічних пам'яток та наявністю шедеврів народного мистецтва Україну можна без перебільшення віднести до країн з багатою історико-культурною спадщиною. На державному обліку перебуває понад 152 тисячі пам'яток археології, історії, архітектури та містобудування, монументального мистецтва.

Пам'ятки культурної спадщини – і ті, що є символами національної культури та відомі на світовому рівні, й пам'ятки регіонального значення – є джерелом поглиблених досліджень і отримання нових знань, наукових теорій і гіпотез, що впливають на свідомість суспільства, формують його культурний світогляд, почуття національної гідності. Усвідомлення значення культурного надбання є рушієм для зростання незмінного прагнення до пізнання, до ідентичності, що має прояв у бажанні повторно відкрити власну історію, традиції, духовне коріння.

Слід зазначити, що не до кінця вирішене питання законодавчого закріплення загальновизнаного права людини на користування культурними цінностями, а також інших гуманітарних прав. Проте найголовнішим є законодавче закріплення зобов'язань держави забезпечувати збереження історичних пам'яток та інших історико-культурних цінностей та об'єктів, вживати заходів до повернення в Україну незаконно вивезених культурних цінностей.

З підписанням та ратифікацією Україною міжнародних договорів, угод та конвенцій, охорона культурної спадщини на своїй території стала міжнародно-правовим зобов'язанням нашої держави перед світовою спільнотою. Тобто, хоча і поволі, але формується система відповідних нормативних актів, що регулює усі види діяльності, пов'язаної із збереженням та примноженням історичної та культурної спадщини. Ця система визначає також різні види відповідальності за пошкодження, знищення чи недбале використання і неналежне зберігання пам'яток історії та культури й ґрунтується на міжнародних принципах і визнаних рекомендаціях щодо збереження і використання історико-культурного середовища.

Якщо раніше рекомендації щодо збереження й розвитку заповідного середовища мали переважно заборонний та обмежувальний характер (що цілком природно в межах соціальної системи в цілому), то тепер вони мають змогу перетворитися на довгострокові програми регенерації й розвитку культурної спадщини. Це юридично затвердить факт їхньої унікальної цінності, сприятиме піднесенню міжнародного авторитету України та поставить їх під особливий контроль.

Кардинально поліпшити стан охорони, використання і реставрації культурної спадщини України практично неможливо, не вдосконаливши структуру державного управління в цій галузі.

Залишається нагальним питання імплементатії – приведення у відповідність з міжнародними стандартами внутрішнього законодавства та створення державного механізму їх реалізації. Усвідомлення необхідності збереження національної культурної спадщини як основи національної культури, формування національної самосвідомості та патріотизму вимагає принципово нових умов для збереження пам'яток та їх використання як органічної складової сучасного життєвого середовища.

Проблема правового регулювання реституції культурних цінностей має два аспекти: міжнародний та внутрішній. У міжнародному плані реституція культурних цінностей є складовою частиною міжнародної охорони цих цінностей. Вона здійснюється на основі загальновизнаних норм і принципів міжнародного права. Вхідження України до європейських структур зумовило активізацію роботи по приведенню нашого внутрішнього законодавства у відповідність із міжнародними та європейськими стандартами.

Проблему розшуку і повернення культурних цінностей в Україну, як і в інші країни, ані в якій мірі не можна вважати повністю завершеною. Це робить особливо актуальним аналіз принципів сучасного міжнародного права по цьому питанню.

Культурні цінності, насильно вивезені з однієї країни в іншу, підлягають поверненню. Цей загальний принцип реституції отримав своє закріплення в численних міжнародних угодах, в тому числі в мирних договорах. Ця норма міжнародного права не залишалась незмінною. Вона розвивається і вдосконалюється в напрямку досягнення повної і абсолютної реституції.

Україна знаходиться у процесі реорганізації внутрішнього законодавства стосовно кращого захисту її культурної спадщини, у відповідності з новими національними та міжнародними пропозиціями. У випадку реституції предметів культурної спадщини Україна проводить позитивну політику, якщо претензії є доцільними. Проте, в цьому відношенні наша держава є скоріш жертвою, аніж утримувачем об'єктів культури. Проблемою залишається незадовільний стан із поширенням та популяризацією Конвенцій ЮНЕСКО в Україні, це є по суті показником ставлення держави як до виконання міжнародних зобов'язань, так і до виконання власних законів.

Наразі, для України проблема примату міжнародного права набуває виключно вагомого значення. Від цього залежить, наскільки успішним буде вхідження України до європейської та світової спільноти, розбудови громадянського суспільства, де її законні інтереси мають стати частиною європейської та світової системи співробітництва та безпеки.

Вважаємо, що в складних економічних та політичних умовах сьогодення України вагомого значення набуває системна пропаганда вітчизняних пам'яток культури, інформація про стан їх збереження. Слід активніше залучати до охорони і збереження пам'яток історії та культури громадські організації, які б проводили постійний та незалежний від органів влади моніторинг пам'яток. І

обов'язковими повинні бути рекомендації зі збереження й утримання пам'яток, усунення дефектів.

Потрібно розробити та впровадити систему податкових пільг для благодійництва та меценатства, стимулювання туристичного бізнесу; на основі вивчення зарубіжного досвіду розробити положення про передання в довгострокову оренду затратних історичних пам'ятників (зокрема, замків).

Також сформувався потреба в удосконаленні законодавства стосовно боротьби із проявами «чорної археології». Успіх сенсаційних знахідок «чорних археологів» у порівнянні з досягненнями наукових експедицій перш за все пов'язаний не тільки з методикою розкопок, різним класом обладнання, фінансуванню, але й особистою зацікавленістю в кінцевих результатах праці. Відповідно, для вирішення цієї проблеми, серед іншого, пропонується опрацювати заходи щодо можливості викупу знайдених «чорними археологами» цінностей, а на першому етапі – виявлення та надійна охорона місць можливих розкопок.

Кримінальна відповідальність, яка передбачена в Кримінальному кодексі України, не є перешкодою для «чорних археологів» і для боротьби з цим явищем необхідна консолідація всіх зацікавлених сторін: Академії наук, Міністерства культури, місцевих органів влади, а також правоохоронних органів. Доцільно було б, як вже зазначалось, встановити 50% винагороду для скарбощукачів, як це існує в усьому світі, та посилити кримінальну відповідальність за розкрадання культурної спадщини України.

Однією з умов інтеграції України до європейського та світового співтовариства є забезпечення збереження культурного надбання як частини світової культури. Досягнення цієї мети потребує узгодження чинного законодавства України про охорону культурної спадщини з міжнародно-правовими стандартами.

Основний акцент у співробітництві держав щодо реституції культурних цінностей припадає на двосторонні стосунки (від переговорів до укладання договорів); при цьому державам слід керуватися визначеними Конвенціями ЮНЕСКО принципами і нормами. Щоб надати нових імпульсів реституційному процесу в світі, потрібні правові новації, відповідні міжнародні програми, які б розвивали концепцію ЮНЕСКО, котра переносить акцент на двосторонні переговори зацікавлених сторін. Виконання приписів Конвенцій ЮНЕСКО буде сприяти загальному вдосконаленню пам'ятоохоронного законодавства, практичному збереженню і використанню пам'яток, а в результаті – реалізації в Україні прав людини у сфері культури. Україні потрібно виявляти активність і наполегливість у зовнішніх відносинах з іншими державами у зверненнях про повернення своїх культурних цінностей. Для покращення можливостей захисту національної спадщини компетентні органи держави мають постійно вносити пропозиції щодо включення до попереднього Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО нових номінацій від України.

Для реального зрушення справи збереження пам'яток історії та культури потрібно не лише утворення єдиної продуманої структури державних і громадських організацій, значного збільшення коштів, але й розробка науково обґрунтованої програми.

Зазначені проблеми не вичерпують існуючих загроз національній історико-культурній спадщині. Але успішне їх вирішення створило б підґрунтя для запобігання появі нових.

Теміров Володимир,
студент групи ІАІ-163М
освітнього ступеня магістр
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.
Науковий керівник: к.і.н., професор **Бровендер Ю.М.**

МІРКУВАННЯ ПРО ПАТРІОТИЗМ ТА НАЦІОНАЛІЗМ НА ПРИКЛАДІ ДЕЯКИХ ІСТОРИЧНИХ ПОСТАТЕЙ

Наше бажання приєднатися до європейської спільноти досить зрозуміле, особливо у сенсі нескінченних негараздів, що кояться навкруги. Головне у цьому процесі - це миттєве отримання «європейської мрії»: мир та спокій, сите життя, працюючи закони, стабільність. Та чомусь нікому не спадає на думку, за яких труднощів народам «Старого Світу» вдалося досягнути цих показників. Наразі відповідь на це питання лежить у доброму розумінні західноєвропейської Історії. Саме там ми бачимо: хто і як будував «Європейське щастя». Саме там ми знайомимося з постатями, що були справжніми патріотами своєї землі, й перетворили західні країни на взірць гідного людини життя. Та чи так багато було в них цих патріотів, або ж поступовий рух уперед там здійснювали зовсім інші, наприклад, націоналістичні сили? Але в Україні зараз теж, аж до краю, вистачає своїх «рушійників» щастя: політичних партій, могутніх націоналістичних об'єднань, патріотичних спілок громад, президентських промов та ін. Але ж «віз і нині там». Тож спробуємо подивитись на це кризь історичне минуле, а саме – постатей керманічів європейського Руху: Шарля де Голля та Самуеля Джонсона.

1) Ще за часів II Світової війни Шарль де Голль пояснював відмінність між патріотизмом та націоналізмом так: *«Патріотизм — це коли на першому місці стоїть любов до власного народу. Націоналізм — це коли на першому місці стоїть ненависть до інших народів»* [1].

Шарль де Голль - полковник, потім генерал французької армії, лідер руху Опору у роки Другої Світової війни, видатний політичний діяч й президент Французької республіки. Про нього написано безліч книг, є багато інформації на ресурсах медіа-інтернет простору та у газетних виданнях. Але, якщо міркувати про те - «Who is ms. de Gaulle? », то, перш за все, слід говорити щодо його історичної ролі у долі французької держави. Важливо розуміти:

Шарль де Голль - людина, яка врятувала гідність Франції !!!

Бо саме завдяки йому Франція, у найскладніших змаганнях геополітичного протистояння середини ХХ ст., утримала за собою право на

лідерство у Європі та світі; забезпечила своє культурне, військове, економічне й політичне майбутнє.

У 1940 році розбита, принижена і звернена на сировинний придаток країна, на додатку до усіх бід, втратила ще й своє обличчя, погодившись до союзу з нацистською Німеччиною. Герой Першої Світової війни маршал Петен та його уряд цими діями підписали тоді республіці політичний вирок забуття [1]. На очах усього світу сталася цивілізаційна катастрофа з нівелювання вікових історичних досягнень французької нації. Здавалося, що цей процес був незворотним.

За таких обставин хтось із мільйонів французів мав узяти на себе повну відповідальність за відродження країни. А крім того ця людина повинна була розробити і реалізувати механізм протидії розпаду галльської державності. Шарль де Голль став саме такою людиною. Власне за багатовікову історію держави це був другий великий епізод народного вождізму, що зрушив до боротьби усі патріотичні верстви населення. Історичні аналогії з діяльністю Жанни Д'Арк простежувалися досить чітко. І хоча за часом ці події відділяються майже у 500 років, але за ступенем патріотизму, готовності до самопожертви, любові до власного народу, обидва лідери несли один і той же доленосний хрест.

Борючись у рядах «Вільної Франції», відправляючи людей на смерть або гестапівські тортури, Шарль де Голль не з чуток бачив та розумів, як виглядають в дії сили народного патріотизму, як безмежна любов до рідної землі, нескінченна міць пориву, благородна та піднесена мета.

Однак борючись з Німеччиною, генерал бачив й інше: необхідність всесвітньої боротьби з ідеологією націонал-соціалізму, що запліднила отруйним насінням не тільки окремі верстви суспільства, але й народи, держави та континенти. Особисто розмовляючи з полоненими солдатами Вермахту та вояками СС, слухаючи геббельсівське радіо та розповіді тих, кому пощастило зостатися в живих після перебування у німецьких концтаборах, він спостерігав як моторошно виглядає це явище зсередини: атрофуються почуття, відкриваються темні сторони людської душі, з'являється невгамовне бажання вбивати заради втілення ідей переваги. Генерал слухав кроваві розповіді німецьких льотчиків про вдалі вильоти, як от такі:

- **обер-лейтенант Ханс Хартінг**: «Я сам лично летал в южную Англию. Мы в 1943 году часами летали роём с приказом стрелять во всё, только не военное. Мы укладывали женщин с детскими колясками» [2, с.78].

Ш. де Голль терпляче вислуховував одіозні міркування полонених офіцерів СС щодо расової переваги німецької нації, як от такі:

- **штандартенфюрер Лінгер**: «Национал-социализм - это прикладное расовое учение, это значит, что люди - все те, кто по своему характеру и отчасти по своему внешнему виду обещают стать полноценными людьми. Эти парни - именно немцы, и то, что они думают и делают - всегда будет правильным, то есть все будет для Германии. Я убежден, что против национал-социализма как такового, против идейного богатства сказать почти нечего. Он соответствует немецкому характеру от А до» [2, с.275].

Він намагався стримувати емоції, коли отримував доповіді про німецькі знущання на окупованих територіях, наприклад такі:

- майор Хассо Фібіг:

«Майор Рудольф Бек по своїй службі во Франції знає, як там хозяйничали СС. ... Мене розказували, що есесовці заперли французів - жінчин дітей, в церкви, а потім церквю подожгли. Я думав, що все це - трюки пропаганди, но майор Бек мне сказав: «Нет, это верно. Я знаю, что они это сделали» [2, с. 271]

Тому що Шарль де Голль боровся за Францію, заради Франції, в ім'я Франції.

Свою боротьбу він проніс крізь усе життя. У політиці де Голль діяв так само, як у роки війни: наполегливо та прямо. Особиста гідність була гідністю Республіки; інтереси країни мали статус вищого пріоритету у будь-якій державній діяльності. Заради майбутнього Франції, де Голль не боявся протистояти світовим правлячим елітам й корпораціям. І хоча у підсумку він їм програв, але це було усього лише персональна поразка Великого Француза, що ніяк не позначилося на його політичній спадщині та величч державно-цивілізаційного надбання країни.

У сучасній Європі політиків на зразок «*Charles de Gaulle*» вже не немає. Залишається лише сподіватися на те, що велика Історія народів європейського континенту, як це було колись у кризові епохи, явить зі свого черева справжніх вождів, здатних самовіддано служити своїй країні та ідеї загальноєвропейського об'єднующого Союзу.

2) «Патріотизм - останній притулок негідників» - цей афоризм був виголошений англійським парламентарієм доктором Самуелем Джонсоном у Літературному клубі 7 квітня 1775 року. [3] Задля об'єктивного судження щодо цього висловлювання слід розуміти у яку історичну епоху, ким та за яких умов воно було вимовлено. Бо безумовне тлумачення цього крилатого виразу, у реаліях нашого життя та понад двохсотрічного розриву поколінь, деформує його первісну змістовну сутність і веде до брудних маніпуляцій у застосуванні.

Важливо розуміти: Самуель Джонсон – справжній син своєї країни, патріот нації та імперії. Саме такі люди зробили Британію - невелику острівну державу – Великою Британією. Перекоаний колоніаліст й відомий літератор - доктор Джонсон не тішився мріями з приводу боротьби держав за «місце під сонцем».

Контроль світових ресурсів й торгівельних потоків, усунення потенційних загроз з боку інших держав, обмеження політичного та економічного розвитку геополітичних конкурентів привели Англію у другій половині XVIII ст. до різкого загострення відносин з найсильнішими країнами світу - Францією, Іспанією, Росією, власною колонією у Америці (США) [4, 5].

Ця боротьба вимагала максимального напруження зусиль усіх верств англійського суспільства та політико-економічних ресурсів держави. Саме тому справжнім патріотом, по Джонсону, був той, хто наполегливо, та на повну силу робив своє діло, в ім'я вітчизни. На думку англійця, саме в цьому й полягала основна чеснота будь-якого громадянина країни. Кравець мав шити сукні та мундири, коваль робити підкови, корабельні цвяхи й шпаги, святий отче

наставляти паству на працю, а солдат нести службу й битися, не шкодуючи життя.

Політикам у цій схемі сер Джонсон відводив найголовнішу роль - управління державою. Але саме у цьому політичному середовищі великий англієць і вбачав найбільшу небезпеку для імперії. Справа стосувалася спекуляцій, до яких вдавалися деякі брудні політичні діячі заради отримання особистої вигоди: просування по кар'єрі, поліпшення фінансового становища, самозвеличення. В очах Джонсона ці люди були навіть гірше закореєних злодіїв, які за помилування «патріотичним актом», примусово відправлялися служити у далекі колонії. Бо у великій політиці, керманічі - це персони, обтяжені відповідальністю майбуття свого народу; титани, що тримають на своїх плечах історичні досягнення нації.

Викриваючи квазіпатріотів, котрі маніпулювали суспільною думкою, щоб отримати миттєву вигоду у мінливій обстановці, сер Джонсон активно протидіяв внутрішній корозії влади. Справа була навіть не у кольорі партії – «торі» або «вігі». Принциповість позиції Джонсона вбачалась у тому, що, під маскою патріотизму та захисту національних інтересів, опоненти правлячій партії розхитували базисні підвалини імперії, маючи за мету отримати (вирвати) до рук владу. Заради цього вони паразитували на тимчасових труднощах країни, хибно трактували поточні події, закидаючи до слухачів популістські гасла [3].

Тому ставиться до вислову о патріотизмі, як останньому притулку негідників, слід тільки у межах сенсу, покладеного Джонсоном, а саме – нетерпимості КВАЗИПАТРИОТИЗМУ!!! Бо гірше за такого «патріота» може бути тільки екологічна або техногенна катастрофа всесвітнього масштабу.

За відомим висловом, будь-яку надміцну фортецю може узяти усього лише один осел з золотом. Так само й держава: розколеться вщент на дрібні уламки, у результаті внутрішньої загальносуспільної неузгодженості, коли до керма влади прорвуться користолобці та демагоги.

Л і т е р а т у р а

1. Шарль де Голль. Военные мемуари. : В 2 т. – М.: Госуд. изд-во иностр. лит., 1960. – 1688 с.
2. Найтцель З. Солдаты Вермахта. Подлинные свидетельства боёв, страданий, смерти / Зёнке Найтцель, Харальд Вельцер ; [пер. с англ. С.а. Липатова]. – М. Эксмо, 2013. – 368 с. – (Подлинные свидетельства Второй мировой).
3. Інтернет-ресурс: https://uk.wikipedia.org/wiki/Патриотизм_-
4. Інтернет-ресурс: https://uk.wikipedia.org/wiki/Війна_за_незалежність_США
5. Інтернет-ресурс: https://uk.wikipedia.org/wiki/Англо-іспанська_війна

Фомін А.В.,
*к.і.н., доцент, доцент кафедри всесвітньої
історії та історії України
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля*

ТЕНДЕНЦІ ЗМІН СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ПЕНСІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА У 1946 – 1956 рр.

Законодавство належить до тих сфер життя суспільства, що досить стрімко змінюються. Не виключенням є і законодавство соціального забезпечення, до якого належать і питання пенсійного забезпечення. Актуальність вивчення досвіду змін пенсійного законодавства полягає у пошуку нашою державою ефективної моделі пенсійного забезпечення, яка б слугувала компромісом у задоволенні потреб соціальних, професійних груп, еліт. Сьогодні в черговий раз суспільство переживає новий етап пенсійного реформування. Після завершення певної післявоєнної стабілізації радянської економіки почали відбуватися зміни у пенсійному законодавстві, що стане метою дослідження даної статті. Завданнями статті є виявлення причин, які викликали зміни у законодавстві, сутності цих змін, наслідків, закономірностей та тенденцій розвитку.

Пенсійне законодавство у післявоєнний період являло собою достатньо сформовану систему, спадок, що залишився з 20 – 30-х рр. ХХ ст. Становлення та функціонування радянської системи соціального забезпечення припадає на початок 1919 р., коли відбувається ліквідація лікарняних кас, страхових товариств та інших форм матеріального забезпечення знедолених. Держава перебирає на себе функції соціального забезпечення великої кількості населення, особливо інвалідів війни. Принциповим стало питання про узгодження фінансових можливостей держави з реальним забезпеченням відповідних категорій. До соціальних категорій, якими опікувалася держава, належали: інваліди Громадянської та «імперіалістичної» воєн, сім'ї загиблих військовослужбовців, родини курсантів рампартшкіл, інваліди праці, сліпі та глухі, жертви контрреволюції і бандитизму, постраждали від стихійного лиха, вчені з заслугами, особи, які мали заслуги перед республікою. Тобто система соціального забезпечення цілком відрізнялася від діючої [4, с. 11].

Значних змін зазнала система соціального та пенсійного забезпечення у перше післявоєнне десятиліття. Провідною тенденцією змін правового регулювання пенсійного забезпечення був широкий розвиток законодавства про пільгові пенсії для працівників провідних професій у найважливіших галузях економіки. В цей час вперше в історії нашої країни складається особлива складна система пенсій, які зазвичай називаються «підвищеними», проте точніше їх називати пільговими через те, що вони встановлюють в тому числі знижені вимоги до віку та стажу для набуття права на пенсію за віком [1, с. 136].

Стосовно головної причини змін, то нею можна вказати загальні демографічні зміни, значне скорочення населення в результаті війни, дефіцит

робітничих кадрів певних спеціальностей та економічні пріоритети держави щодо їх залучення, а також досить значну інфляцію. Також можна виокремити дві більш детальні причини, що обумовили виникнення і розвиток системи пільгових пенсій. З одного боку, загальноновстановлені розміри пенсій явно відставали від росту зарплат. За 15 років, що пройшли після 1932 р., і особливо за час війни, фактична заробітна платня різко зросла. Якщо у 1932 р. середньомісячна зарплата по народному господарству складала 91 крб., то у 1950 р. – 642 крб., у 1955 р. – 718 крб. Між тим, заробіток, з якого нараховувалися пенсії, як і раніше обмежувався максимумом 300 крб., встановленим у 1932 р. [1, с. 137]. Стала відчуватися потреба у подоланні невідповідності між реальним заробітком і умовним максимумом зарплатні для обчислення пенсій. Оскільки подолати таку невідповідність у загальному порядку було поки що неможливо, зростала тенденція встановлення пільгових винятків, корективів хоча б для деяких категорій робітників.

З іншого боку, після небувалої за масштабами і спустошливої війни виникла гостра необхідність скорішого відновлення економіки, особливо найважливіших, вирішальних його галузей. Для першочергового забезпечення цих галузей створювалась система пільг та заохочень: з забезпечення допомоги з тимчасової непрацездатності і пенсіями, присвоєння особливих звань і мундирів за тривалий стаж, пільги з навчання дітей, особливі пільги для робітників з великим стажем, що залишили роботу через хворобу чи вік. Пенсійні пільги мали суттєве значення, особливо для працівників, які наближались до літнього віку.

Спочатку відповідні урядові постанови стосувались не цілих галузей економіки, а лише окремих професій. З метою подолання встановленого максимуму заробітку для нарахування пенсій у 300 крб. використовувались два шляхи. Так, наприклад, для локомотивних бригад залізничного транспорту максимум був підвищений до 400 – 600 крб. А для працівників, зайнятих на підземних та відкритих гірничорудних роботах, а також в цехах підприємств і стали інвалідами внаслідок професійного захворювання силікозом і силіко-туберкульозом максимум в 300 крб. не просто замінявся іншою цифрою, а встановлювалося, що з заробітку до 300 крб. пенсія нараховувалася за попередніми нормами (100, 75 або 50% заробітку в залежності від групи інвалідності), а з заробітку понад 300 крб. до 1500 крб. – за більш низькою нормою (20, 15, 10% заробітку). Обидва методи підвищення пенсій широко використовувались у подальшому розвитку системи пільгових пенсій. Широкий розвиток системи пільгових пенсій для цілих галузей економіки розпочався з осені 1947 р. Передусім вона охоплювала вугільну промисловість, геологію і гірничий нагляд, потім чорну металургію. У 1948 р. систему пільгових пенсій розповсюдили на кольорову металургію, хімічну, азбестову, частково рибну промисловість. В цілому сфера дії системи пільгових пенсій визначалася за двома ознаками: за галузями економіки та за колом професій і посад, що давали право на пільгову пенсію [1, с. 138].

Система пільгових пенсій розповсюджувалась головним чином на найважливіші, провідні галузі: вугільну, нафтову, металургійну, авіаційну, суднобудівну, хімічну, лісову промисловість, електростанції, залізничний,

морський та річковий транспорт, зв'язок. До того ж до системи увійшли рибна промисловість, торф'яна, кіноплівкова промисловість, геологія та гірничий нагляд, геодезія і картографія.

Звичайно, така система мала певні недоліки. По-перше, надання пільг в значній мірі визначалося не в залежності від умов праці, а за ознакою відомчої підпорядкованості. Працівники, що виконували однакову роботу, але на підприємствах різних міністерств, мали неоднакові права на пенсійне забезпечення. Наприклад, підземні робочі вугільних шахт Міністерства вугільної промисловості отримували підвищені пенсії, а підземні робочі вугільних шахт інших центральних органів виконавчої влади підвищених пенсій не отримували [6, с. 2]. По-друге, величезна кількість законодавчих актів, яка регулювала надання пільгових пенсій, фактично створила паралельну заплутану систему пенсіонування [5, с. 27]. По-третє, диференціація умов пільгового пенсійного забезпечення була проведена не завжди обґрунтовано. Так, отримання пільгової пенсії по старості в одних галузях був достатнім вік 50 років для чоловіків і жінок, в інших – 55 років, в третіх – 55 років для чоловіків і 50 років для жінок. Різноманітними були і вимоги до стажу. Пенсії нараховувались тільки з тарифної ставки, не враховуючи надбавок, понаднормової праці, премій. По-четверте, заплутана система нарахування пенсій та велика кількість законодавчих актів значно ускладнювала роботу органів соціального забезпечення з їх призначення та виплати.

У 1955 р., напередодні пенсійної реформи, «підвищених» пенсій органами соціального забезпечення було призначено 26% від загальної кількості призначених пенсій по соціальному страхуванню [6, с. 3].

Виходячи з історичного та правового досвіду, можна дійти висновків, що держава збудувавши певну завершену модель пенсійного забезпечення, через деякий час знову вносить певні корективи до неї, встановлюючи певні пільгові умови для окремих професійних груп чи галузей економіки. За допомогою цього вона намагається вирішити проблему загального низького рівня пенсійного забезпечення, престижу видів професійної діяльності, залучення якісних фахівців до провідних галузей економіки країни.

Л і т е р а т у р а

1. Астрахан Е.И. Развитие законодательства о пенсиях рабочим и служащим (1917 – 1970) / Е.И. Астрахан. – Москва: Юридическая литература, 1971. – 216 с.
2. Ачаркан В.А. Государственные пенсии / В.А. Ачаркан. – М.: Юридическая литература, 1969. – 238 с.
3. Шарпаций В.Г. Функціонування системи соціального забезпечення в УСРР 1921 – першої половини 1930-х років. Історичний аспект / В.Г. Шарпаций. – К.: Ніка-Центр, 2005. – 88 с.
4. Шарпаций В.Г. Формування системи соціального забезпечення в УСРР (1919 – 1922 рр.): організаційна структура та функції / В.Г. Шарпаций. – К.: Ніка-Центр, 2004. – 78 с.
5. ЦДАВОУ, ф. Р-2, оп. 9, спр. 2570, 119 арк.
6. ЦДАГОУ, ф. 1, оп. 31, спр. 596, 85 арк.

Секція 8

ДЕРЖАВА ТА МОЛОДЬ У СУЧАСНОМУ СВІТІ

Богайчук Віталіна,

учениця 11 - А класу

Комунального НВК "Рубіжанський ліцей".

Науковий керівник: Целухіна Ірина Олексіївна,

заступник директора з НВР, вчитель історії

та правознавства Комунального НВК "Рубіжанський ліцей".

Науковий консультант: к.ю.н., доцент Котова Л.В.

ПРИРОДНІ ПРАВА ЛЮДИНИ: КРИЗА ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ

Актуальність теми полягає в тому, що після закінчення II Світової війни поставало питання про захист та реалізацію природних прав людини, бо виникли злочини проти людства і людяності. На жаль, порушення природних прав людини актуальна й зараз. А саме: втрата контролю над частиною території воюючих держав, таких як Сирія, Ірак та насамперед антитерористичної операції на Сході України унеможливила дотримання державою прав людини та функціонування органів держави, що приводить до кризи правового захисту.

При розгляді даної теми ми будемо використовувати такі **терміни:**

Права людини- це комплекс прав і свобод, які формально закріплені , гарантуються й забезпечуються державою і є непорушними.

Природне право —це категорія прав людини, згідно з якою кожна людина від народження має певний набір прав і свобод, які є невідчужуваними і належать їй усе життя

Правовий захист - це діяльність державних органів та громадських організацій щодо надання допомоги громадянам в реалізації їх прав та інтересів, які гарантовані законодавством країни.

Криза правового захисту – неможливість захисту прав на національному рівні.

Питання захисту прав висвітлювали сучасні вчені: О.К. Соколенко «Захист прав, як основна функція правової держави», Т.Т.Ротар «Природні права людини за Конституцією України» та А. Робертсон « Права людини в Світі» та інші.

Історія:

Повноцінна теорія природних (невід'ємних) прав виникла наприкінці XIV століття у працях Жерсона та представників його кола.

Вперше природні права були закріплені в *Декларації незалежності США 1776 року*, потім у французькій *Декларації прав людини і громадянина 1789 р.*, Загальній Декларації прав людини 1948 та ін.

Крім перелічених існують інші нормативні документи, де закріплені природні права: Конвенція про права дитини 1989, Європейська конвенція про захист прав людини та основоположних свобод, Конституція України, Цивільний кодекс України.

Європейська конвенція про захист прав людини та основоположних свобод(ухвалена в Україні у 1998 р):

В Європейській конвенції про захист прав людини та основоположних свобод(ухвалена в Україні у 1998 р) гарантовані фундаментальні права і свободи людини, серед яких: право на життя (ст. 2), на свободу і особисту недоторканність (ст.. 5), право на власність (ст.8), право на справедливий суд (ст.6) та ін.

Розділ другий Конституції України закріпив стандартний для правової держави перелік прав та свобод. Повний перелік прав, **що забезпечують природне існування** фізичної особи, містить 21-й розділ Цивільного кодексу України. Серед них: право на життя; на охорону здоров'я та медичну допомогу; на свободу; на особисту недоторканність; на донорство; на сім'ю; на опіку або піклування; на безпечне для життя і здоров'я довкілля, інші.

Без цих прав вже не матимуть значення права щодо нашого соціального буття (право на ім'я, честь та гідність, таємницю особистого життя, свободу пересування тощо) та права політичні.

Пункт 1 статті 6 **Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод** передбачає право на справедливий суд. А 12 лютого 2015 р. прийнято закон України "Про забезпечення права на справедливий суд".

Конституція України, поряд зі встановленням прав і свобод, визначила також правові принципи правового захисту людини, зокрема:

1. Обмеження органів влади, посадових осіб у втручанні в здійснення людиною прав і свобод (**стаття 19**).

2. Рівність людини незалежно від громадянства, невід'ємність, невідчужуваність та непо- рушність прав і свобод (**стаття 21**).

3. Неприпустимість звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод. Гарантованість і заборона скасування конституційних прав і свобод (**стаття 22**).

4. Рівність прав і свобод і рівність перед законом. Неприпустимість будь-якої дискримінації у здійсненні прав і свобод (**стаття 24**).

Для посилення правозахисних механізмів запроваджено (ст 55) *інститут Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини* (Лутківська Валерія Володимирівна) , до якого за захистом своїх прав може звернутися громадянин України, іноземець, особа без громадянства, крім того запровадженна посада *Уповноваженого Президента України з прав дитини* (Кулеба Микола Михайлович). **Стаття 55** Конституції України - надає право звертатися за

захистом своїх прав і свобод до Європейського Суду з прав людини, після використання всіх національних засобів правового захисту

Про кризу правового захисту в Україні свідчить велика кількість справ, які знаходяться на розгляді в Європейському суді з прав людини. Так, Асоціація адвокатів України у квітні 2016 року зазначила, що українські справи складають 1\5 всіх справ Суду (перше місце по кількості заяв). Переважна більшість справ стосується цивільного та адміністративного процесу.

Захист прав і свобод в Україні переживає кризу через те, що:

1. Суддівський корпус України за останній рік зменшився майже на 2,5 тисячі суддів, унаслідок чого Адміністративних і цивільних справ там накопичилося велика кількість

2. Перенавантаження суддів породжує необґрунтованість рішень.

3. «Виключно адвокат здійснює представництво іншої особи в суді, а також захист від кримінального обвинувачення», - встановлює ст.131-1 Конституції України, запроваджуючи тим самим монополію адвокатури на представництво в судах і порушуючи право особи будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань.

4. Невиконання судових рішень (із 14, 5 тис заяв у Європейському Суді таких заяв 8,5 тисяч з України)

5. Аналізуючи статистику розгляду судових рішень Європейського суду по правам людини можна побачити, що у 2015 році всього було заявок 40 650 тис, у 2016 року було розглянуто близько 79 750 заявок . Тобто кількість розгляду судових справ за рік збільшилась у 2 рази. Майже половина цих заяв була подана проти України (22.8%). Таким чином можна зробити висновок, що протягом останніх 2 років зростає кількість судових заяв до Європейського суду.

6. Ця велика хвиля скарг пов'язана також з тим, що в Україні проходить судова реформа. Таким чином деяка кількість суддів була звільнена, не працювала і т. д , що приводить зменшення розгляду судових рішень.

7. В Україні у результаті збройного конфлікту на Сході завдано та надалі заподіюються величезні збитки, що призвело до порушення права на недоторканність майна.

Криза природних прав у світі:

1. Слід взяти до уваги той факт, що деякі держави не підписали **Європейську конвенцію про захист прав людини та основоположних свобод**, це означає, що на громадян цих держав не буде поширюватися правовий захист, визначений цією конвенцією (Білорусія).

2. Заборона в'їзду або обмеження в'їзду у деякі країни ЄС та США біженців з мусульманських країн, що порушує права на вільне пересування і на вибір місця проживання (ст 13-14 Загальна Декларація прав людини).

3. Також, якщо аналізувати статистику розгляду судових справ ЄС, то більшість справ також надходить з Туреччини (15.8%) та Угорщини (11,2%). А це означає, що крім України неефективна судова система і в цих державах.

Таким чином, приходимо до висновку, що на даний момент у світі, насамперед в Україні, є механізми захисту природних прав людини, але вони не

повністю ефективні. Тому актуальним залишається питання вирішення проблем правового захисту.

Пропозиції. Пропонуємо підвищити правову культуру та правову свідомість населення, взаємовідповідальність держави та людина, щодо особистих прав і свобод. Тому держава повинна створити ефективний механізм захисту стосовно цих прав.

***Татаренко Дмитро,**
учень 11 класу Харківської гімназії № 14,
Харківської міської ради Харківської області,
Науковий керівник: асистент кафедри правознавства
юридичного факультету ЧНУ ім. В. Даля **Гніденко В. І.**
Науковий консультант: к.ю.н., доцент **Татаренко Г.В.***

КОРУПЦІЙНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ: МІСЦЕ В СИСТЕМІ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Проблема боротьби з корупцією як з головним фактором стримування розвитку нашої держави є найактуальнішим питанням. В процесі антикорупційної реформи ми можемо бачити посилення всіх видів юридичної відповідальності та створення нових антикорупційних органів. Багато в чому Україна пристосовується до міжнародних стандартів та змінює своє законодавство і тому одним із проблемних питань є саме визначення місця корупційних правопорушень у системі юридичної відповідальності.

Відповідно до ст. 1 ЗУ «Про запобігання корупції» корупційне правопорушення - діяння, що містить ознаки корупції, вчинене особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, перелічені в ст. 3 закону «Про засади запобігання корупції», за яке законом встановлено кримінальну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність.

Відповідно до Закону України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки». було внесено значні зміни до КК:

До змісту Особливої частини КК України було включено нові склади корупційних злочинів, було посилено кримінальну відповідальність в частині видів та розмірів санкцій. Ми хочемо акцентувати, що до осіб, які вчинили корупційні злочини не може застосовуватися звільнення від відбування покарання з випробуванням, звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із дійовим каяттям, умовно-дострокове звільнення від покарання, заміна невідбутої частини покарання більш м'яким відбувається не за загальними правилами, а за правилами які застосовуються за особливо тяжкі злочини,

причому скоєні особами, які раніше вже відбували покарання у вигляді позбавлення волі за умисні злочини.

У примітці до ст. 45 КК визначено 15 злочинів, які вважаються корупційними. Так, за вчинення корупційного злочину передбачено штраф, вивправні роботи, арешт, обмеження волі та позбавлення волі.

Більшість корупційних злочинів передбачають в санкціях статей додаткове покарання: позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю. У випадку відсутності такого виду покарання в санкції статті воно може бути призначено судом за умови, що з урахуванням характеру злочину, вчиненого за посадою або у зв'язку із заняттям певною діяльністю, особи засудженого та інших обставин справи суд визнає за неможливе збереження за ним права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю (ч.2 ст.55 КК України). Деякі санкції статей за корупційні злочини передбачають можливість призначення одразу двох додаткових покарань – позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю та конфіскацію або штраф (ст.364 КК ст.368-2 КК).

Ми бажаємо також звернути увагу на Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання і протидії політичній корупції», яким було внесено зміни до КК з питань вчення юридичною особою або окремими громадянами корупційних злочинів у сфері політики.

Однією з новел вітчизняного законодавства стало введення у 2014 р до КК заходів кримінально-правового характеру до юридичних осіб. Дані зміни було прийняті у зв'язку із пристосування України до Конвенції ООН проти корупції та Кримінальної конвенції проти корупції. Підставами для застосування заходів є вчинення уповноваженою особою від імені та в інтересах юридичної особи корупційного злочину чи незабезпечення виконання покладених на її уповноважену особу обов'язків щодо вжиття заходів із запобігання корупції. Відповідно до ст. 96⁴ ці заходи можуть бути застосовані до підприємств, установ, організацій, крім державних органів, органів місцевого самоврядування тощо. За статтею 96⁶ до юридичної особи можуть бути застосовані: штраф, конфіскація майна та ліквідація.

Законодавство не передбачає особливої цивільно-правової відповідальності за корупційні правопорушення, вона настає на загальних підставах. Проте суб'єктом цивільно-правової відповідальності за корупційні правопорушення є спеціальний суб'єкт.

Відповідно до ч. 1 та ч. 2 ст. 1166 Цивільного кодексу України (ЦК України), майнова шкода, завдана неправомірними рішеннями, діями чи бездіяльністю особистим немайновим правам фізичної або юридичної особи, а також шкода, завдана майну фізичної або юридичної особи, відшкодовується в повному обсязі особою, яка її завдала. Особа, яка завдала шкоди, звільняється від її відшкодування, якщо вона доведе, що шкоди завдано не з її вини. Згідно ч. 1 ст. 1172 ЦК України, юридична або фізична особа відшкодовує шкоду, завдану їхнім працівником під час виконання ним своїх трудових (службових) обов'язків.

Якщо посадова (службова) особа юридичної особи публічного права внаслідок корупційних дій (наприклад, комерційного підкупу) заподіює шкоду

інтересам певної особи і ця особа звертається з позовом про відшкодування шкоди, юридична особа повинна відшкодувати громадянину цю шкоду в установленому законом порядку. При цьому, юридична особа публічного права має право зворотної вимоги до службової особи – заподіювача шкоди (ч. 3 ст. 1191 ЦК України).

Дисциплінарна відповідальність за вчинення корупційного правопорушення може бути загальною і спеціальною.

Загальна дисциплінарна відповідальність настає на підставі норм КЗпП України і правил внутрішнього трудового розпорядку. Вона поширюється на переважну більшість працюючих. Спеціальна дисциплінарна відповідальність передбачена тільки для конкретно визначених категорій працівників на підставі статутів та положень про дисципліну і спеціальних нормативних актів. Вона характеризується спеціальним суб'єктом дисциплінарного проступку, особливим характером дисциплінарного проступку, спеціальними видами дисциплінарних стягнень, особливим порядком накладення та оскарження дисциплінарного стягнення.

Відповідно до ст. 65 ЗУ «Про державну службу», особа, яка вчинила корупційне правопорушення або правопорушення, пов'язане з корупцією, однак судом не застосовано до неї покарання або не накладено на неї стягнення у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, пов'язаними з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, або такою, що прирівнюється до цієї діяльності, підлягає притягненню до дисциплінарної відповідальності у встановленому законом порядку.

Таким чином, не дивлячись на посилення кримінальної відповідальності, включення нових складів злочинів до Особливої частини КК питання місця корупційних правопорушень все ще потребує удосконалення: зокрема здаються дискримінаційними положення КК про корупційні злочини. Не існує у Цивільному законодавстві окремих процедур щодо відшкодування шкоди, завданої внаслідок корупції. Тож, подальше удосконалення законодавства є важливим фактором для боротьби з корупцією.

*Татаренко Ігор,
учень 11 класу Харківської гімназії № 14,
Харківської міської ради Харківської області.
Науковий керівник: д.ю.н., професор,
Заслужений юрист України Розовський Б.Г.
Науковий консультант: к.ю.н., доцент Татаренко Г.В.*

ПРОБЛЕМИ ВИКОНАННЯ СУДОВОГО РІШЕННЯ ПРО ВІДБРАННЯ ДИТИНИ

За даними Державної виконавчої служби за рішенням суду щороку в Україні вилучається з родин 8-11 тисяч дітей. Зауважимо, що дитина займає особливе місце в суспільстві, що зумовлено недостатнім рівнем її фізичного та психологічного розвитку, а відтак і неможливістю самостійно захищати свої права та інтереси. Тому захист дитини, повага до її людської гідності є одним із найголовніших завдань держави. Судова практика склалася таки чином, що існує тенденція не залишення дітей у родині, що власне і порушує права дитини.

Під час розгляду цього питання ми проаналізували Конституцію України, Конвенцію ООН про права дитини, Гаазьку конвенцію про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей, Сімейний Кодекс, Закон України «Про виконавче провадження» (2016), Закон України «Про охорону дитинства», Цивільний процесуальний кодекс, Порядок примусового виконання рішень про відібрання дитини, затверджений Мін'юстом від 08.07.2013, Інструкції з організації примусового виконання рішень, затвердженої Мін'юстом від 02.04.2012

Відповідно до статей 162 та 170 Сімейного Кодексу «відібрання дитини - сімейно-правова санкція, яка застосовується судом за позовом зацікавленної особи, шляхом винесення відповідного рішення 1) якщо один з батьків або інша особа самочинно, без згоди другого з батьків чи інших осіб, з якими на підставі закону або рішення суду, проживала малолітня дитина, або дитячого закладу (установи), в якому за рішенням органу опіки та піклування або суду проживала дитина, змінить її місце проживання, у тому числі способом її викрадення 2) у випадках, у випадках, передбачених пунктами 2-5 частини першої статті 164 Сімейного кодексу 3) якщо залишення дитини у батьків є небезпечним для її життя, здоров'я і морального виховання».

Відповідно до п.1 ст.3 Конвенції ООН про права дитини в усіх діях щодо дітей незалежно від того, здійснюються вони державними чи приватними установами, що займаються питаннями соціального забезпечення, судами, адміністративними чи законодавчими органами, першочергова увага приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини. Є. Решетник зауважує, що на жаль, ні в Конституції України, ні в СК немає такого важливого принципу [1]. Незважаючи, на закріплення у ч.2 ст. 171 СК права дитини бути заслуханою, суд не враховує думку дитини про її відібранні. Таке порушення прав дитини призводить до того, що часто самі діти ховаються, не відповідають

навчальні закладати для того, щоб представники органи опіки та піклування та державні виконавці не відібрали їх. Необхідність врахування думки дитини щодо України зазначав і ЄСПЛ у резонансній справі «Савіни проти України», коли заявники бідні батьки-інваліди, позивалися на порушення ст.8 Конвенції у тій частині, що суд навіть не заслухав думку дитини на підтвердження фактів справи.

Ст. 5 Закону України «Про виконавче провадження» встановлено, що виконувати рішення про відібрання дитини можуть лише державні виконавці, це супроводжується несвоечасним відкриття виконавчого провадження через велику кількість справ у ДВС, тривалістю здійснення виконавчих дій, безпідставне перенесення здійснення виконавчих дій, великої кількості бюрократичних процедур, що загалом призводить до затягування провадження.

Як зазначає Красицька, психологічний аспект у поведінці дитини існує майже у всіх випадках виконання рішень даної категорії. Державні виконавці не мають спеціальної підготовки щодо виконання цих справ, а саме знань у сфері психології дитини. Тож доцільно було б залучити фахівців, які мають спеціальні знання у цій галузі.

Ще однією проблемою виконання рішень про відібрання дитини, є ситуація, коли один із батьків викрав дитину та його місце перебування є невідоме. Тоді державний виконавець повинен звернутися до суду з метою винесення ухвали про розшук такої особи. Тоді до виконавчого провадження залучаються органи прокуратури та органи внутрішніх справ. Знов ж таки велика кількість процедур призводить до того, що розшук такої дитини триває роками, а часто їх просто не знаходять.

Уповноважений Президента України з прав дитини М. Кулеба у своїй доповіді щодо виконання Україною Гаазької конвенції Україною Гаазької конвенцію про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей, зазначає, що відсутній спеціальний порядок вчинення виконавчих дій по поверненню/передачі дітей за Гаазькою конвенцією. Останнім часом простежується практика закриття державними виконавцями виконавчого провадження по поверненню дітей за Гаазькою конвенцією з підстав, передбачених Законом України «Про виконавче провадження», тобто після накладення штрафу на боржника та внесення подання правоохоронним органам для притягнення боржника до відповідальності згідно з вимогами кримінального законодавства. Питання про можливість негайного виконання судових рішень в частині повернення дитини до іноземної держави, застосовується на підставі п. 5 ст. 367 Цивільного процесуального кодексу України, де зазначається що відібрання дитини і повернення її тому, з ким вона проживала, не є правомірним, оскільки суди не можуть виходити за межі позовних вимог, і якщо рішення не містить висновку про необхідність відібрання дитини, то і виконання відібрання є незаконним. Таке рішення суду навряд чи може задовольнити одного з батьків, ому у справі Хабровські проти України (*Chabrowski v. Ukraine*) ЄСПЛ дійшов висновку про те, що неефективність виконання українського судового рішення про повернення дитини до Польщі призвела до серйозного розриву сімейних зв'язків між батьком і донькою. (необов'язково)

Наша команда прийшла до висновку, що недосконалість чинного законодавства призводить до затягування виконавчого провадження, закриття провадження про відібрання дитини, що призводить до порушення прав дитини та батьків. Ми вважаємо, що лише шляхом законодавчих змін виконання рішень зможе реально захищати права та інтереси дитини як повноправних членів суспільства.

Для вирішення зазначених проблем ми пропонуємо:

1) У Сімейному кодексі України встановити принцип, який вже закріплений Конвенцією ООН про права дитини – бути заслуханою, то обов'язково враховувати її думку при відібрання.

2) Скоротити кількість бюрократичних процедур, які призводять до затягування виконавчого провадження про відібранні дитини

3) За Гаазькою конвенцією пропонуємо укласти міжнародні двосторонні договори про видачу/передачу дитини та внести відповідні зміни в Цивільний процесуальний кодекс

4) Окремо виділяти з бюджету кошту на проходження державними виконавцями, які займаються відібранням дитини спеціальної підготовки

Ми вважаємо, що запропоновані зміни дозволять краще захищати та охороняти права та свободи дитини як повноправних членів суспільства.

Л і т е р а т у р а

1. Решетник Є. Поняття суб'єктивного сімейного інтересу та загальні засади його судового захисту / Є. Решетняк // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2013. - С. 84-86

Хворов Сергій,

учень 10 - В класу

Комунального НВК "Рубіжанський ліцей".

Науковий керівник: Целухіна Ірина Олексіївна,

заступник директора з НВР, вчитель історії та правознавства

Комунального НВК "Рубіжанський ліцей".

Науковий консультант: к.ю.н., доцент Котова Л.В.

ЗАПРОВАДЖЕННЯ ІНСТИТУТУ ПРИВАТНИХ ВИКОНАВЦІВ: «УЗАКОНЕННЯ» КОЛЕКТОРІВ ЧИ ШЛЯХ ДО ЕФЕКТИВНОГО ВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ

Актуальність: У Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки, схваленої Указом Президентом України від 20.05.2015 №276 (далі – Стратегія), зазначено, що на сьогодні система правосуддя не виконує поставлені перед нею завдання на належному рівні. В розділі «Аналіз нинішнього стану правосуддя» Стратегії

зазначено, що у системі виконання судових рішень існують істотні проблеми, а саме: гранично низька частка фактичного виконання судових рішень, відсутність ефективної системи мотивації державних виконавців, системні недоліки у взаємодії державних виконавців з іншими державними та недержавними установами.

Верховною Радою України був прийнятий 2 червня 2016 року Закон № 1403-VIII **"Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів"**. Його прийняття є одним із кроків для подолання вищезазначених проблем у системі виконання судових рішень. Цікавим є те, що запровадили змішану систему виконання рішень. Окрім звичних усім державних виконавців, з'являється нове поняття в українському законодавстві – приватні виконавці.

Ст. 16 закону дає визначення поняття «приватний виконавець». Це громадянин України, який уповноважений державою здійснювати діяльність з примусового виконання рішень у порядку, встановленому законом.

Приватний виконавець є суб'єктом незалежної професійної діяльності, до якого є низка вимог, встановлених законом: громадянство України, вік – не молодше 25 років, вища юридична освіта (ступінь магістр), володіння державною мовою, стаж роботи у галузі права, строк після отримання диплома магістра – не менше двох років, складення кваліфікаційного іспиту.

Кваліфікаційний іспит проводиться шляхом автоматизованого анонімного тестування особи, яка виявила намір здійснювати діяльність приватного виконавця. Якщо іспит складено успішно, особа отримує свідоцтво про право на здійснення діяльності приватного виконавця та посвідчення приватного виконавця.

Примемним нововведенням є те, що за видачу свідоцтва вноситься плата у розмірі лише однієї мінімальної заробітної плати. Якщо порівнювати з платою за кваліфікаційний іспит для набуття права на заняття адвокатською діяльністю, то останній перевищує розмір утричі. Свідоцтво про право на здійснення діяльності приватного виконавця видається без обмеження строку його дії.

До приватних виконавців застосовуються певні вимоги, що й до державних службовців. Приватний виконавець під час здійснення своєї діяльності не може займатися іншою оплачуваною (крім викладацької, наукової та творчої діяльності, медичної практики, інструкторської та суддівської практики зі спорту й роботи в органах Асоціації приватних виконавців України) або підприємницькою діяльністю.

Окрім того, також був прийнятий Закон від 02.06.2016 № 1404-VIII «Про виконавче провадження», яким визначаються умови та порядок виконання судових рішень і рішень інших органів (посадових осіб), що відповідно до закону, підлягають примусовому виконанню у разі невиконання їх у добровільному порядку.

Обидва зазначені закони є невід'ємними один від одного. Закон «Про виконавче провадження», встановлює перелік рішень, які не зможе виконувати приватний виконавець, розширює перелік рішень, що підлягають примусовому виконанню; передбачає формування відкритого Єдиного реєстру боржників; вводить автоматизацію процедури виконання рішень шляхом електронної

реєстрації документів, повного фіксування процесуальних рішень та виконавчих дій в автоматизованій системі; передбачає посилення відповідальності боржника у виконавчому провадженні, а також суттєве підвищення розмірів штрафів, що накладаються виконавцем, тощо.

Приватний виконавець не зможе здійснювати примусове виконання рішень, які стосуються відібрання і передання дитини, встановлення побачення з нею або усунення перешкод у побаченні з дитиною; рішень, за якими боржником є держава, державні органи, органи місцевого самоврядування, їх посадові особи, державні та комунальні підприємства, установи, організації, юридичні особи, які фінансуються виключно за кошти державного або/та місцевого бюджету, або частка держави у статутному капіталі яких перевищує 25%; рішень, за якими стягувачами є держава, державні органи; рішень про конфіскацію майна та ін.

Але виникає питання, чи не узаконить ці закони колекторів, чи не призведе до того, що колектори будуть тепер здійснювати свою діяльність як приватні виконавці, але старими методами. Жоден із законів, про які йдеться, не має стосунку до колекторської діяльності. Термін "колектор" у зазначених законопроектах відсутній, предмет їх регулювання є зовсім інші правовідносини.

Якщо ж говорити про спробу легалізації колекторської діяльності, то таке намагання закладене в проекті закону №2615 від 9 квітня 2015 року народного депутата О. Фельдмана про захист споживачів від зловживань з боку колекторів. В ньому міститься пропозиція легалізувати колекторську діяльність. Він мав би врегулювати діяльність колекторів і цим самим провести межу між ними та приватними виконавцями.

Є багато варіантів реагування на приватних виконавців, а також на нововведення у сфері виконавчої служби. Позитивним є те, що держава визнала потребу в реформуванні системи виконавчої влади. Допомогою у впровадженні інституту приватних виконавців міг би стати досвід таких європейських країн як Бельгія, Франція, Нідерланди.

Проте прийняття законів не є гарантією належного виконання судових рішень. Цією гарантією має стати суспільна свідомість того, що українське законодавство на шляху до реальних змін. І цей шлях має бути подоланим політичними силами та пересічними громадянами спільно.

*Шевелюк Віталія,
учениця 11 - Б класу
Комунального НВК "Рубіжанський ліцей".
Науковий керівник: **Целухіна Ірина Олексіївна,**
заступник директора з НВР, вчитель історії та правознавства
Комунального НВК "Рубіжанський ліцей".
Науковий консультант: к.ю.н., доцент **Котова Л.В.***

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ БАТЬКІВ ЗА НЕНАЛЕЖНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ У ЦИВІЛЬНОМУ ТА СІМЕЙНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Актуальність: В останні десятиліття відбулися глибокі зміни соціально-економічних умов життя суспільства, які знову зробили актуальною проблему виконання батьками обов'язків щодо виховання своїх дітей. Перед юридичною наукою і практикою встали питання регулювання батьківських обов'язків в нових умовах, коли половина сімей розпадається, батьки, зайняті зароблянням грошей, не мають можливості приділяти своїм дітям достатньо часу, починають з'являтися нетрадиційні форми сім'ї. У зв'язку з цим важливо визначити основні категорії цивільної та сімейно-правової відповідальності батьків.

Дане питання досліджували вчені-правознавці: Логвінова М.В. «Цивільна та сімейно-правова відповідальність батьків за порушення, вчинювані неповнолітніми», Мироненко В.П. «Відповідальність батьків за неналежне виховання дітей за сімейним та цивільним законодавством України»

Нормативно-правові документи з цього питання: Конвенції ООН про права дитини, Сімейний кодекс України, Цивільний кодекс України

Обов'язки батьків щодо виховання та розвитку дитини добре висвітлені у ст. 150 Сімейного кодексу України. Батьки зобов'язані виховувати дитину в дусі поваги до прав та свобод інших людей, любові до своєї сім'ї та родини, свого народу, своєї Батьківщини, піклуватися про здоров'я дитини, її фізичний, духовний та моральний розвиток, забезпечити здобуття дитиною повної загальної середньої освіти, готувати її до самостійного життя. Батьки зобов'язані поважати дитину. Передача дитини на виховання іншим особам не звільняє батьків від обов'язку батьківського піклування щодо неї. Забороняються будь-які види експлуатації батьками своєї дитини, фізичні покарання дитини, а також застосування ними інших видів покарань, які принижують людську гідність дитини.

Якщо є обов'язки, то є і відповідальність. За невиконання або неналежне виконання обов'язків щодо виховання дітей батьки можуть бути притягнені до різних видів юридичної відповідальності:

- адміністративної (стаття 184 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) «Невиконання батьками або особами, що їх замінюють, обов'язків щодо виховання дітей»);
- цивільно – правової (статті 1178 – 1183 Цивільного кодексу України);

- сімейно – правової (стаття 164 «Підстави для позбавлення батьківських прав»);
- кримінальної (стаття 166 Кримінального кодексу України (далі – КК) «Злісне невиконання обов’язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування»).

Неналежне виконання обов’язків щодо виховання дітей означає бездію, у результаті якої обов’язки по вихованню виконуються неякісно, не в повному обсязі. Наприклад, схвалюються здійснення підлітком антигромадських вчинків, прививаються погляди, установки, що пропагандують жорстокість, агресивність, ненависть, неповагу до закону; складаються умови, які загрожують життю та здоров’ю неповнолітнього; мають місце постійні чіпляння до дитини з будь-якого приводу и без нього.

Жорстоке поводження із неповнолітніми може виражатись у здійсненні батьками фізичного або психічного насилля щодо них або в замаху на їх статеvu недоторканість, а також у застосуванні недопустимих способів виховання (у грубому, зневажливому, що принижує людську гідність, поводженні з дітьми, образі або експлуатації дітей).

Наслідком невиконання батьками своїх обов’язків може стати позбавлення батьківських прав (ст. 164 СК)

У частині 2 пункту 16 постанови Пленуму Верховного Суду від 30.03.2007 №3 «Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про усиновлення і про позбавлення та поновлення батьківських прав» визначено, що означає «не піклування про фізичний і духовний розвиток дитини, її навчання, підготовку до самостійного життя».

Ним уважається: - незабезпечення необхідного харчування, медичного догляду, лікування дитини, шонегативно впливає на її фізичний розвиток як складову виховання; - не спілкування з дитиною в обсязі, необхідному для її нормального самоусвідомлення; - ненадання дитині доступу до культурних та інших духовних цінностей; - не сприяння засвоєнню нею загально визнаних норм моралі; - не виявлення інтересу до її внутрішнього світу; - не створення умов для здобуття нею освіти.

Позбавлення батьківських прав є крайнім засобом сімейно-правового характеру, який застосовується до батьків, що не забезпечують належне виховання своїх дітей. Такий засіб може застосовуватись тільки за рішенням суду. Так, статтею 164 Сімейного кодексу України передбачено, що мати, батько можуть бути позбавлені судом батьківських прав, якщо вона, він: - не забрали дитину з пологового будинку або з іншого закладу охорони здоров'я без поважної причини і протягом шести місяців не виявляли щодо неї батьківського піклування; - ухиляються від виконання своїх обов’язків по вихованню дитини; - жорстоко поводяться з дитиною; - є хронічними алкоголіками або наркоманами; - вдаються до будь-яких видів експлуатації дитини, примушують її до жебракування та бродяжництва; - засуджені за вчинення умисного кримінального правопорушення щодо дитини.

Неповнолітня особа особисто несе відповідальність за порушення договору, укладеного нею самостійно та договору укладеного за згодою батьків (усиновлювачів), піклувальника. Однак, якщо в неповнолітнього немає майна,

достатнього для відшкодування збитків, додаткову відповідальність несуть його батьки (усиновлювачі), піклувальники.

Шкода, завдана малолітньою чи неповнолітньою дитиною, відшкодовується також батьками, так як дитина такого віку не має можливості та коштів відшкодувати її самостійно. Порядок відшкодування даної шкоди регулюється Цивільним кодексом України (статті 1178-1183).

Неповнолітня особа (у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років) відповідає за завдану нею шкоду самостійно на загальних підставах. У разі відсутності у неповнолітньої особи майна, достатнього для відшкодування завданої нею шкоди, ця шкода відшкодовується в частці, якої не вистачає, або в повному обсязі її батьками (усиновлювачами) або піклувальником, якщо вони не доведуть, що шкоди було завдано не з їхньої вини. Якщо неповнолітня особа перебувала у закладі, який за законом здійснює щодо неї функції піклувальника, цей заклад зобов'язаний відшкодувати шкоду в частці, якої не вистачає, або в повному обсязі, якщо він не доведе, що шкоди було завдано не з його вини.

Батьки, позбавлені батьківських прав, несуть відповідальність за шкоду, завдану їхніми дітьми, якщо не доведуть відсутність своєї вини. У разі, коли батьки були позбавлені батьківських прав, обов'язок відшкодувати завдану майнову шкоду за протиправні діяння своїх малолітніх дітей лежить на них ще протягом трьох років після позбавлення батьківських прав. Це пояснюється тим, що виховання чи неналежне виховання є процесом, який має тривалу дію в часі, і його вплив не може припинитися з моменту позбавлення батьківських прав.

Досліджуючи питання підстав відповідальності батьків за шкоду, завдану неповнолітніми дітьми, ми звернули увагу про наявність двох складів правопорушення. Перше правопорушення скоїли неповнолітні, завдавши шкоди, друге – батьки цих дітей, не виховуючи їх належним чином і не здійснюючи за ними належного нагляду, тобто не виконуючи батьківських обов'язків.

ВИСНОВОК: Невиконання батьківського обов'язку пов'язується з поняттям відповідальності. Підставою притягнення батьків до цивільної відповідальності за правопорушення, вчинені неповнолітніми дітьми, виступає їх власне правопорушення, під яким слід розуміти винне, протиправне невиконання або неналежне виконання покладених на них законом обов'язків по вихованню дітей та нагляду за ними. Водночас в сімейному законодавстві відсутня норма, яка б чітко зазначала, що батьки несуть відповідальність за виховання дитини. СК України містить норми, які опосередковано вказують на відповідальність батьків за неналежне виховання дитини (ч.3 ст.55, ч.4 ст.155). При цьому згідно з ч.1 ст.18 Конвенції ООН про права дитини батьки несуть основну відповідальність за виховання і розвиток дитини. Ця відповідальність повинна бути загальною й однаковою для обох батьків, де б вони не знаходилися.

В Цивільному кодексі також відсутня чітка норма, яка б передбачала настання цивільної відповідальності батьків за правопорушення дітей. В ст. 1179 ЦК опосередковано зазначено про цивільну відповідальність батьків у вигляді субсидіарної відповідальності батьків і неповнолітніх заповідувачів шкоди.

Умовою цивільної відповідальності батьків є фактична шкода, завдана правопорушенням неповнолітнього. При цьому в основу відповідальності батьків покладається шкода, завдана сімейним правопорушенням батьків. Шкода правопорушення батьків полягає в невиконанні або неналежному виконанні батьківських обов'язків – обов'язків щодо виховання, навчання дитини, здійснення нагляду за нею.

ПРОПОЗИЦІЇ: Пропонуємо запровадити в СК норму, яка б чітко визначала, що батьки несуть основну відповідальність за виховання дітей.

Секція 9

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУДОУСТРОЮ

*Гурова Алла,
слухачка ЦПКПУ групи ПВз-15 СНУ ім. В. Даля,
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Котова Л.В.*

СУДДІВСЬКА ЕТИКА ЯК МОРАЛЬНИЙ БАЗИС ДЛЯ ЕФЕКТИВНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ СУДОВОЇ ГІЛКИ ВЛАДИ

Забезпечення права кожного на судовий захист на основі принципу верховенства права, здійснення правосуддя від імені держави Україна винятково на підставі Конституції, законів України й міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, висувають високі вимоги до моральних якостей кожного судді. Саме суддівська етика є одним з факторів, якій безпосередньо впливає на рівень правосуддя та на ефективність діяльності судової влади в країні.

Ця тема є досить актуальною, враховуючи прагнення нашої країни вийти на міжнародний рівень за багатьма показниками, у тому числі за рівнем демократичності, адже демократичність полягає у ставленні до народу, а тому рівень правосуддя, який обумовлений та безпосередньо залежить від прийнятих суддею рішень, відображає стан розвитку демократичного суспільства. Тому, аби значно підвищити та закріпити авторитет судової влади, вивести її на новий рівень, який відповідатиме міжнародним стандартам, нам необхідно виокремити головні проблеми етичного розвитку суддів та обрати шляхи їх здолання.

На даний момент, очевидно, що турбота про престиж судової влади є важливим завданням і самих суддів, покликаних здійснювати правосуддя безсторонньо і у точній відповідності із законом, не допускаючи аморальних і протиправних проступків, що завдають шкоди авторитету суду.

Найважливішим конституційним принципом українського судочинства є положення про незалежність суддів і підпорядкування їх тільки закону. Принцип незалежності має і глибокий моральний зміст.

Закон позбавляє суддю права на винесення неправосудного рішення під впливом будь-яких сторонніх сил – це правовий бік принципу незалежності. Конституційний порядок призначення і звільнення суддів від обійманої посади, а також заборона тиску на них надійно захищають від стороннього втручання в їхню роботу.

Високий рівень захисту незалежності зазначених посадових осіб підвищує їхню особисту відповідальність за правильність прийнятого ними рішення. Сьогодні суддя – це найбільш захищена юридична професія і, відповідно, саме до нього зростають вимоги дотримання етичних принципів, притаманних даній професії – це невідступність, неупередженість і справедливість за умови дотримання закону.

Аналізуючи таке поняття як правосуддя, його зміст та завдання, слід зазначити, що чим складніші умови діяльності суду і ті відносини, що склалися у суспільстві, тим більш вищими повинні бути вимоги до моральних якостей судді, які б дозволяли йому, за будь-якої ситуації діяти за законом і по справедливості, оберігаючи свою гідність, а головне – авторитет судової влади. Адже кожний суддя добровільно взяв на себе важке завдання служити суспільству тільки за законом і давав присягу чесно і сумлінно виконувати свої обов'язки. Будучи справедливим по суті, суддя своєю поведінкою повинен це підтверджувати.

Як вірно зазначає С.В. Подкопаєв, що, нажаль, на сьогоднішній день у діяльності судів є помітним дефіцит моральності – як в поведінці суддів, так і сторін. Він зумовлюється низкою причин, серед яких: 1) зниження рівня морального потенціалу у відносинах між людьми; 2) недостатня забезпеченість статусу судді гарантіями його незалежності (особливо неналежний рівень матеріального забезпечення); 3) недостатня «якість» законодавства, що набуває чинності та функціонує у період його реформування [1, с. 52].

Усе помітніше останнім часом виявляється тенденція інтернаціоналізації етичних вимог, що ставляться до суддів. Статус і, зокрема, обов'язки суддів усе більше привертають увагу міжнародних організацій, про що свідчать непоодинокі згадування цих проблем у низці документів і рекомендацій. Так, наприклад, Резолюцією Економічної та Соціальної Ради ООН від 27.07.2006 р. було схвалено Бангалорські принципи поведінки суддів; 17.11.2010 р. Рада Європи прийняла Рекомендації щодо суддів, у яких основну увагу було приділено незалежності суддів, ефективності їх роботи та обов'язкам [2], [3].

Безумовно, при розробці правил суддівської поведінки повинен враховуватися і враховується міжнародний досвід з цього питання як мінімум на підставі того, що цей досвід є. Але врахування досвіду не повинно зводитися лише до копіювання етичних вимог до суддів. Потрібно, на наш погляд, залучати відповідних спеціалістів із інших країн до участі у конференціях, круглих столах по даній проблематиці із залученням вітчизняних суддів, науковців та юридичної громадськості, і тільки шляхом глибокого осмислення етичних проблем поведінки суддів, дискусій та досліджень по цим питанням розробляти відповідні положення.

Тобто, потрібно враховувати лише конкретні положення, які в сучасних умовах доцільно адаптувати, враховуючи національні фактори, а не повністю копіювати відповідний досвід інших країн.

Посада судді безспірно відноситься до тих професій, моральний аспект в яких відіграє основоположну роль. Це професії, де «об'єктом праці» виступають живі люди, де в процесі професійної діяльності відбувається вторгнення у внутрішній світ людини часто в критичних життєвих ситуаціях. Відповідно до

професіоналів, які займаються такою діяльністю, суспільство висуває не тільки вимоги загальної моралі (що стосуються будь-якої людини незалежно від професії), але і специфічні моральні вимоги. Більше того, моральність представника такої професії буде показником рівня професійності. Аналізуючи походження поняття суддівської етики, варто зазначити, що вона є різновидом професійної етики, однієї із галузей етичної науки, науки про мораль. Етичні норми являють собою систему ідей і уявлень про правильну і неправильну поведінку, які вимагають вико-нання одних дій і забороняють інші. Етичні вимоги до поведінки судді закріплені саме в Кодексі професійної етики судді і являють собою сукупність моральних правил поведінки судді, за допомогою яких можна оцінити його дії з погляду таких цінностей, як справедливість, сумлінність, гідність, людяність тощо.

Законодавець приділяє значну увагу питанням професійної етики суддів. Із 28.03.2015 набув чинності Закон України від 12.02.2015 № 192–VIII «Про забезпечення права на справедливий суд» [4], яким було затверджено нову редакцію Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від **2 червня 2016 року № 1402–VIII** [5]. Статтею 56 цього Закону, у якій визначені права та обов'язки судді, передбачається, що суддя зобов'язаний дотримуватися правил суддівської етики (п.2 ч.7 ст. 56). Крім того, суддівській етиці присвячена спеціальна норма – стаття 58, яка має саме таку назву – «Етика судді». Пунктом 3 частини 1 статті 106 Закону визначено, що однією з підстав притягнення судді до дисциплінарної відповідальності є допущення суддею поведінки, що порочить звання судді або підриває авторитет правосуддя, зокрема в питаннях моралі, чесності, непідкупності, відповідності способу життя судді його статусу, дотримання інших норм суддівської етики та стандартів поведінки, які забезпечують суспільну довіру до суду, прояв неповаги до інших суддів, адвокатів, експертів, свідків чи інших учасників судового процесу. Але ні в цих нормах, ні в самому Кодексі суддівської етики не наводиться визначення поняття етики судді (суддівської етики).

У межах етики юридичної як окремого типу професійної існує спеціалізація за видами юридичної діяльності, що стосується й етики судді.

А.С. Кобликов визначає суддівську етику як «сукупність правил поведінки суддів, які забезпечують моральний характер їх професійної діяльності й позаслужбової поведінки» [6, с.17]. З ним солідарний С.В. Подкопаєв, який вважає, що судді повинні дотримуватися таких правил, як-то: (а) загальновизнані норми моралі й поведінки, що існують у суспільстві; (б) стандарти, регулюючі службову діяльність, тобто вимоги, встановлені законодавством до професії судді; (в) суддівські стандарти, які стосуються позаслужбової поведінки й діяльності (наприклад, заборона займатися політичною діяльністю) [7, с.104].

Отже, можемо визначити поняття «суддівська етика» як стандарти професійної поведінки суддів, що характеризуються наявністю підвищених моральних вимог, зумовлених високою відповідальністю їх праці.

В питанні вирішення рівня особистих та моральних якостей Вищій кваліфікаційній комісії суддів України та Вищій раді юстиції необхідно

керуватися ст. 56 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», яка вказує, що питання етики суддів визначаються Кодексом суддівської етики, який затверджується з'їздом суддів України. На даний момент в Україні діє Кодекс суддівської етики, який був затверджений на XI з'їзді суддів України 22 лютого 2013 року, який зокрема закріплює, що при визначенні меж допустимої поведінки суддя має керуватися вказаним кодексом, а у випадках, не передбачених цим кодексом, суддя повинен керуватися міжнародними стандартами у сфері поведінки суддів та загальноприйнятими в суспільстві сталими нормами поведінки [8].

Вважаємо, що Кодекс суддівської етики вирішує не лише існуючі етичні проблеми, пов'язані зі статусом судді, а й формує в Україні базу для незалежності й неупередженості судової влади, який би відповідав міжнародним та європейським стандартам суддівської поведінки та зміцнює авторитет судді в суспільстві.

Існує декілька завдань, які були закладені в основу Кодексу суддівської етики. Перше завдання кодексу полягає у формуванні етичних стандартів поведінки судді, які будуть виконувати роль внутрішнього, центрального, регламентаційного акту й існуватимуть задля того, аби судді були поінформовані про вимоги, які поставлені перед ними. До речі, в Кодексі записано, що особа лише подаючи заяву на здачу кваліфікаційних іспитів вже з того моменту бере на себе зобов'язання дотримуватися етичних вимог, які ставляться перед суддями.

Другим завданням сформульовані морально-етичні принципи поведінки, такі, як: незалежність, неупередженість, чесність, непідкупність та справедливість. Викладено в Кодексі й бачення, яким чином мають забезпечуватися ці принципи. Наприклад, при прийнятті рішень суддя має бути незалежним від думки своїх колег та адміністрації суду або ж суддя має уникати недоброчесних зв'язків, які, на думку громади, можуть вплинути на його незалежність та неупередженість. Іншими словами, в разі появи такої інформації суддя зобов'язаний взяти самовідвід у процесі.

Серед інших завдань з'явилися у Кодексі і норми професійної етики. Тобто поруч із загальними принципами чесності і справедливості судді закладають фундамент й етичних вимог щодо професійної роботи суддів. Це, зокрема, зовнішній вигляд судді, участь у громадських заходах, можливість займатися юридичною практикою, прагнення судді підвищувати власний професійний рівень тощо. Відповідно суддя повинен демонструвати своєю поведінкою та відношенням готовність вести себе згідно із законом як у судовому процесі, так і поза ним.

Також Кодексом суддівської етики вже ширше і чіткіше визначено, яким саме моральним та особистим якостям має відповідати суддя. Тому Вищій кваліфікаційній комісії та Вищій раді юстиції необхідно керуватися положеннями Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та Кодексом суддівської етики при визначенні моральних та особистих якостей кандидата на посаду судді. Окрім цього, членам Вищої кваліфікаційної комісії суддів України не потрібно забувати про загальні норми, передбачені для осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, під час

виконання ними службових повноважень, встановлені у Законі України «Про правила етичної поведінки».

Підсумовуючи, можемо зазначити, що як на міжнародному рівні, так і на національному, досить багато уваги приділено питанню суддівської етики, яка є підґрунтям для функціонування гідної судової влади, однак, необхідно розуміти, що задля того аби досягнути належного рівня моральних та особистих якостей судді, як показує практика розвинених демократичних держав світу, потрібне не одне десятиріччя кропіткої роботи як законодавчих органів, так і органів суддівського самоврядування.

Л і т е р а т у р а

1. Подкопась С.В. Дисциплінарна відповідальність суддів: сутність, механізм реалізації / Подкопась С.В. – Х.: ВД «ІНЖЕК». – 2003. – 192 с.
2. Бангалорські принципи поведінки суддів: схвалені Резолюцією 2006/23 Економічної та Соціальної Ради ООН від 27 липня 2006 р. // Право України. – 2011. – №10. – С. 358-363.
3. Рекомендація CM/Rec (2010) 12 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо суддів: незалежність, ефективність та обов'язки: Рекомендації Ради Європи від 17 листопада 2010 № (2010)12 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_a38
4. Про забезпечення права на справедливий суд: Закон України від 12.02.2015 № 192–VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/192-19>
5. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 року № 1402–VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1402-19/page4>
6. Кобликов А.С. Юридическая этика. Учебник для вузов / А.С. Кобликов – М.: НОРМА–ИНФРА. – 2000. – 168 с.
7. Подкопась А.С. Етика суддів: міжнародний досвід та проблеми регулювання в Україні / А.С. Подкопась // Право України. – 2005. – № 6. – С. 103-106.
8. Кодекс суддівської етики: затверджений XI черговим з'їздом суддів України від 22 лютого 2013 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/rada/show/n0001415-13/paran4#n4>

*Капінос Дмитро,
студент групи ПР-162д
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Скупинський О.В.*

ДОГОВОРИ ПРО МІЖНАРОДНУ ДОПОМОГУ У ЦИВІЛЬНИХ СПРАВАХ

Сьогодні наша держава намагається зблизити свої стосунки з європейськими країнами у різних сферах суспільних відносин, насамперед приватних. Зокрема, позитивних запозичень зазнала сфера правового

регулювання цивільних відносин, що особливо було відчутно на етапі первинного реформування цивільного законодавства, особливо у сфері міжнародної допомоги у цивільних справах.

Міжнародна правова допомога є офіційною діяльністю державних органів, яка здійснюється на підставі міжнародних договорів. Випадки надання міжнародної правової допомоги без укладання договорів є рідкими та пов'язані з прийняттям рішення у конкретній справі на рівні центрального органу виконавчої влади. Договори про правову допомогу забезпечують найбільш повне здійснення національної юрисдикції й уникнення конфлікту юрисдикцій — саме з цією метою держави їх укладають. Останнім часом з появою міжнародних судових органів міжнародні договори можуть передбачати можливість надання правової допомоги для здійснення міжнародної цивільної юрисдикції.

Основним правовим актом, що регулює сферу права міжнародних договорів, є Віденська Конвенція про право міжнародних договорів від 1969 р. [1], учасником якої є і Україна. Конвенція містить основні положення щодо порядку укладення договорів і набрання ними чинності, додержання, застосування і тлумачення договорів, припинення і зупинення дії договорів. Так, згідно зі ст. 2 Конвенції, «договір» означає міжнародну угоду, укладену між державами у письмовій формі і регульовану міжнародним правом, незалежно від того, чи викладена така угода в одному документі, двох чи кількох, пов'язаних між собою документах, а також незалежно від її конкретної назви[1]. Отже, основними ознаками такого договору є насамперед його форма – письмова, а також суб'єкти – держави.

У міжнародному праві сформувалось загальне поняття міжнародної правової допомоги. Коментуючи це поняття в цілому однаково, різні дослідники додатково акцентують увагу на правозахисному спрямуванні міжнародної правової допомоги [2], на взаємності, побудованій на принципі суверенітету [3], на спеціальному договірному співробітництві органів юстиції різних держав, на запровадженні правових механізмів уникнення конфлікту юрисдикцій [4, с. 225].

Як зазначає М. В. Буроменський, «договори про правову допомогу звичайно забезпечують найбільш повне здійснення національної юрисдикції та уникнення від конфлікту юрисдикцій» [4, с. 226]. Можна погодитись з О. Г. Нікульшиною, яка вбачає певні зобов'язання держав «надавати міжнародну правову допомогу (в тому числі в цивільних та сімейних справах) у формі співробітництва, керуючись імперативною нормою загального міжнародного права», маючи на увазі принцип співробітництва [5]

Одним із найбільш юридично невизначених питань є саме поняття міжнародної правової допомоги в цивільних справах. По суті це є одночасно і питанням предмета таких міжнародних договорів. Різні автори вкладають в це поняття досить відмінні уявлення. М. М. Богуславський вважає, що «Цель всех этих договоров состоит в том, чтобы обеспечить взаимное признание и соблюдение имущественных и личных прав граждан одного государства на территории другого» [3].

О.Г. Нікульшина пов'язує міжнародну правову допомогу виключно зі здійсненням державою функції правосуддя: «Міжнародна правова допомога в цивільних і сімейних справах є сукупністю дій компетентних національних органів і посадових осіб однієї держави зі сприяння у здійсненні правосуддя в цивільних і сімейних справах відповідним органам і посадовим особам іншої держави, що регламентовані комплексом міжнародних і внутрішньодержавних правових норм» [6].

К.Є. Михайленко наполягає, передусім, на процесуальному характері міжнародної правової допомоги: «Держави надають одна одній допомогу в цивільних, сімейних і кримінальних справах шляхом проведення процесуальних дій». Окрім того, він включає до поняття правової допомоги взаємне надання державами «відомостей про чинне внутрішнє законодавство, або про таке, що було чинним на їх території, та про практику його застосування», а також усунення колізій законодавства сторін договору [2].

Така різноманітність поглядів на сутність міжнародної правової допомоги в цивільних справах є певною мірою наслідком того, що самі договори про правову допомогу не є однаковими у їх розумінні. Передусім, щодо розуміння поняття «цивільні справи». В одних випадках договори спрямовані на надання правової допомоги суто в цивільних справах, в інших – це в шлюбних і сімейних. Деякі договори охоплюють надання правової допомоги в цивільних і комерційних справах, вказуючи на це в назві і в тексті договору [7].

На підставі викладеного можна зробити висновок про те, що сутністю міжнародної правової допомоги в цивільних справах є юридичне закріплення складного комплексу міждержавних відносин, за допомогою яких держави забезпечують найбільш повне здійснення національної юрисдикції у сфері цивільних правовідносин та досягають максимального уникнення конфлікту юрисдикцій. Ці міждержавні відносини мають міжнародно-правовий та національно-правовий вимір. Зроблений аналіз свідчить, що нагальною потребою є узагальнення досвіду України під час укладання двосторонніх договорів про правову допомогу в цивільних справах, здійснення порівняльного аналізу з аналогічними договорами, які укладаються іншими країнами, та з іншими міжнародними договорами в цій сфері,

Л і т е р а т у р а

1. Віденська конвенція про право міжнародних договорів від 1969 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_118/print1360233900585644.
2. Бирюков, П. Н. Международное право [Електронний ресурс] : учеб. пособие / П. Н. Бирюков ; 3-е изд., перераб. и доп. – М., 2002. – Режим доступу: http://www.studyaw.narod.ru/biryukov/biryukov_26_4.htm
3. Богуславский, М. М. Международное частное право. Международные договоры [Електронний ресурс] / М. М. Богуславский. – Режим доступу: http://society.polbu.ru/boguslavsky_privatelaw/ch12_all.html
4. Міжнародне право : навч. посіб. / за ред. М. В. Буроменського. – К. : Юрінком Інтер, 2005. – 336 с

5. Никульшина О. Г. Сущность и значение международной правовой помощи по гражданским и семейным делам / О. Г. Никульшина. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// www.nauka-pravo.org/m/articles/](http://www.nauka-pravo.org/m/articles/).
6. Михайленко К. Є. Межгосударственное регулирование оказания правовой помощи по гражданским, семейным и уголовным делам: на примере стран СНГ : автореф. дис. ... канд. юрид. наук / К. Є. Михайленко – М. : Российский ун-т дружбы народов, 2003. – 201 с.
7. Конвенція про вручення за кордоном судових та позасудових документів у цивільних або комерційних справах [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_890

Котова Л. В.,

*к.ю.н., доцент, доцент кафедри правознавства
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля;*

Сташевська Ірина,

слухачка ЦПКПО групи ПВз-15 СНУ ім. В. Даля.

ЩОДО ДОЦІЛЬНОСТІ СТВОРЕННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОГО СУДУ В УКРАЇНІ

Однією з найбільших та гостріших проблем сучасної України є запобігання та протидія корупції. З того часу, як в нашій державі відбулася Революція Гідності, були прийняті нові антикорупційні закони, які показали, що Україна стала на шлях руйнування корупційних схем та намір протистояти цьому соціально-небезпечному явищу як корупція. Але не зважаючи на всі ці кроки наша держава залишається однією з найбільш корумпованих держав світу.

Однією з найважливіших гарантій в ефективній боротьбі з корупцією є створення справедливого, неупередженого суду. Дієва судова система, яка буде покликана забезпечувати належне виконання, застосування законів та невідворотність покарання за вчинені правопорушення, в тому числі і за корупційні злочини.

Дослідження питання про запобігання та протидію корупції викладені у працях багатьох науковців і практиків, зокрема Д. Гвоздецький, О. Джужа, О. Дудоров, С. Івасенко, М. Камлик, З. Кісіль, С. Константінов, М. Корнієнко, І. Коруля, М. Мельник, М. Погорєцький, С. Рогульський, А. Селіванов, М. Сergyгін, Є. Скулиш, С. Стеценко, В. Сущенко, В. Тацій та інші. Однак, з огляду на сучасні реалії, вважаємо, що вирішальним кроком в боротьбі з корупцією має стати створення дієвої системи антикорупційного правосуддя. Тому метою цього дослідження є визначення підстав створення антикорупційного суду в Україні, висвітлення позицій міжнародних експертів щодо створення нового суду та окреслення проблемних питань, яким треба приділити увагу при розробці національного законодавства.

Висновками останнього дослідження «Барометр світової корупції», проведеного глобальною антикорупційною коаліцією Transparency International було підтверджено, що в Україні суди не притягують до відповідальності за корупційні злочини топ-чиновників. Було проаналізовано 819 вироків стосовно 952 осіб у справах про корупційні злочини, постановлені у період з 1 липня 2015 року по 30 червня 2016 року. Лише три вирoki, які на момент аналізу не набули законної сили, стосувались державних службовців категорії А [1].

Запровадження в Україні спеціалізованих антикорупційних судів чи окремих суддів було однією з рекомендацій Організації Економічного Співробітництва і Розвитку (ОЕСР) у контексті аналізу антикорупційних реформ в країні. Окрім цього, це є однією з вимог надання Україні чергового траншу фінансової допомоги від МФВ [2].

Так, 2 червня 2016 року Верховною Радою України було прийнято Закон України «Про судоустрій і статус суддів», в якому передбачене створення Вищого антикорупційного суду. Даним законом запропонована досить поширена модель, коли антикорупційний суд утворюється як суд першої інстанції, а апеляційні скарги розглядаються у Верховному Суді. Така модель діє у таких країнах як Словаччина та Хорватія, і досвід останньої продемонстрував її ефективність. Альтернативною моделлю може бути, коли антикорупційні суди утворюються і як суди першої, так і суди апеляційної інстанції. Наприклад, така модель існує й в Індонезії, яку можна вважати найбільш вдалим прикладом існування антикорупційних судів [3].

На думку європейських експертів ОЕСР, рішення про створення спеціалізованого органу з боротьби із корупцією має ґрунтуватися на аналізі та стратегії. Держава повинна спочатку чітко усвідомити, де вона знаходиться і куди рухається, після чого виробити детальну дорожню карту [2].

Наведемо підстави, які свідчать на користь створення антикорупційних судів в Україні:

За світовим Індексом сприйняття корупції Україна є найбільш корумпованою країною світу. За 2016 рік Україна отримала 29 балів зі 100 можливих. У всесвітньому рейтингу СРІ Україна 2016 року посідає 131 місце зі 176 країн [1];

Низький рівень довіри до існуючих українських судів та суддів;

Неефективність існуючої процедури притягнення до відповідальності за вчинення корупційних правопорушень;

Наявність великої кількості проваджень про корупційні злочини, в яких застосовуються надзвичайно складні фінансові операції, ретельно продумані схеми, які можуть бути на багато складнішими, ніж інші злочини непов'язані з корупцією.

Підсудні, маючи великі статки та вплив, можуть собі дозволити висококваліфікованих адвокатів, які можуть використовувати як правові так і «не дуже правові» способи затримки провадження й оскарження обвинувального вироку.

Також, створення антикорупційного суду та ефективне його функціонування дозволить значно скоротити час вирішення справи, бо матиме

більш сприятливе співвідношення кількості суддів до кількості справ, що розглядаються.

Незважаючи на цілком імовірні досягнення в підвищенні ефективності, пов'язані зі створенням спеціалізованого антикорупційного суду, реформаторам необхідно бути обережними: вони не повинні бути надто оптимістично налаштованими та не повинні забагато обіцяти стосовно ступеню таких досягнень, бо це буде залежати від ресурсів, що виділяються суду, існуючі рівні суддівської спроможності та аспекти організаційної структури [4].

Проектом Закону про антикорупційні суди від 1 лютого 2017 р. № 6011 авторами, якого є депутати: Соболев Є.В., Сироїд О.І., Найєм М. та інші, запропоновано систему антикорупційних судів, що складається з Вищого антикорупційного суду та Антикорупційної палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду, які матимуть такі повноваження: 1) здійснення правосуддя як суд першої інстанції в справах, підслідних Національному антикорупційному бюро України, у порядку, встановленому процесуальним законом; 2) аналіз судової статистики, вивчення й узагальнення судової практики, інформування про результати узагальнення судової практики [5].

Рішенням Вищої ради правосуддя від 9 березня 2017 р. № 475/0/15-17 визнано недоцільним прийняття Законопроекту № 6011 зв'язку з тим, що він суперечить Конституції України, а також йде в розріз із Законом України «Про судоустрій і статус суддів» і Законом України «Про Вищу раду правосуддя».

Крім того, існує багато противників створення антикорупційного суду. І для цього в них є незаперечні підстави, до яких віднесено наступне: створення Антикорупційного суду є порушенням принципів правосуддя; відсутній окремий процесуальний закон для антикорупційного судочинства; наявність двох інстанцій порушує право на апеляційне й касаційне оскарження судового рішення.

На початку червня 2017 року народний депутат фракції «Блок Петра Порошенка» Сергій Алексєєв у парламенті зареєстрував законопроект № 6529, який передбачає введення антикорупційної спеціалізації для суддів загальних та апеляційних судів, а також відмову від створення Вищого антикорупційного суду.

6 жовтня 2017 року Венеціанська комісія на пленарному засіданні надала висновок, в якому підтримала створення в Україні Антикорупційного суду, передбаченого законом «Про судоустрій і статус суддів». Також зазначила, що підхід, який просували в законопроекти № 6529, суперечить як українському законодавству, так і міжнародним зобов'язанням України. Серед іншого звернула увагу, що відбір суддів до таких палат грубо суперечить вимогам GRECO: проект не висуває жодних додаткових вимог до таких суддів і не встановлює прозорих правил їх відбору, причому добирати їх пропонується з числа нині працюючих, часом скомпрометованих суддів [6]. Згодом даний законопроект був відкликаний.

Експерти Венеціанської комісії наголосили, що потрібно зберегти основні положення проекту закону № 6011, зокрема про створення в Україні

Вищого антикорупційного суду та апеляційної інстанції, судді яких мають бездоганну репутацію і яких обирають на конкурсній основі, про те, що міжнародні організації та донори, які підтримують боротьбу з корупцією в Україні, повинні зіграти головну роль в органі з відбору суддів антикорупційного суду, а юрисдикція антикорупційного суду і відповідної апеляційної інстанції повинна відповідати юрисдикції Національного антикорупційного бюро та Спеціалізованої антикорупційної прокуратури [6].

Проведений аналіз законопроектів та підстави, які свідчать на користь створення антикорупційних судів в Україні дозволяють виділити проблемні питання, які потребують уваги при підготовці нового проекту закону «Про антикорупційний суд»:

Однією з цілей суду є сприяння швидкому й ефективному вирішенню справ про корупцію тобто, чим більше співвідношення кількості суддів до кількості справ, що розглядаються, то краще. Це дуже актуально в нашій державі, де є велика ймовірність того, що кількість справ, які можуть бути передані до суду, буде дуже великою, що може призвести до значних затримок;

З метою максимального забезпечення перевірки доброчесності суддів та дотримання законодавчої процедури добору суддів в законі треба перебачити механізм залучення до процесу добору суддів антикорупційного суду експертів з міжнародним досвідом та рекомендаціями, а також надати їм право вирішального голосу;

Віднести до юрисдикції антикорупційного суду лише розслідувані НАБУ випадки високопосадової корупції, при цьому такий перелік повинен бути чітко визначений [1];

Врахувати пропозицію Венеціанської комісії щоб у доборі антикорупційних суддів були обов'язково залучені іноземні учасники, в деяких випадках навіть самі судді можуть бути іноземцями. Це дозволить уникнути конфліктів інтересів в разі розгляду корупційних справ щодо суддів.

Створення та діяльність антикорупційного суду, в більшості зарубіжних країн, є прикладом позитивного досвіду. Вважаємо, що саме для розгляду корупційних та інших тяжких злочинів потрібен підготовлений суддівський корпус, тому що правосуддя здійснюється по найбільш складним і соціально-важливим справам. Тому створення антикорупційного суду в Україні є доцільним. На сьогодні вже сформовані переконливі та значущі підстави на користь необхідності його функціонування та треба відзначити, що саме діяльність антикорупційного суду надасть змогу швидко, неупереджено та ефективно розглядати спори, які віднесені до його юрисдикції.

Л і т е р а т у р а

1. Офіційна веб-сторінка Міжнародної організації щодо протидії корупції Transparency International: [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://ti-ukraine.org/research/indeks-koruptsiyi-cpi-2016>; <https://ti-ukraine.org/news/2175>.
2. Anti-Corruption Reforms in UKRAINE // ORGANISATION FOR ECONOMIC COOPERATION AND DEVELOPMENT: [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://www.oecd.org/daf/anti-bribery/Ukraine-Round-3-Monitoring-Report-ENG.pdf>.

3. Народний депутат України парламентська фракція «Самопоміч» О. Сотник «Антикорупційний суд: бути чи не бути»: [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://nv.ua/ukr/opinion/sotnyk/antikoruptionsijni-jud-buti-chi-ne-buti-1917602.html>.
4. «Спеціалізовані антикорупційні суди. Порівняльний аналіз», U4 ISSUE, Лютий 2017, № 5»: [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.u4.no/assets/publications/U4Issue-2017-5-UKR.pdf>.
5. Проект Закону про антикорупційні суди № 6011 від 01.02.2017: [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=61038.
6. Антикорупційний суд та неординарні рішення: що доручила Україні Венеціанська комісія // Сергій Сидоренко, Європейська правда, Страсбург - Субота, 07 жовтня 2017: [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.euointegration.com.ua/articles/2017/10/7/7071977/>.

Коханова Ірина,

слухачка ЦПКПО групи ПВз-15 СХУ ім. В. Даля.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Татаренко Г.В.

ЗАКОНОДАВСТВО ПРО АДМІНІСТРАТИВНЕ СУДОЧИНСТВО: ПРОБЛЕМИ КОДИФІКАЦІЇ

Дослідження питання слід розпочати з етимологічного аналізу терміну визначення «кодифікація». Кодифікація (від пізньолатинського *codification*, *lat.* – *codex*, первісно – стовбур, пінь, навшчена дощечка для письма, книга «*fication*»), (*facio* – роблю) означає у цьому аспекті «зведення в єдине ціле» (кодекс) різних правових законів, постанов тощо [1, с. 285].

У правовій словниковій та довідковій літературі кодифікація визначається як «спосіб упорядкування законодавства, забезпечення його системності та узгодженості, одна із форм систематизації, в процесі якої до проекту в процесі створюваного акту включаються чинні норми і нові норми, які вносять зміни в регулювання певної сфери суспільних відносин» [2, с. 139]. Безумовним недоліком юридичної техніки є те, що до сих пір нормативного визначення кодифікації немає. Про це неодноразово зазначалося у правовій науковій, публіцистичній літературі, це й зумовлює розмаїття підходів вчених-юристів до дослідження кодифікації, як ознак, видів, результатів, формування доктринальних визначень [3, с. 376].

Не дивлячись на наявність великої кількості варіантів визначень кодифікації, жодне з них досконалим визначити не можна, враховуючи їх істотно узагальнений характер, відсутність вказівки на специфічні ознаки, які й визначають її ресурс. Так, наприклад, у проекті закону України «Про нормативно-правові акти» хоча визначення кодифікації і наводиться (ст. 57), однак визнати його прийнятим не можна, бо «упорядкування норм права шляхом приведення їх у логічну послідовну систему з метою створення на цій основі нового узагальненого нормативно-правового акту», на жаль, не фіксує

всіх специфічних властивостей кодифікації у порівнянні із рештою форм систематизації [4, с. 207].

Кодифікація адміністративного законодавства представляє собою різновид кодифікації законодавства України, тому їй, поряд із загальними ознаками, притаманним кодифікації взагалі, притаманна наявність специфічних властивостей. Зокрема Гаджиева Ш.Н. Астахов до специфічних рис кодифікації адміністративного законодавства відносить наступні [5, с. 31]:

комплексний характер завдяки поєднанню ознак законотворчості та державної діяльності;

- організаційно-правова діяльність, що здійснюється з урахуванням певного механізму (суб'єкти, об'єкти, предмет, принципи тощо);

- частковий характер, що зумовлено поліструктурністю об'єкту, динамічністю адміністративного законодавства, його множинністю та розмаїттям. Кодифікованими є адміністративно-деліктні, адміністративно-судочинські норми, на рівні проектів кодифікованих актів – адміністративно-процедурні, норми службово-публічні; в межах міжгалузевих кодексів – певна кількість різних матеріально-правових норм адміністративного права, решта норм не кодифіковані;

- оновлений доктринальний характер, що зумовлено дотриманням принципу науковості під час кодифікаційної роботи;

- етапність, що передбачає певний розподіл у часі різних етапів кодифікаційної роботи щодо окремих складових об'єкту і предмету кодифікації адміністративного законодавства, розробки і прийняття кодифікованих актів як джерел адміністративного права;

- різний прояв наступності при врахуванні досвіду вітчизняного кодифікаційного досвіду щодо різних складових об'єкту і предмету кодифікації адміністративно-деліктного законодавства; дещо менший – щодо адміністративно-судочинського законодавства, хоча і не було раніше прийнято кодифікованого акту з адміністративного судочинства, однак певні напрацювання проектного характеру 20-30-х р. ХХ ст. все ж таки враховувалися при розробці КАС України; мінімальний прояв – при розробці проектів кодифікованих адміністративно-процедурного, публічного, службового актів, тощо;

- вплив «інтеграційних прагнень державотворчих та правотворчих процесів, стандартизації, уніфікації, адаптації та гармонізації наукових правових адміністративно-правових приписів до загальноприйнятих європейських та світових стандартів й уніфікації адміністративного законодавства» [6, с. 31].

Ю.П. Битяк зазначає, що слід звернути особливу увагу на «місце норм адміністративного права у правовій системі України та співвідношення з нормами міжнародного права, оскільки активні процеси інтеграції економіки закономірно ведуть і до появи інтеграційних процесів у правовому регулюванні. Посилюються зв'язки внутрішнього права з міжнародним. При розгляді правового регулювання адміністративних відносин не можна не враховувати міжнародних економічних, соціальних та правових зв'язків» [7, с. 135]. Все це впливає і на адміністративне право, і на адміністративне законодавство і на його кодифікацію;

- множинність підсумкових адміністративно-правових кодифікованих актів, що зумовлено її частковим підгалузево-інституціональним характером. Кількість цих актів залежить від того, скільки складових систем адміністративного права потрапили у поле зору суб'єкта кодифікації та кількості тих кодексів (міжгалузевих), які в межах міжгалузевої кодифікації, а точніше за її підсумками, закріпили норми адміністративного права.

Кодифікація адміністративного законодавства не може бути суцільною. Адже адміністративне право регулює надзвичайно широке коло управлінських відносин. Його норми містяться у численних актах різної юридичної сили. Крім того, нормотворчість у державному управлінні характеризується високою динамічністю, частою появою нових норм, що ускладнює зміст та структуру правового матеріалу, обмежує можливість його кодифікації.

Норми адміністративного права містяться щонайменше у 35 галузях законодавства. Це, наприклад, законодавство про освіту, законодавство про охорону здоров'я, законодавство про митну справу тощо. Інакше кажучи, адміністративне законодавство, як єдина галузь законодавства України, не розглядається. Фактично воно є складнішим, збірним явищем. Можна сказати, що адміністративне законодавство являє собою галузевий масив нормативно-правових актів [8, с. 153].

У зв'язку з цим, упорядкування адміністративно-правових норм має здійснюватися шляхом поетапної кодифікації за окремими інститутами адміністративного права (за прикладом інституту адміністративної відповідальності) з наступною підготовкою та прийняттям Зводу адміністративного законодавства України.

Оптимальним результатом систематизації чинного адміністративного законодавства, безумовно, стало б прийняття Адміністративного кодексу України. Однак на відміну від деяких інших галузей права норми адміністративного права неможливо (з цілком об'єктивних причин) об'єднати в єдиному кодифікованому акті.

Для спрощення кодифікаційних робіт, з огляду на суттєву відмінність матеріальних і процесуальних норм адміністративного права, доцільно провести їх роздільну кодифікацію. Крім того, у науці адміністративного права адміністративно-процесуальне право дедалі частіше визнається окремою галуззю права [9, с. 11]. В сучасних умовах, у зв'язку з необхідністю встановлення чітких процедур взаємовідносин особи з державою, його роль значно підвищується. З огляду на це кодифікація процесуальних норм має першочергове значення. Тут необхідно прийняти, наприклад, такі законодавчі акти: Адміністративно-процедурний кодекс, Адміністративний процесуальний кодекс та новий Кодекс України про адміністративні проступки (доцільніша його назва — Кодекс адміністративної відповідальності).

Щодо кодифікації адміністративного законодавства – вже висловлювалося багато думок, рекомендацій. Триває пошук оптимальних варіантів цієї роботи, форм її здійснення. Слід звернути лише увагу на те, що успіх кодифікації залежить від: ступеня наукової розробки проблеми кодифікації; підготовленості законодавства до кодифікації; рівня розвинутої

законодавства; стану його системності та структурованості; наявності головного або декількох основних законів, які охоплюють найважливіші норми галузі.

Як вже зазначалося, єдиного «всеохоплюючого» адміністративного кодифікованого акту реально бути не може, із цим згодні і вчені-юристи, і законодавець, це ж підтверджує і вітчизняний досвід кодифікації адміністративного законодавства, мова може йти лише про збірне розуміння «єдиного кодексу», «кодекс кодексів», «кодекс томів» як про умовне явище. Насправді ж адміністративно-правові норми зосереджуються в окремих (підгалузевих, інституціональних, міжрегіональних) кодифікованих актах.

Отже, адміністративне законодавство може бути кодифіковане як у межах своїх загальних засад (загальна кодифікація), так і в межах окремих підгалузей та інститутів права або сфер та галузей управління (спеціальна і галузева кодифікація). У всіх випадках кодифікація виступатиме як узагальнююче об'єднання значної частини існуючого нормативного масиву діючого адміністративного права.

Л і т е р а т у р а

1. Великий тлумачний словник української мови / Упоряд. Т.В. Ковальова. – Харків: Фоліо, 2005. – 767 с.
2. Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю.С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. – К.: «Укр. енцикл.», 2001. – Т. 3: К-М. – 792 с.
3. Великий енциклопедичний юридичний словник. – 2-ге вид., перероб. і доповн. / За ред. акад. НАН України Ю.С. Шемшученка. – К.: Юридична думка, 2012. – 1020 с.
4. Горбунова Л.М. Принцип законності у нормотворчій діяльності органів виконавчої влади. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 240 с.
5. Гаджисва Ш. Н. Кодифікація вітчизняного адміністративного законодавства: поняття, особливості, основні етапи // Електронний ресурс: Режим доступу: <http://www.pravoznavec.com.ua/period/article/52009/%C3>
6. Астахов Д.С. Кодифікація адміністративно-процедурного законодавства України: монографія / Т.О. Коломоєць, Д.С. Астахов. – Запоріжжя: Запорізь. нац. ун-т, 2011. – 228 с.
7. Битяк Ю.П. Наука адміністративного права України: поняття, предмет, методологія дослідження (адміністративних) правовідносин / Ю.П. Битяк // Право України. – 2013. – №12. – с. 122-140
8. Адміністративне право України. Академічний курс : підруч.: У двох томах: Том 1. Загальна частина / Ред. колегія: В.Б. Авер'янов (голова). – К.: Видавництво «Юридична думка», 2004. – 584 с.
9. Гетьман Є.А. Кодифікація законодавства України: поняття, особливості, види : автореф. дис.. к. ю. н. : спец.: 12.00.01 / Є.А. Гетьман. – Х., 2010. – 20 с.

Лац Сергій,
студент спеціальності 081 Право.
Науковий керівник: к.ю.н., доц. **Рязанцев О.Є.,**
доцент кафедри права Луцького інституту
розвитку людини Університету «Україна»

ПРЕДСТАВНИЦТВО ПРОКУРОРА ЯК РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПУ ПУБЛІЧНОСТІ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Анотація. Питання представництва прокурора як реалізація принципу публічності в цивільному процесі було й залишається предметом дискусійного обговорення науковців та практиків, особливо питання обсягу повноважень при здійсненні представництва інтересів громадянина в суді.

Summary. The issue of the prosecutor's office as the implementation of the principle of publicity in the civil process was and remains the subject of discussion discussions between academics and practitioners, especially the question of the extent of authority in exercising representation of the interests of a citizen in court.

Прийнята у 1996 р. Конституція України передбачає одну з основних функцій прокуратури України – представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, визначених законом (п. 2 ст. 121) [1]. Для практичної реалізації цієї норми Основного Закону 21 червня 2001 р. Верховна Рада України прийняла законодавчі акти, якими не тільки внесено відповідні зміни до цивільного процесуального законодавства, а 12 липня 2001 р. – і до Закону України «Про прокуратуру», а й докорінно переглянуто роль прокурора в цивільному судочинстві.

Хоча питання представництва прокурора як реалізація принципу публічності в цивільному процесі розглядалися такими вченими, як К.Гусаров, М.Косюта, М.Мичко, М.Руденко, М.Якимчук та ін., виникає потреба переосмислити результати опублікованих раніше праць із проблем діяльності прокурора в цивільному судочинстві, визначити зміни й новели, запроваджені у вітчизняне цивільно-процесуальне законодавство сьогодні, дати їм науково обґрунтований аналіз і відповідну правову оцінку.

У ч. 1 ст. 45 Цивільного процесуального кодексу визначається така форма участі в цивільному процесі Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, прокурора, органів державної влади, органів місцевого самоврядування, фізичних і юридичних осіб, як звернення останніх до суду із заявами про захист прав, свобод та інтересів інших осіб або державних чи суспільних інтересів у випадках, установлених законом [2]. На нашу думку, таке поєднання потребує коректив, адже вищенаведена норма поєднала у собі правила на участь у цивільному процесі не зовсім однорідних учасників. При оцінюванні цих нововведень виникає питання про обґрунтованість такого законодавчого рішення, оскільки статус прокурора в цивільному процесі визначено конституційно і він має здійснювати в суді відокремлено представництво інтересів громадянина або держави.

Відповідно до Конституції України (статті 121-123) прокуратура – це самостійний інститут влади, який не належить до жодної з її гілок (ст. 6) [1]. Одним з головних завдань прокуратури як правозахисного органу є захист приватних і публічних інтересів. Згідно із Законом України «Про прокуратуру» прокуратура здійснює в суді представництво інтересів громадянина або держави від імені держави [3].

Юридичний інтерес прокурора до процесу завжди має державний характер. Представництво прокурором інтересів громадянина або держави в суді не можна віднести до представництва за дорученням, адміністративним актом чи законом. Представницьку функцію прокуратури слід відрізнити від іншого представництва у справі за низкою специфічних ознак: а) складом представників і колом суб'єктів, інтереси яких прокурори представляють, б) обсягом їх повноважень, в) формами їх реалізації. Адже приводами представництва прокурором інтересів громадян або держави в суді є не лише звернення до прокуратури громадян, органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб, юридичних осіб, повідомлення засобів масової інформації, а й безпосереднє виявлення прокурором у перебігу перевірок дотримання законів, порушення інтересів громадянина або держави [4, с. 175].

Відмінність прокурорського представництва від інших традиційних видів представництва в суді теоретично можна обґрунтувати тим, що, по-перше, представництво прокурора є офіційним (публічним), конституційного рівня, що має значення самостійної функції прокуратури; по-друге, таке представництво здійснює особливий орган, який не має особистого інтересу, завжди і всюди є охоронцем закону, виступає від імені держави на користь громадянина, держави, суспільства. Отже, представництво прокурора у суді є самостійним інститутом цивільного процесуального права.

При вирішенні питань про майбутнє прокурора в цивільному процесі варто враховувати особливості сучасних правових реалій в Україні й багаторічну прокурорську практику, що підтверджує плідність представництва прокурором інтересів громадянина або держави в суді й засвідчує безумовну необхідність використання правозабезпечуючого і правозахисного потенціалів прокуратури в цивільному судочинстві. Копіювання зарубіжного досвіду без будь-яких спроб його осмислення і пристосування до умов України, безперечно, неприпустиме. Це, вочевидь, сьогодні одна з прокурорських функцій, яка є новою не тільки за назвою, а й за змістом. За останні роки діяльність прокурора в цивільному судочинстві трансформувалася від нагляду за розглядом цивільних справ через участь прокурора в цивільному судочинстві до представництва в суді інтересів громадянина або держави.

Л і т е р а т у р а

1. Конституція України : Верховна Рада України; Закон: [Електронний ресурс] // Режим доступу : www.rada.gov.ua
2. Цивільний процесуальний кодекс України : Верховна Рада України; Закон: [Електронний ресурс] // Режим доступу : www.rada.gov.ua

3. Про прокуратуру : Верховна Рада України; Закон: [Електронний ресурс] // Режим доступу : www.rada.gov.ua
4. Оксенчук І. Завдання прокуратури у цивільному судочинстві: історія та перспективи розвитку / І.Оксенчук // Підприємництво, господарство і право. – 2008. – № 9. – С. 175-179.

*Лященко Андрій,
студент групи ПР-161зм
освітнього ступеня магістр,
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Комісаров С. А.*

ПРАВО НА СПРАВЕДЛИВИЙ СУД: ЄВРОПЕЙСЬКА ТРАДИЦІЯ ТА УКРАЇНСЬКИЙ КОНТЕКСТ

Стаття 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція), ратифікована Україною Законом № 475/97-ВР від 17.07.1997 року, гарантує право на справедливий і публічний розгляд справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, при визначенні цивільних прав і обов'язків особи чи при розгляді будь-якого кримінального обвинувачення, що пред'являється особі.

Ключовими принципами статті 6 є верховенство права та належне здійснення правосуддя. Ці принципи також є основоположними елементами права на справедливий суд.

Право на суд покриває надзвичайно широке поле різноманітних категорій - воно стосується як інституційних та організаційних аспектів, так і особливостей здійснення окремих судових процедур. Своєрідним механізмом, який дозволяє розуміти, тлумачити та застосовувати Конвенцію є практика Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ), яку він викладає у своїх рішеннях.

Слід зазначити, що право на суд охоплює надзвичайно широке поле різноманітних категорій. Воно стосується як інституційних та організаційних аспектів, так і особливостей здійснення окремих судових процедур [1, с. 129]. Воно складається з багатьох елементів і ототожнення цього права виключно справедливою процедурою є не цілком вірним.

М. Ентін запропонував таку систему структурних елементів права на справедливий суд: органічні, інституційні, процесуальні та спеціальні. До органічних автор відносить ті, що забезпечують ефективне користування зазначеним правом (доступ до правосуддя і виконання судових рішень); інституційні – це критерії, яким повинна відповідати як судова система держави загалом, так і кожен національний судовий орган зокрема (створення суду і формування складу суду на підставі закону, достатня тривалість повноважень суддів і їх незмінність протягом строку повноважень, незалежність і

безсторонність); процесуальні – забезпечують реальну участь особи або її представника в розгляді справи, змагальність процесу, рівність сторін на всіх етапах судового розгляду та розумні строки розгляду; спеціальними елементами вчений вважає додаткові гарантії, визначені в пунктах 2 і 3 Конвенції, що забезпечують додержання універсальних вимог справедливого правосуддя з урахуванням особливостей кримінального процесу [2, с. 86–87]. Українські доктори М. Погорецький, І. Гриценко, В. Городовенко досліджують право на справедливий суд за такою ж схемою [3, с. 4–6; 4, с. 60–62].

Водночас, аналізуючи сучасний стан практики національної імплементації Конвенції, а також прецедентної практики Суду, можемо схарактеризувати останню як таку, що поки не є системною, а механізм звернення до прецедентної практики Суду – й досі невідпрацьованим. У цьому контексті вельми доречним було б надання рекомендаційних роз'яснень вищих судових установ з питань формування підходів до застосування практики Європейського суду з прав людини.

Варто погодитись із думкою І. Кретової, яка справедливо відзначає, що ефективне впровадження правових позицій Суду щодо змісту гарантованих Європейською конвенцією прав і свобод, зокрема й права на справедливий суд, може бути досягнуто тільки за умови їх врахування під час тлумачення положень про права людини у процесях нормотворчості та правозастосування, а також під час правотлумачення як самостійній формі діяльності держави (передусім, у конституційній юриспруденції) [5, с. 18].

30 березня 2006 року набув чинності Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини». Зазначений Закон встановлює обов'язкове здійснення юридичної експертизи всіх законопроектів, а також підзаконних нормативних актів, на які поширюється вимога державної реєстрації. Також Законом передбачено здійснення перевірки чинних законів і підзаконних актів на відповідність Конвенції та практиці Суду.

Важливо підкреслити, що відповідно до вказаного Закону суди України при розгляді справ повинні застосовувати Конвенцію та практику Суду як джерело права.

Отже, слід констатувати, що право на справедливий суд є одним з ключових, оскільки без належного забезпечення цього права всі інші права особи залишаються незахищеними. Враховуючи практичні кроки України на шляху до утвердження верховенства права та останні позитивні тенденції в українському правовому полі, можна сподіватись, що застосування положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практики Суду з прав людини національними органами та судовими інстанціями дозволять у майбутньому уникати констатації Європейським судом порушення Україною положень Конвенції.

Л і т е р а т у р а

1. Коваль І. Право на справедливий суд: практика Європейського суду з прав людини щодо України / І. Коваль // Право України. – 2006. – № 10. – С. 129–132.

2. Энтин М. Справедливое судебное разбирательство по праву Совета Европы и Европейского Союза / М. Энтин // Конституционное право: Восточноевропейское обозрение. – 2003. – № 3(44). – С. 85–97.
3. Право на справедливый суд / М. Погорельский, І. С. Гриценко // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. – 2012. – Вип. 91. – С. 4–8.
4. Городовенко В. Забезпечення права на справедливий судовий розгляд / В. Городовенко // Слово Національної школи суддів України. – 2013. – № 4. – С. 60–62.
5. Кретьова І.Ю. Тлумачення права: доктрини, розвинуті Європейським судом з прав людини : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень» / І.Ю. Кретьова. -Харків, 2015. -23 с.

*Онопрієнко Артур,
студент групи ПР-161дм
освітнього ступеня магістр,
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Титаренко Г.В.*

«ПУБЛІЧНІСТЬ» ТА «ГЛАСНІСТЬ» ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА В СВІТЛІ НОРМ КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД

Згідно з Конституцією Україна проголошена демократичною правовою державою, яка гарантує своїм громадянам захист основоположних прав та свобод, у тому числі шляхом звернення до незалежного суду.

17 липня 1997 року було прийнято Закон України «Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року», згідно з якою Україна взяла на себе зобов'язання дотримуватися прав і свобод кожної людини, зокрема у правосудді.

Відповідно до офіційного перекладу Конвенції, затвердженого Міністерством закордонних справ України, «кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру або встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення» (п. 1. ст. 6 Конвенції). Рішення суду проголошується відкрито, але, в інтересах громадського порядку чи безпеки в демократичному суспільстві, не всі можуть знаходитися в залі засідань протягом усього судового розгляду.

Безумовно наразі державою здійснено значний крок до побудови в Україні системи судочинства, що відповідає критеріям європейської держави. Це наприклад положення Конституції України щодо захисту прав людини та громадянина при здійсненні правосуддя, так п. 7 ст. 129 Конституції України закріплено принцип гласності судового розгляду та його повне фіксування

технічними засобами. Але жодне положення Конституції України та Цивільного процесуального кодексу України не деталізує право людини і громадянина на публічний розгляд справи у суді. Принципи гласності та публічності захищають сторони від таємного судочинства, забезпечують прозорість судового процесу, можливість відповідної реакції суспільства і, таким чином, сприяють здійсненню основної мети обумовленої ст. 6 Конвенції, а саме – справедливого судочинства, гарантування якого є одним із визначальних ознак будь-якого демократичного суспільства.

Європейський Суд відзначив, що зобов'язання щодо публічності розгляду не є абсолютним, та встановив можливість для заявника в деяких випадках відмовитися від свого права на публічний розгляд і визнав можливість не проводити усні слухання, коли виникають питання фактів та права, що можуть бути вирішені на основі матеріалів справи і письмових пояснень сторін, що є абсолютно неможливим в контексті діяльності державних органів в публічних інтересах при здійсненні цивільного судочинства. Так, Суд встановив, що відсутність публічного розгляду судової справи буде позбавлено взагалі будь-якого сенсу.

Відповідно до вищевикладеного, практикою Європейського суду принцип публічності, поширюється і на внутрішню гласність для сторін судового процесу. Це такі права, як: право ознайомлення з матеріалами справи, присутність у залі судового засідання і поінформованість про дії суду та їх учасників.

Керуючись вищевикладеним, можна зробити висновок, що офіційний переклад Конвенції, пояснює про те, що учасники процесу можуть ознайомлюватися з матеріалами справи, бути присутнім у залі суду і бути поінформованими про дії суду та інших учасників процесу, а також розповсюджувати все, що відбувається у судовому засіданні.

Л і т е р а т у р а

1. Конституція України від 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. – 1996.
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року // Офіційний вісник України. – 1998.
3. Цивільний-процесуальний кодекс України 2005 року // Офіційний вісник України. – 2005. – Ст. 1088.
4. Закон України “Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року” від 17 липня 1997р. No 475/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – No 40. – Ст. 263.

ПРЕДСТАВНИЦТВО У МАЛОЗНАЧНИХ СПОРАХ (ЗА ПРОЕКТОМ ЦПК)

У вересні минулого року набрали чинності зміни до Конституції України, що передбачили введення виключного права адвокатів на представництво в суді.

В статті 131-2 Конституції України йдеться, що для надання професійної правничої допомоги в Україні діє адвокатура, незалежність адвокатури гарантується, також в ній говориться, що виключно адвокат здійснює представництво іншої особи в суді, а також захист від кримінального обвинувачення.

Так само законодавець встановив винятки щодо представництва в суді у трудових спорах, спорах щодо захисту соціальних прав, щодо виборів та референдумів, у малозначних спорах, а також стосовно представництва малолітніх чи неповнолітніх осіб та осіб, які визнані судом недієздатними чи дієздатність яких обмежена.

Саме після цих конституційних зміни з'явилося поняття «Малозначні спори». На даний момент у чинному законодавстві відсутнє визначення цього терміну та механізм його реалізації. Така законодавча нечіткість може спричинити появу суттєвих проблем на практиці та з представництвом в цивільному процесі, оскільки не зрозуміло, чим варто керуватися при визначенні вагомості спору. Для вирішення цього питання потрібно розробити та прийняти додаткові нормативно-правові акти, яких на даний час немає.

У лютому цього року президент України зареєстрував у Верховній Раді як невідкладний законопроект «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів».

Як зазначається у пояснювальній записці, прийняття законопроекту сприятиме подоланню процесуальних проблем, які перешкоджають ефективному судовому захисту в Україні.

Нагальною зміною, яка відобразилася в усіх процесуальних кодексах, є впровадження результативного захисту прав особи, яка звертається до суду, як домінуюче завдання судочинства.

Також в законопроекті відображено зміни до Конституції України щодо представництва інтересів осіб в судовому процесі адвокатом.

У статті 61 законопроекту встановлено коло осіб, які можуть бути представниками: адвокат або законний представник, але при розгляді спорів, що виникаю з трудових відносин, а також справ у малозначних спорах (малозначні

справи) представником може бути особа, яка досягла вісімнадцяти років, має цивільну процесуальну дієздатність.

Також у цій статті законодавець дає визначення «Малозначним спорам»: Малозначними справами є:

1) справи, у яких ціна позову не перевищує сто розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб;

2) справи незначної складності, визнані судом малозначними, крім справ, які підлягають розгляду лише за правилами загального позовного провадження, та справ, ціна позову в яких перевищує п'ятсот розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

Розмір прожиткового мінімуму для працездатних осіб вираховується станом на 1 січня календарного року, в якому подається відповідна заява або скарга, вчиняється процесуальна дія чи ухвалюється судове рішення.

Таке визначення «Малозначних спорів» вирішує безліч питань, які з'явилися після змін Конституції, але водночас створює нові. Чим повинен керуватись суд при віднесенні справи до категорії незначної складності, яка прирівнюється до малозначних спорів та представником якої може бути особа, яка не є адвокатом? Законодавцем встановлено винятки, які не можуть підпадати під справи цієї категорії, але не встановлено критерії якими повинен керуватись суд при їх визнанні. Виходячи з цього я пропоную кваліфікувати справи за такими принципами:

- Відповідно ціна позову, чи будуть сторони зазнавати суттєвих майнових збитків після винесення рішення;

- Обраний позивачем спосіб захисту цивільних прав та інтересів;

- Категорія та складність справи, суд не може віднести до незначної складності справи які розглядаються лише за правилами загальнопозовного провадження;

- Обсяг доказів у справі та їх характер. Наприклад: чи має місце призначення експертизи або виклик свідка, експерта, участь у справі іноземного елемента та необхідність з'ясування і застосування норм іноземного права. Чим більший обсяг доказів тим швидше та легше справа може вирішитись. В деяких країнах Європи за згодою сторін судові слухання взагалі може не проводитися, а справи вирішуються на підставі наявних доказів, попередньо наданих шляхом електронного документообігу.

- Кількість сторін та кількість інших учасників справи;

- Сама думка сторін щодо необхідності віднесення справи до категорії малозначних справ.

Справи такі як незначної складності та малозначні будуть розглядатися у спрощеному позовному провадженні, до них будуть підпадати справи для яких пріоритетним є швидке вирішення справи, що відповідає статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, яка згідно з частиною першою статті 9 Конституції України є частиною національного законодавства України, кожен має право на судовий розгляд своєї справи упродовж розумного строку. Розумним, зокрема, вважається строк, що є об'єктивно необхідним для виконання процесуальних дій, прийняття процесуальних рішень та розгляду і вирішення справи з метою забезпечення своєчасного (без невиправданих

зволікань) судового захисту. З урахуванням практики Європейського суду з прав людини критеріями розумних строків у цивільних справах є: правова та фактична складність справи; поведінка заявника, а також інших осіб, які беруть участь у справі, інших учасників процесу; поведінка органів державної влади (насамперед суду); характер процесу та його значення для заявника. Також до них не буде застосовуватись низка процесуальних інститутів, що зумовлена відносно малозначністю справи. Отже, участь адвоката є не обов'язковою.

Такі зміни процесуального законодавства в плані диференціації справ за ціною позову удосконалює інститут представництва тим, що забезпечить високий професійний рівень надання правничих послуг оскільки її введення передбачає й посилення відповідальності. Ці нововведення починають якісно нову сторінку в сучасній законодавчій історії України в плані розвантаження/завантаженості суддів та переходу національного законодавства до європейських стандартів.

Аналізуючи чинне законодавство та зміни запропоновані Законом України "Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів", можна зробити висновок: запровадження, в розвиток конституційних змін, виключного права адвоката на представництво іншої особи у суді разом з удосконаленням механізмів малозначних спорів та визначати їх як базові, тобто такі, якими беззаперечно має бути наділений конкретний вид спрощеного провадження під час його розробки та безпосередньої імплементації до цивільного процесуального законодавства. Цей законопроект сприяє подоланню деяких процесуальних проблем, які перешкоджають ефективному судовому захисту в Україні.

Л і т е р а т у р а

1. Конституція України : станом на 30 вересня 2016 р. – Х. : Право, 2017. – 64с.
2. Цивільний процесуальний кодекс України : станом на 26квітня 2017 р. – Х. : Право, 2017. – 154 с.
3. Закон України «Про Державний бюджет України на 2017 рік» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL :<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1801-19/page> – Назва з екрану.
4. Проект Закону про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів[Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL :http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=61415 – Назва з екрану.
5. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА до проекту Закону України "Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів"[Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL :http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=61415 – Назва з екрану.

*Сташевська Ірина,
слухачка ЦПКПУ групи ПВ3-15
СНУ ім. В.Дала.*

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Татаренко Г. В.

ПРОБЛЕМА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСТУПНОСТІ ПРАВОСУДДЯ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Неупереджене, справедливе, а головне доступне правосуддя є основним та необхідним атрибутом правової, демократичної держави та показником рівня захищеності прав людини. Серед важливих проблем становлення судової влади в Україні одне з центральних місць посідає сьогодні проблема доступу до правосуддя, яка складається з безлічі різних аспектів.

Відповідно до ст. 55 Конституції України права і свободи людини і громадянина захищаються судом, кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб [1]. У ч. 3 ст. 7 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» зазначається, що доступність правосуддя для кожної особи забезпечується відповідно до Конституції України та в порядку, встановленому законами України [2]. Тобто цією нормою на суди покладено тягар відповідальності за забезпечення в Україні реалізації конституційного права на належний судовий захист. У Концепції вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів, схваленої указом президента України від 10 травня 2006 р. №361/2006, зазначено, що подальший розвиток правосуддя в Україні має бути спрямований на забезпечення його доступності. В Україні проводяться чисельні дослідження стосовно вдосконалення та реформування, виявлення проблем функціонування та формування пропозицій для покращення здійснення правосуддя. Багато з них успішно реалізуються та впроваджуються. Але, на превеликий жаль, громадяни України все ще стикаються з проблемами у разі необхідності звернення до суду.

Взагалі, проблем доступу адміністративного суду, здавалося б, не повинно бути, адже завданням адміністративного судочинства є захист прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб у сфері публічно-правових відносин від порушень з боку органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб, інших суб'єктів при здійсненні ними владних повноважень, управлінських функцій на основі законодавства, в тому числі на виконання делегованих повноважень шляхом справедливого, неупередженого та своєчасного розгляду адміністративних справ.

Багато досліджень вітчизняних науковців у галузі адміністративного права і процесу присвячено проблемам доступності правосуддя в адміністративних судах. Окремі питання доступності до правосуддя у своїх працях досліджували науковці: М.А. Гурвич, В.Г. Гусев, О.В. Іванов, І.Є.

Марочкін, О.М. Овчаренко, Н.Ю. Сакара, В.М. Семенов, Н.В. Сібільова, В.С. Стефанюк, О.І. Ходаковський та інші.

Проблематика доступу до суду досліджується також і представниками суддівського корпусу.

Аналіз наукових праць українських вчених та діючих суддів свідчить, що дослідження цієї проблематики, з огляду на її значимість, проведена частково, фрагментарно і це пов'язано з тим, що у Кодексі адміністративного судочинства України поняття «право на доступ до суду», «доступність правосуддя» не вживається, що взагалі не дає змоги ефективно врегулювати відповідні відносини [3].

І.Є. Марочкін визначає доступність правосуддя як нормативно закріплену та реально забезпечену можливість безперешкодного звернення до суду за захистом своїх прав. Серед основних елементів доступності він виділяє:

1. Організаційно-правові:

а) судоустрій - територіальне наближення судів до населення; створення умов, що сприяють зайняттю суддівських посад висококваліфікованими спеціалістами; належне матеріальне забезпечення судів; раціональна організація роботи апарату суду тощо;

б) судочинний - порядок порушення справ у суді; порядок розгляду справ, що забезпечує безперешкодну можливість використовувати процесуальні права; розумні строки судового розгляду; можливість о скарженні судових рішень та їх реальне виконання тощо.

2. Матеріальні - розумність судових витрат, часткове чи повне звільнення від їх сплати; фінансування судової діяльності, що забезпечує можливість незалежного правосуддя; надання кваліфікованої юридичної допомоги на пільгових умовах вразливим верствам населення [4].

Не можливо не погодитись з точкою зору науковця, оскільки проблема доступності правосуддя в адміністративному судочинстві пов'язана зі створенням оптимальної моделі адміністративного правосуддя, але має безліч різних аспектів, які безпосередньо виходять на принципи правосуддя та забезпечення права кожної людини на захист і поновлення прав, наданих Конституцією і законами України.

Практика Європейського Суду з прав людини виробила мінімальні стандарти доступу до правосуддя. Відповідно до них будь-яка вимога, що стосується громадянських прав та обов'язків, може бути пред'явлена до суду; якщо особа не має коштів на оплату послуг представника, держава зобов'язана надати їй безкоштовну юридичну допомогу; розгляд справи має бути здійснений судом у розумний строк.

Слід звернути увагу на проведення дослідження оцінки рівня задоволеності громадян якістю окремих аспектів функціонування судів. З 2012 року в рамках пілотного дослідження «Оцінка якості роботи суду» в адміністративних судах України проводилася внутрішня оцінка їх роботи щодо строків розгляду справ, якості судових рішень, оцінки рівня судового адміністрування. Метою даного оцінювання було вдосконалення внутрішньої організації роботи судів, а саме: підвищення продуктивності, ефективності та якості судових процедур. Дане оцінювання виявило як позитивні моменти

роботи судів, так і деякі помилки, а також допомогло окреслити основні проблеми забезпечення доступу до адміністративного судочинства [5].

Наведемо основні проблеми доступу до адміністративного судочинства:

1. Визнання юрисдикції адміністративних судів, недосконала предметна та територіальна підсудність;
2. Надання якісної первинної та вторинної правової допомоги;
3. Висока ставка судового збору;
4. Недостатня територіальна наближеність апеляційних адміністративних судів;
5. Створення належної судової інфраструктури;
6. Дотримання строків в адміністративному судочинстві [6].

Звернемо увагу, що необхідним чинником забезпечення доступності судочинства є реалізація в процесуальному законодавстві конституційних положень, відповідно до яких права і свободи людини та громадянина захищаються судом. Гарантія права звернення особи до суду не має винятків. У випадках, коли після використання всіх національних заходів захисту особа вважає, що її права все ж таки незаконно порушені, передбачена можливість звернутися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ чи до відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна [1;7].

Закріплення зазначених норм в адміністративному процесуальному законодавстві та реалізація їх на практиці належним чином забезпечить доступність правосуддя.

11 липня 2017 року у Верховній Раді відбувся круглий стіл «Конфлікт на Донбасі: виклики, загрози і їх правове врегулювання», організований міжфракційним об'єднанням «Сприяння захисту прав і соціальної реабілітації учасників АТО» та Всеукраїнською асоціацією адміністративних суддів. Голови адміністративних судів країни піднімали питання щодо доступності до правосуддя в умовах Антитерористичної операції та запевняли, що гідно борються з викликами сьогодення, підтримуючи суддів та працівників апаратів судів, що опинилися в складній життєвій ситуації та продовжують працювати на благо України. Україна спільно з судами вживає всіх можливих заходів для переміщення органів правосуддя із зони бойових дій на безпечні території України та відновлення їх повноцінної роботи за новим місцем розташування з метою захисту життя та здоров'я суддів, працівників апаратів цих судів, відвідувачів суддів та недопущення порушення принципу доступності правосуддя для громадян.

Але голова Луганського окружного адміністративного суду, підкреслив, що є проблеми з забезпечення доступності правосуддя в адміністративному судочинстві, а пов'язані вони більш всього з повідомленням сторін та інших учасників судового процесу про розгляд справи та з виконанням судових рішень [8].

Підсумовуючи вище наведене треба зауважити, що система адміністративних судів в Україні створена на демократичних засадах з урахуванням прогресивних норм міжнародного права. В адміністративному судочинстві сповна реалізована можливість захисту судом прав населення,

порушених рішеннями, діями та бездіяльністю суб'єктів владних повноважень. Забезпечення доступності правосуддя в адміністративному судочинстві фізичних та юридичних осіб спрямоване, в першу чергу, на забезпечення ефективного захисту їх порушених прав, свобод, інтересів й одночасно на підвищення рівня законності та відповідальності органів державної влади за свою діяльність.

Л і т е р а т у р а

1. Конституція України Верховна Рада України; Конституція, Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР - [Електронний ресурс] - режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/page>.
2. Про судоустрій і статус суддів Верховна Рада України; Закон від 02.06.2016 № 1402-VIII - [Електронний ресурс] - режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>.
3. Кодекс адміністративного судочинства України Верховна Рада України; Кодекс України, Кодекс, Закон від 06.07.2005 № 2747-IV- [Електронний ресурс] - режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>.
4. Марочкін І.Є. Доступність правосуддя та гарантії його реалізації / Судова реформа в Україні. Проблеми та перспективи / Мат. наук.-практ. конф. 18 -19 квітня 2002 р., м. Харків. -К.; Х.: Юрінком Інтер, 2002.-С. 31-34.
5. Смокович М.І. Проблеми доступності до правосуддя в адміністративному судочинстві. «Вісник Вищої ради юстиції» № 2 (10) 2012. 16-30 с.
6. Підвальна М. З. Проблеми застосування принципу верховенства права [Електронний ресурс] / М. З. Підвальна // Університетські наукові записки. - 2012. - № 3. - С. 17-24. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2012_3_5.
7. Пасенюк О. Розбудова адміністративної юстиції триває // Вісник Вищого адміністративного суду України. – 2008.– №1.– С.3-12.
8. Юридичний вісник України «Конфлікт на Донбасі: виклики, загрози та їх правове врегулювання»// Липень 19, 2017 - [Електронний ресурс] - режим доступу: <http://yvu.com.ua/konflikt-na-donbasi-vyklyky-zagrozy-ta-yih-pravove-vregulyuvannya>.

Суржан Богдана,

*слухачка ЦПКПО групи ПВз-15 СНУ ім. В.Далія
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Капліна Г.А.*

ПЕРЕДУМОВИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ МЕДІАЦІЇ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Відповідно до частини п'ятої статті 55 Конституції України держава гарантує кожному будь-якими незабороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань. Тому актуальним є питання пошуку альтернативних методів вирішення конфліктів та захисту своїх прав [1].

Так, протягом останніх років Рада Європи часто обговорювала питання, пов'язані з розвитком альтернативних способів вирішення спорів, особливо

посередництва. Комітет міністрів Ради Європи, який є виконавчо-розпорядчим органом, обрав багатоплановий підхід до даної проблеми та схвалив наступні рекомендації державам-членам про посередництво: Рекомендація Rec (98)1 Комітету міністрів державам-членам Ради Європи щодо медіації в сімейних справах від 21 січня 1998 року, Рекомендація Rec (99)19 Комітету міністрів державам-членам Ради Європи щодо медіації у кримінальних справах від 15 вересня 1999 року, Рекомендація Rec (2001)9 Комітету міністрів державам-членам Ради Європи щодо альтернативного судового розгляду спорів між адміністративними органами і сторонами - приватними особами від 5 вересня 2001 року та Рекомендація Rec(2002)10 Комітету міністрів державам-членам Ради Європи щодо медіації в цивільних справах від 18 вересня 2002 року.

Отже у даному контексті набуває актуального значення наявність ефективного й злагодженого механізму альтернативних способів вирішення цивільно-правових спорів в Україні та імплементація інституту медіації в національне законодавство.

Питання запровадження інституту медіації було предметом дослідження багатьох українських і зарубіжних фахівців, зокрема Б. Лєко, Г. Чуйко, В.С. Балух, О.В. Белінська, Н.В. Дараганова, Ж.В. Мішина, Г. С. Гончарова. Але в цих дослідженнях бракує одностайного підходу до визначення інституту «медіація» та втілення його на законодавчому рівні як позасудового способу вирішення спору.

Метою нашого дослідження є аналіз передумов запровадження системи медіації як альтернативного методу вирішення цивільно-правових спорів.

На разі в українському правовому полі питання медіації не врегульовано. Але й Україна поступово робить кроки в цьому напрямку. Так у Верховній Раді були подані законопроекти ЗУ «Про медіацію» №2425а от 26.06.13 р. депутатом Федорчуком А.П.; №2425 а-1 від 03.07.2013р. та № 2480-1 від 09.04.2015, 3665-1 від 29.12.2015 подані депутатами С.В.Ківаловим і Развадомським; а також № 2480 від 27 березня 2015 року та 3665 від 17.12.2015 поданий Шкрум А.І., Сироїд О.І. та авторським колективом [2].

На вказані законопроекти була надана оцінка Верховного Суду України, в загальному вираженні вона має вигляд, що законопроекти містять «багато юридично необґрунтованих положень, прогалин, внутрішніх суперечностей, що унеможливує належне врегулювання ним організаційних і правових засад функціонування інституту медіації відповідно до чинного законодавства України та міжнародних стандартів у цій сфері» [3].

З метою визначення самого поняття «Медіація» доцільно розглянути його походження. Слово «медіація» походить від латинського «mediatio» - посередництво; аналогічне значення мають слова «mediation» (англ.), «médiation» (фр) [4]. Тобто можемо визначити, що медіація - це особлива форма вирішення спору за участю третьої нейтральної сторони - медіатора, в процесі якого сторони конфлікту спільно знаходять найбільш оптимальне рішення, що враховує інтереси всіх учасників.

Вважаємо доречним розглянути принципи на яких базується медіація:

- нейтральність. Тобто посередник (медіатор) є нейтральною стороною, залученою для створення умов для примирення спірних сторін;

- конфіденційність. Тобто інформація отримана в процедурі медіації посередником не розголошується. Розгляд справ у всіх судах проводиться відкрито, за винятків випадків, коли законодавством допускається закритий судовий розгляд, тоді як одним із принципів медіації є конфіденційність, що дозволяє вирішити індивідуальний трудовий спір приватно, без відкриття широкій громадськості інформації як щодо предмета спору, так і щодо всіх інших питань, пов'язаних з вирішенням цього спору [5]. Вважаємо, що важливим чинником, що свідчить на користь запровадження процедури медіації при вирішенні спорів є саме приватний характер медіації.

- добровільність. Сторони медіації добровільно беруть участь в перемовному процесі, можуть вийти з нього в любий момент [5]. До того ж сторони мають право самостійно вибрати собі медіатора, який на їх думку заслуговує на довіру та повагу. Це додаткова перевага над способом вирішення спору у судовому порядку, що також свідчить на доцільність запровадження медіаційної технології;

- наявність структурованої процедури проведення. Процес медіації представляє собою сукупність фактичних і юридичних дій, які здійснюються учасниками медіації впродовж визначеного часового проміжку. Можливо виділити п'ять основних етапів медіації. Перший етап - укладання угоди. Сторони і медіатори укладають угоду про медіацію. Другий крок - це з'ясування позицій сторін. На третьому етапі відбувається виявлення інтересу, який стоїть за позицією кожної з сторін. Четвертий етап - знаходження рішення, яке повинно влаштувати дві сторони. На заключній, п'ятій стадії відбувається укладання угоди за результатами медіації. На медіатора покладається завдання по оформленню консенсусу в письмовій формі[6]. Перевага медіації полягає в тому, що сторони «не зв'язані» обов'язком суворо дотримуватися процесуальних норм, визначених ЦПК України. Бо процедура медіації хоча й структурована, але досить гнучка.

Так в цивільному процесуальному кодексі є правова норма, а саме ст.175 ЦПК «Мирова угода сторін» [7], дозволяє застосування медіаційних технологій. Окрім того, ЦПК дає можливість укласти сторонами мирову угоду на різних стадіях цивільного процесу, а саме ч.3 ст.31 ЦПК[7]. Більше того, у цивільному процесі навіть передбачено проведення судом обов'язкового попереднього судового засідання у справі, в тому числі з метою з'ясування можливості врегулювання спору до судового розгляду. Тому, вважаємо за необхідне створити аналогічні норми для процесу застосування медіації, бо вказані процесуальні норми хоч і не є самою медіаційною процедурою, але мають бути передумовами застосування інституту медіації у цивільному процесі.

Важливо розглянути сферу застосування медіації у цивільному процесі. Класична сфера застосування медіації - це є приватноправові спори, що довели ефективність використання досліджуваної процедури, сторони тут є рівноправними і можуть самостійно вибирати різні варіанти врегулювання конфлікту:

- сімейні спори (конфлікти між подружжям; спори про розділ майна; спори, що випливають з відносин «батьки – діти»: про стягнення

аліментів з батьків на дітей і навпаки, про позбавлення батьківських прав, про встановлення батьківства; про визначення порядку участі у вихованні дитини; про визначення місця проживання дитини; про усиновлення, скасування усиновлення; справи про визначення спілкування з дитиною бабусь і дідусів тощо). Якщо до суперечки залучені діти, то медіація допомагає батькам в тому, щоб сфокусуватися на індивідуальних потребах і почуттях їхніх дітей та виробити схему подальших відносин, а при розлученні зберегти свій статус батьків і «рівні» взаємини один з одним; жодна зі сторін не йде незадоволеною, так як всі рішення подружжя ухвалює добровільно, без тиску і з дотриманням всіх їхніх законних прав. Причому засідання сімейної медіації вважається закінченим, коли інтереси кожного з подружжя будуть задоволені [8];

- цивільно-правові: про порядок та розмір відшкодування шкоди, зокрема компенсації моральної шкоди, у суперечках між сторонами цивільно-правового договору, скажімо, працевдавцями і найманими працівниками, замовниками і підрядниками, спадкові спори, спори про захист права власності, спори з приводу захисту права інтелектуальної власності. Існує тенденція до застосування медіації у сфері електронної торгівлі, порушення інтелектуальних прав в мережі Інтернет, що зумовлено нездатністю правової системи ефективно вирішити такі конфлікти. Окрім того, доводиться ефективність у сфері інтелектуальної власності при порушенні авторських і суміжних прав, прав промислової власності, прав на засоби індивідуалізації - трудові спори: спори, що виникають із правовідносин щодо працевлаштування, впливають з укладення трудового договору, з питань оплати праці та порушення умов праці, а також трудові спори з питань відповідальності сторін трудового договору, з питань припинення трудового договору тощо[8];

- земельні спори: щодо володіння, користування і розпорядження земельними ділянками, що перебувають у власності громадян і юридичних осіб, меж земельних ділянок, додержання громадянами правил добросусідства[8].

Враховуючи викладене, вважаємо за потрібне врегулювання інституту медіації на законодавчому рівні, зокрема й в цивільно-процесуальному праві України, та визначити правові основи надання послуг медіації на професійних засадах.

Так доцільним було б прийняти Закон «Про медіацію», та внести відповідні зміни в Цивільний процесуальний кодекс України та інші законодавчі акти.

Л і т е р а т у р а

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. - 1996. - № 30
2. Проект Закону «Про медіацію» // [Електронний ресурс]/ВРУ. - Режим доступу: <http://rada.gov.ua>
3. Висновок на проект Закону «Про медіацію»//[Електронний ресурс]/ВСУ. - Режим доступу: <http://www.scourt.gov.ua>
4. Белінська О.В. Медіація - альтернативне вирішення спорів /О.В. Белінська// «Вісник Вищої ради юстиції»: - 2011. -№1 – С.158-173
5. Н.В. Дараганова. Медіація як один із альтернативних способів вирішення трудових спорів/ Дараганова Н.В. // Юридична наука: - 2011. - №6 - С.77

6. Мішина Ж. В. Медіація як альтернативна форма вирішення спорів / Ж.В. Мішина//Альманах права. - 2012. - Вип. 3. - С. 234 – 238
7. Цивільний процесуальний Кодекс України// Офіційний вісник України - 2004р.
8. Грень Н. М. Реалізація права людини на справедливий суд шляхом процедури присудової медіації: теоретико-правове дослідження: дис...кандидат наук/ 12.00.01 - Грень Наталія Михайлівна/Національний університет «Львівська політехніка». – Л., 2016.- с.250

З М І С Т

Секція 1. ОСОБЛИВОСТІ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ НАЦІОНАЛЬНОГО ТРУДОВОГО ПРАВА НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ	3
Бабіч-Касьянско К. ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ МОДЕЛІ СОЦІАЛЬНОЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ В ГАЛУЗІ ІНВАЛІДНОСТІ	3
Березіна І. ПРАЦЯ МАЛОЛІТНІХ ТА НЕПОВНОЛІТНІХ ОСІБ: ПРОГАОЛИНИ В ЗАКОНОДАВСТВІ	6
Белуха М. МІСЦЕ ПРАВА НА СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ У СИСТЕМІ КОНСТИТУЦІЙНИХ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ ТА ГРОМАДЯНИНА	9
Бураканов Т., Гніденко В. ПРОБЛЕМИ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ	14
Галушко В. ІСТОРИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОГО ТРУДОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА	17
Капінос Д., Гніденко В. ВИКОРИСТАННЯ ДИТЯЧОЇ ПРАЦІ: МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ТА УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ	21
Капліна Г.А. ПИТАННЯ ТРУДОВИХ ПРАВ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ	24
Коверга В.П. ЩОДО ШЛЯХІВ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗАХИСТУ ЖІНОК ВІД І ДИСКРИМІНАЦІЇ У СФЕРІ ПРАЦІ	28
Кравченко Л. ПРОБЛЕМИ БЕЗРОБІТТЯ В УКРАЇНІ	32
Кунченко К. ЗАЙНЯТІСТЬ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ	36
Сташевська І. ПОНЯТТЯ «СОЦІАЛЬНЕ ОБСЛУГОВУВАННЯ» У СУЧАСНІЙ ЮРИДИЧНІЙ НАУЦІ	40
Суржан Б. ГАРАНТІЇ ПОНОВЛЕННЯ ПОРУШЕНОГО ПРАВА ЛЮДИНИ НА СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	44
Секція 2. ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ КОНСТИТУЦІЙНОГО ТА МІЖНАРОДНОГО ПРАВА	48
Александров Є. ПРИНЦИПИ ЗАХИСТУ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ	48
Алісва Камелія, Татаренко Г. В. ІНФОРМАЦІЙНА ВІЙНА: РЕАЛІЇ УКРАЇНИ	50
Белуха Максим, Татаренко Г. В. СУЧАСНІ КОНЦЕПЦІЇ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ	53
Бойченко Е.Б., Васильчук Н.О., Дроботенко Я.М. ДЕМОГРАФІЧНИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД	57

Галкін В.	МІСЦЕ МІЖНАРОДНИХ ДОГОВОРІВ УКРАЇНИ ТА РІШЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ У СИСТЕМІ УКРАЇНСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА	60
Думанов Д.	ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ	62
Жидков А. Б., Лорія М. Г.	ЗАХИСТ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ ГРОМАДЯН ШЛЯХОМ АДВОКАЦІЇ	66
Золотар С.	РОЗВИТОК ІНСТИТУТУ ЕЛЕКТРОННОЇ ДЕМОКРАТІЇ В УКРАЇНІ	68
Івчук К., Івчук Ю.Ю.	УКРАЇНА ЯК ПРАВОВА ДЕРЖАВА: РЕАЛІЇ СЬОГОДЕННЯ	70
Кулаков А.	ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ	72
Скурідін В.	ПРОБЛЕМИ ЗАКОННОСТІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ	76
Сташевська І.	Е-ДЕКЛАРУВАННЯ ЯК ОДИН З СУЧАСНИХ ІНСТРУМЕНТІВ БОРОТЬБИ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ	81
Суржан Б.	ЗАХОДИ ТА ПОВНОВАЖЕННЯ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ, МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ТА ГРОМАДСЬКОСТІ У СФЕРІ ПРОФІЛАКТИКИ ПРАВОПОРУШЕНЬ	86
Тютюнник В., Котова Л.В.	ПРАВОВІ ЗАСАДИ РЕАЛІЗАЦІЇ Е-ВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ	89
Шолкова Т.	ПЕРСПЕКТИВИ ЗМІНИ ВИБОРЧОЇ СИСТЕМИ В УКРАЇНІ	94
Секція 3. ЦИВІЛЬНЕ, СІМЕЙНЕ ПРАВО ТА ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС		
	ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ ОСНОВНИХ ПРОБЛЕМНИХ ПИТАНЬ З УРАХУВАННЯМ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ	98
Алієва К.	ЩОДО ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ПРОВЕДЕННЯ АТО: ПИТАННЯ ВСТАНОВЛЕННЯ ЮРИДИЧНИХ ФАКТІВ	98
Бураканов Т.	ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ	100
Галушко В., Гніденко В.	ПРИСТРАСТЬ ДО АЗАРТНИХ ІГОР, ЯК ПІДСТАВА ДЛЯ ОБМЕЖЕННЯ ДІСЗДАТНОСТІ	104
Зленко К.	ДОГОВОРИ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН	107
Карташова Д.	ФІЗИЧНА ОСОБА-ПІДПРИЄМЕЦЬ ЯК ОСНОВНА СКЛАДОВА МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА: ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ ...	111
Кравченко Л.	КУЛЬТУРНІ ПРАВА ЛЮДИНИ СУТНІСТЬ І ЗНАЧЕННЯ	114

Лесонен А., Капліна Г.А. НАПРЯМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВОВИХ НОРМ У СФЕРІ ВЛАШТУВАННЯ ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ НАЛЕЖНОГО БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ	118
Линник О. ПРИВАТНА НОТАРІАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ	123
Литовка М. ОСОБЛИВОСТІ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН.....	125
Мороз В. ЮРИДИЧНА ОСОБА В ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН	129
Нікітіна О. ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ НЕПОВНОЛІТНІХ В УКРАЇНІ.....	131
Приймак К. ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ЗАРУБІЖНОГО ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА	134
Сітченко Л., Гніденко В. ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ ПРАКТИКИ ЄСПЛ ПРИ РОЗГЛЯДІ ЦИВІЛЬНИХ СПРАВ.....	137
Шолкова Т. ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СУРОГАТНОГО МАТЕРИНСТВА В УКРАЇНІ	141
Секція 4. ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ ГОСПОДАРСЬКОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ТА ГОСПОДАРСЬКОГО ПРАВА.....	144
Белуха М. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ БАНКРУТСТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	144
Годзінський І. ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ ДОКАЗУВАННЯ В ГОСПОДАРСЬКОМУ ПРОЦЕСІ.....	149
Гриценко Г.М., Солодченко С.В. ПОВНОВАЖЕННЯ ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ КОНТРОЛЬНИХ ФУНКЦІЙ У ГАЛУЗІ КАПІТАЛЬНОГО БУДІВНИЦТВА.....	151
Косих К. ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ПІЛГОВОГО ОПОДАТКУВАННЯ В СФЕРІ ВИКОРИСТАННЯ ЕНЕРГОЗБЕРІГАЮЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ.....	156
Сілютіна І.М. АУТСОРСИНГ ЮРИДИЧНИХ ПОСЛУГ	158
Халявіна Юлія ГАРАНТІЯ, ЯК ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТЕНДЕРНОЇ ПРОПОЗИЦІЇ УЧАСНИКА ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ	161
Секція 5. СУЧАСНЕ КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС У СВІТЛІ НОВОГО КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ.....	165
Александров Є. СИСТЕМА ПРИНЦИПІВ СУЧАСНОГО МІЖНАРОДНОГО КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ.....	165
Ахмедова В. ОСОБЛИВОСТІ УГОД ПРО ВИЗНАННЯ ВИНИ.....	168

Бондаренко Д. СУЧАСНИЙ МІЖНАРОДНИЙ ТЕРОРИЗМ: ВИЗНАЧЕННЯ ТА ЕФЕКТИВНІ ІНСТРУМЕНТИ БОРОТЬБИ.....	171
Лукашевіч А. ЛЕГАЛІЗАЦІЯ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ В УКРАЇНІ.....	176
Лямзенко В., Котова Л.В. ЩОДО ПОКРАЩЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ ПРОКУРАТУРИ: ДЕЯКІ КРОКИ	179
Марсєчев С. ПОЛІЦЕЙСЬКЕ СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ОФІСУ У БОРОТЬБИ З КІБЕРЗЛОЧИННІСТЮ	183
Осьмачко А. ДЕКРИМІНАЛІЗАЦІЯ: ПОНЯТТЯ ТА ЗНАЧЕННЯ.....	186
Романок С. ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО ТА МАТЕРІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В ОРГАНАХ ПРОКУРАТУРИ УКРАЇНИ	188
Рочева М. ПРАВОВИЙ СТАТУС СЛІДЧОГО СУДДІ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ	191
Степанцова О.О. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ В УКРАЇНІ.....	194
Tykhonov O., Hnidenko V. STATUS OF WOMEN POLICE: COMPARATIVE ANALYSIS	199
Секція 6. ФІЛОСОФСЬКІ ТА СОЦІАЛЬНІ АСПЕКТИ СУЧАСНИХ ПРОЦЕСІВ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ, ГЛОБАЛІЗАЦІЇ, ДЕГУМАНІЗАЦІЇ....	
Борисова М. ІНФОГРАФІКА ЯК ІНСТРУМЕНТ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	203
Золотар С., Тимошенко О. МІСІЯ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ПОГЛЯДІВ ІСПАНСЬКОГО ФІЛОСОФА ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТ. ХОСЕ ОРТЕГІ-І-ГАССЕТА	206
Клименко Н. ДЕЯКІ АСПЕКТИ ІНФОРМАЦІЙНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ КОРИСТУВАЧІВ БІБЛІОТЕКИ ВНЗ	209
Майорова В. ПОНЯТТЯ ДИСКУРСУ ЯК СОЦІОЛОГІЇ ЗНАННЯ.....	211
Опанасюк Д. ВЛИЯНИЕ ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ НА СОЗНАНИЕ ЧЕЛОВЕКА	214
Ополонин А. М., Бондарь Е. В., Бескровный Е. Л. ПРОБЛЕМЫ ГЛОБАЛИСТИКИ В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ	217
Погребняк Л. ДОКУМЕНТНО-КОМУНІКАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ	219
Потатуркіна Г. КЕРУВАННЯ ДОКУМЕНТАЦІЄЮ ЯК УПРАВЛІНСЬКА ФУНКЦІЯ ОРГАНІЗАЦІЇ	221

Рудько В.О.	
АТАРАКСІЯ ЯК СПРЯМОВАНІСТЬ АКТИВНОСТІ ОСОБИ В ЇЇ ПРАГНЕННІ ДО ВДОСКОНАЛЕННЯ БУТТЯ.....	223
Сидор Р.	
ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА ЛЮДИНИ В УМОВАХ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ.....	225
Стельмашук А.	
BIG DATA: ОБЛАСТИ ПРИМЕНЕННЯ И ВОЗМОЖНОСТИ.....	228
Трищук Т.	
ПРОБЛЕМИ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ.....	230
Черешта Я.	
РОЛЬ ФІЛОСОФІЇ В СУЧАСНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ.....	233
Чумаченко А. О.	
ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕІНЖИНІРИНГУ В ПРОЕКТНОМУ ІНСТИТУТІ.....	235
Шолкова Т.	
ІНТЕРНЕТ ЯК ЗАСІБ ПОЛІТИЧНОЇ КОМУНІКАЦІЇ.....	237
Секція 7. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СВІТОВОЇ ТА ВІТЧИЗНЯНОЇ ІСТОРІЇ.....	240
Аносова В.	
ДО ПРОБЛЕМИ ЗБЕРЕЖЕННЯ ПАМ'ЯТОК КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ.....	240
Бровендер Ю. М.	
ІСТОРІЯ ВИВЧЕННЯ МЕТАЛОВИРОБНИЦТВА ДОБИ БРОНЗИ ДНІПРО- ДОНСЬКОГО РЕГІОНУ.....	243
Возняк А.	
АГРАРНА РЕФОРМА БРАТІВ ГРАКХ.....	248
Гусельников Д.	
СПЕЦИФІКА РОБОТИ «ІНТЕРНЕТ-ТРОЛІВ» ТА ЇХ ВПЛИВ НА ФОРМУВАННЯ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ.....	250
Зігуля К.	
ОСВІТНЯ РЕФОРМА В УКРАЇНІ.....	252
Золотар С.	
МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ УНР ТА КРАЇН БАЛТО-ЧОРНОМОРСЬКОГО РЕГІОНУ ПІСЛЯ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ.....	256
Карауланова Н.	
СТОСУНКИ ОУН З ПРИБАЛТІЙСЬКИМИ ДЕРЖАВАМИ У МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД (1920-1930-ті рр).....	260
Мезеря О. А.	
ІСТОРИКО-ПРАВОВЕ ВИЗНАЧЕННЯ СТАТУСУ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ УКРАЇНСЬКИХ ГУБЕРНІЙ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ СТ.....	262
Мезеря О. А., Михайлюк В. П.	
ВИСВІТЛЕННЯ У ПРАЦЯХ ЗАРУБІЖНИХ СУСПІЛЬСТВОЗНАВЦІВ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ.....	265
Михайлюк В. В.	
УКРАЇНСЬКА ДІАСПОРА В КАНАДІ ТА ЇЇ ВІДНОСИНИ З УКРАЇНОЮ: СУЧАСНИЙ СТАН.....	267
Михайлюк О. І.	
ГЕНДЕРНІ ПРОБЛЕМИ В СУЧАСНІЙ НАУКОВІЙ ТА НАВЧАЛЬНІЙ ЛІТЕРАТУРІ.....	269

Болдар О., Рубан М. РЕЛІГІЙНИЙ АСПЕКТ УКЛАДАННЯ ГАДЯЦЬКОГО ТРАКТАТУ (1658 Р.): ІСТОРИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ТА НАСЛІДКИ.....	271
Сапницька О.М. ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОХОРОНИ ІСТОРИКО- КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ В НЕЗАЛЕЖНІЙ УКРАЇНІ.....	275
Теміров В. МІРКУВАННЯ ПРО ПАТРІОТИЗМ ТА НАЦІОНАЛІЗМ НА ПРИКЛАДІ ДЕЯКИХ ІСТОРИЧНИХ ПОСТАТЕЙ.....	279
Фомін А.В. ТЕНДЕНЦІЇ ЗМІН СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ПЕНСІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА У 1946 – 1956 рр.....	283
Секція 8. ДЕРЖАВА ТА МОЛОДЬ У СУЧАСНОМУ СВІТІ.....	286
Богайчук В. ПРИРОДНІ ПРАВА ЛЮДИНИ: КРИЗА ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ.....	286
Татаренко Д. КОРУПЦІЙНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ: МІСЦЕ В СИСТЕМІ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ.....	289
Татаренко І. ПРОБЛЕМИ ВИКОНАННЯ СУДОВОГО РІШЕННЯ ПРО ВІДІБРАННЯ ДИТИНИ.....	292
Хворов С. ЗАПРОВАДЖЕННЯ ІНСТИТУТУ ПРИВАТНИХ ВИКОНАВЦІВ: «УЗАКОНЕННЯ» КОЛЕКТОРІВ ЧИ ШЛЯХ ДО ЕФЕКТИВНОГО ВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ.....	294
Шевелюк В. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ БАТЬКІВ ЗА НЕНАЛЕЖНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ У ЦИВІЛЬНОМУ ТА СІМЕЙНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ.....	297
Секція 9. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУДОУСТРОЮ.....	301
Гурова А. СУДДІВСЬКА ЕТИКА ЯК МОРАЛЬНИЙ БАЗИС ДЛЯ ЕФЕКТИВНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ СУДОВОЇ ГІЛКИ ВЛАДИ.....	301
Капінос Д. ДОГОВОРИ ПРО МІЖНАРОДНУ ДОПОМОГУ У ЦИВІЛЬНИХ СПРАВАХ.....	305
Котова Л. В., Сташевська І. ЩОДО ДОЦІЛЬНОСТІ СТВОРЕННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОГО СУДУ В УКРАЇНІ.....	308
Коханова І. ЗАКОНОДАВСТВО ПРО АДМІНІСТРАТИВНЕ СУДОЧИНСТВО: ПРОБЛЕМИ КОДИФІКАЦІЇ.....	312
Лаш С. ПРЕДСТАВНИЦТВО ПРОКУРОРА ЯК РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПУ ПУБЛІЧНОСТІ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ.....	316
Ляшенко А. ПРАВО НА СПРАВЕДЛИВИЙ СУД: ЄВРОПЕЙСЬКА ТРАДИЦІЯ ТА УКРАЇНСЬКИЙ КОНТЕКСТ.....	318

Онопріско А.	
«ПУБЛІЧНІСТЬ» ТА «ГЛАСНІСТЬ» ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА В СВІТЛІ НОРМ КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД.....	320
Рудаковська Т. В.	
ПРЕДСТАВНИЦТВО У МАЛОЗНАЧНИХ СПОРАХ (ЗА ПРОЕКТОМ ЦПК)	322
Сташевська І.	
ПРОБЛЕМА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСТУПНОСТІ ПРАВОСУДДЯ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ	325
Суржан Б.	
ПЕРЕДУМОВИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ МЕДІАЦІЇ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ	328

Наукове видання

МАТЕРІАЛИ

Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів,
аспірантів та молодих науковців

«НАУКОВИЙ ПОГЛЯД МОЛОДІ:
КЛЮЧОВІ ПИТАННЯ СУЧАСНОГО ЕТАПУ РЕФОРМУВАННЯ
СИСТЕМИ ВІТЧИЗНЯНОГО ЗАКОНОДАВСТВА»

7-8 грудня 2017 р.

Відповідальний за випуск : Г.А.Капліна

Оригінал-макет Могильна О.В.

Статті надруковано в авторській редакції

Підписано до друку 19.12.2017 р.

Формат 60 x 84 1/16. Папір офсетний. Гарнітура Times.
Друк офсетний. Умов. друк. арк. 19,7. Обл.-вид. арк. 20,9.
Наклад 100 прим. Вид. № 3135. Ціна вільна.

Видавництво

Східноукраїнського національного університету
імені Володимира Даля

Свідоцтво про реєстрацію: серія ДК № 1620 від 18.12.03 р.

Адреса університета: просп. Центральний 59-А
м. Северодонецьк, 93400, Україна
e-mail: vidavnictvoSNU.ua@gmail.com

Надруковано

Видавництво

Східноукраїнського національного університету
імені Володимира Даля